دخلیفه یاامیر

تاکل ،شرطونه ،فرمانونه او په ضد یې پاڅونونه

ترتیب کوونکی : محمد بشیر« مدني »

Ketabton.com

 کال : ۱۴۲۵ هـ ق

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخلیفه یاامیر

ټاکل ،شرطونه ،فرمانونه او په ضد یې پاڅونونه

ترتیب کوونکی : محمد بشیر« مدني »

کال : ۱۴۴ هـ ق

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطالبو فهرست

سریزه :...9
دخلیفه د ټا کلووجوب او لازمیدل : 16
دامام شروط :...20
۱-: باید داصلي اوخالصو قریشو څخه وي:..22
۲- هغه څوک چي د مسلمانانو څخه دیو قاضي په توګه منل کیږي باید مجتهد وي : 24
۳- بایدامام دتجربې او ښه نظر خاوند وي:..25
٤- باید امام دحدودوپه پلي کیدو : 25
٥:- امام بایدآزادوي : 26
٦:- امام باید مسلمان وي دا شرط دي 26
۷:- امام باید نارینه وي :..26
۸:- دامام دبدن اعضاء (غړي) با ید سالم او صحیح وي 26
۹:- امام باید بالغ وي:..26
۱۰:-امام باید عاقل وي : 27
۱۱:-امام باید عادل وي:...27
۱- اجتهاد او دغړوجوړوالئ مخالفت څرګند کړی 27
۲:-امام بایدبالغ وي :..28
۳-امام باید نارینه وي : 28

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤:-امام باید مسلمان وي :..28
٥:-امام باید یوداسې عالم وړاندې کړي : 28
١:-هغه عادل امام چې دخلکو په منځ کې په حقه فیصله کوي او عدل قایموي :..................31
٢:-عادل امام به دقیامت په ورځ دنور او رڼا په منبر باندې :..31
٣:-دامام لپاره به ډیر لوی اجر وي : 33
۴- د عادل امام دعاء نه ردیږي: 33
د مسلمان امام وظایف (دندي):...35
لومړي دنده :-..35
د امام دوهمه دنده :-...42
دامام دریم مسو لیت دنده :-...45
دامام څلورمه دنده او مسولیت :- 49
دامام پنځمه دنده او مسؤولیت :-- 50
دامام شپږمه دنده او مسولیت :- 52
دامام اوومه دنده او مسوءلیت :- 53
په دي مسأله کې دوه څیزونه مهم دي : 56
نو دلته په جواب کې دوه اړخه دي 58
صحیح حکم دادی چې: 64
دمسلمان امیر په وړاندي دولس دندي او مسولیتونه :...65

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړي دنده :--داميرخبره اوريدل او دګناه څخه پرته يې اطاعت کول 66
عقل په دوه ډوله دی :...71
لومړي :-- هغه عقل چې دليونتوب ضد او عکس دی 71
دوهم : هغه عقل چې دزړه دفهم اوادراک په معنا سره...72
هدايت په دوه ډوله دی :--...73
لومړي ډول : ـدښودني او دلالت هدايت دی :..73
دوهم ډول :-- دقبول والي اومنلو هدايت : 74
دلته يوه مهمه مسأله ده چې پخواني حديث اشاره ورته کړيده:...79
په يوروايت کې راځي :..82
داقول : خيارأئمتکم، پدې حديث کې : 85
١ـ داماماتو سره دميني کولو هغوی ته ددعا کولو دمشروعيت دليل دی :...........................85
دوهمه دنده :ـ دامام په بدی باندي صبرکول :...85
لو مړي :ـ دامير لخوا په ګناه باندې امر کول 88
مهمه فايده :ـ...98
دولس دريمه دنده او مسؤوليت :ـ 99
ـ داميراو مشر سپکاوئ : 101
داد ټولو مسلمانانو او پاچايانو لپاره نصيحت دی او په هيڅ ډول غيبت حرام ندي 104
دعورت دمتابعت څخه مطلب دادی چې : 107

(c) ketabton.com: The Digital Library

امير ته په پټه سره نصيحت كول غوره دي :...110

دظالموپاچايانوپه وړاندې پاڅون :..112

دظالموپاچانوپه مقابل كې دپاڅون په اړه تفصيل :...114

١ـ څرګند خبر داده چې د ظالمو اميرانو په ضد پاڅون كول د امام ابو حنيفه رحمت الله عليه مذهب دی 135

دوهم قول :...136

دكافر ولسمشر په ضد پاڅون :...142

شهيد سيد قطب رحمت الله عليه ويلي دي:...147

امام ابن كثيررحمت الله عليه د الله جل جلاله ددې حكم پ اړه چې: أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ 152

امام ابن القيم رحمت الله عليه د غه معنى پخپل كتاب قصيده نونيه كې راوړي وايي:...........161
: 179

لومړی: دوی ته په فئ او غنيمت كې هيڅ ونډه نشته 179

دوهم: د باندې چيانو ګواهي به د ښاري وګړو په برخه كې نه قبليږي.............................179

خاتمه 196

اخځليكونو فهرست..198

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه :

الله جل جلاله ددغه کایناتودجوړښت لپاره یونظام اوکړنلاره جوړه کړې ده او په بندګانو باندېږ لازم دي چې دهغه په رڼا کې حرکت وکړي اوهیڅکله ورته روا ندي چې دبا کلې لارې څخه کاږه شي له همدې امله الله جل جلاله ددین درسو لو لپاره پیغمبران رالیږلي دي ترڅویې په بشپړه تو ګه خلکو ته ورسوي او په دوی باندې دالله جل جلاله لخوا پوره دلیل او حجت قا یم شي او دخلکو لخوا په الله جل جلاله با ندی کوم دلیل پاتې نشي .

ددي معنی په اړه دقر ان کریم او نبوي سنتو څخه زیات شمیر دلایل شته .چې لدې څخه دالله جل جلاله دامبا ک فرمان دی چې فرمایي : رُّسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلاَّ يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا » سو رت النساءآیت١٦٥.[1]

ژباړه :(او لیږلي مو دي)رسولان چې زیری ورکونکي دي(مومنانوته په جنت) او ویروونکي دي(د کفا رو په جحیم) له پاره ددې چې پا تې نشي خلکو ته پر الله جل جلاله با ندې هیڅ حجت (دلیل ،عذ ر ،بها نه) وروسته له لیږلو در سو لا نو .[2]

او همد ارنګه الله جل جلاله فر ما یلي دي : وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولًا أَنِ اعْبُدُواْ اللّهَ وَاجْتَنِبُواْ الطَّاغُوتَ ..... سو رت النحل آیت٣٦ [3]

ژباړه : او خا مخا په تحقیق لیږلي (پو رته کـــړي) و و موږ په هر پخواني امت کـــې یو رسول چې عبا دت وکوي یواځې دالله جل جلاله اوځان ساتي له شریرانو(باطلو معبودانو)څخه.

او داسي نور.

د الله جل جلاله درحمت څخه په خپلوخلکوباندې یوداهم دي چې خلکو ته پرله پسې پیغمبران رالیږل تردې چې دالله جل جلاله داوامرو سره سم ژو ند تیرولوته راوبولي اوپه همدغه کارسره یي برابرکړي لکه چې الله جل جلاله فرمایلي دي : .... وَإِن مِّنْ أُمَّةٍ إِلَّا خلَا فِيهَا نَذِيرٌ . [4]

- سورت النساء آیت 165 . [1]
- کابلی تفسیر پښتو . [2]
- سورت النحل 36 آیت . [3]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : او نه وه هيڅ امت مګر چي تير شوي په هغه کې کوم ويروونکی .

په يقيني ډول الله جل جلاله د هر امت لپاره پيغمبران راليږلي چې هغوی ته به يې د يو الله جل جلاله دعبادت کولو او له هغه سره د شريک نه نيولو . او د الله جل جلاله داوامرودمنلو او نواهيو څخه يي دځان ژغو رلو په کلکه امر ورته کاوه .

بيشکه الله جل جلاله د پيغمبری دسلسلې ختم په حضرت محمد صلی الله عليه وسلم سره سرته رسولی او له دغه وروسته يي هيڅ پيغمبر ندی رااستولی .لکه چه فر مايي :(مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ .....) [5]

ژباړه : ندی محمد (صلی الله عليه وسلم) (حقيقي) پلار د هيڅ يو تن له سړيو ستاسې و ليکن رسول د الله جل جلاله دی(خلکو ته په شان د معنوي پلار) او مهر د(ټولو) انبياؤ دی(چې پس له ده څخه بل نبي نه راځي) .لکه چې حديث شريف کې راغلی دی : عن آبی هريرة رضی الله عنه عن النبی صلی الله عليه وسلم قال : إنَّ مَثَلِي ومَثَلَ الأنْبِياءِ مِن قَبْلِي، كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى بَيْتًا فأحْسَنَهُ وأَجْمَلَهُ، إلَّا مَوْضِعَ لَبِنَةٍ مِن زاوِيَةٍ، فَجَعَلَ النَّاسُ يَطُوفُونَ به، ويَعْجَبُونَ له، ويقولونَ: هَلَّا وُضِعَتْ هذِه اللَّبِنَةُ؟ قالَ: فأنا اللَّبِنَةُ، وأنا خاتِمُ النَّبِيِّينَ رواه الامام بخاری رحمت الله عليه وامام مسلم رحمت الله عليه واللفظ له، والترمذی و احمد . [6].

ژباړه : څنګه چې محمد (صلی الله عليه وسلم) فرما يلي دي :

بيشکه زما او زما څخه وړاندي دنورو پيغمبرانو مثال دهغه سړي په څير دی چې يوه ښکلې اوښايسته کو ته جوړه کړي مګرپه يو کونج کې يي ديوې خښتې ځای پا ته شي نو خلک پر هغې طواف کوي اوددې کوټې ښا يست ته حيرا نيږي او وايي کا شکې دغه خښته هم ايښودل شوې وای محمد (صلی الله عليه وسلم) فرمايي : زه دغه خښته يم او زه د پيغمبرا نو وروستنی پيغمبر يم دا حديث شريف امام بخاری رحمت الله عليه . امام مسلم رحمت الله عليه، امام ترمذي رحمت الله عليه او امام احمد رحمت الله عليه روايت کړي دی .

الله جل جلاله د محمد صلی الله عليه وسلم څخه وروسته بل پيغمبر ندی راليږلی مګر لدغه څخه وروسته يي اميران ټاکلي او امر يي ورته کړی چې د الله جل جلاله د شريعت سره سم خلک رهبري کړي او په مستقيمه لاريې روان کړي .

- سورت فاطر 24 آيت . [4]
- سورت احزاب 40 آيت . [5]
- امام بخاری رحمت الله عليه په 3535 نمبر او امام مسلم رحمت الله عليه په 2286 نمبر روايت کړی دی . [6]

(c) ketabton.com: The Digital Library

-عن سلمة بن دينار المدنى أبو حازم قَاعَدْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ خَمْسَ سِنِينَ فَسَمِعْتُهُ يُحَدِّثُ، عَنِ النبيِّ صَلَّى اللَّهُ عليه وسلَّمَ، قالَ: كَانَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ تَسُوسُهُمُ الأنْبِيَاءُ، كُلَّما هَلَكَ نَبِيٌّ خَلَفَهُ نَبِيٌّ، وإنَّه لا نَبِيَّ بَعْدِي، وَسَتَكُونُ خُلَفَاءُ فَتَكْثُرُ، قالوا: فَما تَأْمُرُنَا؟ قالَ: فُوا بِبَيْعَةِ الأوَّلِ، فَالأوَّلِ، وَأَعْطُوهُمْ حَقَّهُمْ، فإنَّ اللَّهَ سَائِلُهُمْ عَمَّا اسْتَرْعَاهُمْ . متفق عليه، واحمد فى مسنده و النسائى وابن ماجه فى السنن . [7]

ژباړه : ابوحازم (رحمت الله علیه) وايي پنحه کاله د ابو هريره (رضی الله عنه) درس ته کينا ستم دهغه څخه مې واوريدل چې نبي کريم (صلی الله عليه وسلم) څخه يي روايت کاوه اوويل يي چې د بني اسرائيلو قيادت او لارښوونه به پيغمبرانو کوله کله به چې يو پيغمبر وفات شو بل پيغبربه د هغه ځای ناستی کيده په يقيني ډول زما څخه وروسته بل پيغمبرنشته ، بيابه خليفه ګان وي، او ستا سو شمير به هم زياتيږي .

دوی وويل : موږ ته په څه شي امر کوې ؟ پيغمبر صلی الله عليه وسلم وفر ما يل : لومړی په بيعت ودريږی او حق يي پرځای کړ ی ځکه چې الله جل جلاله ددوی د رغبت په برخه کې ترې پوښتنه کوي. دا حديث متفق عليه دی ، امام احمد رحمت الله عليه ، امام نسائی رحمت الله عليه او امام ابن ماجه رحمت الله عليه هم روايت کړی دی .

خلافت اوامامت پخپل ځای کې لوی ارزښت اواهميت لري ځکه چې هغه پرښتو ته د الله جل جلاله په خطاب کې ذکر شوی دي اودايي د نبووت وارث ګرځولی دی اودا دپيغمبر صلی الله عليه وسلمپه تير شوي حديث کې له ورايه ښکاري چې فرمايلي يي دي : ، وإنَّه لا نَبِيَّ بَعْدِي، وَسَتَكُونُ خُلَفَاءُ .[8]

ژباړه : زما څخه وروسته بل پيغمبر نشته خوخليفه ګان به وي». ځکه خليفه هغه څوک دی چې د خلکو کړه وړه دالله جل جلاله د مبارک دين پر اساس تنظيموي او سموي يي ،همدغه خليفه دامت په منځ کـي د پيغمبر ځای ناستی دی همدی دنيا په دين ســره رهبري کوي او برابروي يي .[9]

همدا خليفه دی چې د خلکو اخروي اودنيوي ګټې دشرعي نقطې نظره د غوښتنې سره سم پر مخ بيايي او هم دوی دي چې دين ساتي او ددنيا لارښوونه پرې کوي [10]

خليفه هغه چاته ويل کيږي چې دبل څخه وروسته راځي حضرت آدم عليه السلام يي پرې ونوماوه لکه چې الله جل جلاله فرمايلي دي : وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الأَرْضِ خَلِيفَةً ...11

ژباړه: او(يادکړه اي محمده!) هغه وخت چې وويل پروردګارستا پرښتو ته چې بيشکه زه ګرځوونکی يم په ځمکه کښې ديو خليفه .

- امام امام بخاری رحمت الله علیه ، کتاب آحاديث الانبياء ، باب ما ذكر عن بنى اسرائيل برقم (3455) و امام مسلم رحمت الله عليه: كتاب الامارة ، باب الامر بالوفاء ببيعة الخلفاء الاول بالاول برقم (1842) . [7]
- مخکینی مصدر . [8]
- الاحكام السلطانية للامام ماوردى ص 5 . [9]
- مقدمه ابن خلدون ص 26 .[10]
- سوره بقره 30 آيت . [11]

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ابن کثیر رحمت الله علیه د امام ابن جریررحمت الله علیه څخه نقل کوي چې فرمايي : د آیت تفسیر داسې دی چې : زه په ځمکه کې دخپل لوري څخه خلیفه لیږم.چې زما د مخلوق تر منځ به زما دحکم سره سم په عدل فیصله کوي اوداخلیفه آدم علیه السلام وه او څوک چې دالله جل جلاله داطاعت او دهغه د مخلوق تر منځ په حق او عدل سره د فیصلې کولو لپاره ځای ناستی او قایم مقام وي ...

تردي چې امام ابن جریر رحمت الله علیه وویل له همدې سببه لوی پاچا ته خلیفه وویل شو ځکه چې دی دهغه چا څخه چې مخکي وه دامر پراخستلو سره وروسته راغي . [12].

د فقها وو په واړندي د خلیفه ،امیر،امام اعظم اوامیر المؤمنین په نومونو سره یادیږي ، دمسلما نانو په وړاندې لوی پاچا په ډیرو نومونوسره یادیږي ، چي ځنې يي دادي : امیر المؤ منین،خوکله چي ابوبکر صدیق رضی الله عنه وفات شو هغه د رسول الله صلی الله علیه وسلم دخلیفه په نوم یادیده ،صحابه کرامو عمر رضی الله عنه ته د امیرالمؤ منین په ویلو سره سلا شول ، اوهمدارنګه امام اعظم او د مسلما نانو خلیفه هم ورته ویل کیږي .

وبالله التوفیق

---

[12] - تفسیر ابن کثیر ج 1 ص 108

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلیفه په لغت کې : هغه چا ته ویل کیږي چې دکوم کار د سرته رسولو په خاطر دبل کار فرما څخه وروسته راشي او یايي بل څوک خپل ځان ناستی ونوموي مګر دعلماوو په اصطلاح خلیفه داسلامي هیواد د کارونو دپر مخ بیوونکي او دچارو په لاس کې نیوونکي ته ویل کیږي ځکه چې په اسلامي امت کې د نبي صلی الله علیه وسلم ځای ناستی او داسلامي احکامو پلي کوونکی دی .

امام جویني رحمت الله علیه دخلافت په پیژندګلوي (تعریف) کې وایي : دا یو کامل ریاست او عام قیادت دی چې ددین او دنیا په دواړو لوریو پورې تړاولري .د سیمې ساتل ، د رعیت پالل ، په توره او دلیل سره ددعوت خپرول، د ظالمانو څخه دمظلو ما نو د حقوقو په لاس ته راوړلو کې کوښښ کول ، د هغو خلکو څخه چې دچا حق نه ورکوي ترې اخستل او په بشپړه توګه یې خپلو مستحقینوته سپارل .[13]

امام ماوردي رحمت الله علیه وایي دي : امامت ددنیا سا تلو او دین د خپرولو په خاطر د نبووت څخه وروسته دهمدې موخې لپاره منځ ته راغلي دي .[14]

شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمت الله علیه وایي : اصلي هدف دولایتونو څخه دخلکو ددین هغه اصلاح اوجوړښت دی چې کله هم ترې پاتې شي نو دیو ښکاره اوڅرګند زیان او تاوان سره مخ کیږي اوهغه به ګټه ورته ونه رسوي چې دوی په دنیاکې پرې آسوده شوي وي اواصلاح دهغه څه چې یوازې په همغه باندې دین قائم کیږي ددوی دنیوی کارونو پورې اړه لري .[15]

امام ابن ازرق رحمت الله علیه وایي دي : دخلافت او امامت څخه هدف ددین د ساتنې اودنیایي امورو په چلولوکې د شارع څخه ترنیابت پورې اړه لري .[16].

امام ابن خلد ون رحمت الله علیه خلافت داسې تعریف کړی چې : دټولوخلکو داخروي او دنیوي ګټو دلاس ته راوړلو لپاره داسلامي نقطې نظرسره سم عمل کول دي....همدا دشارع څخه ددین دساتلو او دنیایي کارونو دچلولو په اړوند نیابت دی .[17]

ګټوره نقطه:

په مطلق ډول سره امام المسلمین او امیرالمؤمنین باید ونه ویل شي . مګر په هغه صورت کې چې په ګرده نړی کې د مسلمانانو امیروي مګر څوک چې په کوم هیواد کې په صحیح ډول سره امیر وي نو سمه خبره داده چې تر هغه ځای پورې یې ونښلوي اووایي :

د فلاني هیواد امیرالمؤ منین یا فلاني ځای کې امیر المؤمنین .

---

[13] -غیاث الامم للجوینی ص 15

[14] - الاحکام السلطانیه ص 5.

[15] - السیاسة الشرعیة فی اصلاح الراعی و الرعیة ص 12.

[16] - بدایع السلک فی طبایع الملک ج 1 ص 90.

[17] - مقدمة ابن خلدون ص 170. حاشیة ابن عابدین ج 1 ص 548. او وروسته مخونه وګوری .

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ابو محمد ابن حزم رحمت الله علیه ویلي دي : کله کله د امامت نوم په یوعالم فقیه او دجوما ت په امام باندې هم ایښودل کیږي. موږ وایو : پدي خلکوباندې دغه نوم مطلق نه بلکه داضافت په صورت کې ایښودل کیږي چې ویل کیږي فلانی دیني امام اودفلاني خیلو دجومات امام دی نو پرته له کوم اختلاف څخه دامامت نوم په مطلق ډول هیڅا ته نه ورکول کیږي ، مګر یوازې هغه چا ته چې د مسلما نانود چاروواکې یې په لاس کې وي .

که چیري څوک ووایي چې پرته له کوم اختلاف څخه دامارت نـوم په هغه چاباندې ایښودل کیږي چې دمسلما نانو په یو اړخ کـې دچا روواکې په لاس کې ولري اوپه یقیني ډول هغه چاته هم د امیر نوم ورکړل شوی چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم په کومه خواکې ټاکلی وه ، یا یې د نظامي ګروپ او یا هم دلښکر مشر مقرر کړی وه او بیا وروسته نورو مسلما نانو هم همدا کارکړی دئ ، نو پدې کې څه خبر ده ؟ چې هر یو ته امیرالمؤمنین وویل شي . نوزموږ ځواب دادی : د الله جل جلاله څخه مرسته غواړو او وایو : دروغ ویل په اتفاق سره حرام دي، او کوم چې موږ یاد کړ ، هغه پدې دلالت کوي چې هغه د ځینو مسلمانانو امیر ؤ ، که چیري امیر المو مین ورته وویل شي نو دا نوم ایښودل به دروغ وي، ځکه چې دا لفظ ټولو مومنانو ته شامل دی نوپه حقیقت کې داسې نده بلکه هغه دځینو مومنانو امیر دی نو صحیح داده چې هیڅکله دا روا نده چې په مطلق ډول د امت او یا هم دامیرالمومنین نوم پرته له قریشو څخه چې د ټولو مسلمانانو دچارو واکې په لاس کې لري په بل چا دا نوم کیښودل شي یا ددغه منصب اخستل ورته لازمي کار وي اګر که زیات مومنان یې مخالفت وکړي او د هغه څه نه چې پر دوی یې کول لازم وه غاړه وغړوله لکه د امیر اطاعت او له هغه سره بیعت کول نو په دې کار سره دغه مسلمانان یوه باغي ډله بلل کیږي(دامیر نافرمانی ، او عدم بیعت) نو له همدی کبله له دوی سره جنګ کول او وژل یې روا کیږي .اوهمدا رنګه د خلا فت اطلاق په هغه چا باندي کیږ ي چې دیاد شوي صفت لرونکی وي اویوازې د الله جل جلاله څخه مرسته غواړي .[18]

نو همدارنګه په یو هیواد کې دامام نوم په اوچت پاچا ایښودل روادي اوشرط ندي چې دنړي دټولو مسلمانانو عمومي امام دوي ، ځکه چې عام امامت له ډیرې پخوا زماني څخه ختم شوی، او پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرما یلي دي : عن أنس رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ((اسمعوا وأطيعوا، وإن استُعمل عليكم عبدٌ حبشي، كان رأسه زبيبة)) رواه الامام البخارى

[18] -الفصل فی لملل و النحل لاین حزم ج 4 ص 75.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحمت الله علیه .[19]

ژباړه : ای مسلمانانو خبره یې واروی او اطاعت یې وکړئ اګرکه پر تا سو یو حبشي غلام هم امیر وټا کل شي او سریی د ممیز په څیر وي .

نوکله چې یو مسلمان په یو مقام و ټاکل شي او په زیات او کمې اندازې شروط یې هم پوره کړل دعام امیر په څیروګرځیدوامر یي باید پلی شي او خبره یي ومنل شي داسلامي امت امامان اوعلماء کرام دډیر پخوا وخت څخه دهغه امیراطاعت کوي اودوستي ورسره کوي چې د عباسي کورنی څخه پر دیخوا تر نن ورځې پورې په اسلامي نړې کې ټاکل شوی وي ، خو په خلیفه څوک ندي راټول شوي بلکې هر هیوادپه صحیح ډول خپل کارونه پخپله پرمخ بیايي څکه چې که دغه نبوي حدیث شریف په هغه خلیفه تطبیق اوپلی شي چې ټول مسلمانان پرې راغونډشوي وي نو بیا یي فایده اوګټه لږشوه [20]

ددي حدیث شرح چې : عن آبی هریرة عن النبيُّ ﷺ:قال : مَن خَرَجَ مِنَ الطَّاعَةِ، وفارَقَ الجَماعَةَ فَماتَ، ماتَ مِيتَةً جاهِلِيَّةً.........[21]رواه امام مسلم رحمه الله.

ژباړه : څوک چې دامیر د اطاعت څخه ووتل اود مسلما نانو ډله یي پر یښوده او مړ شو نو داد جاهلیت په مرګ مړ شو .

يقول الحافظ ابن حجر في شرح هذا الحديث وما في معناه : أي كموت أهل الجاهلية، وليس معناه أنه كافر، ولكن مات كما يموت أهل الجاهلية، كل منهم يكون وحده لا إمام له، ولا له جماعة ينتمي إليها؛ لأنهم كانوا لا يعرفون ذلك فيموتون على الضلال، وليس المراد أنه يموت كافراً، بل يموت عاصياً، ويحتمل أن يكون التشبيه على ظاهره، ومعناه :أنه يموت مثل موت الجاهلي، وإن لم يكن هو جاهلياً.

حافظ ابن حجر رحمت الله علیه ددغه حدیث شریف په شرحه کې وایي : یعني دد غه شخص مرګ لکه د جاهیلت په شان دی ، نه داچې هغه کافردې بلکې هغه داسې مړ کیږي لکه د أهل جاهلیت والاچې مر ي ، دوی ټول یواځې وي ، امام نلري او نه هم کومه ډله وي چې هغې ته یی انتماء کیږي ،ځکه دوی هغه نه پیژني نو په ګمراهی مري ، ددې دا هدف او مقصدنه دئ چې هغه کافر دئ بلکئ

- صحیح الامام بخاری رحمت الله علیه 693 نمبر روایت کړی دی . [19]
- سبل السلام ج3 ص 249 . [20]
- صحیح امام مسلم رحمت الله علیه ص 18.48.والحدیث صحیح . [21]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګناهکار مري ، دااحتمال هم دئ چې تشبیه په ظاهره ده او مطلب ترې دادئ چې : دغه شخص د جاهلیت د مرګ په څیر مري اګر که هغه خپله ګمراه نه وي .

دخلیفه د ټا کلووجوب او لازمیدل :

علماء کرام ټول مسلمانان داهل سنتو او نورو ټولو ډلو په ګډون سره دعادل خلیفه په ټا کلو متفق دي ، تر څو د خلکو تر منځ په حق او عدل سره پریکړه وکړي او دالله جل جلاله حکمونه پلي کړي داسلامي امت ګټې په لاس راوړي اودالله جل جلاله په لاره کې جهاد وکړي ، اګر که ددغه وجوبیت په دلیل کې سره اختلاف لري پدې مسآله کې یوازې دخوارجو ډله چې نجدات نومیږي (کوم چې ددین څخه وتلي دي او بل ابوبکر أصم دی چې د شریعت څخه ګونګی او مخالف دی .

امام قرطبي رحمت الله علیه دالله جل جلاله ددې قول دتفسیر په هکله چې [وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلاَئِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الأَرْضِ ....[22]سورة بقره آیت

۳۰

ژباړه : اویاد کړه کله چې وویل ستارب پرښتو ته چې زه جوړوونکی یم په ځمکه کې .

وايي : دغه مباک آیت د امام او خلیفه په ټا کلو کې اصل اواساس دی چې خبره یي وارویدل شي او اطاعت یي وشي ترڅو د مسلمانانو وحدت او یو والی پرې راشي اود خلیفه احکام پلي شي ددې دوجوب په اړه اسلامي امت اوددیني امامانو ترمنځ کوم اختلاف نشته پرته له هغه چاڅخه کوم چې د شریعت نه کوڼ دی اوهمدارنګه ټول هغه کسان چې دده خبره منې د نظر یي پیروي یې کوي ابو بکر رضی الله عنه وایي : دامام او خلیفه ټاکل په دین کې واجب دي بلکې دا روا دي .

خوکله چې اسلامي امت حج قایم کړ ، جهاد یي وکړ ، په خپل منځ کې یي انصاف وکړ د خپلو ځانونوڅخه یي دحق په پلي کولو کې هڅه و کړه غنیمتونه او صدقات یي په مستحقینو وویشل په چا چې حد واجب وه پري تطبیق یي کړ ، نو داورته کفایت کوي بیا پر دوی باندې دامام تاکل ددې کارونو لپاره واجب ندي مګر زموږدلیل دادی چې الله جل جلاله فرمايلي : [إِنِّي جَاعِلٌ فِي الأَرْضِ خَلِيفَةً ...... [23]

ژباړه : زه په ځمکه کې دخلیفه ګرځوونکی یم .

---

[22] -سورت بقره آیت 30.

[23] - سوره بقره آیت 30.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او فرمان د الله جل جلاله دئ چې : [يَا دَاوُودُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ ....[24]

ژباړه : ای داوده ! زه گرځوم تا په ځمکه کې خلیفه .

او همدارنګه الله جل جلاله فر مایلي دي : [وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُم فِي الْأَرْضِ] [25]

ژباړه :وعده کړي الله جل جلاله د هغو کسانو سره چې مومنان دي له تاسې نه اونیک عملونه یې کړي وي چې خامخابه دوی خلیفه ګان ګرځوي په ځمکه کې ، یعني له دوی څخه ....

کله چې په سقیفه بني ساعده کې دخلیفه په ټاکلو کې دمهاجرینو او انصارو ترمنځ کوم اختلاف منځ ته راغی بیا هم ټولو صحابه کرامو دا بوبکر صدیق رضی الله عنه په ټاکلو اتفاق وکړ، سره ددې چې اختلاف دې حدته رسیدلی وه چې انصارو وویل : یوامیر به زموږڅخه وي اوبل امیربه ستاسې وي مګرابوبکرصدیق رضی الله عنه اوټولو مها جرینو ددوئ خبره رد کړه اوورته وېي ویل عرب پرته ددغه کلي د قر یشو څخه بل چا ته غاړه نه ایږدي ،او دوی ته یې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه راغلئ حدیث واړندې کړ ، نو پدې سره انصارو دخپل عزم څخه په شا شول او د

قر یشو اطاعت یې و کړ، که چیرې دا مسآله دقریشواو نورو خلکو په هکله کوم فرض او واجب نه وي چې د خلافت مسآله په قر یشو او نورو خلکو باندې هم واجب نده نو ستا سو دتنازل او وروسته والي څه لامل دی په داسې کار کې چې واجب هم نه وي دومره جنجال څه کټه لري .او کله چې ابوبکر صدیق رضی الله عنه ته مرګ راورسید عمر رضی الله عنه ته یې د امامت وصیت وکړ او هیچاورته ونه ویل چې دا په موږ او یا تا واجب دي نودایې په واجب کیدو دلا لت کوي او دا ددین د هغو ارکا نو څخه یو رکن دی چې دمسلما نا نو جوړ ښت پرې راځي یوا زې هغه الله جل جلاله ته حمد او ثناه ده چې دټول مخلوق پالونکی دی .[26].

امام ابن حزم رحمت الله علیه ویلي دي : چې ټول اهلسنت ،ټول مرجئه،ټول شیعه ګان او ټول خوارج دامامت په مسآله کې په واجبیدو متفق دي اوپه اسلامي امت واجب دي چې دهغه عادل امام (خلیفه) اطاعت وکړي چې الهي احکام په کې پلي کوي اوپه هغه شرعي احکامو سره سم یې رهبري کوي چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم ورته راوړي دي ، مګر یوازې دخوارجو څخه نجدات پدې ورسره مخالف

- سورت ص آیت 26.[24]
- سورت نور آیت 55.[25]
-تفسیر قرطبی ج ا ص 208-282 .چاپ دارالحدیث القاهرة .[26]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي دوي وايي : په خلکوباندې پخپل منځ کې دحق پيروي لازم ده ، زموږپه فکر سره ددې ډلې څخه دوی هيڅوک هم نشته او ددې ډ لې قول له منځه تللی دئ ددي د رداو بطلان لپاره پخوانی يادشوي اجماع ګاني بس دي ،قران کريم او نبوي احاديثو دامام تاکل واجب ګرځولي دي لدې څخه د الله جل جلاله دا فر مان دی چې :[﴿يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِى الأَمْرِ مِنْكمْ﴾ (النساء: ٥٩)] [27]

ژباړه : ای مؤمنانو د الله جل جلاله اطاعت وکړی دپيغمبر صلی الله عليه وسلم اطاعت وکړی او ستاسو څخه دتا کل شوي امير اطاعت وکړی .

همدا رنګه ډيرصحيح احاديث دامامانو داطاعت او د امامت د واجبيدو په اړه راغلی دی او الله جل جلاله بل ځای کې فرمايي :[} لاَ يُكَلِّفُ اللّهُ نَفْساً إِلاَّ وُسْعَهَا..} [28]

ژباړه : نه مکلف کوي الله جل جلاله هيڅوک مګر په هغه څه چې توان يي وي.

نودا يقين لازم دی چې الله جل جلاله هيڅوک نه مکلف کوي چې دوی په تو ان کې نه وي . په يقيني ډول موږ دعقل په ضرورت او بديهت باندې پوه شو و چې دخلکولخوا دهغو احکامومنل چې الله جل جلاله پرې لازم کړي ددوی په مالونو په حقوقو تيری دقتل او وينې تويدو،نکاح ، طلاق ،او نوروتولو احکامو دظالم لاس نيول ، دمظلوم سره انصاف کول او قصاص يې ورته اخستل ددې د سيمو دلري والي او زياتو مصروفيتونو سره سره او ددوی د نظرياتو داختلاف سره اوبيا هم پدې ټولو کې پام نه کول نه کيدونکي او نا شوني دي ، ځکه چې کله به يو شخص يا يوه ډله غواړي چې په دې باندې د يو شخص حکمروايي وکړي خوبل شخص اوبله ډله بيا نه غواړي چې په دوی ددغه کار وشي اويا دشوی شخص حکمروايي پري وکړي ځکه چې دغه ډله پخپل اجتهاد کې هغه څه سم بولي چې هغه بله ډله به يي وينې او يا به يي هم هغسې کم مخالفت ګڼي ، دا کارحتمامنځ ته راتلونکی دی اوداپه ډيرو هغو هيوادو نوکې په ځرګند ډول ليدل کيږي چې مشر نلري اوهلته نه دحق پريکړه کيږي اونه حد پلی کيږي تردی چې په ډيرو داسې هيوادونو کې دين له منځه لاړ . [29]

---

[27] - سورت النساء آيت 59 .
[28] - سورت البقرة آيت 286.
[29] -الفصل فی الملل و الاهواء والنحل ج 4 ص 87.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ماوردي رحمت الله عليه ويلي دي : هغه چا لپاره چې دامامت تا كلوته متي رانغاړي په اجماع سره پرې واجب ده اګرکه أصم تري مخالفت کړی دئ . [30]

امام ابويعلي رحمت الله عليه ويلي دي : دامام ټاكل واجب دي ،امام احمد رحمت الله عليه ويلي دي : كله چې امام موجود نه وي ترڅو دخلكو كارونه سمبال كړي نو دا كار پخپله فتنه ده لامل يی دادی چې: كله په سقيفه بني ساعده كې دصحابه كرامو ترمنځ اختلاف راغی انصارو وويل : يو امير د زمو ږ او بل امير دستا سې وي .

ددوي دا قول ابوبكر اوعمر رضی الله عنهما ردکړی او ویلی دي : عرب پرته ددغه كلي دقر يشـو څخه بل چاته غاړه نه ايږدي پدې كې ډيراثار او احاديث شته نو كه چيرې دامامت تعين او ټاكل واجب نه وای پدې اړه به دا دومره جنجال او منا ظره روا نه وه چې ترسره شوه نوحتما بهٔ يو چا ويلي وای چې دامامت شتون نه په قريشو او نه په نورو خلكو كې واجب او لازم دي .[31]

محمد بن علي القلعي ويلي : ټول اسلامي امت پرته له هغه چاڅخه چې مخا لفت يي كومه اغيزه نه لري پدې متفق دي چې دامام ټاكل واجب دې اګر كه په شرطونو او صفتو نو كې اختلاف لري [32] امام ابن خلدن رحمت الله عليه پخپله مقدمه كې ويلې دي: په اسلا مي شريعت كې دخليفه ټا كلو وجوب د صحابو كرامو او تابعينوداجماع څخه څرګنده شوې او پيژندل شوي دي ځكه چې صحابه كرامو د هغه صلی الله عليه وسلم دوفات سره سم د ابوبكر رضی الله عنه بيعت ته ورودانګل تر څوپخپلوكارونو كې دهغه رای او نظر ته تسليم شي او پيروي يې وكړي همدا رنګه دده څخه وروسته په هره زمانه اووخت همدا كار تكرار شوی دی او په هيڅ وخت كې يي دا كارنه دی پريښی چې دهمدې كار په دوام او استقرار سره دامام دټاكل كيدو پر واجبيدلو اجماع ده. [33]

مګردامامت او خلافت اهميت اوارزښت لدينه څرګنديږي چې په غياب كې يي محرابونه او منبرونه د كار خخه لويږي او معطل كيږي ، د اسلام احكام او شرايع تپي كيږي ،احكام وروسته كيږي اوله منځه ځي،د يتيمانو حقوق ضايع كيږي په بيت الله شريفه حج نه كيږي او دجهاد بيرغ نه پورته كيږي كه چيري پاچا نه وي خلک به په عجيبه كش مكش كې را ګيروي ځينو به ځني نورخوړلي وای شاعرڅومره ښه ويلي دي :

- الاحكام السلطانية للماوردی ص 5. شرح صحيح امام مسلم رحمت الله عليه ج 7صر 144 .[30]
- الاحكام السلطانية لابی يعلی ص 3 ، فتح الباری ج 8 ص 123 . [31]
- تهذيب الرياسة و الترتيب السياسة ص 74 .[32]
- مقدمة ابن خلدون ص 171.[33]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخلکو ژوند پرته دمشر له لر لو څخه نه سمیږي ---او مشرنه میندل کیږي کله چې مشري نا پوه ته ورسیږي .

په یقیني ډول عثمان رضی الله عنه ویلي دي : کوم خلک چې الله جل جلاله دپاچا په وسیله د ګناه او محرماتو څخه منع کوي تر هغو خلکو ډیر دي چې دقرانکریم په وسیله محرمات پریږدي .اوهمدارنګه ویل کیږي چې دین اساس او تهداب دی پاچایي ساتونکی دی کوم شی چې اساس ونلري ړنګ او خرابیږي او کوم شی چې ساتونکی ونلري هغه ضایع او له منځه ځي.

دامام شروط :

داچې دخلافت ارزښت په دین کې ډیر لوی دی نواسلامي شریعت دخلیفه یا امام لپاره شروط ټاکلي .نوڅوک چې غواړي دغه دروند او مهم کارته راوړاندې شي لاندې شروط لرل ورته واجب دي . له دې شروطو څخه هغه دي چې علماء کرام پرې متفق او په ځینو کې بیا اختلاف لري دلته موږ په لنډ ډول دغه شروط واړندې کوو ځکه زموږ مقصد پدې مسأله باندې تفصیلي بحث نه بلکې یوازې اشاره ورته کول دي اودغه شروط په لنډډول داسې بیانوو :

دقریشي توب د شرط والي حکم :

د نزاع ځای : پدې کې د فقهاؤ ترمنځ هیڅ اختلاف نشته چې په خاص ولایت کې قرشي توب شرط ندی لکه د لما نځه امامت ، پدې کې هم اختلاف نشته چې امام به هاشمي یا علوي وي بلکې اختلاف پدې کې دی چې امام غلام وی آیا امامت یې صحیح دی که نه ؟ .

د اختلاف سبب او لامل :

اصل اختلاف پدې کې دی چې حدیث « الأئمة من قریش » دغه حدیث امام احمد او امام نسائی رحمت الله علیه په سنن کبری کې د أنس رضی الله عنه څخه روایت کړی دی .

هغه کسانو چې حدیث یې صحیح کړی دی په لاندې ډول دي :

۱-حافظ ابن کثیر رحمت الله علیه ویلي دي : حدیث قوی کیدی شي ، ځکه چې د حدیث دوه جید سندونه دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- امام بن الملقن رحمت الله علیه وايي : روات يې صحيح دي ، ابوؤاد باندې امام مسلم احتجاج کړی او په علی باندې امام بخاری رحمت الله علیه احتجاج کړی او په نورو رواتو امام بخاری او امام مسلم دواړو احتجاج کړی دی .

۳ – امام عراقی رحمت الله علیه وايي : امام نسائی ا وامام حاکم د أنس رضی الله علیه حديث په صحيح سند سره روايت کړی دی .

۴- حافظ ابن حجر رحمت الله علیه وېلي دي : ددې حديث طرق (سندونه) چې په يو مستقل کتاب کې د څلوېښتو صحابه ؤ څخه راټول کړی دي چې په « لذة العيش فی طرق حديث الأئمة من قريش » نومولی دی .

لاندې امامانو په متواترو احاديثو کې راوړی دی :

۱-امام ابن حزم رحمت الله علیه .

۲-امام ابن تيمية رحمت الله علیه .

۳- امام ابن الجزري رحمت الله علیه .

۴- امام علی القاري رحمت الله علیه .

۵- امام السيوطی رحمت الله علیه په : فی الأزهار المتناثرة فی الاحاديث المتواتره ، کتاب کې ذکر کړی دی .

۶- امام کتاني رحمت الله علیه په : فی نظم المتناثر فی الحديث المتواتر.

ددې حديث په معنی سره نو ر احاديث راغلي دي :

چې ټول تقريبا نهه احاديث کيږي ، او وروسته ټول يو په بل پسې ذکرکيږي .

پدې مسأله کې د فقهاء کرامو أقوال :

۱- د جمهورو علماؤ لکه : حنفيه رح ، مالکيه رح ، شافعيه رح ، حنابله رح ، أهل الظاهر رحمهم الله أجمعين ، دوی وايي : امام بايد قرشي وي .

۲- شوافع او نور وايي : که قرشي نه وي بيابه کناني امير کيږي که هغه نه وي ، بيابه د بنو اسماعيل څخه وي ، که هغه هم نه وي بيابه أعجمي وي ، په يو قول کې جرهمي هم راغلی دی ، که هغه هم نه وي ، بيابه د اسحاق د او لادې څخه وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ – امام ابن حزم رحمت الله علیه وايي : که چيرې لفظ « الأئمة من قريش » د امر په صيغې سره وي نو د غير قرشي ټاکل حرام دي ، او که په صيغه خبر سره وي نو بيا که غير قرشي دعوى د خلافت وکړي نو ټاکل ورته نشته (يعني په داوړه حالاتو کې بايد قرشي وي) . [34]

۴ – شهيد عبد القادر عوده رحمت الله علیه وايي : د امامت حق مقيد دی ، د الله جل جلاله تراطاعت پورې ، او دا يواځې په قريشو پورې محصور نده .[35]

۵ – د/ يحيى اسماعيل وايي : قرشی توب د کمال شرط دی د صحت شرط نه دی . [36]

۶ – د / قرضاوي رحمت الله علیه وايي : د قرشي توب شرط د قريشو د قوت په له منځه تللو د منځه لاړ ، همدغه د امام ابن خلدون رحمت الله علیه نظر هم دی ، ځکه حکم د علت سره په و جود او عدم کې يو ځای وي .

۷- شيخ عطيه صقر ويلي دي : د قرشي توب د شرط څخه مطلب تبرک ندی بلکې د امت د مصلحت لپاره د سلطان هيبت او د نفوذ وړاندې توب ، قوت طاقت مطلب دی .... [37]

۸- شيخ شينقطي رحمت الله علیه ويلي دي : قرشی توب په شرط باندې ډيرو احاديثو دلالت کړی دی او عامو اهل العلم هدا نظر دی مگر د الله جل جلاله د دين د اقامت ، دهغه او د رسول صلی الله عليه وسلم په اطاعت پورې اړه لري خو که د الله جل جلاله د امر مخالفت يې وکړ نوغير قرشي چې د الله جل جلاله اطاعت کوي او امر يې نافذوي د قرشي څخه غوره دی . [38]

دغه د دې بحث نچوړ او خلاصه ده او تفصيل يې په لاندې ډول دی :

۱-: بايد داصلي اوخالصو قريشو څخه وي:

څکه چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: عن آنس رضی الله عنه عن النبی صلی الله عليه وسلم قال : الأئمةُ من قريشٍ ، [39]

ژباړه : حضرت آنس رضی الله عنه د رسول الله صلی الله عليه وسلم څخه روايت کړئ چې فرمايلی يې دي : بايد امام له قريشو څخه وي : دا حديث پدي لفظ سره امام احمد رحمت الله علیه ،امام نسايي

- المحلى ج 1 ص 57 . شبكة الالوكة مقال د / طالب بن عمر بن حيدره الكثيرى . [34]
- الاسلام واوضاعنا السياسية ص 125 .[35]
- منهج السنة فى العلاقة بين الحاكم و المحكوم ص 276 . [36]
- صقر عطيه فتوى بعنوان حديث : الأئمة من قريش ، (اسلام نيت) [37]
- اضواء البيان ج 1 ص 24 . [38]
- صحيح الجامع الصغير په 2758 نمير روايت کړی او صحيح يی بللئ دئ ، امام احمد رحمت الله عليه په 12329 نمبراو امام نسائی رحمت الله عليه په سنن کبری کی په 5942 نمبر په لږ اختلاف سره روايت کړی دئ .[39]

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام ابن أبی شیبه رحمت الله علیه ، امام ابویعلی رحمت الله علیه ، امام طبراني رحمت الله علیه په معجم کبیر ، امام حاکم رحمت الله علیه ، امام سعید بن منصوررحمت الله علیه ، امام أبوداود رحمت الله علیه ، امام طیالیسي رحمت الله علیه دحضرت علي او حضرت انس (رضی الله عنهما) څخه روایت کړیدی .

عن معاوية رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم قال : إنَّ هذا الأمر في قريش لايعاديهم أحدٌ إلاّ أكبه اللّه في النّارِ علي وجهِهِ ما أقاموا الدّينَ[40]

ژباړه : امام بخاری رحمت الله علیه د حضرت معاویه رضی الله عنه څخه روایت کړی چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : دغه کار دامامت به په قریشو کې وي هیڅوک به ددې کارمخالفت نه کوي مګر الله جل جلاله به یې دجهنم په اور کې پړمخې وغورځوي تر څو چې دوی ستاسو په منځ کې دین قائموي .

عن عبد الله بن عمر رضی الله عنهما عن النبی صلی الله علیه وسلم قال : لايزال هذا الأمر في قريش ما بقي منهم إثنانِ [41]

همدارنګه ابن عمر رضی الله عنهما روایت کړی چې فرمایلي یی دي : امامت به په قریشو کې ترهغه پورې وي ترڅو دخلکوڅخه دوه کسان هم پاتې وي .

وبتفصيلٍ أكثر للحاكم في مستدركه، عن علي بن أبي طالب رضي الله عنه، أنّ رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «الأئمة من قريش، أبرارُها أمراءُ أبرارِها، وفجارُها أمراءُ فجارِها، ولكلٍّ حق، فآتوا كلَّ ذي حقّ حقَّه، وإنْ أمّرتُ عليكم عبداً حبشياً مجدعاً، فاسمعوا له وأطيعوا، ...»[42].

او همدرنګه په زیات تفصیل سره امام حاکم رحمت الله علیه په خپل مستدک کې د علی بن أبی طالب رضی الله عنه هغه درسو ل الله صلی الله علیه وسلم څخه روایت کړئ چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : امامان دقریشوڅخه دي نیکان یي دنیکانو امیران دي او بدان یي د بدانوامیران دي که قریشو پرتاسې یو پرې کړل شوي پوزې والاحبشي غلام هم مقرر کړتاسو یي اطاعت وکړی او خبره یي

- صحیح الامام بخاری رحمت الله علیه ، کتاب الاحکام په 7139 نمبر یی روایت کړئ دئ . [40]
- صحیح الامام بخاری رحمت الله علیه ، کتاب الاحکام په 7140 نمبر یی روایت کړئ دئ .[41]
[42] -الحاكم: المستدرك على الصحيحين، كتاب معرفة الصحابة، باب فضائل قريش، 85/4، حديث 6962. ورواه الامام الطبراني رحمت الله علیه بنفس اللفظ في المعجم الصغير،260/1، حديث 425 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

واروی ...دا حدیث شریف امام حاکم رحمت الله علیه اوامام بیهقي رحمت الله علیه دعلي رضی الله عنه څخه روایت کړي .

،او امام طبراني رحمت الله علیه په صحیح سند سره دعبدالله بن سائب رضی الله عنه څخه اوامام بزار رحمت الله علیه دعلي رضی الله عنه څخه په مرفوع ډول روایت کړی چې : عن عبد الله بن السائب رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم أنه قال : قدِّموا قریشًا ولا تَقَدَّموها [43]

دحضرت عبد الله بن سائب رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی : قریش وړاندې کړی او په هغوی پی مه وړاندې کوی(قریش خپل امامان وټاکی) او همدارنګه عَنْ عُتْبَةَ بْنِ عَبْدٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْخِلَافَةُ فِي قُرَيْشٍ وَالْحُكْمُ فِي الْأَنْصَارِ......... [44]

ژباړه : عتبه بن عبدرضی الله عنه دپیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه روایت کړی دی چې فرمایلي دي : خلافت به په قریشو کې اومشورت به په انصارو کې وي ..... دا حدیث امام احمد رحمت الله علیه امام طبراني رحمت الله علیه،امام ابن ابي عاصم رحمت الله علیه ، امام ابن عساکررحمت الله علیه دعتبه بن عبد رضی الله عنه څخه په صحیح سند سره راویت کړی دی .

امام احمد رحمت الله علیه او امام ابویعلی رحمت الله علیه په مر فوع حدیث دعبدالله بن مسعود رضی الله عنه څخه نقل کړی چې فرمایلي یي دي : اي قریشو تاسو ددې کار لپاره اهل او وړیاست تر څو چې لاره مونه وي ورکه کړي . او بدعت مونه وي اختیار کړی ، پدې کار سره صحابه کرام په سقیفه بني ساعده کې راټول شول کله چې انصارو وویل زمونږڅخه دامیر وي او ستاسې څخه دهم یو امیر وي نو ابوبکر رضی الله عنه د مخکې حدیث په استناد سره ددوی قول ردکړ ، نو انصارراضي شول اوویی ویل : تاسو امامان یئ اومونږ ستاسو وزیران یو.

امام نووي رحمت الله علیه ددې حدیث په اړه ویلي دي : دغه او ددې په څیر نوراحادیث پدې څرګند دلیل دی چې باید امامت یوازې په قریشو کې وي او پرته له دوی څخه هیچا ته دخلافت ورکول اوخلیفه ټاکل رواندي ، په همدې خبره دصحابه کرامو په وخت او له هغوی وروسته اجماع شوي ده

---

[43] -صحیح الجامع په 4382 نمبر سره روایت کړی دی ، او حدیث صحیح دی.

[44] - مسند امام احمد رحمت الله علیه، مسند الشامیین نمبر د حدیث شریف 17654 :

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوچا چې ددې اجماع څخه وروسته دبدعتیانو او نورو مخالفینو څخه ددې مسأٔلې په اړه څه وړاندي کول هغوی دصحابه کرامو اوبیا د تابعینو په اجماع سره د منلو وړندي [45]

۲- هغه څوک چې د مسلمانانو څخه دیو قاضي په توګه منل کېږي باید مجتهد وي :

چې په فتوی غوښتنه او د نورو ورځنیو مسایلو په هکله باید بل چاته اړنه وي پدې شرط سره دپخوا نه اتفاق شوی دی.

مګرخلک داجتهاد په اړه سره مختلف دي : یوه ډله علماء اجتهاد شرط بولي او ویلي یي دي په امام واجب دي چې ددین په اصولو او فروعو کې مجتهد وي تر څو وکولای شي فتوی ورکړي او احکام استنباط کړي دادي : امام ماوردي رحمت الله علیه ،امام ابویعلی رحمت الله علیه او امام جویني رحمت الله علیه ، امام غزالي رحمت الله علیه اوامام بیضاوي رحمت الله علیه نظردی امام ابن خلدون رحمت الله علیه پخپله مقدمه کې دا نظر د یوې ډلې څخه یاد کړیدی .

امام شهر ستاني رحمت الله علیه ویلي دي : داهل سنتو څخه یوه ډله داجتهاد د نه شرطوالي خواته اوښتي او میلان یی کړئ دئ په ځانګړي ډول په وروستنیو وختونوکې تردې چې دایي روا وبلل چې امام د مجتهد نه وي مګر داتکی واجب دی چې باید له ده سره داسې مجتهدین موجود وي چې دفتوی او احکامویه اړه ورته مراجعه کوي . [46]

۳- بایدامام دتجربې او ښه نظر خاوند وي:

ترڅو ملت ښې او سمې لارې ته رهبری اودهغوی دنیوي ګټوته سم پام وکړي ځکه خلیفه چاروکې د مرکزیت حیثیت لري او همدارنګه خلیفه بایدپه جګړه او عسکري نظام پوره پوه دسنګرونو پوره ساتنه او اسلامي سیمې دساتنې اوحفاظت اواسلامي امت څخه دکفردتیري دفع کول دظالم څخه انتقام اوغچ اخستل دمظلوم لپاره حق ورکول هم دخلیفه ګانو دکارونو څخه دي پخوایې ویلي دي لکه لاندې شعر : ژباړه :

دزړورو دزړورتیا څخه وړاندې باید ښه پام وشي - ځکه فکر کول لومړی او زړورتیا دوهم ځای لري

--39 - شرح امام مسلم رحمت الله علیهج 12 ص 441-442. کتاب الامارة . ،غیاث الا مم للجویني ٦٢٢ -٦٢٣ ، احکام سلطاني للما وردي فتح الباري ج١٣ص١١٣-١٢١ مقدمه ابن خلدون ص.١٧٣.

[46] - غیاث الامم ص 63 ، اصول الدین للبغدادی ص ، احکام سلطانی ماوردی ص 6 ، مقدمه ابن خلدون ص 173

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې پام او زړورتیایوه ازاد شخص کې یوځای شي--نودا به اوچت ځای اوجگ مقام ته ورسیږي کله هم یوځوان پخپلو همزولو باندې وړاندې شي -دا وړاندې والی په ښه فکرنه په کبر اوغرور سره کیږي.

٤- باید امام دحدودوپه پلي کیدو :

اودغاړو په وهلو او پوستکو په پرې کولو کې نرموالی او ویره احساس نه کړي ددې دلیل دصحا به کرامو رضی الله عنهم اجماع ده ..

٥:- امام بایدآزادوي :

–امام ماوردي رحمت الله علیه ویلي دي: دریم شرط آزادي ده ځکه چې مریي پخپل ځان ولایت نلري نو دا کار ددې کار خنډکیږي چې په بل چا دحاکم وټاکل شي ، ځکه چې دمریی گواهي او شهادت نه قبلیږي نو داغوره ده چې دحکم دپلي کیدو امامت څخه هم منع کړی شي[47]

نو دامام دآزادی او اسلام په شرط گرځیدوکې څه پټوالی نشته .

٦:- امام باید مسلمان وي دا شرط دي .

٧:- امام باید نارینه وي :

ټول اسلامي امت دلوی امامت او دمسلمانانو د او چت چار و وا کې (خلافت) لپاره دنارینتوب په شرطوالي سره اتفاق کړی دی نو دښځي لپاره دهیواد مشري کول ناروا دي . – عن أبی بکرة نفیع بن الحارث عن النبی صلی الله علیه وسلم قال: لن یُفْلِحَ قومٌ ولَّوْا أمرَهَمُ امرأَةً[48]

دحضرت أبوبکرة نفیع بن حارث رضی الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرما یلي دي : هیڅکله به هغه قوم بریالی نشي چې ښځه یي د چارو واکداره اومشره وي . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ،امام احمد رحمت الله علیه،امام ترمذي رحمت الله علیه ، امام نسایي رحمت الله علیه د حضرت ابوبکره رضی الله عنه څخه روایت کړی دی او بل دا چې ښځه د عقل او دین له پلوه نا قصه ده .او اسلامي امت پدې اتفاق کړی چي دښځي امامت روا ندی ....

---

[47] - احکام سلطانی ص 65.

[48] - صحیح الامام بخاری رحمت الله علیه په 4425 نمبر سره یی روایت کړی دی ، صحیح الجامع 5252 نمبر راوړئ دی .، حدیث شریف صحیح دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸:- دامام دبدن اعضاء (غړي) با يد سالم او صحيح وي .

۹:- امام بايد بالغ وي:

ځکه چې ماشوم مکلف ندی او دقضا لپاره يې تاکل هم رواندي ، دخپل ځان اختيار نلري نو څنګه به دبل چا اختيار لرلی شي ،له همدې امله امام بخاری رحمت الله عليه پخپل صحيح کتاب کې په مرفوع سند سره د ابوهريره رضی الله عنه څخه روايت کړی چې : زما دامت هلاکت او تباهي به دقريشو د ماشومانو په لاس کې وي ، دامام ابن ابي شيبه رحمت الله عليه سره په مصنف کې راغلي چې : ابو هريره (رضی الله عنه به په بازار کې روان وه او ويل به يې :(اي الله جل جلاله شپيتو کلونو عمر ته مې مه رسوې او دماشومانو پاچاهي مه راوينې .

۱۰:-امام بايد عاقل وي :

نو دليوني پاچاهي روانده ، امام ماوردي رحمت الله عليه ويلي : عقل دوهم هغه شرط دی چې اتفاق پرې شوی يوازې هغه عقل بسوالی نه کوي چې انسان پرې مکلف ګرځي او دضروري څيزونو علم پرې حاصليږي تردې چې دصحيح تميز غوره عقل ،ځيرکوالي، سهوې او غفلت څخه ليرې والي ښه يی.[49]
په نهم او لسم شرط کې هيڅ اختلاف نشته ..

۱۱:-امام بايد عادل وي:

عدالت دمکلف انسان دحالاتو برابر ښت دی چې هغه کار سرتري ونه وهي چې پدې يې څرګندوي او عدالت په تقوی او صلاح کې را ټوليږي ځکه چې پاچاهي او امامت دلويو امانتونو څخه دی او فاسق امين ندی اونه يې روايت قبليږي .. امام ماوردي رحمت الله عليه ويلي : په ټولو امامتونو کې عدالت معتبر او معتمد څيزدی .

عدالت دادی : چې انسان بايد دريښتينې لهجې ،امانت ته پوره پام کوونکی ، دټولو حرامو او ناروا و څخه پاک دګناهو نو څخه ځان ساتونکی دشک او شبهې څخه لري ، دغوصې او رضا په دواړو حالتونو کې مينه ناک . په خپل ديني اودنيوي کار کې د مرمت او ځوانمردی کار وونکی و ي[50].

ځکه چې داسلامي امت په منځ کې پدې هکله هيڅ اختلاف نشته چې دفاسق لپاره دامامت ټاکل اوهغه امام ګرځول رواندي.[51]

- احکام سلطانی ص 65. [49]
- احکام سلطاني ص 66.[50]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځينې علماى كرامو دځينو شرطوونوپه اړه لكه :

۱ـ اجتهاد او دغړوجوړوالئ مخالفت څرګند كړى .

امام ابن حزم رحمت الله عليه ويلي : دامامت په هغو شرطونو كې بايد كتنه و شي چې امامت پرته دهغو دشتون ځخه نه رواكيږي نو دا شرط مو داسې ومونده چې : بايد اصلا دقريشو ځخه وې ځكه چې پيغمبرصلى الله عليه وسلم خبر وركړى دى چې امامت په قريشو كې دى.

۲:ـامام بايدبالغ وي :

دښه اوبد ترمنځ توپير وكړي.ځكه چې رسول الله صلي الله عليه وسلم فر مايلي دي : ددري كسانو ځخه قلم پورته دى او بد اعمال يې نه ليكل كيږي : ماشوم ترڅو چې بالغ نه وي او ليونى ترڅو چې روغ نه وي.

۳ـامام بايد نارينه وي :

ځكه چې پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي : هغه قوم به بريالى نشي چې خپله مشري يې ښځې ته سپارلې وي .

٤:ـامام بايد مسلمان وي :

څكه چې الله جل جلاله فرمايلي دي : وَلَن يَجْعَلَ اللهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا)) [52] سوره النسا آيت ١٤١ :

ژباړه : او هيڅ كله الله جل جلاله د كافرانو لپاره په مؤمنانو باندې كومه لاره نده ګرځولې (څه حكم او امر د كفارو په مومنانو نشته) .

ژباړه :- خلافت ډيره لويه لار ده، او الله جل جلاله پدې سره امركړى چې اهل كتاب دجزيو اخستلو په وخت كې ذليل كړي، او هغه كفار چې داهل كتابوځخه نه وي ، ويې وژنى ترڅې چې مسلمانان شي .

- تفسير قرطبي ج 12ص 285-286. تفسير ابن كثير ج 1 ص 110، احكام سلطانى ماوردى ص 6،غياث الامم ص 76، حاشية ابن عابدين ج 1ص 548 . [51]
- سورت النساء آيت 141. [52]

(c) ketabton.com: The Digital Library

٥:-امام باید یوداسي عالم وړاندي کړي :

چې ددین په هغه ضروریاتو او فرایضو پوه وي، دالله جل جلاله څخه ویریدونکی اوپه ټولنیزډول په ځمکه کې دفساد ښکاره کوونکی نه وي ، څکه چې الله جل جلاله فرمایلي دي : وَتَعَاوَنُواْ عَلَى الْبرِّ وَالتَّقْوَى وَلاَ تَعَاوَنُواْ عَلَى الإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ. [53]

ژباړه :-څکه چې دهغه چا وړاندې کیدل چې دالله جل جلاله څخه په هیڅ شي کې نه ویریږي او په ځمکه کې فساد او منکرات ښکاره کوي هغه د ډاډ وړندي او یا هغه څوک چې دخپل دین څخه معلومات نلري، نو یقینا یې په ګناه او تیري کې مرسته ورسره وکړه دنیکۍ او تقوی مرسته یې ونکړه ، بیشکه چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :- عن عائشة رضی الله عنها عن النبی صلی الله علیه وسلم قال : مَن أَحْدَثَ في أَمْرِنَا هذا ما ليسَ فِيهِ، فَهو رَدٌّ . [54] متفق علیه .

ژباړه : چاچې داسې یو کار وکړ چې زموږدلارې مخالف وه هغه کارې رداو نامنلی شویدی . دغه حدیث امام بخاری رحمت الله ، امام احمد رحمت الله علیه ، امام أبوداود رحمت الله علیه،
امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه او امام ابن ابي شیبه رحمت الله علیه روایت کړي دی .

عن أبی ذر الغفاری عن النبی صلی الله علیه وسلم فقال : يا أبا ذَرٍّ، إنِّي أراكَ ضَعِيفًا، وإنِّي أُحِبُّ لكَ ما أُحِبُّ لِنَفْسِي، لا تَأَمَّرَنَّ علَى اثْنَيْنِ، ولا تَوَلَّيَنَّ مالَ يَتِيمٍ. [55]

د حضرت ابوذر غفاری رضی الله عنه څخه روایت دی چې حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم ماته وفرمایل :-ای ابوذره ! ته کمزوری یې، ددوه کسانو مشري مه کوه، او هیڅکله د یتیم د مال سرپرستي مه کوه .

او الله جل جلاله فرمایلي دي: فَإن كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا . [56]

ژباړه :- .نو هغه څوک چې حق یې پرذمه وي کم عقل یا ناتوان وي .

نو داصحیح اوسمه خبره ده چې که عقل یې کمزوری وي او هغه څوک چې خپل کار نشي کولی باید ولي او سرپرست ونه نیول شي او هغه څوک چې حتما باید ولي او سرپرست ولري نو ده ته ندي روا چې د مسلمانانو سرپرست او مشرشي او دا صحیح خبرده چې په چاکې چې دغه اته شرطونه پوره نشي

- سورت مائدة آیت 2. [53]
- صحیح الامام بخاری رحمت الله علیه نمبر حدیث 2697 ، صحیح امام مسلم رحمت الله علیه1718 . والحدیث صحیح . [54]
- صحیح امام مسلم رحمت الله علیهص 1826. والحدیث صحیح . [55]
- سورت بقرة آیت 282 . [56]

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرپرستي يې باطله او ناروا ده او هيڅکله يې سرپرستي او امامت منځه ته نه راځي بيا دا کار مستحب دی چې ددیني ورو ورو مسألو له عباداتو ،سياست او احکامو څخه خبر وي فرايض په پوره ډول سره سرته ورسوي او هيڅ کمبود په کې رانشي تړلې لويي ګناوي که پټې وي ياښکاره او همدارنګه له وړې ګناه هم ځان ترې وژغوري نو دغه څلور واړه صفات دي چې انسان يې بد ګڼي او غواړي دمسلمانانو خليفه بايد ځان ترې وساتي که يې بيا هم مشري واخسته نو خلافت يې صحيح دی او دغه صفات يې بدبولو او په هغه کې چې دالله جل جلاله پيروي کوي اطاعت يې واجب دی او په هغه څه چې دالله جل جلاله پيروي نه کوي بيا هم دفاع کول ترې واجب دي پدې کې اصلي هدف او موخه داده چې :- په خلکو او رعيت باندې پرته له ضعف او کمزورتيا څخه نرمي کوونکئ وي ،دمنکر په له منځه وړلوکې دشدت څخه پرته او دواجبو نه دتيري کولو پرته کلک وي ،ويښ او بيدار به وي دلاوراوغيرتي نفس لرونکی دخپل ځان لپاره به دحق مال منع کوونکی نه وي . اوهمدارنګه به د هغه مال په اړه چې حق يې نه وي ، زيات مصرف کوونکی (اسراف کوونکئ) نه وي .

دغه ټول پدې کې راټوليږي چې :-امام بايد دقران کريم په احکامو او د پيغمبر صلی الله عليه وسلم په سنتو برابر وي ددغه کار ټول ښه والئ اوغوره والئ راټولوي .او دغه کار امام ته زيان نه رسوي چې په جوړښت او خلقت کې يې څه عيب او کمبودي وي .لکه : ړوندوالی اوګونګوالی،پوزه يې پرې وي غوږ يې پرې وي يا هغه چې دواړه لاسونه او دواړه پښې يې نه وي يا زوړ وي مګر پوهيږي اګر که سل کلن هم وي اوڅوک چې بې هوشه کيږي او بيا بيرته رابيداريږي ، او څو ک چې دمجرد بلوغ ته رسيدوسره سم بيعت ورسره کيږي او دامامت شروط په کې وي نو ددغه ټولو يادشووکسانو امامت صحيح او سم دی ځکه چې نه د قران کريم نص ،او نه د پيغمبر صلی الله عليه وسلم سنت ،نه اجماع ،نه رای (نظر) او نه هم دليل ددې څخه ممانعت کړی دی .بلکه الله جل جلاله فرمايلې دي: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ .[57] النساء ايه۸

ژباړه :- ای مومنانو په عدالت سره عمل وکړی ، چاچې عدل وکړ بيشکه دالله جل جلاله امرېې پرځای کړ ،دټولو مسلمانانو ترمنځ پدې کې هيڅ اختلاف نشته چې خلافت په ميراث نه ورکول کيږي او نه دپلار په ځای زوی اونه څو ک دچا څخه وروسته په موروثي ډول خليفه ټاکل کيږي او همدارنګه د ماشوم لپاره خلافت روا ندی خو يو اځې روافض دي چې دا دواړه کارونه يې روا بللي دي او بل دا چې

[57] - سورت النساء آيت 135 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهیچا ترمنځ پدې کې اختلاف نشته چې دښځې لپاره خلافت رواندئ ، دالله جل جلاله څخه مرسته غواړو . [58]

پاچایان په څو ډوله دي ځیني یې عادل مسلمان ، ځیني یې : فاسق ظالم او تیرئ کوونکي اوځیني بیا کافر اوددین څخه وتلي ،دلته یوازي اول قسم ذکر کوو چې څه مسولیتونه لري او په امت یې څه حقوق دي دالله جل جلاله څخه پدې اړه‌لارښوونې او مرستې غوښتنه کوو .... امیر باید مسلمان او عادل وي :

بیشکه سپیڅلې شریعت بیان کړی چې : مسلمان عادل امیر دالله جل جلاله په وړاندې تر نورو خلکو ډیره اوچته مرتبه لري اوده ته دالله جل جلاله په نزد لوی فضبلت او ډیر ثواب دی چې یوازې الله جل جلاله پرې پوهیږي لدې څخه :

۱:-هغه عادل امام چې دخلکو په منځ کې په حقه فیصله کوي او عدل قایموي :

هغه به دقیامت په ورځ دالله جل جلاله دعرش تر سیوري لاندې وي په کوم وخت کې به چې پر ته د الله جل جلاله دسیوري څخه بل سیوری نه وي .

وعن أبي هريرة رضى الله عنه قالَ: قالَ رَسُولُ اللَّه ﷺ :سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللَّهُ في ظِلِّهِ يَوْمَ لا ظِلَّ إلَّا ظِلُّهُ: إمامٌ عادِلٌ، وشابٌّ نَشَأَ فِي عِبَادَةِ اللَّه تَعالى، وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ في المَسَاجِدِ، وَرَجُلانِ تَحَابَّا في اللَّه: اجتَمَعا عَلَيهِ، وتَفَرَّقَا عَلَيهِ، وَرَجُلٌ دَعَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ، وَجَمَالٍ فَقَالَ: إنِّي أخافُ اللَّه، ورَجُلٌ تَصدَّقَ بِصَدَقَةٍ فأَخْفَاها، حتَّى لا تَعْلَمَ شِمالُهُ مَا تُنْفِقُ يَمِينهُ، ورَجُلٌ ذَكَرَ اللَّه خالِيًا فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ متفقٌ عَلَيْهِ[59].

ژباړه : د حضرت أبوهريرة رضى الله عنه څخه روایت دئ چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایي : اووه کسان به دالله جل جلاله دسیوري لاندې وي په هغه ورځ چې دالله جل جلاله دسیوري پرته به بل سیوری نه وي ، له دوی څخه یې یو عادل امیر یاد کړی دی .... دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ،امام مسلم رحمت الله علیه امام احمد رحمت الله علیه ،امام نسایي رحمت الله علیه ،امام ترمذي رحمت الله علیه ،دأبوهريرة او أبو سعید خدري رضی الله عنهما څخه روایت کړی دی

- الفصل فی الملل و النحل ج 4 ص 129. [58]
- صحیح الامام بخاری رحمت الله علیه نمبر 6806، او صحیح امام مسلم رحمت الله علیه نمبر 1031 . روایت کړی دی . [59]

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲:-عادل امام به دقیامت په ورځ دنور او رڼا په منبر باندې :

دالله جل جلاله ښي اړخ ته ناست وي او دالله جل جلاله دواړه بلاکیف لاسونه یمین دي ،

إِنَّ الْمُقْسِطِينَ عِنْدَ اللهِ علَى مَنابِرَ مِن نُورٍ، عن يَمِينِ الرَّحْمَنِ عزَّوجلَّ -وكِلْتا يَدَيْهِ يَمِينٌ- الَّذِينَ يَعْدِلُونَ في حُكْمِهِمْ وأَهْلِيهِمْ وما وَلُوا. رواه امام مسلم رحمه الله وهو من أفراد امام مسلم رحمه الله على الامام بخارى رحمه الله .[60]

ژباړه : دحضرت عبدالله بن عمرو رضى الله عنه څخه روايت دى چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي :- هغه کسان چې عدل کوي دالله جل جلاله سره به درڼا په منبرونو ،ښي اړخ ته به ناست وي او دواړه بلا کيف لاسونه يي يمين دي دا هغه کسان دي چې پخپلو فيصلو خپلوکورونواو تر خپل لاس لاندي خلکو کې عدل کوي ،دا حديث امام مسلم رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه،او امام نسايي رحمت الله عليه ،دعبدالله بن عمرو رضى الله عنه څخه روايت کړيدى.

عن أبي سعيد قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «إن أحب الناس إلى الله يوم القيامة وأدناهم منه مجلسا إمام عادل، وأبغض الناس إلى الله وأبعدهم منه مجلسا إمام جائر» [61]

ژباړه : دابو سعيد خدري رضى الله عنه څخه روايت دى چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي :- بيشکه چې الله جل جلاله ته دقيامت په ورځ ډيرګران اونيږدې دخلکو څخه هغه ته ، الله جل جلاله ته دناستې او مجلس له پلوه عادل امام دى . او همدارنګه ډير بد د خلکو څخه الله جل جلاله ته د قيامت په ورځ او ډير سخت عذاب والا ظالم امير يا امام دى . داحديث امام احمد رحمت الله عليه،امام بيهقي رحمت الله عليه ،په سننواو شعب الايمان کې اوامام ترمذي رحمت الله عليه روايت کړيدى اوويلي يي دي دغه حديث حسن او غريب دى (بلکې حديث ضعيف دى) خو حديث د تحسين احتمال لري ځکه چې په څو سندو نو سره راغلى او فضيل بن مرزوق وقاصي په کې دى، امام ذهبي رحمت الله عليه په ضعفاءکې ذکر کړى او وويلي يي دي : دغه حديث امام ابن معين رحمت الله عليه او نورو امامانو ضعيف بللى دى . او همدارنګه دغه حديث دعطيه العوفى په سند سره هم راغلى ، امام ابن قطان ويلي دي :ضعيف کړى شوى دى ، امام ذهبي رحمت الله عليه ويلي : ضعيف يي بللى ، ابن قطان ويلي :حديث حسن دى اوصحيح ندى .

- صحيح امام مسلم رحمت الله عليهنمبر 1827 ، والحديث صحيح . [60]
- سنن الامام ترمذى رحمت الله عليه، أبواب الاحكام فى الامام العادل حديث نمبر 1329 .[61]

(c) ketabton.com: The Digital Library

عن عمر بن الخطاب عن النبى صلى الله عليه وسلم قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : أفضلُ الناسِ عند اللهِ منزلةً يومَ القيامةِ إمامٌ عَدْلٌ رفيقٌ، وشَرُّ عبادِ اللهِ منزلةً يومَ القيامةِ إمامٌ جائرٌ خَرِقٌ [62]

امام طبراني رحمت الله عليه دعمر رضى الله عنه څخه مرفوعا پدې لفظ سره روايت کړي چې الله جل جلاله دغوره بندګانو څخه دقيامت په ورځ دمرتبې او منزلت له پلوه عادل او نرمي کوونکی امام (پاچا)دی او دالله جل جلاله دبدترينو بندګانو څخه دقيامت په ورځ ظالم او سختي کوونکی امير يعني پاچا دی .

دغه سند ابن لهيعه په يوازيتوب سره روايت کړی او دحديث لپاره بل سند دامام ابو يعلى رحمت الله عليه او امام طبراني رحمت الله عليه سره دابو سعيد خدری رضى الله عنه نه په مرفوع ډول پدې لفظ سره روايت شوی چې :عن أبى سعيد الخدری رضى الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : أشدُّ النَّاسِ عذابًا يومَ القيامةِ إمامٌ جائرٌ[63]

ژباړه : سخت ترين عذاب به دقيامت په ورځ دظالم پاچاوي .

۳:-دامام لپاره به ډير لوی اجر وي :

که چيرې دالله جل جلاله څخه دويرې اوتقوی په خاطر باندې امر وکړي او دالله جل جلاله په حکم کې عدل او انصاف وکړي .

عن أبى هريرة عن النبى صلى الله عليه وسلم قال : ....وإنَّما الإمَامُ جُنَّةٌ يُقَاتَلُ مِن ورَائِهِ ويُتَّقَى به، فإنْ أمَرَ بتَقْوَى اللَّهِ وعَدَلَ، فإنَّ له بذلكَ أجْرًا وإنْ قالَ بغَيْرِهِ فإنَّ عليه منه[64]. متفق عليه .

ژباړه : حضرت أبو هريرة رضى الله عنه ويلى دي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلى دي : امام ډال او سپر دئ چې ترشاه به يې جګړه کيږي او په همدې سره د ځان ساتنه کيږي که چيرې په تقوی

- السلسلة لضعيفة نمبر 1157 ، شيخ البانى وايى : حديث ضعيف دى . [62]
- ضعيف الترغيب نمبر حديث 1319 . [63]
- اخرجه الامام بخارى رحمت الله عليه برقم :2957 ، و امام مسلم رحمت الله عليه برقم : 1835[64]

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره امر وکړي او په پريکړه کې عدل او انصاف وکړي پدې سره ده ته اجر ورکول کيږي ، او که په بل څه سره امر وکړي نو دئ گناهکار دی . دا حديث شريف امام بخاری رحمت الله عليه،امام مسلم رحمت الله عليه، امام أبوداود رحمت الله عليه، او امام نسائی رحمت الله عليه روايت کړئ دئ .

۴ـ د عادل امام دعاء نه رديږي:

دا د الله جل جلاله په وړاندې د ده د کرامت او منزلت له وجهی څخه .

عن أبی هريرة عن النبی صلی الله عليه وسلم قال قال الرسول صلی الله عليه وسلم : ثلاثةٌ لا تُرَدُّ دعوتُهم : الصَّائمُ حتَّى يُفطِرَ ، والإمامُ العادِلُ ودَعوةُ المَظلومِ ، يَرفَعُها اللهُ فوقَ الغَمامِ ، وتُفتَحُ لها أبوابُ السَّماءِ ويَقولُ الرَّبُّ : و عِزَّتي وجَلالي لأنصُرَنَّكِ ولَو بَعدَ حينٍ[65]

دحضرت ابوهريرة رضی الله عنه څخه روايت دي چي نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي : دري کسان دي چي ددوي دعوت او غوښتنه نه رديږي عادل امير ، روژه دار ترڅو يي روژه ماته کړي نه وي ، دمظلو م دعوت او غوښتنه ، الله جل جلاله يی د قيامت په ورځ د وريځو څخه اوچته پورته کوي او داسمان دروازي ورته خلاصيږي او الله جل جلاله فرمايي :- زما دپخپل عزت سوگند وي چي حتما به ستا مرسته کوم اگر که لږ وروسته هم وي بيشگه پيغمبر صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي : امام ډال او سپر دی چې ترشا به يي جگړه کيږي او په همدې سره دڅان ساتنه کيږي که چيرې په تقوی سره امروکړي اويه پريکړو کې عدل او انصاف وکړي پدې ورته اجر ورکول کيږي اوکه په بل څه سره امر وکړي نو دی گناهکار دی . دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه ، امام مسلم رحمت الله عليه، امام أبوداود رحمت الله عليه او امام نسايي رحمت الله عليه روايت کړيدی.

ددې حديث شريف څخه لاندې احکام لاسته راځي :

۱- په حديث شريف کې د اميرانو اطاعت او دهغوی د نافرمانی څخه ډډه کول .

[65] - ضعيف الترغيب برقم 583 . شيخ البانی وايی : حديث ضعيف دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- پدې کې دامیرانو په ظلم باندې صبر کول .

۳- باید د امیر او خلیفه تر شا په جګړه کې برخه واخستل شي .

په بل حدیث شریف کې راغلي دي :

فرواه الامام طبراني رحمت الله علیه في الدعاء والبیهقي في الشعب من حدیث أبي هریرة .رضي الله عنه . ولفظه :ثَلاَثَةٌ لَا يَرُدُّ الله دُعاءَهُمْ: الذَّاكِرُ الله كَثِيراً، والمَظْلُومُ، والإمامُ المُقْسِطُ . وحسنه الألباني في صحيح الجامع [66]

ژباړه : دحضرت أبوهریرة رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلی دي : درې کسان دي چې الله جل جلاله یې دعا قبلوی او نه یې ردوي ، یو هغه شخص چې د الله جل جلاله ډیر ذکر کوي ، بل مظلوم او دریم عادل امام ، دغه حدیث امام طبرانی رحمت الله علیه امام بیهقي رحمت الله علیه په شعب الایمان کې روایت کړئ دئ ، او شیخ الباني رحمت الله علیه په صحیح الجامع کې حسن بللئ دئ.

د مسلمان امام وظایف (دندي):

مسلمان امام دندې لري چې باید ترسره یې کړي او ده لره حقوق او امتیازات دي چې باید ورکړل شي هغه دندېي په قراني آیاتونو او نبوي احادیثو کې ذکر شوي چې په لنډ ډول یې وړاندې کوو

لومړي دنده :-

دعدل او حق قایمول دخلکو تر منځ دشخړو ختمول د الله جل جلاله دسپیڅلي شریعت سره سم حکم کول ،دحدود و قایمول ، دشرعي احکامو سره سم دحدودو پلي کول : الله جل جلاله فرمایلي :-
إِنَّ اللّهَ يَأْمُرُكُمْ أَن تُؤدُّواْ الأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُم بَيْنَ النَّاسِ أَن تَحْكُمُواْ بِالْعَدْلِ .... [67]

---

[66] - صحیح الجامع 1211.
[67] - سورت النساء آیت 58 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :- داد الله جل جلاله له پلوه پاچاپانو ته امر دی چې د خلکو په منځ کې په عدل او انصاف سره پریکړه وکړی کوم چې الله جل جلاله د اووه اسمانونو دپاسه رالیږلی دی.

په حدیث شریف کې راغلي دي :-یقینا الله جل جلاله تر هغه وخته دپاچاپانو قاضي ملګری وي چې ظلم يې نه وي کړی خو کله چې ظلم وکړي بیا یې الله جل جلاله دهغه خپل ځان ته وسپاري . دا حدیث امام ترمذي رحمت الله علیه اوامام حاکم رحمت الله علیه روایت کړئ او دواړو حسن بللئ دئ ، او امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه او امام بیهقي رحمت الله علیه دعبدالله بن أبي أوفى رضی الله عنه څخه پدي لفظ روایت کړی چې : -

قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان الله مع الحاکم مالم یجر فاذا جار وکل علی نفسه

ژباړه : رسو الله صلی الله علیه وسلم فر مایلی دي : بیشکه الله جل جلاله دقاضي سره تر هغه ملګري وي چې ظلم يې نه وي کړي .

عن عبد الله بن أبي أوفى قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «إن الله مع القاضي ما لم يجر، فإذا جار تخلى عنه ولزمه الشيطان»: هذا حديث غريب لا نعرفه إلا من حديث عمران القطان[68]

امام بیهقي رحمت الله علیه زیاته کړي چې : دحضرت عبد الله بن أبی أوفی رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی : الله جل جلاله د قاضی ملګر ئ او حامی تر هغه وخته وي ترڅو چې ظلم و نه کړي کله چې ظلم وکړي الله جل جلاله يي پرېږدي او شیطان ورسره ملګري شي.

امام ابن ماجه رحمت الله علیه زیاته کړي : کله چې ظلم وکړي الله جل جلاله تري بیزاره شي)، امام ترمذي رحمت الله علیه وایي : دغه حدیث حسن او غریب دي مونږ يي دعمران القطان دحدیث څخه پرته دبل چا له لوري نه پیژنو . امام ابن حجر رحمت الله علیه وایي : پدي کې څه خبره شته مګرمتروک ندي اوامام بخاری رحمت الله علیه استشهادپري کړي .همدرانګه امام ابن حبان رحمت الله علیه او امام حاکم رحمت الله علیه يي احادیث ذکر کړي [69].

په یو اثر کي راغلي :- دیوي ورځي عدالت دڅلوښتو کالو عبادت څخه غوره دي)[70]

- سنن الامام ترمذی رحمت الله علیهنمبر 1330، أبواب الاحکام باب ماجاء فی الامام العادل .[68]
- تلخیص الحبیرج 4 ص 181. [69]
- ابن کثیر تفسیر ج 1 ص 782 . [70]

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله جل جلاله فرما يلي يې دی : (وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ فَاحْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنزَلَ اللّهُ وَلاَ تَتَّبِعْ أَهْوَاءهُمْ)[71]

ژباړه:-او راوليږو موږتاته ای محمد صلى الله عليه وسلم كتاب د حق سره چې تصديق كوونكى دى د هغه څه چې موجود دی په وړاندې دده د كتاب نه او محافظ دی په هغه كتاب نو فيصلې كوه په منځ ددوی كې مطابق دهغه قانون چې نازل كړی دی الله او مه كوه پيروي د خواهشاتو ددوی .

عن أبی هريرة وزيد بن خالد الجهنی رضى الله عنهما عن النبی صلى الله عليه وسلم قال : -إنَّ رَجُلًا مِنَ الأعْرَابِ أَتَى رَسولَ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عليه وسلَّمَ، فَقالَ: يا رَسولَ اللهِ، أَنْشُدُكَ اللَّهَ إلَّا قَضَيْتَ لي بكِتَابِ اللهِ، فَقالَ الخَصْمُ الآخَرُ: وَهو أَفْقَهُ منه نَعَمْ، فَاقْضِ بيْنَنَا بكِتَابِ اللهِ وَأْذَنْ لِي، فَقالَ رَسولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عليه وسلَّمَ: قُلْ، قالَ: إنَّ ابْنِي كانَ عَسِيفًا علَى هذا، فَزَنَى بامْرَأَتِهِ، وإنِّي أُخْبِرْتُ أنَّ علَى ابْنِي الرَّجْمَ، فَافْتَدَيْتُ منه بمِئَةِ شَاةٍ وَوَلِيدَةٍ، فَسَأَلْتُ أَهْلَ العِلْمِ، فأخْبَرُونِي أنَّما علَى ابْنِي جَلْدُ مِئَةٍ، وَتَغْرِيبُ عَامٍ، وَأنَّ علَى امْرَأَةِ هذا الرَّجْمَ، فَقالَ رَسولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عليه وسلَّمَ: وَالَّذِي نَفْسِي بيَدِهِ، لأَقْضِيَنَّ بيْنَكُما بكِتَابِ اللهِ، الوَلِيدَةُ وَالْغَنَمُ رَدٌّ، وعلَى ابْنِكَ جَلْدُ مِئَةٍ، وَتَغْرِيبُ عَامٍ، وَاغْدُ يا أُنَيْسُ إلى امْرَأَةِ هذا، فَإِنِ اعْتَرَفَتْ فَارْجُمْهَا. قالَ: فَغَدَا عَلَيْهَا، فَاعْتَرَفَتْ، فأمَرَ بهَا رَسولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عليه وسلَّمَ فَرُجِمَتْ[72].

ژباړه : حضرت ابوهريرة رضى الله عنه او زيدبن خالد الجهني رضى الله عنه ويلي چې : يو بانډه چي وويل : اي د الله رسوله زموږ ترمنځ دالله جل جلاله په كتاب پريكړه وكړه دبانډه چي دښمن يا څيده اوويي ويل : رښتيا يي وويل زموږ تر منځ دالله جل جلاله په كتاب فيصله وكړه . نواعرابي وويل : - زما ځوی دده سره مزدور وه دده د ښځې سره يي زنا وكړه ، نوماته يي وويل : ځوی درجم (سنګ سار) كيږي نو دځوی يی دفديي په مقابل كې چې سل پسونه او يوه نجلی ده وركړه بيامې دعلماوو څخه

- سورت المائدة آيت 48 . [71]
- صحيح امام مسلم رحمت الله عليه رقم 1367 . والحديث صحيح . [72]

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنه وکړه هغوی وویل : په ځوی دسل ډري او یو کال دوطن څخه شړل دي نو پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : - ستاسو ترمنځ به حتما دالله جل جلاله په کتاب سره فیصله کوم ،.پسونه او نجلی بیرته تاته درکول کیږي او په ځوی دسل دري او دیو کال تبعید دی اوته اي أنیسّ : هغه سړي ته یي وویل : ددغه سړي ښځي ته سبا ورشه که یي اقرار وکړ نو په تیږویي مره کړه سبا هغي ښځي ته ورغی هغې په خپل جرم اقرار وکړو او سنګساره یي کړه دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه او امام مسلم رحمت الله علیه یو بل ته په نږدې الفاظو روایت کړی دئ او دغه لفظ د امام مسلم رحمت الله علیه دئ .

وعن أبی ذر رضی الله عنه أنه قال للنبی صلی الله علیه وسلم ، قُلتُ: يا رَسولَ اللهِ، أَلَا تَسْتَعْمِلُنِي؟ قالَ: فَضَرَبَ بيَدِهِ علَى مَنْكِبِي، ثُمَّ قالَ: يا أَبَا ذَرٍّ، إنَّكَ ضَعِيفٌ، وإنَّهَا أَمَانَةُ، وإنَّهَا يَومَ القِيَامَةِ خِزْيٌ وَنَدَامَةٌ، إلَّا مَن أَخَذَهَا بحَقِّهَا، وَأَدَّى الذي عليه فِيهَا[73].

ژباړه : دحضرت أبوذر غفاري رضی الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : ایامانه مقرروي ؟ یعني ماته وظیفه نه راکوي ؟ نو پیغمبر صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل : - اي أبوذره ته کمزوری یي او وظیفه امانت دی اودا دقیامت په ورځ افسوس او پښیمانتیا ده . مګر هغه څوک چې په حق سره یي واخلي او هغه څه ادا کړي چې ورسپارل شوي ده دا حدیث امام مسلم رحمت الله علیه ،امام احمد رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه ، او امام منذري رحمت الله علیه په ترغیب اوترهیب کي روایت کړی او په عام ډول ندی راغلی بلکې دهغه چاله اړوند چې عدل نه کوي په خپل امارت کې دالله جل جلاله حق نه پلی کوي او له همدې امله امام نووي رحمت الله علیه ددې په شرحه کې ویلي دي :- دوظیفې اخستلو څخه دځان ژغورنې په هکله دا

- صحیح امام مسلم رحمت الله علیه رقم الحدیث : 18.25، والحدیث صحیح . [73]

(c) ketabton.com: The Digital Library

حدیث شریف یو لوی اصل دی په ځانګړي ډول دهغه چاپه باره کی چې کمزوری وي او دخپلې وظیفې حق نه شي ادا کولی مګرذلت او پښیمانتیا دهغه چاپه باره کې ده چې دوظیفې سرته رسولو توان اوورتیا نلري یا دوظیفې وړوي خو په هغوی کې عدل نکوي مګر هغه څوک چې دامارت او مشری وړ وي اوبیا په هغې عدل هم وکړي نوده لره ډیر زیات اجراوثواب دی پدې هکله ډیر زیات احادیث او دلایل شته مګر ددندې په ورننوته کې هم لوی خطرشته له همدې سببه لویو امامانو او محدثینوترې ممانعت کړی دی امام شافعي رحمت الله علیه دمامون غوښتنه ونه منله کله یې چې دشرق او غرب دقضاء لپاره وغوښت او همدارنګه امام ابو حنیفه رحمت الله علیه هم دخلیفه منصور غوښتنه ردکړه کله یې چې دقضا منلو ته وغوښت بیایې بندي کړ او په بندیخانه کې یې ډیر وکړاوه اوویې واهه،اوهغه لوی امامان چې دوظیفې اخستلو څخه یې انکار کړی ډیرزیات دي [74]

-أخرجه الامام طبرانی رحمت الله علیه و البزار بسند صحیح عن عوف بن مالک الاشجعی مرفوعا:

قال: أوَّلُها مَلامةٌ، وثانيها نَدامةٌ، وثالثُها عذابٌ يومَ القِيامةِ، إلَّا مَن عَدَل. [75]

دعوف بن مالک رضی الله عنه څخه په مرفوع حدیث کي راغلي :- دامارت او مشری لومړی ملامتیا ، دوهم پښیما نتیا او دریم دقیامت په ورځ عذاب دی مګر هغه څوک چې پدې کې عدل او انصاف وکړي مستثنی دي . دا حدیث امام طبراني رحمت الله علیه او امام بزار رحمت الله علیه په صحیح سند سره روایت کړي .

وَأَخْرُجَ الطَّبَرَانِيُّ مِنْ حَدِيثِ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ يَرْفَعُهُ)) :نِعْمَ الشَّيْءُ الإِمَارَةُ لِمَنْ أَخَذَهَا بِحَقِّهَا وَحِلِّهَا، وَبِئْسَ الشَّيْءُ الإِمَارَةُ لِمَنْ أَخَذَهَا بِغَيْرِ حَقِّهَا، تَكُونُ عَلَيْهِ حَسْرَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ. [76]

---

[74] - شرح صحيح امام مسلم رحمت الله عليه ج 12 ص 211.

[75] - كشف اللثام ج 6 ص 346.

[76] - فتح البارى ج 13 ص 125.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام طبراني رحمت الله علیه دزید بن ثابت رضی الله عنه له اړخه مرفوع حدیث روایت کړی چې:-

بهترین او غوره ځیز امارت او مشري هغه چا لره ده چې حق یي ادا کړي اوبدترین شی هم امارت او مشري هغه چا لره ده چې په نا حقه سره یی لا س ته راوړی وي په دغه شخص به دقیامت په ورځ افسوس او حسرت وي.

وعن ابن عمر رضی الله عنهما أن النبی صلی الله علیه وسلم قال : لایسترعی الله تبارک و تعالی عبدْرعیة قلت أو کثرت الاسأله الله تبارک و تعالی عنها یوم القیامة أقام فیهم أمر الله تبارک و تعالی أم أضاعه ، حتی یسأله عن أهل بیته خاصته . [77]

دعبدالله بن عمر (رضی الله عنهما) څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :-

الله جل جلاله چې کوم بنده ته مشري ورکړي که هغه دلږ شي وي یاد ډیر شي مګر الله جل جلاله به دقیامت په ورځ تري پوښتنه کوي چې دالله جل جلاله امر یي په دوی باندې پلی کړی دی ، او که یي ضایع کړیدئ ، تردې چې دخپلې کورنی په اړه به هم ترې په ځانګړي ډول پوښتنه کیږي . دا حدیث امام احمد رحمت الله علیه رحمت الله علیه رړایت کړی دی .

دانس رضی الله عنه څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :- لسو کسانو مشر به هم دقیامت په ورځ ځنځیر او زولنې راوستل شي تردې چې عدل او انصاف یي وژغوري اویا ظلم یي هلاک کړي.

عن أنس رضی الله عنه قال قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّی اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : " إِنَّ اللَّهَ سَائِلٌ كُلَّ رَاعٍ عَمَّا اسْتَرْعَاهُ ، حَفِظَ ذَلِكَ أَمْ ضَيَّعَ ، حَتَّى يَسْأَلَ الرَّجُلَ عَنْ أَهْلِ بَيْتِهِ. [78]

---

[77] - مسند امام احمد رحمت الله علیه ج 2 ص 15 .
[78] - صحیح الجامع نمبر 1774 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دحضرت أنس رضی الله عنه څخه روایت دئ چې رسول الله صلی الله علیه وسلم روایت کړئ دی چې : الله جل جلاله دهر مشرڅخه دهغه درعیت په هکله پوښتو نکئ دئ أیا دا رعیت یې ساتلی یا یې ضایع کړی تردې چې الله جل جلاله سړی دخپل کور (کهول) په اړه وپوښتي . دا حدیث امام نسایي رحمت الله علیه او امام ابن حبان رحمت الله علیه په حسن سند سره روایت کړی دی .

عن أبی هریرة عن النبی صلی الله علیه وسلم قال : ما من أمیرِ عشرةٍ ، إلَّا وهو یُؤْتَی بِهِ یومَ القیامَةِ مغْلُولًا ، حتی یَفُکَّهُ العدلُ ، أوْ یوبِقَهُ الجورُ [79]

دأبوهریرة رضی الله عنه څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :- نه به وي دلسو کسانو مشر مګر دقیامت په ورح به په ځنځیرونواو زولنو راوستلئ شي تردې چې عدل اوانصاف یې خلاص کړي، اویا یې ظلم هلاک کړي .

عن أبي أمامة، عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال: " ما من رجل يلي أمر عشرة فما فوق ذلك إلا أتى الله مغلولا، يوم القيامة يده إلى عنقه فكه بره أو أوبقه إثمه أولها ملامة، وأوسطها ندامة وآخرها خزي يوم القيامة "[80]

او همدرانګه د أبو امامة رضی الله عنه څخه مرفوع حدیث راغلی چې :_ داسي سړی به نه وي چې دلسو کسانو مشري یې اخستې وي مګر الله جل جلاله به یې دقیامت په ورځ راولي لاس به یې له ستوني سره تړل شوی وي مګرنیکي به یی خلاصوي اویا ګناه به یې کلکوي .

داحدیث په مختلفوالفاظو سره امام امام احمد رحمت الله علیه او امام بیهقي رحمت الله، امام أبویعلي رحمت الله علیه او امام طبراني رحمت الله علیه په صحیح سند سره روایت کړي دي .

- الجامع الصغير للسيوطى رحمه الله نمبر حديث 7987 ، والحديث حسن . [79]
- مسند امام امام احمد رحمت الله عليهنمبر22300 . تتمة مسند الانصار ، حديث آبى أمامة الباهلى الصدرى . [80]

(c) ketabton.com: The Digital Library

. عن أبى سعيد الخدرى رضى الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : أشدُّ النَّاسِ عذابًا يومَ القيامةِ إمامٌ جائرٌ [81]

دأبوسعيد خدري رضى الله عنه څخه روايت دى چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي :- دقيامت په ورځ به سخت ترين عذاب دظالم پاچا وي . امام طبراني رحمت الله عليه په معجم اوسط امام ابو نعيم رحمت الله عليه په حلية الاولياءاوامام أبو يعلى رحمت الله عليه پخپل مسند كې دأبوسعيد خدري رضى الله عنه څخه روايت كړى دى .

امام ماوردي رحمت الله عليه دمسلمان امير د مسوليتو نواو دندو په اړه ويلي دي :-دثابتو اصولو سره سم او سلفوصالحو دأئمه ؤو په همغږى سره سم ددين ساتنه كوي ، خوكه چيرې كوم مبتدع ښكاره شواو يا هم كوم شک كوونكى ترې كوږشو نو ده ته ددليل څرګند كړي او په صحيح ډول د ورته بيان كړي او په هغه څه دورسره حساب وكړي چې حقوق او حدود پرې لازموي تر څو دين وساتلى شي او اسلامي امت د ښويدو څخه وژغورل شي او دجګړه مارو تر منځ (شرعي) احكام پلي او دعوي دار و تر منځ دښمني ختمه كړي شي ترڅو عدل او انصاف عام شي ظالم تيرى ونكړي او مظلوم كمزورئ ونه ګڼل شي او حدود پلي كړي ترڅو دالله جل جلاله حرام كړل شوي څيزونه دلاس وهنې څخه وساتي او بندګانو حقوق دپامال كيدو څخه وژغوري .[82]

الله جل جلاله د په عبدالله بن المبارک رحمت الله عليه رحم وكړي چې ويلي يي دي :-

الله جل جلاله داميرپه وسيله څو مـــــــــــره مظلوميتونه اوچتوي

زمـــوږ په دين اودنيا كـــــــــــــــــــــــې له دې اړخـــــــه رحمت دئ

كــه چيرې خلافت نه واى نوزموږ لا ري به په امـــــــــــــــــــــن نه وي

- ضعيف الترغيب للالبانى نمبر 1319 ، والحديث كماقال الشيخ الالبانى : ضعيف . [81]
- احكام سلطانى ص 15- 16 . [82]

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوکمزورو به مود زوره ورولخوا څخه ښکارشوی وو اوتښتول شوي به وه

د امام دوهمه دنده :-

درعیت څخه ځان نه پټول او حاجتمندو لپاره خپله دروازه پرانستل درعیت دکارو نو مراعات کول او دهغوي دحالت پوښتل .

عن عمرو بن مرة الجهنی رضی الله عنه أنه قال لمعاوية رضی الله عنه انی سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم قال : ما مِن إمامٍ يُغْلِقُ بابَه دونَ ذوي الحاجةِ والخَلَّةِ والمسكَنةِ ؛ إلَّا أغلَق اللهُ أبوابَ السَّماءِ دونَ خَلَّتِه وحاجتِه ومَسكنتِهِ [83]

حضرت عمرو بن مرة الجهنی رضی الله عنه روایت کوي چې ده حضرت معاویه رضی الله عنه ته وویل چې ما د رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه اوریدلي دي چې فرمایل یي :- داسي امام او امیر به نه وي چې خپله دروازه یې د ضرورتمنو (حاجتمنو) او غربت والا په وړاندې بنده کړي مګر الله جل جلاله به دا سمان دروازې دده د ضرورت ، حاجت او غربت په مخ وتړي نو معاويه رضی الله عنه دخلکو دحاجتونو دپوره کولو لپاره یو کس وټاکه ، دا حدیث امام احمد رحمت الله علیه ،امام ترمذي رحمت الله علیه،امام أبوداد رحمت الله علیه،.امام أبو یعلي رحمت الله علیه او امام حاکم رحمت الله علیه روایت کړیدی .

وعن أبي مريم الآزدي - رضي الله عنه - أنه قال لمعاوية رضي الله عنه: سمعت رسول الله ﷺ يقول " :من ولاه الله شيئًا من أمور المسلمين، فاحتجب دون حاجتهم وخلتهم وفقرهم؛ احتجب الله دون حاجته وخلته وفقره يوم القيامة "فجعل معاوية رجلًا على حوائج الناس. رواه أبو داود والترمذي[84].

دأبو مریم ازدي رضی الله عنه څخه روایت دی چي ویل یي ما دپیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه اوریدلي دي چي فرمایل یي :- چا ته چي الله جل جلاله کوم شی دمسلما نانو دکارونو څخه وسپاره نو دهغوي دضرورت ،یوازیتوب او بیچارګي څخه ځان پټ کړو نوالله جل جلاله به ددغه حاکم دحاجت ضرورت اوفقر درفع کولو څخه ځان پټ کړي ،

- صحيح الترغيب نمبر حديث 2208 ، شيخ البانی وايی : حديث صحيح لغيره دی . [83]
- رياض الصالحين حديث نمبر 663 . [84]

(c) ketabton.com: The Digital Library

وفي رواية أخرى عن أبى مريم الازدي أنه قال قال الرسول صلى الله عليه وسلم :مَن وَلِيَ أمرا مِن أمرِ النّاسِ ، ثُمَّ أغلَقَ بابَهُ دونَ المِسكينِ وَالمَظلومِ أو ذِي الحاجَةِ ، أغلَقَ اللّهُ تَبارَكَ وتَعالى دونَهُ أبوابَ رَحمَتِهِ عِندَ حاجَتِهِ وفَقرِهِ أفقَرَ ما يَكونُ إلَيها [85] .٢

په بل روايت کي راغلي دي : - چاچي دخلکو دکاروو څخه يو کار په غاړه واخست او مشر يي شو بيا يي دمسکين ، مظلو م او حاجت من په وړاندي خپله دروازه وتړله نو الله جل جلاله به دده په واړندې دخپل رحمت دروازه دده د حاجت او ډير زيات فقر او نا توانی په وړاندې چي ډير ورته اړ وي وتړي . دا حديث امام أبوداود رحمت الله،امام حاکم رحمت الله عليه،امام بیهقي رحمت الله عليه ټولو په صحيح سند سره دابو مريم ازدي رضی الله عنه څخه روايت کړيدی . له همدي امله د پيغمبر صلی الله عليه وسلم دروازه وان او ملازم نه وه چي خلک له ورتلو څخه ترې منع کړي لکه څنګه چي دا کار نن ورځ پاچايان او مشران کوي .

-عن أنسٍ قالَ: أتى نبيُّ اللَّهِ صلَّى اللَّهُ علَيهِ وسلَّمَ على امرأةٍ تبكي على صبيٍّ لَها فقالَ لَها: اتَّقي اللَّهَ واصبِري فقالت: وما تُبالي أنتَ بمصيبَتي،فقيلَ لَها: هذاالنَّبيُّ صلَّى اللَّهُ علَيهِ وسلَّمَ،فأتتهُ،فلم تجِدْ على بابِهِ بوَّابينَ فقالت: يا رسولَ اللَّهِ،لم أعرفْكَ ، فقالَ: إنَّما الصَّبرُ عندَ الصَّدمةِ الأولى أو: عندَ أوَّلِ صدمةٍ [86]

دانس بن مالک رضی الله عنه څخه روايت دی چي ويل يي :- پيغمبرصلی الله عليه وسلم د يوې ښځي ترڅنګ تير شو چي ديوه قبرسره ناسته وه او ژړل يي نو پيغمبر صلی الله عليه وسلم ورته وويل :- دالله جل جلاله څخه وويريږه او صبر وکړه ، هغې ښځي ورنه وويل زما څخه لري شه ځکه تا ته هغه مصيبت او غم ندی رسيدلی چي کوم ماته رسيدلی دی،حال دا چي هغې نه پيژانده . هغې ښځي ته وويل شو هغه پيغمبر صلی الله عليه وسلم دئ نو هغه ښځه دپيغمبر صلی الله عليه وسلم دروازې ته راغله او هيڅ دروازوان يي هلته پيدانکړوويي ويل : ما ته ونه پيژندې ، پيغمبرصلی الله عليه وسلم ورته وفرمايل : په يقيني ډول صبر دلومړي ټکان سره وي. دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه،امام مسلم رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه، امام ترمذي رحمت الله عليه ،امام أبوداود رحمت الله

---

٢ -. مسند ابن حنبل : ج ۵ ص ۳۱۵ ح ۱۵۶۵۱ ، مسند أبي يعلى : ج ۶ ص ۴۴۱ ح ۷۳۴۰ نحوه ، مشكاة المصابيح : ج ۲ ص ۳۳۱ ح ۳۷۲۹ ، أُسد الغابة : ج ۶ ص ۳۶۱ الرقم ۶۴۶۳ ، كنز العمّال : ج ۶ ص ۳۸ ح ۱۴۷۵۱ [85].

[86] - صحيح سنن أبی داود نمبر 3124 ، شيخ ألبانی وايی : حديث صحيح .

(c) ketabton.com: The Digital Library

عليه،امام نسايي رحمت الله عليه،امام ابن ماجه رحمت الله عليه ، امام ابو يعلى رحمت الله عليه اوامام بيهقي رحمت الله عليه روايت کړيدی . بيشکه پيغمبر صلى الله عليه وسلم پدې حيثيت چې دمسلما نانو امام وه دخپل رعيت احوال به يي اخسته .

دحضرت انس رضی الله عنه څخه روايت دی چي نبي کريم صلى الله عليه وسلم به مريض پوښته کوله ، په جنازه پسې تللواو دغلام بلنه بۀ يي منله نو دهغه غوښتنې ته بۀ يي مثبت ځواب ورکاوه . داحديث امام ابن ماجه رحمت الله عليه،امام حاکم رحمت الله عليه ،امام ابو يعلى رحمت الله عليه،امام ابن ابی شيبه رحمت الله عليه او امام طبراني رحمت الله عليه روايت کړی دی اسناد يي حسن دی .

دأنس (رضی الله عنه) څخه روايت دي چي ويلي يي دي : پيغمبرصلى الله عليه وسلم په لاره کې دځينو صحابه کرامو سره وه چې يوه ښځه ورسره مخامخ شوه او ويی ويل : اي دالله جل جلاله رسوله : - په يقيني ډول مي تاته ضرورت دی ، پيغمبر صلى الله عليه وسلم وفرمايل :- اي د فلاني مورې دلارې په هر کونج کې چې کښيني کښينه زه هم تا سره کښينم ، ښځه کيناسته او پيغمبر صلى الله عليه وسلم ورسره کينا ست تردې چې خپل ضرورت يی رفع کړ. دا حديث امام احمد رحمت الله ،او امام أبوداود رحمت الله عليه روايت کړيدی .

دأنس رضی الله عنه څخه روايت دی چي ويلي يي دي لمونځ به دريده او پيغمبر صلى الله عليه وسلم به ديوسړي سره دهغه دحاجت په اړه خبري کولې او دا سړی به د پيغمبر صلى الله عليه وسلم او دقبلې تر منځ دريده ترهغه به ولاړوه او دسړي سره به يي خبري کولې تردې چې کله کله به په ځينو خلکو باندې د پيغمبر صلى الله عليه وسلم دډير دريدو له امله خوب راغی دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه، اوامام عبدالرزاق رحمت الله عليه په مصنف کې روايت کړيدی ..

دامام دريم مسوليت دنده :-

درعيت اصلاح کول او له دوي سره نرمي کول او دهغه چا څخه چي خطاسر ووهي بيرته يي سمې لارې ته ګرځول او چې څوک دحقي لارې څخه کاږه شي بيرته يی سيده کول اوله هغوي سره په عدل او انصاف عمل کول .

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله جل جلاله دنبي سليمان عليه السلام په هکله فرمايي چي :- (وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَا أَرَى الْهُدْهُدَ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ) [87]

ژباړه :لټونه يې وکړه (سليمان عليه السلام) د مرغانو او هد هد، نو ويې ويل څه دي ماله چې نه وينم (زه) هد هد بلکې هدهد له غائب شوو څخه دی ،(آياددغو الوتونکو لښکرو په منځ کې پټ دی او زه يې نه وينم) .

پدي مبارک آيت کي راغلي چي دمسلمانانو په امير باندي لازم دي چي دخپل رعيت پو ښته وکړي او دا يوڅرگند دليل او حجت دي ، کله چي دسليمان عليه السلام څخه دهدهد مرغه حالت ورک شو ، نو څنگه به د لويو اميرانو او پاچايانو څخه دخپل رعيت پو ښتني کولو تقاضا روا نه وي الله جل جلاله د په امير المومينن عمربن خطاب رضی الله عنه رحم وکړي چي ويلي يي دي :- که دفرات د سيند په غاړه يو نوي پيدا شوي ورئ ۰(د گډ بچئ) ليوه وخوري نوخامخا به دهغه په هکله دعمر رضی الله عنه څخه پوښتنه کيږي ، نو ستا به څه گومان دهغه والي او امير په برخه کي وي چي په لاسونو يي هيوادونه يو په بل پسي درومي ملتونه يي هلاک کيږي خو داسي څوک نه مومي چي پوښتنه تري وکړي او حالت يي وپوښتي (فانا لله وانا ليه راجعون) [88].

يادشوي معنی کومه چي واړندي تيره شوه دعبدالله بن عمر رضی الله عنهما په روايت کي راغلي چي وايي ما د پيغمبر صلی الله عليه وسلم څخه اوريدلي دي چي فرمايلي يي :- ټول ستاسو څخه پالونکي دي اوټول ستاسو څخه دخپل رعيت په اړه مسوليت او دنده لري امام او اميرپالونکی او مسؤول دخپل رعيت دی ، نارينه دخپل کور پالونکی دی اوهغه دخپل رعيت مسؤول دی او ښځه دخپل خاوند په کور کې پالونکې ده او دخپل رعيت په وړاندي مسؤوله ده او مريي د خپل بادار مال کې پالونکی دئ او دخپل رعيت په اړه مسؤول دي،بيايي وويل : زه گومان کوم چي پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل : سړي دخپل پلار دمال پالونکئ دئ او دخپل رعيت مسوليت لري او هريو له ستا سو څخه پالونکئ دئ او دخپل رعيت مسوليت لري داحديث امام بخاری رحمت الله عليه ، امام مسلم رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه،امام أبوداد رحمت الله عليه امام ترمذي رحمت الله عليه دعبدالله رضی الله عنه څخه روايت کړيدي.

- سورت النمل آيت 20 . [87]
- تفسير قرطبي ج 13 ص 188 . [88]

(c) ketabton.com: The Digital Library

حدثنا سياربن سلامة أبوالمنهال قال: دخلت مع أبي على أبي برزة، وإن في أذني يومئذ لقرطين، وإني غلام، قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: " الأمراء من قريش ثلاثا ما فعلوا ثلاثا: ما حكموا فعدلوا، واسترحموا فرحموا، وعاهدوا فوفوا، فمن لم يفعل ذلك منهم فعليه لعنة الله والملائكة والناس أجمعين "[89]

دابوالمنهال سياربن سلامة څخه روايت دي ويلي يي دي چي دپلار سره مي أبوبرزة رضى الله عنه ته ورغلم پدي وخت كي مي په غوږونو كي دوه غوږوالۍ وي او زه ما شوم وم وايي چي پيغمبرصلى الله عليه وسلم وفرمايل : اميران به دقريشو څخه وي دري ځلي يي وويل،خوترڅو يي چي دري كارونه كول چي دحكم او امارت په وخت يي عدل كاوه، او چي چادترحم غوښتنه تري كوله رحم يي پري كاوه او پخپله وعده يي وفاكوله چا چي بيا دا كار نه كا وه نو په هغه دالله جل جلاله ملا يكو او ټولو خلكو لعنت وي . داحديث امام احمد رحمت الله عليه ،امام ابويعلى رحمت الله عليه،امام طبراني رحمت الله عليه په معجم اوسط او امام بزار رحمت الله عليه روايت كړي مګرامام بزار رحمت الله عليه ويلي دي : - پاچاهي به دقريشو وي ، دامام احمد رحمت الله عليه راويان ثقه دي . دابوهريره رضى الله عنه څخه روايت دي چي ويلي يي دي : پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي :- زما په قريشو حق دى او د قريشو په تاسي حق دى هغوى چي حكم او امارت كوي عدل كوي او چي امانت ورته كيښودل شي اداء كوي يي ، او چي درحم غوښتنه تري وشي په هغوي رحم او شفقت كوي دا حديث امام احمد رحمت الله عليه او امام طبراني رحمت الله عليه په معجم اوسط كي روايت كړى او دامام احمد رحمت الله عليه راويان دصحيح كتاب راويان دي .

عن أبى هريرة رضى الله عنه عن النبى صلى الله عليه وسلم قال : أَنَّ رَسولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عليه وسلَّمَ قَالَ: والذي نَفْسِي بيَدِهِ لقَدْ هَمَمْتُ أنْ آمُرَبحَطَبٍ، فيُحْطَبَ، ثُمَّ آمُرَ بالصَّلَاةِ، فيُؤَذَّنَ لَهَا، ثُمَّ آمُرَ رَجُلًا فَيَؤُمَّ النَّاسَ، ثُمَّ أُخَالِفَ إلى رِجَالٍ، فَأُحَرِّقَ عليهم بُيُوتَهُمْ، والذي نَفْسِي بيَدِهِ لو يَعْلَمُ أحَدُهُمْ، أنَّه يَجِدُ عَرْقًا سَمِينًا، أوْ مِرْمَاتَيْنِ حَسَنَتَيْنِ، لَشَهِدَ العِشَاءَ[90]

دأبوهريره رضى الله عنه څخه روايت دي چي پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي :- زما دپه هغه ذات سوګندوي چي زما نفس يې په لاس كي دئ چي ماكلك قصد وكړچي دلرګيو په را غونډولو امر وكړم

---

[89] - مسند امام امام احمد رحمت الله عليهحديث نمبر 13782 ، او حديث صحيح لغيره دى . حديث الامراء من قريش ثلاثا ما فعلوا ثلاثا.
[90] - صحيح الامام بخارى رحمت الله عليه نمبر د حديث 644 ، حديث صحيح دى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر څو راتېول کړل شي بيا به په لمانځه امر وکړم او آذان به ورته وکړی شي بيا يو کس ته امر وکړم چې خلکوته لمونځ ورکړي بيا هغوخلکو ته ورشم چې له لمانځه څخه پاتې شوي او کورونه يې پرې وسيځم زما دپه هغه ذات سوګند وي چې نفس مې د هغه په لاس کې دی که له دوئ څخه يو هم پدې وپوهيږي چې هلته غوښن هډوکي يادوه ښايسته نيزې دښکار لپاره ورته حاصليږي نو خامخابه د ماخوستن لمانځه ته راغلي وی ، دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه،امام مالک رحمت الله عليه،امام نسايي رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه،امام ابن حبان رحمت الله عليه ،ام طبراني رحمت الله عليه ،امام بيهقي رحمت الله عليه ،امام أبوعوانه رحمت الله عليه ، دابوهريره رضی الله عنه څخه روايت کړيدي .

دحضرت عائشي رضی الله عنها څخه روايت دی چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي :- اي الله چا چې زما دامت څخه دکوم کار مشري ترلاسه کړه او پدوي يې سختي راوسته په ده هم سختي راولې اوچاچې زما دامت څخه دکوم کار مشري وکړه او بيا يې په هغوي آساني وکړه په هغوی هم آساني وکړې. دا حديث امام مسلم رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه،امام ابن حبان رحمت الله عليه اوامام أبوعوانه رحمت الله عليه او امام بيهقي رحمت الله عليه روايت کړيدی .

دعائذ بن عمرو رضی الله عنه څخه روايت دی ده ويلي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي :- بدترين دمشرانوڅخه سخت ترين په معامله کي دخپل ولس سره دي : دا حديث امام مسلم رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه، امام ابن حبان رحمت الله عليه ، امام طبراني رحمت الله عليه ،امام بيهقي رحمت الله عليه اوامام ابو عوانه رحمت الله عليه روايت کړيدی.

حطمة : هغه سختي کوونکي ته وايي چې خپل ولس او تر لاس‌لاندي خلک دهلاکت اوتباهی سره مخامخ کوي او سختي پري کوي او هيڅ آساني او سهولت نه ورسره کوي ..

زيد بن اسلم دخپل پلار څخه روايت کړي چې عمر بن خطاب رضی الله عنه خپل مريي هني نومی يې په خپل(څرځاي) وټاکه اوورته ويي ويل : اي هني دخلکوڅخه دلاس اوچت کړه اودمظلوم دښيرا څخه ځان وساته ځکه چې دمظلوم ښيرا دالله جل جلاله په وړاندي منل کيږي دلږ واو ښانواو لږ و پسونو خاوندان څرځاي ته پريږده دابن عفان او ابن عوف رمي حتما پريږده ځکه چې که ددوي رمي تبا کړي نو دوي مديني منوري ته راستنيږي کرهني او دخرما وو پالني ته مخه کوي او دلږ شمير او ښانواو پسونو خاوندانو مالونه که تباه کړي بيا خپل ماشومان راولي اووايي چيغي وهي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اي امیرالمومیننه،ای امیرالمؤمنینه :--آیا دوی همداسي پرېږدم ځکه چي اوبه او واښه ماته دسروزرو اوسپینو زرو څخه ګران دي زما دپه الله جل جلاله سوګندوي چي دا دوی پخپلو ځانونو ظلم ګڼي په یقیني ډول داددوی هیواد دی او دايي اوبه دي په جاهلیت کې یی جګړي پري کړي او په اسلام کي يي سوله پري کړي ده زما دپه هغه ذات سوګند وي چي زما روح يي په بیلاکیف لاس کې ده که چیري دغه مال چي زه يي دالله جل جلاله په لاره کي مصرفوم نو مابه ددوي دسیمي څخه یوه لویشت هم څرځاي نه وايي ګرځولاي . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ،امام مالک رحمت الله علیه په موطا کي،امام شافعي رحمت الله علیه په خپل مسند او امام بیهقي رحمت الله علیه په سننو کي او امام ابن ابي شیبه رحمت الله علیه په مسند کي روایت کړیدی .

دامام ځلورمه دنده او مسولیت :-

-دمسلمانانو لپاره نصیحت هغوي ته دخیرلاري ښوول او دشر څخه يي ویرول او دهغوي چل اوفریب پریښوول :

دحسن رحمت الله علیه څخه روایت دی چي عبیدالله بن زیادمعقل بن یساررضی الله عنه ته ورغئ او هغه په سخت دردکي وه پوښتنه يي تري وکړه او ورته یی وویل : زه تا ته د نبي کریم صلی الله علیه وسلم یوحدیث وایم اګر چي ما نه غوښتل تا ته يي ووایم،په یقیني ډول پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : - الله جل جلاله یو بنده پالونکی او مشر یوه ولس ته نه ټاکي مګرکله چې هغه مړکیږي په وخت دمرګ کې دی خپلوخلکوسره دوکه بازاوفریب کوونکی وي مګرالله جل جلاله بهٔپه ده جنت حرام وګرځوي . داحدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه ، او امام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړیدی ..

په بل روایت کې دحسن رحمت الله علیه څخه راغلي دي چې : - معقل رضی الله عنه مریض شو او مریضي يي سخته شوه او ابن زیاد يي پو ښتني ته راغي،معقل بن یسار رضی الله عنه وویل زه تا ته داسي حدیث وایم چي نبي کریم صلی الله علیه وسلم څخه مې اوریدلي دي چې فرمایل يي :- څوک چي دیوولس مشر وټاکل شو او هغوئ ته يي نصیحت ونه کړودا شخص به دجنت بوئ حس نه کړي او دجنت بوی به د سلو کالو په فاصله باندې لرې موندل کیږي داحدیث امام احمد رحمت الله علیه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام طبراني رحمت الله علیه،امام ابن ابي شیبه رحمت الله علیه،امام ابن عبدالبر رحمت الله علیه په تمهید او امام ابو نعیم رحمت الله علیه په حلیة الأولیاء کې روایت کړیدی .

په بل روایت کې راغلي چې فرمایلي یې دي :- ما دپیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه واوریدل چې فرمایل یې :- داسې امیر به نه وي چې دمسلمانانو مشري کوي بیا ددوی په نصیحت کې خواري او زیار ونه باسي او نیکی ته یې نه را بولي مګر له دوی سره به جنت ته داخل نه شي . داحدیث امام مسلم رحمت الله علیه، امام أبوعوانه رحمت الله علیه ، او امام بیهقي رحمت الله علیه د معقل بن یسار رضی الله عنه څخه روایت کړیدی .

او همدارنګه دمعقل رضی الله عنه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :- هر یو مشر چې دخپل ولس سره فریب او دوکه وکړه هغه به دجهنم اورته ننوزي . دا حدیث امام طبراني رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه ، امام ابن عساکررحمت الله علیه دمعقل بن یسار رضی الله عنه څخه په صحیح سند سره روایت کړیدی.

عبدالله بن عمر رضی الله عنهما د نبي کریم صلی الله علیه وسلم څخه روایت کړیدی چې فرمایي :- او ددجال یادونه یې کړې چې :- زه خامخا تاسو له دجال څخه ویره وم او داسې پیغمبر نشته چې خپل قوم یې ددجال څخه نه وي ویرولی بلکې ویرولې یې دي مګر زه تاسو ته داسې خبردرکوم چې هیڅ نبي به خپل قوم ته نه وي کړی : دجال په یوه سترګه ړوند دی او ستاسو رب داسې ندی (په یو سترګه ړوند ندی) .

داحدیث امام بخاری رحمت الله علیه په خپل صحیح کې، کتاب الفتن باب ذکر الدجال کې روایت کړی اوامام مسلم رحمت الله علیه ابن حبان رحمت الله علیه ، امام أبوداود رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه، امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام حاکم رحمت الله علیه ، امام طبراني رحمت الله علیه ، امام ابن ابي شیبه او امام ابو یعلی رحمت الله علیه دانس رضی الله عنه،ابن عمر رضی الله عنهما، ابن عباس رضی الله عنهما، جابر بن عبدالله رضی الله عنه او ابو امامة الباهلي رضی الله عنه څخه روایت کړیدی .

او امام ترمذي رحمت الله علیه دعبدالله بن عمر رضی الله عنهماڅخه روایت کړی اوویلي یې دي پدي باب کې د سعد رضی الله عنه ، حذیفه رضی الله عنه،أبوهریره رضی الله عنه،أسماء رضی الله عنها،جابر بن عبد الله رضی الله عنه وأبي بکر ة رضی الله عنه، عایشي رضی الله عنها، انس رضی الله عنه، ابن عباس رضی الله عنهما او فلتان بن عا صم رضی الله عنه روایت کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داامام پنځمه دنده او مسؤولیت :--

د خلکو په حقوقوکې عدل کول په ځانګړي ډول د یتیمانو،کونډو،مسکینانو،فقیرانو سره او ددوی دحالاتو لحاظ ساتل او پام ورته کول دي .

دأبوهریره رضی الله عنه څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم به داسې مړي ته راتله چې په هغه به پوروه نو پو ښتنه به یې کوله آیا د پور لپاره یی څه اضافه شی پریښې دي ، نو که ورته وبه ویل شول چې دپور خلاصولو لپاره یې څه پریښي دي دجنازي لمونځ به یي پرې کاوه او کنه بیایي مسلمانانو ته فرمایل :- پخپل ملګري مو لمونځ وکړئ خو کله چې الله جل جلاله په غزاګانوکې بریالیتوبونه وروبښل ویې فرمایل : زه دمسلمانانودخپلو ځانو څخه ورته غوره یم نو کوم مومن چې به وفات شي او په هغه پوروي په مایي خلاصول دي او چا چې مال پریښود هغه یي د ورثه وولپاره دی. دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه، امام أبوداود رحمت الله علیه،امام نسایي رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه او امام طبراني رحمت الله علیه د جابر رضی الله عنه څخه روایت کړی دی .

أبوهریره رضی الله عنه دنبي کریم صلی الله علیه وسلم څخه روایت کړی چې فرمایلي یي دي :- دکوم مړي څخه چې مال پاتې شي هغه یي دمیراث خوارو دی او چا چې عیال پریښود دهغو پالنه او ساتنه زموږ پرغاړه ده . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام أبوداود رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه، امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه ، او امام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړیدی.

د علي رضی الله عنه څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم ده او خپلې لور فاطمې رضی الله عنهاته وفرمایل :- تا سو ته څۀ نه درکوم پداسې حال کې چې اهل صُفه دلوږو خیتو له امله اوړي را اوړي . یوځاي یي وویل :- کله چې فاطمې رضی الله عنها دغلامانو څخه دیو غلام غوښتنه ترې وکړه چې خدمت یې وکړي : زه ستاسوخدمت نکوم چې اهل صفه پریږدم چې دلوږې څخه یې کولمې او ګېډ ې تشي او خالي دي . دا حدیث امام احمد رحمت الله علیه، امام بیهقي رحمت الله علیه او امام أبونعیم رحمت الله علیه په حسن سند سره روایت کړیدی.

دجبیر بن مطعم رضی الله عنه څخه روایت دی چې همدئ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم سره روان وه اودده سره داسې خلک وه چې د حنین غزا څخه راګرځیدلي وه خلک ورپورې ونښتل او پو ښتنې یی ترې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولې تردې چې اغزي لرونکې ونې ته یې ورتېل وهلو ته اړکړ څادر یې وتښتاوه نو پیغمبر صلی الله علیه وسلم ودریداو ویې ویل : زما څادر راکړئ که ددغه اغزي لرونکې ونې د شمیر په اندازه زما سره پسونه وی نو خامخا به مې پرتاسو ویشلي وای . بیا به ما بخیل ، دروغژن او بې زړه ونه مومئ . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام نسایي رحمت الله علیه،امام ابن حبان رحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام مالک رحمت الله علیه، امام ابو یعلی رحمت الله علیه، امام طبراني رحمت الله علیه او امام بزار رحمت الله علیه روایت کړیدی .

امام احمد رحمت الله علیه دموسی بن طلحه څخه روایت کړی چې ما د عثمان بن عفان رضی الله عنه څخه اوریدلي دي چې په منبر ناست وه ، او موذن دلمانځه اقامت وایه اوده دخلکو څخه دهغوی خبر اخسته پوښتنه یې ترې کوله دهغوی دحالاتو او نرخونو معلومات یې ترې کاوه .

دامام شېرمه دنده او مسولیت :-

دمسلمانانو دمالونو او دهغوی دګټو ساتل د حکومتي مامورینو او والیانو سره په حق او رښتیا حساب کول .

دابو حمید ساعدي رضی الله عنه څخه یې روایت کړیدی چې : پیغمبر صلی الله علیه وسلم د ازد قبیلې څخه یو کس چې ابن تبیة یا ابن لتبیة نومیده په زکات راټولولو وګوماره خو کله چې راغې ویې ویل : دغه مال ستاسې دی او دغه مال ما ته تحفه راکړل شوی دی . پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرما یل :- ایا دخپل پلار یا خپلې مور په کور کې ناست وې چې لیدل شوې وای ایا ده ته څوک تحفه ورکوي اوکنه ؟ زما د په هغه ذا ت سوګند وي چې زما نفس دهغه په لاس کې دی هیڅوک ددغه مال څخه کوم شی نه اخلي مګر اخستل شوی څیز به دقیامت په ورځ دهغه په غاړه بار وي که یې اوښ اخستی وي هغه به بړیږي او که یې غویي اخستی وي هغه به لمباړې وهي او که یې پسه اخستی وي هغه به بغیږي بیا پیغمبر صلی الله علیه وسلم خپل لاسونه پورته کړل تردې چې موږ یې دتخرګونو سپین والی ولید او وي فرمایل :--اي الله جل جلاله ما ستا پیغام ورساوه .. ما ستا پیغا م ورساوه دا خبر یې درې ځلې تکرار کړ ..

دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام احمد رحمت الله علیه، امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه او امام دارمي رحمت الله علیه روایت کړیدی . او دعبد الله بن عمر رضی الله عنهما څخه روایت دی ده ویلي چې ما د پیغمبر صلی الله علیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسلم څخه اوريدلې دي چې فرمايلي يې دي :--هريو ستاسې څخه پالونكي دی او هريو ستاسي څخه دخپل رعيت په واړندې مسوول او مكلف دی و ښځه دخپل خا وند په كور كې پالونكې ده او دخپل لاس لاندې خلكوپه وړاندې مسوولیت لري او خادم دخپل بادار دمال په هكله پالونكی او مسوول دی هر يو ستاسي څخه پالو نكی او خپل لاس لاندې خلكو دامورو څخه مسووليت لري . دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه ، امام مسلم رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه، امام أبوداود رحمت الله عليه ، امام تر مذي رحمت الله عليه ، د ابن عمر رضی الله عنه څخه روايت كړيدی.

دامام اوومه دنده او مسوءليت :-

د اسلامي خلافت څخه دفاع او د هغه ساتنه د مسلمانانو د ما لونو او ناموسونو حفاظت او داسلامي امت پرمختګ او هغه خنډونه دمخې لرې كول چې ورسره مخامخ دي : الله جل جلاله فرمايلي دي :--

وَقَاتِلُواْ الْمُشْرِكِينَ كَآفَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَآفَّةً [91]

ژباړه : اوجنګيږئ له مشركانو سره ټول له څنګه چې هغوی جنګيږي ستاسو سره ټول .

او همدارنګه الله جل جلاله فرمايلي دي ((يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ قَاتِلُواْ الَّذِينَ يَلُونَكُم مِّنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُواْ فِيكُمْ غِلْظَةً)) [92]

ژبا ړه : ای هغه كسانوچې ايمان مو راوړی دی ، جنګ كوی له هغو كسانو سره چې نږدې دي تاسوته د كافرانو نه او په كاردی چې بيا مومي هغوی په تاسوكې سختي .

الله جل جلاله پخپل كتاب قرا ن كريم كې په ډير و آياتونو كې د كفا روپه مقابل كې په جهاد كولو امركړی دی دغه واجب تر امام پورې اړه لري ځكه چې همدا خليفه لښكرې برابروي دجهادي او نظامي ګرپونوليږل ، دغنيمتونو او دهغه ويشل دقرار دادونو تړل دخليفه او مسلمان امير له دندو څخه دي.

له همدي امله علمای كرامو ويلې دي : دجهاد امر تر امير او خليفه پورې اړه لري مګر كله چې امير موجود نه وي نو جهاد نه ورسته كيږي ځكه چې دجهاد ګټه او مصلحت دهغه په وروسته والي باندې له منځه ځي ،او خلک به دخپل منځ څخه هغه غوره او ښه كسان ټاكي تر څو خپل كا رونو پر مخ بوځي ..... [93]

---

[91] - سورت توبه آيت 36 .

[92] - سورت توبه آيت 123 .

[93] - مغني ج 8 ص 352--353.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د انس رضی الله عنه څخه روایت دی چې هغه ویلې دي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم دټولو خلکوڅخه ښکلی،او دټولوخلکو څخه زړور او دټولو خلکو څخه سخي وه ، یو ځلې دمدینې خلک وویریدل او دغږ په طرف ورووتل ، پیغمبر صلی الله علیه وسلم له دوی سره مخامخ شو او ریښتینی خبر او احوال یې ورکړ د ابو طلحه رضی الله عنه په لوڅ آس سپور او په غاړه یې توره ځوړنده وه او فرمایل یې :-- مه ویریږي او مه ویریږي !

د براءبن عازب رضی الله عنه څخه روایت دی چې : - یو سړي ورته وویل : ای ابو عماره دحنین دغزا په ورځ په شا راغلي ؟ ده وویل : نه زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم په شا رانه غی مګر تیزو خلکو ماتې وکړه او د هوازن قبیلې هغوی په غیشو وویشتل او پیغمبر صلی الله علیه وسلم په سپینه اوښه سپوروه ابوسفیان بن حارث رضی الله عنه یې جلب نیولی وه او پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : - زه پیغمبر یم په رښتیا سره او زه د عبدالمطلب ځوي یم). دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام أبوداود رحمت الله علیه و امام نسایي رحمت الله علیه او امام ابن حبان رحمت الله علیه روایت کړیدی .

دسلمه بن اکوع رضی الله عنه څخه روایت دی چې ویې ویل : ما دپیغمبر صلی الله علیه وسلم سره اووه غزاګانې کړې دي او په هغو لښکر وکې چې لیږل به یی په نهو غزاګانو کې شریک شوی یم یو ځلې زموږ امیرابوبکر رضی الله عنه اویوځلې زموږ امیر اسامه رضی الله عنه وه)) داحدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، او امام ابو عوانه رضی الله عنه روایت کړیدی .

دابوهریره رضی الله عنه څخه روایت دی چې ویلي یی دي :- ما د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه اوریدلې دي چي فرمایل یي :- زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې زما نفس دهغه په لاس کې دی که چیري ځینو مومنانو دانه غوښتی چې زما څخه دوروسته پاتې شي پداسې حال چې زما سره دهغوی داکمالاتو لپاره څه نه وه نو زه بهٔ دهیڅ نظامي ګروپ څخه نه وم پاتې شوی کوم چې دالله جل جلاله په لار کې جګړه کوي او زما دپه هغه الله جل جلاله سوګندوي چې زما نفس یې په لاس کې دی ما دا خوښوله چې دالله جل جلاله په لار کې ووژل شم بیا راژوندی شم بیا ووژل شم بیا راژوندی شم بیا ووژل شم بیا راژوندی شم. دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، او امام طبراني رحمت الله علیه یو بل ته په نږدو الفا ظو روایت کړیدی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

.دامیر دا دنده ده چې د الله جل جلاله په لارکې دجهاد لپاره نظامي ګروپونه ولیږي او دمختلفو سیمو لپاره مسوولین وټاکي همداد پیغمبر صلی الله علیه وسلم سنت دي ، دجابر بن عبدالله رضی الله عنه څخه روایت دی چې ویلي یي دي : پیغمبر صلی الله علیه وسلم یو جهادي ګروپ دابو عبیدة بن جراح رضی الله عنه تر امارت لاندې دبحر غاړې ته ولیږه دوی درې سوه کسان وه او زه هم ددوی له ډ لې څخه وم موږ روان شوو خوکله چې یو ځای ته ورسیدو غذایي مواد مو ختم شول ابو عبیدة رضی الله عنه امر وکړ چې دلښکر دټولو کسانو څخه ددهغوی خوراکي مواد راغونډکړی شي دا را ټول شول زما خوراکه څۀ خرما وي وي ، موږ ته به یي لږ لږ خوراک راکا وه تردې چې ټول خلاص شول موږ ته یواځې یوه یوه خرما رسیده . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام ابن حبا ن رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه او امام مالک رحمت الله علیه په موطا کې روایت کړیدی.

د عبدالله بن عمر رضی الله عنهما څخه روایت دی ده ویلي دي چې :--- پیغمبر صلی الله علیه وسلم دموته په غزا کې زید بن حارثه ته امر وکړاوویل یی : که زید ووژل شو بیا به جعفر امیر وي او که جعفر ووژل شو بیا به عبد الله بن رواحه امیر وي عبدالله رضی الله عنه وایي : پدې غزا کې زه ورسره ملګری وم جعفر بن ابي طالب مو ولټاوه په مړیو کې وه او موږ یي په بدن با ندې څو نوي د تورو اوغشو ټپونه وموندل . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه، امام طبراني رحمت الله علیه او امام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړیدی .

امام ماوردي رحمت الله علیه ویلي دي :--دامام ددندواو مسولیتونو څخه دسنګر ونو محکمول په عصري وسله باندې محکم اوقوي ځواک سره ټینګول ترڅودښمن ونتوانیږي چې په ناڅاپي ډول تیري وکړي دکوم مسلمان یا متعهد وینه توی نکړي او دکوم جرم مرتکب نشي او دپاک ځیزسپیڅلتیا تر پښو لاندې نکړي او همدارنګه په امام لازم دي چې داسلامي دعوت څخه وروسته ددین او اسلام سره دکینې کوونکو په مقابل کې جهاد وکړي تردې چې یا اسلام ومني او یا هم اهل الذمه شي تردې چې دالله جل جلاله حق پلی کړي چې هغه په ټولو باطلو دینونو داسلا م بر لاسی او بریا لیتوب دی.

د فاجر امیر په ملتیا د جهاد کولو ګټه :

مجاهدین زیاتره دا پوښتنه کوي چې نچوریږي دادی : په ځینو ځایونوکې لکه دجهاد مرکز ونه او سنګرونه داسې مشران او مسو لین په کې شتون لري چې په شرعي لحاظ دځینو نواقصو، فسق ، او څرګند بدعت لرونکي وي نو ایا دداسې خلکو سره جهاد کول صحیح دی یا داغوره ده چې نورو عادلو ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقوا لرونکو مشرانو سره سړی ملګری شي او له دوی سره جهاد پریږدي کله چې مجاهد بل څوک ونه مومي چې ورسره ملګری شي او ددې فاجرو امیرانو سره جهاد په پر یښودلو سره دجهاد ټوله ساحه او سیمه پریښودی کیږي ، نو ایا پداسې حال کې له دوی سره جهاد کول جایز دی او همدارنګه ایا دنورو غوره او متقي امیرانو په څیر دفاجر امیراطاعت هم واجبږي ددې پو ښتنې د جواب سره سم باید لومړی دفاجر پیژندنه او تعریف وکړو : فاجر غیر عادل ته ویل کیږي او عدالت :- په دین کې دسړي دحالاتو سموالي او برابروالي ته ویل کیږي ماوردي رحمت الله علیه ویلې دي :- عدالت په ټولو ولایاتو او مشرتابه کې معتبر او داعتماد وړدی او عدالت دادی چې : - په خبرو کې ریښتینی په څرګند ډول امانت کار دمحارمو څخه پاک دګناهونوڅخه ځان ساتونکی ، دشک څخه لرې ، دغوصې او خوشالي دواړه وختونو کې مینه ناک په دین اودنیا کې یې دمروت او ځوانمردي کاروونکې دي .[94]

په دي مسأله کې دوه څیزونه مهم دي :

لومړي :-- په دیني اند جوړښت او سموالی : هغه د فرضواو موکدو سنتو ادا کول دحرامو څخه ځان ساتل چې د لویې ګناه څخه ځان وساتي او په کوچنی ګناه سره دوام ونه کړي .

دوهم :-- مروت اوځوانمردي :-- دادهغو څه په کولو سره چې ښکلی او ښایسته کوي یې او دهغه څه پریښودل چې پري خچن کیږي او بدپري ښکاریږي . [95]

فاجر یا فاسق : دلویو ګناهونوڅرګندوونکی او په هغه سره ټینګارکوونکی چې له پریښودو څخه مخ نه اړوي او نه ترې په وعظ، نصیحت ، امراو نهي سره توبه باسي بیا ددې پوښتنې ځواب په دري ډوله دی :

اول :-- پدې سره دعلما کرامو اجماع شوي چې دفاسق او فاجر په اصل کې دمشر تابه لپاره ټاکل رواندي او په هغه چاچاي په لاس او اختیار کې یې ټاکي باید پرته له عادل او نیک سړي څخه بل څوک ونه ټاکل شي ځکه چې الله جل جلاله فرمایلې دي : لاَ يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ ﴿124﴾ [96]

ژباړه : نه شاملیږي وعده زماظالمانوته .

او همدانګه الله جل جلاله فرمایلې دي : إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ ﴿26﴾ [97]

---

[94] - احکام سلطانی ص 66 .
[95] - منار السبیل ج 2 ص 487 – 488 .
[96] - سورت بقره آیت 124 .
[97] - سورت القصص آیت 26 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :- بیشکه غوره دهغه چا چې ته یې مزدور کوې هغه څوک دی چې قوی وي امانت داروي.

له همدي امله علما کرامو ویلې دي :-- چاچې فسق ، فجور اوبدعت ښکاره کړ دمسلمانانو لپاره دامامت او مشرتابه مستحق ندی ، امارت په اصل کې د فاسق او فاجر لپاره نشته دغه فساق او بدکاره خلک باید تعزیر شي ادب ورته وښودل شي دګناهونو څخه راوګرځول شي تر څو توبه وباسي او که ترهغه پورې مقاطعه ورسره وشي چې توبه وباسي دا ډېر ښه کار دی دا مخکې تیرشول اصل او حجت پدې مسأله کې دالله جل جلاله دا قول دی چې :- وَإِذِ ابْتَلَى إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِن ذُرِّيَّتِي قَالَ لاَ يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ ﴿124﴾ [98] .

ژباړه :-اویاد کړی کله چې و ازمایو ابراهیم لره رب دهغه په څوخبرو نو هغه پوره کړې هغه خبرې او ویل الله چې زه جوړوونکی یم تالره دپاره د خلکو پیشوا اوویل ابراهیم اود اولاد زمانه هم ، وګرځوې،او ویل الله،نه شامليږي ، وعده زما ظالمانوته .

نو دظالم او فاجر سړي د امام او مشر په صفت ټاکل مناسب کار ندی نو په مسلمانانو باندې واجب دي چې دټاکلو مسوول شخص ته د په ګوته کړي او مشوره دورکړي چې ددې فاسق په عوض بل عا دل اونیک امیر وټاکي .

دوهم :-- که داونشو او حتما فاسق ،او بدعتي شخص امیر او مشر و ټاکل شې بیا مسلمان مجاهد فرصت لري چې ددې امیر سره جهادپریږدي او بل غوره کړي نو پردې مجاهد دفاجرامیر سره کار پریښودل واجب دي .

ځکه په دې سره دوه ګټي لاس ته راځي .

لومړي :-- جهاد کول د نیک او صالح امارت ترسیوري لاندې نه دفاجر امارت سره .

دوهم :-- ددغه فاجر امیر په پریښودو او له هغه څخه دلریوالي په سبب فاجر ته تأدیب دی که پدې سره پوه شي چې ټول یې دده دفسق له امله پریږدي ښایي خپل فسق او بدکاري پریږدي دا کار دلمانځه دهغه فاسق امام په څیر دی چې که ځینې خلک په ده پسې لمونځ کول پریږدي او په بل چا پسې خپل لمونځ ادا کړي دغه کار دفاسق امام په دغه وریوښل شوي منکر او بدي په ردولو سره دا اغیزه کوي چې یا توبه وباسي یا لري شي او هم خلک ددې په څیرګناه کولو نه ځانونه و ساتي نو ددې امام څخه

---

98 - سورت بقره آیت 124 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته دلمانځه پرېښودلو کې يو شرعي مصلحت او ګټه ده پدې شرط چې د مقتدي څخه دجَمعې او جُمعې لمونځ پاتې نشي همدارنګه په جهاد کې همدا حکم دی .[99]

نو که چيرې مسلمان له ده څخه پرته بل څوک دکوم سبب او لامل له پلوه ونه مومي او له ده (فاجر امير) سره جهاد په پرېښودلو کې جهاد په ټوليز ډول پرېښودل کيږي .

نو دلته په جواب کې دوه اړخه دي .

لومړي فرع :-- که چيرې يې فجوراو بدي يوازې پخپل ځان کې وه لکه څوک چې شراب څښي او يا دغنيمت دمال څخه کومڅيز په پټه غلا کوي او ياهم کوم بدکار اوفسق کوي او داسې کوم بدعت تر سره کوي چې زيان يې يوازې خپل ځان ته رسي او دجهاد اصلي هدف او موخې ته کوم ضرر او زيان نه رسوي نوله ده سره غزا او جهاد کيدی شي ، وروسته پسې تګ کيدی شي او دامر مخالفت يې نشته کوم چې ګناه نه وي ترديې چې دغه فجور او بدي يې دجهاد ګټو ته کوم زيان ونه رسوي دغه امير ته به په دومدار ډول نصيحت ، وعظ ، ښوونه او مناسب تعليم ورکول کيږي او دعاء به ورته کړل کيږي چې الله جل جلاله يې د اصلاح کړي او حالت يې جوړکړي ددې لپاره ډير دلايل وړاندې ذکرشول چې بيا يې را ګرځولوته اړتيا نشته او کفايت کوي او دغه حکم د اهل سنتو په وړاندي يو ثابت اصل دی چې په راتلونکي کې به بيان شي دابن قدامه رحمت الله عليه دامام خرقي رحمت الله عليه ددې قول په شرح کې چې ويلې يې دي : دهر نيکوکاره اوبدکاره امير سره جهاد کړل کيږي . معنا دا چې دهر امام تر سر پرستی لاندي جهاد کړل کيږي .

ابوعبدالله امام احمد بن حنبل رحمت الله عليه چې د اهل سنتو امام دی ويلي دي :--ديوسړي په هکله ترې وپوښتل شول چې ويل يې : زه جهاد نه کوم ځکه چې دعباس اولادېې اخلي او دوي ته د فئ مالونه برابروي ،ده وويل : سبحان الله : دغه ډير بدخلک دي دغه دجهاد څخه ناست اووروسته پاتي ،جاهل او ناپوهان دي ، ويل کيږي : تاسي پام وکړی که چيرې ټول خلک ستاسو په څير کښيني نوڅوک به جهاد وکړي آيا پدې توګه به اسلام ختم نشي ؟ روميان به څه ونکړي ابن قدامة رحمت الله عليه وايي : امام ابوداود رحمت الله عليه پخپل سند سره دابوهريره رضی الله عنه څخه روايت کړيدی چې نبي اکرم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي : په تاسو جهاد کول دهر ښه او بد امير سره واجب دي. دا حديث

- شرح العقيدة الطحاوية ص 423 . [99]

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام أبوداود رحمت الله عليه او امام ابويعلى رحمت الله عليه دابوهريره رضى الله عنه څخه روايت كړي دى امام ابن حجر رحمت الله عليه ويلې دي :-- په اسنادېې باک نشته مګر دا چې دامام مکحول رحمت الله عليه دروايت څخه دى او هغه دابوهريره رضى الله عنه څخه ندى اوريدلى .
پخپل اسنادېې دانس رضى الله عنه څخه روايت کړى هغه ويلې چې پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايلې دي : درې څيزونه دايمان اصل دي دهغه چا څخه لاس نيول چې لا اله الا الله ووايي په ګناه سره يي نه کافرکوو او داسلام څخه يي دکوم عمل اوکړني په سبب نه باسو جهاد له هغه وخته روان دى چې الله جل جلاله پيغمبرصلى الله عليه وسلم راليږلى دى ترڅو چې ورستنى امتي مې دجال ووژني او ايمان په اندازه د (اقدارو) سره دى . دا حديث امام أبوداود رحمت الله عليه روايت کړيدى او امام مندري رحمت الله عليه دواړويي له حکم څخه چُپ او ساکت پاتې شوي او په اسناد کې يي يزيد بن ابي نشبة موجوددى او هغه مجهول دى او همدارنګه امام سعيد بن منصور رحمت الله عليه روايت کړى اوپه سند کې يې ضعف دى او شواهد يي هم شته [100] د فاجر او بد عمله امير سره دجهاد پريښودل ددې باعث کيږي چې جهاد بالکل له منځه لاړ شي کفار په مسلمانانو غالب شي ،مسلمانانو بيخ وباسي او ختم يي کړي دکفر کلمه اونظام برپالى او رامنځ ته کړي چې پدې کې لوى فساد او فتنه نغښتې ده الله جل جلاله فرمايلې دي : وَلَوْلاَ دَفْعُ اللّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَّفَسَدَتِ الأَرْضُ ..﴿251﴾ [101]
ژباړه : که چيرې نه وى ختمول د الله خلکولره، بعضې دهغوى نه ، په بعضې نوروسره ، نو خامخا به خراب شوى وؤ، نظام د ځمکې .
ابن تيميه رحمت الله عليه ويلي دي :- په خلکو کې دقوت او امانت يو ځاى شتون ډير لږ دى له همدي سببه به حضرت عمر رضى الله عنه ويل :- اى الله : زه تاته د فاجر دزور او عادل دکمزورتيا څخه شکايت کوم چې په هرولايت کې تر ټولو غوره او مصلح سړى وټاکل شي تر دې چې رحمت للعالمين صلى الله عليه وسلم وويل : په جنګي امارت او مشرى کې به زړور او قوي شخص اګر که څه فجور او بدي هم پکې وي په عاجز او کمزوري شخص باندې واړندې کيږي اګر که دغه کمزورى امين هم وي لکه څنګه چې امام احمد رحمت الله عليه دهغه دوو کسانو په هکله وپوښتل شو چې په غزا او جهاد کې به اميران وي يوقوي ځواکمن خو فاجر او بل نيک صالح خو کمزورى ، ضعيف دکوم يوه سره به غزا او

- نيل الاوطار : الجهد فرض كفاية و أنه شرع مع البر و الفاجر. [100]
- سورت البقره آيت 251 . [101]

(c) ketabton.com: The Digital Library

جهاد کړل کيږي ده وويل : دفاجر ځواکمن قوت دمسلمانانو لپاره دی او بدي يي پخپل ځان دي دصالح کمزوري صلاح او نيکي يي دخپل ځان ده او ضعيفي يي دمسلمانانو ده نو جهاد به دقوي فاجر امير تر قيادت لاندې کيږي ځکه چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايلي :-- الله جل جلاله دغه دين ته دفاجر شخص په واسط نصرت ورکوي او همدارنګه په حديث شريف کې راغلي : الله جل جلاله دغه دين ته دداسې خلکو په وسيله بری ورکوي چې دوی ته به څه برخه دخير اوثواب نه وي . دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه ، امام نسايي رحمت الله عليه ، امام ابن حبان رحمت الله عليه دانس رضی الله عنه څخه روايت کړی دی. او امام احمد رحمت الله عليه او امام طبراني رحمت الله عليه دابوبکر رضی الله عنه څخه روايت کړيدی

که چيرې فاجر او بدکاره نه وي نو بيا غوره خبره داده چې هغه ځوک بايد د جګړې مشر وټاکل شي چې په ديني لحاظ سره ښه او مصلح وي په هغه حالت کې چې دا تشه بل چا نشو ډکولی .[102]

او همدارنګه ابن تيميه رحمت الله عليه ددې مسألې په اړه په يو جامع او ټوليز ډول دتاتار و دجګړې په درشل کې وايي : که چيرې داسې ځوک پيدا شول چې د تاتاريانو په مقابل کې په پوره ايمانداری سره جنګيږي همدغه د الله جل جلاله درضا دکلمې دعزت ، لوړوالي اوددين دپلي کيدو او دپيغمبر صلی الله عليه وسلم داطاعت او پيروی لپاره موخه او هدف دي که چيرې دمجاهدينو په ليکو کې داسې ځوک وه چې په دوی کې فجور، بدکاري دنيت خرابوالی وه لکه چې ځوک د رياست او چوکی لپاره جګړه کوي يا په ځينو حالاتو کې تيری پرې کوي او فتنه داسې رامنځته کيده چې دکفارو په ضد دجګړې مانع ګرځيده نو پدې صورت کې ددين دحفاظت لپاره ددوی په ضد په داسې نااهلو خلکو جهاد کول غوره دی ترديې چې بالکل جهاد په ټپه ودرول شي ، همدارنګه دا واجب ندي چې کفار وټکول شي ووژل شي ترڅو دوه لويي فتنې پرې دفع شي او يوه وړه فتنه ومنل شي . همدغه داسلام اصول او مقرارت هم دي چې بايد مراعات يي وشي ، همدارنګه داهل السنت والجماعت داصولو څخه دهرنيکو کاره اوبدکاره ترقوماندې لاندې جهاد کول روا دی .. ترديې چې ابن تيميه رحمت الله عليه وويل :-- دخلفاي راشيدينو دزمانې څخه راورسته زياتره غزاګانې په همدې ډول منځته راغلي دي او دنبي کريم صلی الله عليه وسلم څخه ثابته ده چې فرمايلي دي :-٠-دآسونو په تنديو کې ترقيامته پورې خير شته چې هغه : ثواب اوغنيمت دی. دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه ، امام مسلم رحمت الله عليه، امام احمد رحمت

-مجموع الفتاوی ج 28 ص 254-255 . [102]

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله علیه ، امام نسايي رحمت الله علیه ، امام ترمذي رحمت الله علیه ، امام أبوداود رحمت الله علیه ، ديوي ډلي صحابه كرامو څخه روايت كړيدی دا حديث دهغه معنی ثبوت دی چې ابو داود په خپلو سننو كې دپيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه روايت كړيدی غزا دهغه وخته راروانه ده چې الله جل جلاله پيغمبر صلی الله عليه وسلم رااستولی دی او تر هغه وخته به جاري وي چې زمااخرينی امتي دجال ووژني غزا او جهاد به دظالم ظلم او دعادل عدل له منځه يو نسي .

د نبي كريم صلی الله عليه وسلم څخه مشهوره ده چې فرمايلي يي دي :-- زمادامت څخه به يو ډله ښكاره په حق باندې ولاړه وي دچا مخالفت به څه زيان ورته ونه رسوي او دا به تر قيامته پورې همداسې وي دا حديث او داسې نور دلايل شته چې اهل سنت او جماعت دټولو ډلو سره يو ځای ددې په كارولو متفق دي چې دهغه چا سره چې دجهاد وړوي دنيكو كاره او بدكاره اميرانو تر قوماندې لاندې جهاد وكړی شي ،، يوازي روافض او خوراج چې داهل سنتو څخه وتلي پدې كې اختلاف لري سره ددې چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم خبر وركړي فرمايي :-- خامخا به وروسته ظالم ، خاين او فاجر اميران قدرت ته رسي چاچې دهغوی ددرواغو ريښتينوالي تصديق كړه او له هغوی سره يي مرسته وكړه زما دامت څخه ندي او زه هم دهغوی نه بيزاره يم او حوض كوثر ته به نه راځي او چاچې دهغوی ددرواغو تصديق ونكړ او له هغوی سره په ظلم كولو كې مرسته ونكړه هغه زما امتي او زه دهغوی نه راضي يم او هغوی به حوض ته راځي ، دا حديث امام ابن ماجه رحمت الله عليه ، امام طبراني رحمت الله عليه او امام حاكم رحمت الله عليه روايت كړی دی ، دكوم سړي علم چې هغه څه ته ورسيد چې پيغمبرصلی الله عليه اميرانو ته تر قيامته دجهاد كولو امر كړی او د ظالمانو سره يې دهغې د ظلم كولو نه دمرستې څخه منع كړيده پدې پوهول كيدای شي چې منځنۍ لار داسلام خالص دين دی هغه دا چې : دهغه چاسره جهاد كول چې وړاو مستحق يې وي لكه دغه قوم چې ددوی تا كل شوی شخص دهر امير سره وي او دغه په حق ولاړه ډله په اسلام كې له دوی څخه غوره ده ، كه پرته له دې څخه يی جهاد كول ناشونی وي ، او دهغه ډلي له مرستې څخه ځان ژغورل چې دی ورسره په غزا كې شريک وي او هغوی دالله جل جلاله څه نا څه نافرماني كوي بلكه اطاعت يې دوكړي دالله جل جلاله په اطاعت كې، او كه هغوی نافرماني كوي بيا يې اطاعت پرې نشته ځكه چې دمخلوق اطاعت د الله جل جلاله په معصيت اونا فرماني كې نشته داددې امت دغوره خلكو پخوانی او اوسنۍلارده اودهمدې اختيارول په هرمكلف مسلمان باندې وا جب ده، او همدامنځنۍ لاردحروريه ۋ او ددوی په ساري كوم خلک چې دفاسدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقوى او پرهيز ګارى لرونكي دي او دكم علمى او نا پوهى څخه سرچشمه اخلي او دمرجئه ۇ په څير او چا چې داميرانو اطاعت په مطلق ډول منلئ پداسي حال کې چې دغه اميران نيکان هم نه وي يوه ډيره غوره او منځنيۍ لارده ،[103] او همدارنګه شرح عقيده طحاوية ٤٢٢—٤٢٣ مخونه وګورى ډيراوږد بحث يي ذکرکړيدى خو زموږ له يادي شوي څېړنتيااوليکنې څخه نه وځي .

دعقيده طحاوي شارح رحمت الله عليه ويلي :-- دمتن خاوند امام طحاوي رحمت الله عليه قول دى چې حج او جهاد دمسلمانانو داميږ سره که هغه نيکوکار وي او يا هم بد کار تر قيامته پوري روان دى نه يي کوم شى کمولى شي او نه يى له منځه وړلى شي ، شارح رحمت الله عليه وايي :-- شيخ رحمت الله عليه(امام طحاوي) رافضه ۇ ته د رد په درشل کې اشاره کوي وايي : دالله جل جلاله په لار کې تر هغه پورې جهاد نشته ترڅو د آل محمد صلى الله عليه وسلم څخه رضا خروج ونه کړي او داسمان له پلوه يوآوازكوونكى آواز وكړي چې : ددغه شخص پيروي وکړئ،
ددغه قول بطلان ددې څخه ډير څرګندى چې دليل پرې وړاندې شي رافضه وو د امام په هکله پرته له کوم دليل نه دټولو نه ګناهونو څخه عصمت او پاکوالى شرط بللى دى بلکې په صحيح امام مسلم کې د عوف بن مالک رضى الله عنه څخه روايت دى چې ويلي يې دي ما د نبي اكرم صلى الله عليه وسلم څخه اوريدلي چې فرمايلي يي دي :-- غوره او ښه مشران ستاسې هغه خلک دي چې تاسوورسره مينه لرى او هغوى ستا سو سره مينه لري تاسو دعا ورته کوى او هغوى تاسو ته دنيکى دعاکوي او بدترين دمشرانو ستاسې هغه خلک دي چې بدبي بولى اوکرکه ورڅخه کوى او دوى هم ستاسې څخه کرکه او نفرت کوي او تاسو پرې لعنت وايى او هغوى هم پر تاسې لعنت وايي ، عوف رضى الله عنه وايي ما ورته وويل : اي دالله جل جلاله رسوله ، آيا مخالفت يى نکړو ، رسول صلى الله عليه وسلم وفرمايل:-- نه ، ترڅو يي چې په تاسو کې لمونځ قائم کاوه، خبردار اوسى په چاچې کوم والي او مشر وټاکل شو اوويي ليد چې دالله جل جلاله څخه نافرماني کوي نو هغه څه دبد وبولي کوم چې دالله جل جلاله نافرماني او ګناه کوي او هيڅکله دخپل لاس د هغه له اطاعت څخه نه باسي مخکې دامامت په مبحث کې ددي

[103] - مجموع الفتاوى ج 28 ص 506 – 508 ، شرح العقيدة الطحاوية 422- 423 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

حديث په خيرځينې احاديث تير شول خو دايې ونه ويل چې امام بايد معصوم او د ګناه څخه پاک وي [104]

امام بخارى رحمت الله عليه په كتاب الجهاد كي ددې مسألي لپاره باب ايښى دى اوويلي يې دي : جهاد دهر فاجر او نيک امير سره كيږي ځكه چې پيغمبر صلى الله عليه فرمايلي دي : دآسونو په تنديو كې تر قيامته خير او نيكي ايښودل شوې ، دا حديث دعروة بارقي رضى الله عنه څخه په مرفوع ډول روايت شوى چې :-- دآسونو په تنديو كې دقيامت تر ورځې پورې خير ايښودل شوى چې هغه : ثواب او غنيمت دى .

ابن حجر رحمت الله عليه ددې په شرح كې ويلي دي : پدې حديث دليل نيولوته امام احمد رحمت الله عليه مخكې شوي ځكه چې پيغمبر صلى الله عليه وسلم دآسونو په تنديو كې تر قيامته پورې دخير يادونه كړې او هغه خير يې په ثواب او غنيمت باندې تفسيركړى او غنيمت يادول داجر سره يو ځاى په آسونوكې يواځې په جهاد كې منځته راځي او دايې ندي مقيد كړي چې امام يا امير بايد عادل وي نودا پدې سره دلالت كوي چې ددغه بهترى او ثواب په ګټلو كې دا تو پير نشته چې غزا د نيكو كار اميرترقوماندې لاندې وي يا دبدكارامير تر قوماندې لاندې ، او په حديث كې ديته ترغيب دى چې بايد په آسونو جهاد وكړى شي.[105] .

دغه فاجراميرچې جهادورسره كول (دهغه تر قوماندې لاندې) روادى همدارنګه دهغه څخه وروسته لمونځ ادا كول هم واجب دي كه چيري په بل چا پسې لمونځ كول ناشونى وه او يا په بل چا پسې دده څخه پرته دلمونځ كولو څخه لويه فتنه او چتيده او دا هم داهل سنت او جماعت په وړاندې يو ټاكل شوى اصل دى پدې اړه ابن تيميه رحمت الله عليه وايي : پدې كې ټوليزه او صحيح خبرداده چاچې په عدل سره پريكړه وكړه اويايې په عدل سره ويش وكړ امر يې دپه ځاى شي او چا چې امر په نيكى وكړاو منع يې دبدى څخه وكړه دهغه سره دمرسته وكړى شي پدې شرط چې پدې سره كومه لويه فتنه منځته نه راتله د جُمعې او جماعت لپاره حتمابايدامامان وټاكل شي كه چيرې دنيک او صالح امام ټاكل ممكن وه بيا دفاجر امام ټاكل ندي روا ، اونه دهغه مبتدع چې خپل بدعت ښكاره كوي ځكه چې ددوى په وړاندې دتوان سره سم مقابله واجب ده اوددوى تعين كول رواندي ،كه چيرې ددوه داسې كسانو

-[104]، شرح العقيدة الطحاوية ص ۴۳۷ .

- فتح البارى ج 6 ص 56 . [105]

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقررول حتمي وه چې په دواړو کې هم بدعت او هم فجور موجودوي بیا دهغه کس چې لړنیکي یي تر بل زیاته وي مقررول واجب دي ، او که چیرې په جهادکې ددوه داسې کسانو څخه چې دیو مقررول لازمي وي په یوه کې دجهاد کمزورتیا وه خو دینداره وه او په بل کې دجهاد لپاره ګټه وه خو ګناهګار او بدکاروه نو ددغه شخص تړا کل چې مسلما نانو ته ګټور وي دهغه چا دتاکلو څخه چې مسلمانانو ته زیانمن وي غوره او بهتر دی.[106]

دعقیده طحاوي شارح رحمت الله علیه ویلي دي :-- پدي پوه شه چې الله جل جلاله دپر موږ او تاسې رحم وکړي.

داماماونو په اتفاق سره دهغه سړي لپاره لمونځ کول روا دي چې دخپل امام دبدعت او فسق څخه خبر نه وي ، دجماعت دشروطو څخه داندي چې دامام دعقیدې څخه خبر وي او دا هم نشته چې امتحان ترې واخلې اووایي : ستا عقیده څه شی ده؟ بلکې په هغه چا پسې به لمونځ کوې چې حالت یي پټ وي که چیرې یې په هغه مبتدع پسي لمونځ وکړ چې خپل دعوت ته بلنه کوي او یا په ښکاره سره فاسق او بدکاره وي خو هغه دفرض لمانځه امام وي چې پرته له ده څخه دلمو نځ کولو امکان نه وي لکه دجُمعي اواخترونو امام یا په حج دعرفات امام او داسې نور، نو دعامو سلفو او خلفاؤ په نزد به مقتدي لمونځ پسې کوي او چاچې په فاجر او بدکار امام پسې دجُمعي او جَمعي لمونځ ونکړنو دغه شخص دعامو علما ي کرامو په نزد بدعتې دي .

صحیح حکم دادی چې:

لمونځ به کوي او بیرته به یي نه راګرځوي ځکه چې صحابه کرامو به دجَمعې او جُمعې لمونځونه په ظالمواميرانو پسې ادا کول او بیا به یي نه راګرځول لکه څنګه چې عبدالله بن عمر رضی الله عنهما دحجاج بن یوسف پسې لمونځ کاوه اوبیا به یي نه راګرځاوه ، همدارنګه انس رضی الله عنه ، عبدالله بن مسعودرضی الله عنه او داسې نورو به دولید بن عقبه بن ابي معیط پسې لمونځ کاوه . او هغه به شراب څښل تردې چې یو ځل یي دسهار لمونځ څلور رکعته ادا کړ او بیایې وویل : - نور یي درته زیات کړم ، په صحیح سند سره راغلي چې کله عثمان رضی الله عنه کلا بند شو خلکو ته یوه کس لمونځ امامت وکړ نو یوکس د عثمان رضی الله عنه څخه پوښتنه وکړه ته دعامو مسلمانانو امام یې او دغه سړي چې خلک

[106] منهاج السنة النبوية ج ۴ ص ۵۲۶.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لمونځ پسې کوي دفتنې امام دی عثمان رضی الله عنه وویل :-- ای وراره لمونځ دهغو غوره اعمالوڅخه دی ،چې خلک يې اداء کوي که ښه يې اداکړنو ښه يې ورسره ادا کړه او که يې سم ادا نکړ ته يې دبدی څخه ليري شه تر دې چې ويې ويل :کله چې دمقتدي نه دجَمعې او جُمعې لمونځونه (د فاجر امير په امامت باندې) پاتې کيږي نودلته پرته د بدعتي څخه بل څوک لمونځ نه پريږدي کوم چې دصحابه کرامو سره مخالف دي ، (بلکې بايد لمونځ اداء شي) .

او همدارنګه که چيرې امام دمشرانو لخواټاکل شوی وي اوپه ده پسې دلمونځ په پرېښودو کې څه شرعي ګټه هم نه وي نو دلته به لمونځ نه پرېښودل کيږي بلکه په ده پسي لمونځ کول بهتر او غوره دي ، که چيري څوک پدي سره ونه توانيږي چې دامامت داسې څوک واړندي نکړي چې هغه ديو منکر او بدکار ښکاره کوونکی وي نو په ده واجب دي چې دغه کار تر سره کړي مګر که چيرې بل چا ټاکلی وي او نشي کولای چې دامامت څخه يې منع کړي او يايي دامامت څخه منع په ډير لوي زيان او ضرر له هغه منکر او بديڅخه منځ ته راځي چې ښکاره کوي يې نوپدي صورت کې دوړي فتني دفع کول په لويي فتني سره او يا دلږ زيان دفع کول په لوي زيان سره جواز نلري ، ځکه چې شرايع او الهي قوانين دګټو دحاصليدو په خاطر راغلي . نو دجَمعې او جُمعې دله منځه تلل ډيره لويه فتنه تر هغې ده چې پدې دواړو جَمعه او جُمعه کې په فاجر او بد کاره امام پسې اقتدا وشي په ځانګړي ډول که چيرې دده په وروسته کيدو سره فجوراو بدي هم نشي لري کولی نو دشرعي مصلحت تعطيل کول پرته دهغه فتني له دفع کولو څخه پخپل ځای پاتي کيږي.[107]

ددوهمې فرعې جواب دادی چې :--دا پدې پورې ځانګړې ده چې ددې امير ګناه جهاد ته زيان رسوي او خپل هدف لاسته نه راوړي لکه چې کوم امير دالله جل جلاله ددښمنانو سردوستي کوي او يا هم دجهادي قضيي (مسألې) سره خيانت کوي .

او پرته له کومې ګټې دمسلمانانو ضايع کيدوته هيڅ اهتمام نکوي او يا مسلمان جګړي ته د طواغيتو د يو طاغوت د تخت د ټينګښت او داسلام دکوم مخالف نظام دبقاء او جوړيدو لپاره واړندې کوي پدې هکله صحيح خبره داده چې : ددادول اميرانو سره او دهغوی تر امرلاندي جهادنه کړل کيږي ځکه چې دوي دامارت دشرعي رنګ دموخې او هدف سر مخالفت وکړ .[108]

،،،ص 422- 423 . [107] 101 - شرح العقيده الطحاوية ص
- تفسير قرطبي ج 1 ص 272 . [108]

(c) ketabton.com: The Digital Library

له همدې امله علما ی کرامو دهغه امير چې بدي يې خپل ځان ته رسي او دهغه امير چې دبدی زيان يې ټولو مسلمانانو ته رسيږي توپير بيان کړی دی. [109] دغه بيان مخکې تير شو والحمد الله رب العالمين .

دمسلمان امير په واړندي دولس دندي او مسوليتونه :

په ولس باندي ددغه امير سره په لنډډول لاندې دندي او مسوليتونه واجب او لازمي دي دامير خيره اوريدل او دګناه څخه پرته دهغه پيروی کول ، او دامير په زياتيو صبر کول اګر دولس ځينې حقوق هم ورنکړي ، ده ته دعا کول ، دده ترلارښوونې لاندي جهاد کول ، ده ته دزکات ورکول ، دشرعي ادب په نظرکي نيولو سره ورته نصيحت کول.

لومړي دنده :--داميرخبره اوريدل او دګناه څخه پرته يې اطاعت کول .

دمشرانو او اميرانو خبرې ته غوږ ايښودل او پرته له ګناه څخه يې اطاعت کول عبادت دی چې يو مسلمان يدې کې دالله جل جلاله څخه ثواب غواړي ځکه ددوی اطاعت دالله جل جلاله داطاعت څخه دی دهغوی اطاعت دالله جل جلاله داطاعت څخه دی، هغوي ته غوږ ايښودل او نيکي کې يې اطاعت کول دمسلمانانو تر منځ ديووالي او وحدت دمهمو اسبابو او لاملو نو څخه دی ځکه ددوی په اطاعت کې د هغو اراوو او نظرياتو چې اختلاف ته لمن وهي، په نتيجه کې دمسلمانانو دتيت پرک کيدو او ددوی دقوت ، دبدبې دله منځه وړلو او اختلاف اچولو لپاره کاروي يوقوي ګوزار او غاښ ماتوونکی ځواب دی ، له همدې امله دټولو مسلمانانو لپاره ديو امام تا کل دمسلمانانو تر منځ اختلاف،خپل منځي شخړې او تيتوالی ختموي شرعي امرته په غوږ ايښودو سره يوائې او په اطاعت سره هم يوائې او دداوړو(غوږ ايښودلو ، او اطاعيت کولو) په هکله يو ځای امرراغلی دی : کوم چې يوازې داوريدلو او غوږ نيولو امرراغلی دادی چې الله جل جلاله خپلو مومنو بندګانو ته په خطاب کې فرمايلي : وَاتَّقُوا اللّهَ وَاسْمَعُواْ وَاللّهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿108﴾.[110]

ژباړه :- او وويريږی تاسې له الله او په دروغو قسم مه کوئ او واورئ تاسې د الله احکام د زړو په غوږونو سره ، او الله نه ښيی سمه صافه لاره (د خير او جنت) قوم فاسقانو ته .

---

[109] - مغني او شرح کبير ج 1 ص 371-372 .

[110] - سورت المائده آيت ۱۰۸.

(c) ketabton.com: The Digital Library

معنا داچې واروئ هغه څه چې درته ویل کیږي او هغه څه چې پند ترې اخلئ ويي منئ . او پدې کې دالله جل جلاله دامرتابعداري وکړئ په هغه سره عمل وکړئ او هغه ته ورسیږئ الله جل جلاله فرمايلي :
وَاسْمَعُوا وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿104﴾[111]
ژباړه :- او واورئ تاسې (حق د زړه په غوږو) او شته دی لپاره د کافرانو دردناک عذاب (ددوزخ) .
معنا دا چې واروئ هغه څه چې درته ویل کیږي اوپه تاسو لوستل کیږي دالله جل جلاله دکتاب څخه په هغه کې فکر وکړئ او ځانونه پرې وپوهوئ په اوریدلوسره امرداطاعت او منلوپه معنی سره دي نه یوازې ادراک اوحس ترې هدف دي او له دې څخه دالله جل جلاله قول دی چې :-- الله جل جلاله دثناء ویونکي، ثناء اوصفت وارویده ، یعني ويي مانه او قبول یې کړو او هم دا قول دشاعر دی چې ویلي یې دي :
الله جل جلاله ته مي دومره زیاته دعا وکړه تردې چې وویردم - چې الله جل جلاله به زماخبرې نه اوري .
یعني : زمادعاء به نه قبلوي ،
دکعب بن عجرة رضی الله عنه څخه روایت دی چې ویل یې دي :-- موږ ته پیغمبر صلی الله علیه وسلم راووت او موږ نهه، څلور ،یاپنځه کسان وو اوویې ویل : - واروئ آیا تاسو وارویده بیشکه زما څخه وروسته به امیران راځي څوک چې ورغلل او دهغوی ددروغو تصدیق یې وکړو اوله دوی سره یې په ظلم کولو کې مرسته وکړه هغه زمادپیروانو څخه ندی او نه هم زه دهغوی لپاره پیغمبریم اونه به ماته حوض کوثر ته راځي او څوک چې هغوی سره داخل نشي او له هغوی سره دهغوی په ظلم کولو کې مرسته ونکړي او ددرواغو تصدیق یې هم ونکړي هغه زما امتي دی او زه دهغه لپاره پیغمبریم او ما ته به حوض کوثر ته راځي .
دا حدیث امام احمد رحمت الله علیه اوامام ترمذي رحمت الله علیه روایت کړیدی اوویلي یې دي :- حدیث صحیح او غریب دی او همدارنګه امام ابن حبان رحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه،امام طبراني رحمت الله علیه،امام ابن ابي عاصم رحمت الله علیه اوامام حاکم رحمت الله علیه روایت کړی اوویلي یې دي : دا حدیث دامام مسلم رحمت الله علیه دصحیح په شرح کې دی، امام بخاری رحمت الله علیه او امام مسلم رحمت الله علیه روایت کړي ندی...د ابو مالک اشعري رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه فرمایلي دي :-- اي خلکو واروئ : ځانونه ښه وپوهوئ

111 - سورت بقره آیت ۱۰۴ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوعلم حاصل کړئ بيشکه دالله جل جلاله داسې بندګان دي چې نه پيغمبران دي اونه شهيدان له دوی سره پيغمبران او شهيدان پدې کې غبطه(سيالي) کوي اوددوی په شان دمنازلو هيله مند به وي ځکه چې ددوی منزلې او نږديکت له الله جل جلاله سر ډير دی .

دا حديث اوږددی ، داحديث ټولوامامانولکه : امام احمد رحمت الله عليه، امام طبراني رحمت الله عليه ، امام دارمي رحمت الله عليه،امام عبدالله بن المبارک رحمت الله عليه په زهد کتاب کې په همدې ډول روايت کړيدی او سنديې جيد دی ، دلته يوه فايده ده چې ان شاالله دآياتونواو نبوي احاديثو پخوانی فايده پرې بشپړيږي او هغه داچې : اوريدل دوه ډوله دی ، عقل هم دوه ډوله دی ، او هدايت هم دوه ډوله دی، ددې ويش په هکله دلايل شته . الله جل جلاله دکفارو لپاره داوريدو،عقل او هدايت يو ډول ثابت کړيدی او له دوی څخه يې هغه بل ډول دسمع (اوريدو) عقل او هدايت نفې کړيدی.

لومړی ډول يې چې:

ورته ثابت کړيدی پدې شرط چې په دوی حجت او دليل قائم شي اودا پدې پورې اړه لري چې دحجت په معنی وپوهيږي اوپدې وپوهيږي چې په صحيح ډول څه شی ترې مراد او مقصددی.

دوهم ډول :-

کوم چې دکفارو څخه نفي شوی او دلارموندونکومومنانو لپاره ثابت شوی دادحجت قبليدل ،په هغه ايمان راوړل هغې ته غاړه ايښودل او ګته ترې اخستل دي .

ددې تفصيل دادی چې :

اوريدل په دوه ډوله دي : - لومړی نوع يې دادراک اوريدل دي دا هغه نوع ده چې الله جل جلاله کفارولپاره پخپل دغه سپيڅلي فرمان کې ثابته کړيده چې : قَالُوا سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَأُشْرِبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ)) [112]

ژباړه :- ويې ويل (جهودانو) اوريدلې ده موږ (ستا خبره) او ندي منلي موږ (ستا حکم) او ورچښلې شوې وه په زړونو ددوی کې (مينه د) خوسي .

دهمدې په څيرالله جل جلاله دغه قول دی چې فرمايي: وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ[113]

---

[112] - سورت بقره آيت ۹۳.

[113] سورت النساء آيت ۴۶.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :- او وایی دغه(جهودان) واوریدل موږ (وینا ستا) او ونه مانه موږ (حکم ستا) او (وایی جهودان) واوره (ته) .

اوپدې قول دالله جل جلاله کې چې فرمايي : ((وَلاَ تَكُونُواْ كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لاَ يَسْمَعُونَ)) [114]

ژباړه :- اومه کيږئ تاسې (ای مؤمنانو) په شان دهغو کسانو چې وايي ، واوریده موږ حال داچې دوی نه آوري (ګټبور واوريدلوسره) .

او پدې قول کې الله جل جلاله فرمايلي دي :-- ﴿وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هَذَا إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٣١﴾ ﴾

ژباړه :- اوکله چې ولوستل شي پدوی باندې آیاتونه زموږ نو وايي دوی په تحقيق واوريده موږ(دغه کلام) که وغواړو موږ نوخامخا و به وايو موږ هم په مثل دده ندی دغه (کلام) مګرخودی ددروغو ليکل (اوباطل احوال) د پخوانيو.

او همدارنګه دالله جل جلاله قول دی چې : وَإِنْ أَحَدٌ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلاَمَ اللّهِ ﴿6﴾

ژباړه: اوكه يوتن له مشرکانوڅخه امن (پناه) وغواړي له تا (له قتله) نو پناه ورکړه ته ! هغه ته څو چې واوري کلام د الله .

اوهمدارنګه دالله جل جلاله داقول دی : - يَسْمَعُ آيَاتِ اللَّهِ تُتْلَى عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا ﴿8﴾ [115]

ژباړه :- چې اوري آیاتونه دالله چې لوستلی کیږي په هغه باندې بیا ټینګتیا کوي په غرور سره لکه چې هغه ندي اوريدلي هغه.

---

[114] سورت انفال آيت ٢١.
[115] سورت الجاثية آيت ٨.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوداسې نور آیاتونه چې دکفارو لپاره اوریدل په کې ثابتوي او په همغه وخت کې دزړونواوریدل نفي کوي همدادوهمه نوع ده چې : دقبول والي ، منلو ، هدایت او ګټي اخستلو لپاره اوریدل،الله جل جلاله دکفارو څخه نفي کړيدي داد الله جل جلاله عدل دی چې پدې آیت شریف کې یې فرمایلي دي : وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَّأَسْمَعَهُمْ ۖ وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوا وَّهُم مُّعْرِضُونَ(23) [116]

ژباړه : اوکه معلوم وی الله ته په دوی کې څه خیر،نو توفیق داوریدو به یې ورکړی وه اوکه اورولی یی وی دوی ته نو خامخابه ګرزیدلی وو دوی ته او دوی مخ اړوونکي دي .

او پدې قول دالله جل جلاله کې راغلي دي: وَلاَ تَكُونُواْ كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لاَ يَسْمَعُونَ ﴿21﴾ [117]

ژبا ړه :-اومه کیږی تاسې په شان د هغو کسانو چې ویي ویل : چې واوریدل موږ او حال داچې هغوی نه اوري .

او پدې قول دالله جل جلاله کې چې دا اوریدل یی د کفاروا‌و سیدونکو څخه نفی کړی ده رب العزت جل جلاله فرمایلي دي : وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿10﴾ [118]
ژبا ړه : -او وبه وایي که چیرې وی موږ چې اوریدلي مو،یاموږ دعقل نه کار اخستلی نو نه به وه موږ په ملګرو د اور کې .

نو الله جل جلاله ددوی لپاره دغوږ اوریدل ثابت کړل چې هغه ادراک دی پدې قول دالله جل جلاله کې چې: قَالُوا سَمِعْنَا [119]سورة انفال ایت \٢١ .

ژباړه : -دوی به ویل موږ واوریدل .

او تري نفي یي کړه سمع (اوریدل) دقبول والي اومنلو کوم چې دوی ته ګټه رسوي پدې قول دالله (جل جلاله کې چې : وَهُمْ لاَ يَسْمَعُونَ ﴿21﴾ [120]

---

[116] سورت انفال آیت ٢٣ .
[117] سورت انفال آیت ٢١.
[118] سورت ملک آیت ١٠.

[120] - سورت انفال آیت 21 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :- او دوی نه اوري .

او قول دالله جل جلاله چې: (لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ)﴿10﴾ [121]

ژباړه:- كه موږ اوريدل كړی شوی .

اوهمدارنګه کوم چې دالله جل جلاله په فرمان کې راغلي دي :- وَمِنۡهُم مَّن يَسۡتَمِعُ إِلَيۡكَ وَجَعَلۡنَا عَلَى قُلُوبِهِمۡ أَكِنَّةً أَن يَفۡقَهُوهُ .... ﴿25﴾ [122]

ژباړه :- او بعضې ددوی نه،هغه څوک دي ، چې غوږ نیسي ، تاته ، او اچولي دي موږ،په ، زړونوددوی باندې ،پردې ، چې پوه (نه) شې پدې .

عقل په دوه ډوله دی :

لومړي :-- هغه عقل چې دليونتوب ضد اوعکس دی

په همغه سره انسان مکلف ګرځي اوپه هغه سره مکلف دمعنی په پوهيدلو سره توانيږي . همداعقل الله جل جلاله دکفاروليپاره ثابت کړيدی او الله جل جلاله دابيان کړي چې کفارو ته کوم خطاب کيږي په هغه پوهيږي ، الله جل جلاله فرمايلي دي : أَفَتَطۡمَعُونَ أَن يُؤۡمِنُواْ لَكُمۡ وَقَدۡ كَانَ فَرِيقٌ مِّنۡهُمۡ يَسۡمَعُونَ كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِن بَعۡدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمۡ يَعۡلَمُونَ ﴿75﴾ [123]

ژباړه :- آيا تاسو اميد لری ،چې ايمان به راوړی دوی، په وينا ستاسو،اوحال داچې وه،يوه ډله،ددوی نه،چې اوريدو به يې،کلام د الله ،بيابه يی ،بدلولو هغه کلام ، وروسته د هغې نه ، چې پوه به شول په هغې ، او هغوی پوهيدل .

يعني الله جل جلاله ددوي لپاره اوريدل ثابت کړل چې: يَسۡمَعُونَ كَلَامَ اللَّهِ [124]

- سورت ملک آیت 10 . [121]
- سورت انعام آیت 25 . [122]
- سورت بقره آیت 75 . [123]
- همدغه مصدر . [124]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه- چې اوريدو به يي ، كلام د الله.
اودوی يي په معنا پوه کړل لکه چې: أَفَتَطْمَعُونَ أَن يُؤْمِنُواْ لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلاَمَ اللّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِن بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿75﴾ [125]

ژباړه :آيا تاسو اميد لرى ،چې ايمان به راوړى دوى، په وينا ستاسو،اوحال داچې وه ، يوه ډله ، ددوى نه ، چې اوريدو به يي ، كلام د الله ،بيابه يى ، بدلولو هغه كلام ، وروسته د هغې نه ، چې پوه به شول په هغې ، او هغوى پوهيدل .

يعني : دوى كټه ترې وانخسته او مستفيد ترې نشول.

دوهم : هغه عقل چې دزړه دفهم اوادراک په معنا سره

هغه پوهه چې دې خطاب دقبلولو اودهغې دمنلو او دګټې اخستلو سره لازمي ده همدغه الله جل جلاله پدې قول کې دکفاروڅخه نفې کړي ده چې : وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ﴿10﴾ [126]

ژباړه :-او وبه وايي هغوى ، كه چيرې وى موږ،چې اوريدلي مو، ياد عقل نه موكار اخستلاى ، نونه به وى موږ، په ملګرو داور کې .

همدارنګه دالله جل جلاله پدې قول کې چې دکفارو څرنګوالى او وصف بيانوي فرمايي :- صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لاَ يَعْقِلُونَ ﴿171﴾ - [127]

ژباړه :- كاڼه دي ، ګونګيان دي ، ړانده دي ، نو دوى ، نه پوهيږي په خبره .

همدارنګه پدې قول کې چې:- أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ ﴿44﴾ [128]

ژباړه :- آياګومان كوې ته ، چې بيشكه ډير خلک ددوى ، (ګڼې) اورې خبره ، ياد عقل نه كاراخلي ، نه دي دوى ، مګر دي ، په شان دڅناورو.

---

[125] - سورت بقره آيت 75 .
[126] - سورت ملک آيت 10 .
[127] - سورت بقره آيت 171.
[128] - سورت الفرقان آيت 44 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

او داسې نور آياتونه چې دکفارو دناپوهی بيان په کې شوی دی په يقيني ډول الله جل جلاله خبر ورکړی چې ددوی څخه يي دا عقل پډې باندې اخستی چې دوی دحق دمنلو څخه مخ ګرځولی نو دايي جزااوعقاب دی لکه چې: الله جل جلاله فرما يلي دي :- وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ فَأَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ إِنَّا جَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِن تَدْعُهُمْ إِلَى الْهُدَى فَلَن يَهْتَدُوا إِذًا أَبَدًا ﴿57﴾ [129]-

ژبا ړه :- او څوک دي ، ډير ظالم ، د هغه چانه ، چې نصيحت وکړی شي هغه ته ، په ذريعه د آياتونو، درب خپل ، نو هغه مخ واړوو د هغې نه ، او هيرشوترې ، هغه انجام، چې مخکې يي ليږلی دی ، لاسونه دهغه ، بيشکه موږ، اچولی دی ، په زړونو دهغوی باندې ، پردې چې پوه شي په هغې ، او په غوږونو د هغوی کې ، دروندوالی دی ، او که چيرې ، ته راوبولې هغوی ، هدايت ته ،نوهرګيز به هدايت ونه مومي ، پدې حالت کې ، هميشه .

يعني :الله جل جلاله بيان کړی چې دغه مهر لګول ددوی په زړونو او غوږونو باندې ددې له امله دي چې دقران کريم دآياتونو دتدبر اوپند اخستنې څخه يې مخ ګرځولی نودا ددوي لپاره عذاب او جزا ده

هدايت په دوه ډوله دی :--

لومړي ډول :-دښودني او دلالت هدايت دی :

همدالله جل جلاله دکفارو لپاره پدې مبارک آيت کې ثابت کړيدي لکه چې فرمايي :- وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَاهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمَى عَلَى الهُدى ...﴿17﴾ [130]

ژباړه :- او هرچې ثموديان دي ، پس نيغه لار مووربښودلې ده ، هغوی ته ، پس غوره کړل هغوی ، بندول د سترګو ، په ځای د کتلو لارې ته .

همدارنګه الله جل جلاله په دغه مبارک آيت کې دانسان له پلوه فرمايلي دي :- إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا ﴿3﴾- [131]

ژباړه :- بيشکه،ښودلې موږ ده ته،لاره، که شاکر کيږې ، اوکه کفرکوونکی (ناشکره)کيږي .

لکه پدې مبارک آيت کې چې فرمايلي دي :- وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ﴿7﴾ [132]-

---

[129] - سورت الکهف آيت 57 .
[130] - سورت فصلت آيت 17.
[131] - سورت الانسان آيت 3 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : اودپاره دهرقوم لارښودونکی مقرردی .

او داسې نور آياتو نه شته چې پدې معنی سره راغلي دي چي : داهغه هدايت دی چې الله جل جلاله پري ثمودیانو، ټولو پیریانو او نسا نانو ته، کافرانو او مومنانو ته يي پري هدايت کړيدی ځکه چې الله جل جلاله دوي ته دطاعاتو او ګناهونو لارښوونه وکړه او هغه څه يي ورته وښود چې الله جل جلاله پري راضي کيږي او هغه څه چې پري په قهرکيږي .

دوهم ډول :-- دقبول والي اومنلو هدايت :

دغه هدايت الله جل جلاله د کفارو څخه نفي کړي لکه چې الله جل جلاله فرمايلي دي :- إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَن يَشَاءُ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿56﴾ [133]-

ژباړه :- بيشکه ته چې يي ، نشي ښودلی لارته ، هغه چاته ، چې خوښوې يي ته ، ولکن الله ، ښائي ، هغه چاته ، چې غواړي يي هغه ، او هغه ، ښه عالم دی په هدايت موندونکو باندې .

او پدې قول دالله جل جلاله کي چي فرمايي :- لَّيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ وَلَكِنَّ اللّهَ يَهْدِي مَن يَشاء...... ﴿272﴾ [134]

ژباړه :- نشته ، په تاباندې ذمه واري د هدايت کولو هغوی ته ، لکن الله هدايت کوي ، هغه چاته چې وغواړي .

نو الله جل جلاله دابيان کړي چي پيغمبر صلی الله عليه وسلم دلارښووني او ارشاد په هدايت مکلف دي ځکه چي فرمايي :- وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿52﴾ [135]

ژباړه :- اوبيشکه ته،خامخا هدايت کوې،لارې نيغې ته .

دقبول او منلو په هدايت سره مکلف ندي او بس ، لکه څنکه چې دالله جل جلاله پدې قول کې راغلي :- أَفَأَنتَ تَهْدِي الْعُمْيَ وَلَوْ كَانُواْ لاَ يُبْصِرُونَ ﴿43﴾ [136]

ژباړه :- آيانوته به ، لاروښايې، ړندوته، اګرکه وي هغوی ، چې هيڅ نه ويني .

او همدارنګه دالله جل جلاله پدې فرمان کې چې :- وَمَا أَنتَ بِهَادِي الْعُمْيِ عَن ضَلَالَتِهِمْ ﴿53﴾ [137]

---

[132] - سورت الرعد آيت 7 .
[133] -سورت القصص آيت 56 .
[134] - سورت البقره آيت 272 .
[135] - سورت الشوراى آيت 52.
[136] - سورت يونس آيت 43 .
[137] - سورت الروم آيت 53 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :- اونه يې ته،لارښودونکی،ړندوته،دگمراهی دهغوی نه .

او داسي نور چې پدې معنی سره راغلي دي . کوم چې دالله جل جلاله دکفارو لپاره دحس او ادراک داوريدلو دمعنی دپوهيدلو دارشاد دښووني څخه دا ټول په کفارو ددليل او حجت قايميدو له لوازمو او ضرورياتو څخه دي ، نوځنکه به دهغه چاسره حساب وکړل شي چې په يوه سبب داسبابو نه په خطاب پوه نشي اوله دوی څخه يي دوهم ډول دهدايت چې په قبول والي او منلو پوري اړه لري نفي کړيدی اودا هغه هدايت دی چې الله جل جلاله يي په مومنو او پرهيزګارو بندګانو باندې احسان کړی اووکړې يي دي لکه څنګه چې فرمايي:- إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَن يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿51﴾[138]

ژباړه :- بيشکه،ده خبره،د مؤمنانو،کله چې، را وبللی شي،الله او رسول دهغه ته،چې فيصله وکړي رسول،په منځ دهغوی کې ، دا چې ووايي ، چې واوري د موږه او ومنو موږ حکم ، او داخلک چې دي ، همدوی ، خلاصی موندونکي دي .

او الله جل جلاله فرمايلي دي :- وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْواهُمْ ﴿17﴾[139]

ژباړه :- او هغه خلک،چې نيغه لاره موندلې ده ، زيات کړل هغوی لره الله ، په لحاظ دهدايت سره، او ورپي کړه هغوی ته ، تقوی دحصې دهغوی.

دغه هدايت دتوفيق ورکولو او مرسته په نيکی سره او دهغه ورته اسانيدل او په نفسونو کې دهغه جوړيدل او خوندي کيدلو څخه عبارت دی ، امر په طاعت سره له دې څخه دالله جل جلاله دافرمان دی چې :- أَطِيعُواْ اللّهَ وَأَطِيعُواْ الرَّسُولَ وَأُوْلِي الأَمْرِ مِنكُمْ) [140]

ژباړه :- حکم ومنئ دالله،او حکم ومنئ درسول،او دخاوندانو دحکم ، ستاسونه .

دا په قران کريم کې زيات ذکر شويدي:--الله جل جلاله داوريدلو امر او دطاعت امر يو ځای ذکر کړيدی لکه دالله جل جلاله پدې قول کې چې : وَاسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنفِقُوا خَيْرًا لِّأَنفُسِكُمْ ﴿16﴾ [141]

ژباړه :- او آوری خبره او حکم ومنئ ، او مال خرڅ کړئ ، دا بهتره ده ، د پاره د نفسونو ستاسو.

داطاعت حقيقت دامر منل او هغه ته غاړه ايښودل دي لکه ګناه چې ضد او عکس ده هغه دامر مخالفت او دهغه ردول دي .

- سورت النور آيت 51 . [138]
- سورت محمد آيت 17 . [139]
- سورت النساء آيت 59 . [140]
- سورت التغابن آيت 16 . [141]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دآیت معنی او تفسیر دادی :-- یعني : هغه څه واوری چې تا سو ته پند درکول کیږي او دهغه څه اطاعت وکړی چې تاسو ته یي دکیدو امر کیږي دکوم شي څخه چې تاسو منع کیږی ځانونه ترې وساتی.

مقاتل رحمت الله علیه فرمایي :- اسمعوا : یعني په خاموشی سره هغه څه واوری چې په تاسو دالله جل جلاله د کتاب څخه نازلیږي او همدغه اصل دی په سماع اواریدلو کې . واطیعوا : یعني . دالله جل جلاله درسول اطاعت وکړی په هغه څه کې چې تاسو ته امر کوي اویاهم تاسو ترې منع کوي ، ویل کیږي چې : واسمعوا : یعني راشی هغه څه ته چې اوری یي، په اوریدلو باندې یي تعپیر پدې سره کړی چې همدغه یي ګټه ده .او کوم چې په اطاعت داولي الامر (مشر) پورې مربوط دي په یقیني ډول الله جل جلاله فرمایلي دي :-- یَا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُواْ أَطِیعُواْ اللّهَ وَأَطِیعُواْ الرَّسُولَ وَأُوْلِي الأَمْرِ ﴿59﴾[142]

ژباړه :- ای هغو کسانو چې ایمان مو راوړی دی ،حکم ومنئ دالله ، اوحکم ومنئ درسول،او دخاوندانو دحکم،ستاسونه .

دالله جل جلاله پدې فرمان کې فکر وکړه چې واطیعو الله واطیعو الرسول واولي الامرمنکم)) څنګه یي وویل چې تاسو درسول صلی الله علیه وسلم اطاعت وکړی او دا سې یي ونه ویل داولي الامراطاعت وکړی بلکه تاسو یي په هغه څه کې اطاعت وکړی چې هغه دالله جل جلاله او درسول الله صلی الله علیه وسلم اطاعت دی . او فعل یي بیا درسول دلفظ سره تکرار کړ ځکه چاچې درسول الله صلی الله علیه وسلم اطا عت وکړ هغه دالله جل جلاله اطاعت وکړ ځکه چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم دالله داطاعت څخه پرته دبل چاداطاعت امر نه کوي بلکه هغه صلی الله علیه وسلم پدې کې معصوم او پاک دی مګر اولي الامر کله ناکله دالله جل جلاله دامر څخه پرته دبل چا په اطاعت باندې هم امر کوي نودده دغه امر نه منل کیږي مګر یواځې هغه امر چې دالله جل جلاله او دهغه درسول الله صلی الله علیه وسلم دی منل کیږي .

داولي الا مر څخه مطلب هغه څوک دي چې الله جل جلاله یي اطاعت واجب کړی دی لکه والیان او علماء کرام دا دسلفواو خلفو څخه دمفسرینو ،فقها ؤ اوداسي نورو قول دی . [143]

په یقیني ډول الله جل جلاله پدې مبارک آیت کې داولي الامر په اطاعت سره چې علماء کرام او مشران (پاچایان) دي امر کړیدی او دغه اطاعت الله جل جلاله پدې سره چې دمسلمانانو څخه (منکم) دی

- سورت النساء آیت 59 . [142]
- شرح صحیح مسلم للنووی ج 12 ص 464-465، تفسیر ابن کثیر ج1 ص 445 . [143]

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقید کړیدی له همدې امله علما کرامو هغه اولي الا مر ذکر کړیدي چې داطاعت او امر منلو امر کوي نه هغه پاچان چې امر په منکر او منع د نیکی څخه کوي او دا کار حرام ګڼي او نه هغه پاچایان چې خلک په ډیر شدت داوسپني اواور په زور دوسلي په قوت سره کفر ته اړوي دوی هغه کسان ندي چې په هر وخت کې یي اطاعت واجب دی داولي الامر څخه مطلب هغه با عمله علما کرام دي چې په نیکی سره امر کوي اوله بدی څخه خلک منع کوي اوبل هغه رښتیني پاچان دي چې دالله جل جلاله اود رسول صلی الله علیه وسلم دامر سره سم عمل کوي، په نیکی سره امراو له بدي څخه خلک منع کوي مګر هغه فاسق تیرې کوونکې اوظالم انسانان په خلکو حاکمان نشي مقرریدی او اصلا دغه کارروانده چې دخلکو مشران شي ، پدي هکله الله جل جلاله فرمايي :- لاَ يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ ﴿124﴾ 144

ژباړه :- نه شامليږي ، وعده زما ظالمانوته .

پدې اړه دمسلمانانو پوهان متفق دي ، دغه فاسق او ظالم حاکمان اوددوي په څیر دنورو اطاعت نشي کیدای ځکه چې پیغمبرصلی الله علیه فرمايلي دي :-- دمخلوق اطاعت دالله جل جلاله په معصیت او ګناه کولو کې نشته .

امام قرطبي رحمت الله علیه ویلي دي :-- جابر بن عبدالله رضی الله عنه ، ابن عباس رضی الله عنه،مجاهد،عطاء،حسن بصري اوابوالعالیه رحمت الله علیهم اجمعین ویلي دي :-- اولو الا مر،اهل القرآن،علماء،فقهاؤ ته ویل کیږي . همدا د امام مالک رحمت الله علیه نظر دی په همدې دول امام ضحاک رحمت الله علیه هم ویلي د ي چې داولو الأمر څخه مطلب فقهاء او دیني علماءدي اوداامام مجاهد رحمت الله علیه څخه روایت دی چې مطلب تري علماء او فقهاء دي : فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَالرَّسُولِ ....﴿59﴾ 145

ژباړه :- نوبیا که،ستاسو په منځ کې جګړه راشي ، په څه خبره کې ، نو واپس کوی هغه ، الله ته او رسول ته .

یعني دشخړې په وخت کې خپله پریکړه دالله جل جلاله او نبي کریم صلی الله علیه وسلم مبارکو سنتو ته وړاندي کړي او حاکمانو ته هیڅ شي مه وړاندي کوي .

144 - سورت البقره آیت 124 .
145 - سورت النساء آیت 59 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالله بن امام احمد رحمت الله علیه ویلي دي :--داولو الامر څخه مطلب علماء فقها ء او دالله جل جلاله اطاعت کوونکي بندګان دي کوم چې خلکو ته دین ورزده کوي او هغوی ته په نیکی سره امراو اوله بدي څخه یي منع کوي الله جل جلاله په خلکو باندې ددوی اطاعت واجب کړیدی دحضرت ابوهریره رضی الله عنه، میمون بن مهران رحمت الله علیه اومقا تل رحمت الله علیه اوکلبي څخه روایت دی چې داولو الا مر څخه مطلب : دجهادي ګروپونو مجاهدین دي،سهل بن عبدالله رحمت الله علیه ویلي دي :خلک به تر هغه پوري ښه او په خیر وي چې دخلیفه او علماءکرامو عزت کوي خوکله چې دغه دواړو ته په سپکه سترګه وګوري دنیا او آخرت به یي خراب شي پدي اړه .[146]

په ظاهره خو، والله اعلم داسې ښکاري چې دغه اطاعت دټولو امیرانو اوعلماؤ لپاره دی ، ځکه چې پدې نوم کې ټول شامل دي ځکه چې دلښکر و او نظامي ګروپونو سمبالښت ددښمن دجګړې مشري کول، اوعلماءکرام د اسلامي شریعت ساتنه کوي اوخلکو ته روا او ناروا ښيي نو الله جل جلاله خلکو ته دهغوی داطاعت او دخبرې منلو امر کړی ترڅو چې امیران او پاچایان عدل وکړي او علماء کرام په خپلو دندو کې امانت کار ، پخپل دین پوره ټینګ ، عادل او خوښ کړی شوي خلک دي ځکه چې امام شوکاني رحمت الله علیه ددې مبارک آیت په تفسیر کې فرمایلي دي : (اولو لامر) امامان پاچایان او قاضیان دي اوهر هغه څوک چې ولایت او مشري یي شرعي بنه ولري نه طاغوتي او ظالمانه مشري. [147]

هلته په مبارک آیت کې یوه باریکه نکته شته چې الله جل جلاله پدې مبارک آیت کې چې (أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ) [148] بیا پدې آیت کې دیته اشاره ده چې د الله جل جلاله اطاعت مستقل او د پیغبرصلی الله علیه وسلم اطاعت ځانته دی او دااطاعت یي بیا په اولي الا مر کې دوهم ځل تکرار نکړ پدې کې دااشاره ده چې پدې حاکمانو کې به داسې څوک هم وي چې اطا عت او تابعداري یي واجب نه وي بیایي داپدې قول دالله جل جلاله کې بیان کړل چې ((فان تنازعتم في شي)) یعني که چیرې موجګړه وکړه په کوم شي کې یعني : که چیري یي په حق اوعدل سره عمل ونکړنوتاسو یي اطاعت مه کوی اوهغه څه چې تاسو اودوی یي په اړه اختلاف لری دالله جل جلاله او دهغه درسول الله صلی الله علیه وسلم پریکړې ته وړاندې کړی.[149]

- تفسیر قرطبی ج 5 ص 362 . [146]
- فتح القدیر ج 1 ص 481 . [147]
- سورت النساء آیت 59 . [148]
- فتتح الباری ج 13 ص 112 . [149]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دابن عمر رضی الله عنهما څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :- دامیر دخبرې اوریدل او دهغه اطاعت کول لازم دي تر څو يي چې په معصیت او دالله جل جلاله په نافرمانی امر نه وي کړی، او که په ګناه سره امر وکړ بیایي نه دخبرې اوریدل شته او نه اطاعت . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه او امام مسلم رحمت الله علیه، اوامام احمد رحمت الله علیه روایت کړیدی .

اوهمدارنګه دابن عمر رضی الله عنهما څخه په مرفوع ډول روایت دی :- چاچې زمااطاعت وکړ په یقیني ډول هغه دالله جل جلاله اطا عت وکړو اوچاچې زما نافرماني وکړه په یقیني دول يي دالله جل جلاله نافرماني وکړه اوچاچې دامیر اطاعت وکړ په یقیني ډول هغه زما اطاعت وکړ اوچاچې دامیرنافرماني وکړه هغه په یقیني ډول زما نافرماني وکړه بیشکه امام (امیر) ډال دی چې دهغه ترشا ددښمن سره جګړه کیږي او په همده باندې ځان ساتل کیږي که چیرې يي دالله جل جلاله په تقوی اونیکي سره امر وکړ او پخپلو کړوکې يي عدل اختیار کړ ده ته پدې سره ثواب دی اوکه يي بل څه وویل نو پده باندې دهغې جزا ده. داحدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام نسايي رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه ، دابن عمر رضی الله عنهما څخه روایت کړیدی او دده په څیر يي دابوهریره رضی الله علیه عنه څخه روایت کړیدی.

دلته یوه مهمه مسأله ده چې پخواني حدیث اشاره ورته کړیده:

او دادهغه عمومي مفهوم څخه چې پدې حدیث کې منځته راغلي او هغه داقول دپیغمبر صلی الله علیه وسلم دی : چاچې دامیر اطاعت وکړ په یقیني ډول يي زما اطاعت وکړ او چاچې دامیر نا فرماني وکړه په یقیني ډول هغه زما نافرماني وکړه دادهر امیر په اړه ده چې په شرعي ډول يي امارت تر لاسه کړی وي له همدې امله حافظ ابن حجر رحمت الله علیه ویلي دي:-- چاچې زما دامیر ا طاعت وکړ په یقیني ډول هغه زما اطاعت وکړ او دامام مسلم رحمت الله علیه په روایت کې راغلي (چاچې دامیر اطاعت وکړ) ددواړو لفظونو یوې معنی ته راګرځیدل ممکن دي ځکه هر یوچې په حق سره امر کوي او پخپله پریکړه کې عدل کوي هغه شرعي امر دی ځکه چې دی دشریعت او دشارع دامر سره سم چاري پر مخ بیایي . همدغه په دواړو حالاتو کې شریک ځواب دی چې تایید يي کوي دا قول دپیغمبر صلی الله علیه وسلم دی :- بیشکه هغه زما اطاعت وکړ یعني په هغه څه عمل وکړي چې ما ورته روا کړیدي او دستوریي ورته ورکړی تردې چې ويي ویل :- په حدیث کې دامیرانو دامر وجوب راغلی پدې شرط چې په معصیت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګناه باندې امر ورته ونکړي ددوی دامر دمنلو حکمت دادی چې دمسلمانانو وحدت وساتل شي ځکه چې په افتراق او تیتوالي کې فتنه او فساد دی.[150]

پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :-- تاسې یې خبره واروی او اطاعت یې وکړی اګر که په تاسې یو حبشي سړی هم امیر وټاکل شي . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ،امام ترمذي رحمت الله علیه،امام نسايي رحمت الله علیه،امام ابن ماجه رحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه، امام طبراني رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام حاکم رحمت الله علیه ، امام ابن ابي عاصم رحمت الله علیه روایت کړیدی، یعني مسؤول وګرځول شي ځکه چې دامارت مسأله عامه ده دساري په ډول دیوښار مسوول او یا داچې په څه خاص امامت وګومارل شي لکه: دلمانځه امامت یا خراج ټولولو مسؤلیت او سمدلاسه جګړې کول ځکه چې د خلفاء راشدینو په وخت کې داسې کسان هم وه . چې په یو وخت کې دا دري واړه دندې ورکول کیدې یابه ځینو ته بعضې وظیفې سپارل کیدې .

امام مسلم رحمت الله علیه د أبوذر رضی الله عنه څخه روایت کوي چې فرمایلی یې دي : زما خوږ دوست پیغمبر صلی الله علیه ماته وصیت کړی چې زه خبره واروم او اطاعت وکړم ، خپل مشر اګر که هغه حبشي مریی ، پزه او غوږونه یې پرې شوي هم وی ، داحدیث په همدې لفظ امام ابن ماجه رحمت الله علیه ،امام حاکم رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړیدی.

همدارنګه امام مسلم رحمت الله علیه دیحیی بن حصین څخه روایت کړیدی هغه وایي چې :-- مامې دخپلې نیا څخه اوریدلي چې ویل یې ما د نبي کریم صلی الله علیه وسلم څخه اوریدلي دي چې دحجة الوداع په خطبه کې یې فرمایلي دي :-اګر که په تاسو یوسړي وټاکل شي چې تاسې دالله جل جلاله دکتاب سره سم رهبري کوي . یعني تاسي یی اطاعت وکړی.دغه حدیث په همدې لفظ سره امام احمد رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه،امام طبراني رحمت الله علیه روایت کړی اوامام حاکم رحمت الله علیه پخپل مستدرک کې په غلطی سره ذکرکړی . اوحدیث په صحیح امام مسلم کې موجوددی اوداقول دپیغمبرصلی الله علیه وسلم دی چې :- که سرپي دممیزیه څیرهم و ي. یعني تاسې به یي اطاعت کوی علمای کراموددې په اړه ویلي دي : ویل کیږي چې پدې سره یی دسرمشابهت دوړوکوالي له کبله ورکړ، اودا په حبشه کي معروف اومشهوردي ویل کیږي چې دهغه دتوروالي له کبله یي مشابه کړی ، او همدارنګه ویل کیږي چې دویښتانو دوړوکوالي او غونډوالي له امله یی مشابهت ورکړي، پدي

- فتح الباری ج 13 ص 112. [150]

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره یي پدي دلیل نیولی چې که پاچایان ظلم هم وکړي باید په ضد یي پاڅون ونشي ځکه چې زیاتره وخت پاڅون دحاکمانو دظلم څخه دلویې فتني سبب کیږي . [151]

دحضرت أبو هريره رضی الله عنه څخه روایت شویدی چې :- پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :- تاسوته په دریو څیزونو امرکوم اوله دریو څیزونو مو منع کوم تاسو ته امرکوم چې دالله جل جلاله عبادت وکړی او دهغه سره شریک مه نیسی او دالله جل جلاله په رسی منګولي ولګوی او اختلاف مه کوی غوږ ونیسي او اطاعت یې وکړی دهغه امیر چې الله جل جلاله په تاسو مقرر کړیدی ، دا حدیث امام ابن حبان رحمت الله علیه پخپله صحیح او امام ابو نعیم رحمت الله علیه په حلیة الأولیاء نومي کتاب کې روایت کړی اوسند یې صحیح دی . د علي رضی الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم دمجاهدینو ګروپ ولیږه پدوی یې دانصاروڅخه یو کس امیر وټاکه امر یې ورته وکړچې دخپل امیراطاعت به کوی امیر په قهر شو اوورته یې وویل آیا تاسو ته پیغمبرصلی الله علیه وسلم امر ندی کړی چې زما اطاعت به کوی دوی ورته وویل هو : هغه وویل ماته لرګي راغونډ کړی هغوی لرګي راټول کړل بیایې وویل : اوربل کړی هغوی اور بل کړ امیر یې وویل : اورته ورننوځی دوی دورداخلدو قصدوکړ ځینویې ځیني نورکلک ونیول اوویې ویل : موږ پیغمبرصلی الله علیه وسلم ته داورڅخه وروتښتیدو ترڅو دوی په همدې کش مکش کې وه ، چې اور مړشو او دامیر غوسه سړه شوه دغه قیصه پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته وروسیده هغه مبارک وفرمایل : - که چیرې اورته ننوتلي وای نو دقیامت تروړځې پورې به بیرته ترې وتلي نه وای اطاعت په نیک کار کې دی . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ،امام مسلم رحمت الله علیه، امام احمد رحمت الله علیه ، امام ابواعوانه رحمت الله علیه،ابویعلي ،امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام ابن ابي شیبه رحمت الله علیه دعلي رضی الله عنه څخه روایت کړیدی.

دعبدالله بن مسعود رضی الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :- په مسلمان سړي باندې دخپل امیر خبره اوریدل او اطاعت کول دي که یي خوښه وي یعني تر هغې پورې چې په ګناه ورته امر ونکړي که چیرې په ګناه ورته امر وکړي بیایي نه دخبري اوریدل شته او نه اطاعت . ددي حدیث شرح مخکي تیره شوې ده .

- فتح الباری ج 13 ص 122 . [151]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دابوهریره رضی الله عنه څخه روایت دی ده ویلي چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمايلي دي :- په تا باندي امیر ته غوږ نیول ، اطاعت کول په سختی ، آسانی ، خوښی ، ناخوښی ټولو حالاتو کې لازم دي یعني : هغه ته غوږ نیول او اطاعت یې اګر که امیرانو ته مال اودنیوي څیزونه خاص کړي شي او تاسو ته خپل حقوق هم در نکړي او دابن عمر رضی الله علیه څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمايلي دي : په مسلمان سړي باندې امیر ته غوږ نیول اواطاعت کول دي په هغه څه کې چې خوښ یې وي اوکه خوښ یې نه وي مګر کله چې په ګناه باندې امر ورته وکړل شي بیا یې اطاعت نشته که یې په ګناه ورته امر وکړ بیا یې خبره اوریدل او اطاعت کول نشته . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام نسايي رحمت الله علیه ،امام ترمذي رحمت الله علیه ، امام أبوداود رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه، امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه ، او امام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړیدي .

دجنا ده ابن أبې أمیه څخه روایت دی وايي :- موږ عباده بن الصامت رضی الله عنه ته دپوښتنې لپاره ورغلو موږ ورته وویل : الله جل جلاله دجوړ کړه موږ ته یوحدیث ووایه چې الله جل جلاله یی درته ګټور کړي او ترې مستفید شو چې د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه د اوریدلی وي هغه وویل :- پیغمبر صلی الله علیه وسلم موږ ته دعوت راکړ موږ بیعت ورسره وکړ ده وویل :- کوم شروط چې په موږ یې کیښودل دا وه ، چې موږ ورسره دامیر خبره اوریدل اودهغه اطاعت د خوښی اوناخوښی په حالت کې .

په یوروایت کې راځي :

د خوښی،ناخوښی په سختی اوآسانی کې اوپه هغه دنیايي حقوقو کې چې زموږ څخه یې اخستي وي او چې څوک دامارت وړوي دهغه سره به جګړه نه کوو . ویي ویل :-((الا ان ترواکفر بواحا عند کم من الله فیه برهان)) .

ژباړه :-- کله چې تاسو یو ښکاره کفر ترې ووینی چې دالله جل جلاله له پلوه په هغه کې دلیل موجودوي
.

دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام احمد رحمت الله علیه، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه او امام أبوعوانه رحمت الله علیه روایت کړیدي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په يوبل روايت کې څه زياتوالی هم شته چې : ووايو ، ياودريږو په حقه سره پدې ډول چې دالله جل جلاله درضا لپاره دملامت کوونکي دملامتيا څخه ونه ويريږو . دا قول يي ((المنشط والمکره)) ، المنشط : دنشاط اوخوښی وخت چې دالله جل جلاله اوامر په کې عملي شي اوهمدارنګه د تکليف او ناخوښی په وخت کې .

امام ابن التين رحمت الله عليه ويلي دي : - ظاهرا داسې ده چې دسستی او تکليف وخت، دغه معنی هغه روايت تائيد وي چې امام احمد رحمت الله عليه ذکر کړيدی وايي (په تکره والي او سستی کې)

امام طيبي رحمت الله عليه وايي :-- موږ په طاعت اوعبادت کولو کې په دواړو حالتوکې لکه سختي اوآساني ، تکليف او راحت و له دې څخه يي ځکه په مفاعلت سره تعبيروکړ چې مطلب يي ترې مبالغه اواجازه غوښتل دي .ځکه چې ده دوی ته داجر او ثواب ، دقيامت په ورځ دشفاعت وعده ده ،که دوی پخپله وعده وفا وکړي ،دا دامام احمد رحمت الله عليه په مسند کې زيات دی چې :-- اګر که تاوليدل چې په امارت کې ورسره حق هم لري ، لکه چې وايي :- دهيچا دملامتيا څخه نه ويريږو پدې کې دمنکر تغيير دهر هغه کس دنده ده چې توان يي لري بيا که دبدی په تغير کولو کې يواځې هغه ملامتيا چې ضرر او زيان نلري نوېرې واجب دي چې دغه بدي په لاس سره لرې کړي که ددې توان نلري نوبيا به يي په ژبه سره لرې کړي اوکه ددې توان هم نلري نوبيا به يي په زړه کې ورسره کرکه ساتي لکه څنکه چې دکفارو په ضد جهاد کول واجب دي ترديې چې دالله جل جلاله دين برېالی شي لکه چې الله جل جلاله فرمايلي دي :- دالله جل جلاله په لاره کې حق جهاد وکړي ، همدارنګه دتولوخلکو چې دحق سره عناد کوي جهاد کول واجب دي ترديې چې په هغه چا برياليتوب ترلاسه کړي چې پرې وتوانيږي .

دابن عباس رضی الله عنهما څخه روايت دی ده ويلي :- چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي : چاچې دخپل امير څخه کوم بدشی (تکليف) وليده نوصبر دې‌ړې وکړي نودی ديوې لويشتې په اندازه دډلې څخه لرې اوجلا شو، نه مړکيږي مګر دجاهليت په مرګ سره مري.داحيث امام بخاری رحمت الله عليه،امام مسلم رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه،امام ابويعلی رحمت الله عليه،امام بيهقي رحمت الله عليه،امام ابواعوانه رحمت الله عليه او امام دارمي رحمت الله عليه روايت کړيدی .

او همدرانګه دابن عمر رضی الله عنهما څه روايت دی چې ده دپيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه اوريدلي دي چې فرمايلي يي دي :-چاچې خپل لاس دامير داطاعت څخه وويست دقيامت په ورځ به دالله جل جلاله سره پداسې حال کې مخامخ شي چې هيڅ دليل به نلري ، څوک چې پداسې حال کې مړشي چې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

غاړه کې یې بیعت نه وي نودجاهلیت په مرګ به مړکیږي. دا حدیث امام مسلم رحمت الله علیه، امام بیهقي رحمت الله علیه،امام طبراني رحمت الله علیه ،امام ابواعوانه رحمت الله علیه،اوامام ابن ابي عاصم رحمت الله علیه روایت کړیدی .

دعبدالرحمن بن عبدرب الکعبة رحمت الله علیه څخه روایت دی ده ویلي چې :- زه جومات ته ننوتم اوهلته عبدالله بن عمروبن العاص رضی الله عنه دکعبې په سیوري کې ناست وه او خلک ترې چاپیروو زه ورته راغلم اوورته کیناستم ویې ویل :- موږ دپیغمبر صلی الله علیه وسلم سره په یوسفرکې ملګري وویوځای کې مو واړول چایي خپل غشي جوړول او چایي خپل ځانونه تیارول پدې وخت کې درسول الله صلی الله علیه وسلم جارچي غږ وکړ لمونځ تیاردی، موږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته ورټول شوو اوهغه وفرمایل :-- زما نه مخکې کوم نبي ندی تیر شوی مګرپده باندې داحق اوواجب وه چې خپل امت ته خیر اونیکي وروښیي اوله شراوبدی څخه یې وویروي ،د اسلامي امت خیر اوعافیت یی په اول کې ګرځولی دی او په آخر کې به بلا او مصیبت پرې راشي اوداسې کارونه به منځته راځي چې بدبه یې بولي اوداسې فتنې به منځته راځي چې یوه دبلې په نسبت وړه اوکوچنی وي مومن بنده به وایي دغه زما لپاره هلاکت اوتباهي ده بیابه دافتنه له منځه ځي بیابه بله فتنه راځي،اومومن بنده به وایي همدغه ده همدغه ده که څوک داخوښوي چې داور څخه لرې شي اوجنت ته ننوځي نو پداسې حال کې د مرګ ورته راشي چې په الله جل جلاله اوداخرت په ورځ ایمان لري او خلکوته د په هغه ډول راشي چې خپل ځان ته یې ورتلل خوښوي اوچاچي دامام سره بیعت وکړ اولاس یې ورکړ اودخپل زړه میوه اوخوړه یې ورکړه دخپل توان په اندازه یې دورکړي که چیري بل امام اوامیر راشي غواړي چې واک ترې واخلي نوددغه بل غاړه دووهي یعني ویې د وژني دی وایي :-- زه ورنږدې شوم اوورته ومي ویل :- دالله جل جلاله په ذات درڅخه پوښتنه کوم .آیا تادرسول الله صلی الله علیه وسلم څخه اوریدلي دي ده خپل لاسونه وموښل اوویي ویل :- غوږونو مي اوریدلي اوزړه مي حفظ کړي اوساتلي دي ماورته وویل : دغه ستا دتره ځوی معاویه رضی الله عنه موږ ته امرکوي چې خپل مالونه پخپلو منځونو کې په ناحقه وخورو اوخپل ځانونه ووژنو اوالله جل جلاله فرمایلي دي: - يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَأْكُلُواْ أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلاَّ أَن تَكُونَ تِجَارَةً عَن تَرَاضٍ مِّنكُمْ وَلاَ تَقْتُلُواْ أَنفُسَكُمْ إِنَّ اللّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴿29﴾ [152]

[152] ـ سورت النساء آیت ۲۹ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :-ای هغو کسانو، چې ایمان مو راوړی دی،مه خورئ تاسو،مالونه دیو بل،په خپل منځ، په ناجائزه طريقه،پرته ددې نه،چې وي،سوداګري ، په رضامندی سره،ستاسو دطرفه،اومه قتلوی ځانونه خپل ، بیشکه الله دی په تاسو باندې ، مهربانه.

یوساعت چوپ شو بیاېې وویل : کله چې دالله جل جلاله اطاعت یې کوو او دالله جل جلاله نافرمانی په وخت کې یې ته هم نافرماني کوه. داحديث امام مسلم رحمت الله عليه، امام نسايي رحمت الله عليه ، امام بیهقي رحمت الله عليه ، امام ابن ماجه رحمت الله عليه ، امام أبوعوانه رحمت الله عليه او امام ابن ابي شیبه رحمت الله عليه روايت کړیدی .

دعوف بن مالک رضی الله عنه څخه روایت دی : - چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايلي دي :- ستاسو دغوره اوښو امامانو څخه هغه څوک دي چې مینه ورسره لری اودوی له تاسې سره مینه لري اودعا درته کوي اوتاسې هم ورته دعا کوی .

او ستاسې بدترين امامان هغه دي چې کرکه ورڅخه لری اودوی له تاسې سره کرکه لري او بدېړې وایي اودوی پرتاسو بدوايي، وويل شو اي دالله جل جلاله رسوله ! آيا په توره يې لرې نکړو پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل :- ترهغه وخته يې مه لرې کوی ترڅو یې چې په تاسو کې لمونځ قائم کاوه اوکله موچې دخپلو اميرانو څخه کوم بدشی وليدل نوعمل اوکړنه يې بده وبولی اوخپل لاس داطاعت څخه مه باسی، داحديث امام مسلم رحمت الله عليه، امام نسايي رحمت الله عليه ،امام ترمذي رحمت الله عليه ، امام احمد رحمت الله عليه، امام بیهقي رحمت الله عليه ، امام ابن حبان رحمت الله عليه ، امام طبراني رحمت الله عليه ، امام أبوعوانه رحمت الله عليه او امام دارمي رحمت الله عليه روايت کړیدی.

داقول : خيارأئمتکم، پدې حديث کې :

١- دامامانو سره دمينې کولو هغوی ته ددعا کولو دمشروعيت دليل دی :

کوم امام اومشر چې خپل ولس ته ګران وي اودوی ته محبوب وي دوی ته دعا کوونکي وي اودوی هم ورته دعا کوي نودادغوره اوښومشرانوڅخه دي او دچا څخه خپل ولې کرکه لري اوڅوک چې خپل ولس هم کرکه ترې لري ولس ته بد رد وايي اوولس هم ورته بدرد وايي نو دغه امام اومشر ددوی دبدواو شريروخلکو له ډلې څخه دي داځکه چې که ده عدل کړی وای او ولس ته يې ښه خطاب کړی وايي ولس به يې اطاعت اوپيروي کړې وای اوسرونه به يې ورته ښکته کړي وه اوصفت اوستاینه به يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي وه کله چې همدغه دعدل اوانصاف لامل دي اوښې خبري اوخطاب يې ورته کولی همداد مينې،اطاعت اوستاينې سبب کيده نودغه امير به دښو اوغوره اميرانو څخه وه اوکله چې همدي ولس ته دظلم او ښکنځلو په سبب دهغوی دناخوښی اوبدوويلو لامل جوړيږي نوبيشکه دبدترينو امامانواومشرانو څخه ګڼل کيږي .

دوهمه دنده :- دامام په بدی باندي صبرکول :

اګرکه دولس دځينو کسانو ځينې حقوق ورنکړي دحضرت ابن عباس رضی الله عنهما څخه روايت دی چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي :- چاچې دخپل امير څخه څه بدوليدل صبردوکړي ځکه څوک چې دپاچا داطاعت څخه ديوي لويشتې په اندازه ووت دجاهليت په مرګ مړشو . دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه،امام مسلم رحمت الله عليه اوامام احمد رحمت الله عليه روايت کړيدی.

دعبدالله بن مسعودرضی الله عنه څخه روايت دی ده ويلي چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي :- بيشکه زما څخه وروسته به هرڅوک خپل ځان ته په نورو غوره والی ورکوي اوداسې څيزونه به وي چې بديي ګڼي صحابه کرامو وويل :- اي دالله رسوله که زموږ څخه څوک دغه وخت ته ورسيدل موږته څه امر کوي ؟پيغمبر صلی الله عليه وسلم وفرمايل :کوم حق چې پرتاسودی ادايي کړی اوکوم چې ستاسو حق دی دالله جل جلاله څخه يي وغواړی . داحديث امام بخاری رحمت الله عليه ،امام مسلم رحمت الله عليه، امام نسايي رحمت الله عليه ، امام ابن حبان رحمت الله عليه ،امام احمد رحمت الله عليه،امام طبراني رحمت الله عليه امام ابن ابي شيبه رحمت الله عليه،امام بزار رحمت الله عليه اوامام أبوعوانه رحمت الله عليه روايت کړيدی .

ښايي دپيغمبر صلی الله عليه وسلم امر دولس لپاره داميرانو خبروته دغوږ نيولواودهغوي اطاعت کولو کې وي اګرکه دځينو وګړوحقوق هم نه ورکوي اويا هم ځينې دنيوي ګټې او متاع خپلوځانونو ته ځانګړې کوي دا چي لږ زيان اوضرر وګالي ځکه چې يقينا دولس زيان ددوی دحقوقودنه ورکولو ياخپلو ځانونو ته دنيوي مال اومتاع ساتل تر هغه ډير لږدي چې داميرانوپه ضد پاڅون را منځته شي اوپه درشل کي يي اختلاف،تيتوالی اوستونزي رامنځته شي .

ځينې خلک په يوشي داستبداد ګومان کوي خو هغه په اصل کې داسې نه وي له همدې کبله پيغمبرصلی الله عليه وسلم دلته په اطاعت کولو امرکړی ترڅو هغه ټولې لارې چې داسلامي ټولنې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کمزوري او دامير نافرمانۍ ته رسيږي بندې شي تردې چې هيڅوک دپاڅون لاملونه اواسباب بهانه ونه ګرځوي ددې مثال هغه دی چې امام بخاری رحمت الله عليه داسيدبن حضير رضی الله عنه څخه روايت کړی چې يو سړی پيغمبر صلی الله عليه وسلم ته راغئ اوورته يي وويل :- اي دالله رسوله !فلانۍ سړی دې مقررکړی اومانه مقرروې چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل : زما څخه وروسته به يوپر بل غوره والئ ووينۍ په هغه کار صبر وکړئ تردې چې ماته راشئ . ابن حجر رحمت الله عليه ددې حديث په شرح کې ويلي دي :-دوظيفې غوښتنې په اړه پيغمبرصلی الله عليه وسلم په خوب کې دا مير پټ والئ دی چې ويي فرمايل :- زما ورسته به يو پر بل برتري او غوره والئ ووينۍ .هدف يي داووچې هغه سړئ د ګومان لرې کړي چې هغه بل ته بهتري پرې ورکړي کوم يي چې مقرر کړيدئ دايي ورته په ډاګه کړه چې داکارزما په زمانه کې ناشونئ دی اوهغه شخص يي په ذاتي لحاظ سره انتخاب کړی ندی بلکې دمسلمانانو دعامه ګټو په خاطر يي ټاکلی دی او ددنيوي ګټولپاره ټاکل به دده څخه وروسته وختو کې ترسره کيږي اودا امريي ورته وکړ چې بيا په هغه وخت کې صبر کوئ .[153]

.علقمه بن وائل الحضرمي رحمت الله عليه دخپل پلار څخه روايت کوي هغه ويلي چې سلمه بن يزيدالجعفی رضی الله عنه دپيغمبر صلی الله عليه وسلم څخه وپوښتل اوورته ويي ويل :-اي دالله جل جلاله رسوله ! که په موږ داسي چارواکي وټاکل شي چې خپل حق غواړو او موږ ته حق نه راکوي دڅه کولو امر راته کوي ؟ پيغمبر صلی الله عليه وسلم مخ تري تاوکړ، بيا يي وپوښتل ، هغه مخ ترې تاوکړ، بيا يي په دوهم يا په دريم ځل وپوښتل ، اشعت بن قيس رضی الله عنه راکش کړ، اوورته ويي ويل : تاسو يي خبره واروئ اواطاعت يي وکړئ، بيشکه پردوی باندې يي دخپل عمل باردی اوپرتاسو دخپل عمل باردی. داحديث امام مسلم رحمت الله عليه ،امام نسايي رحمت الله عليه،امام بخاری رحمت الله عليه په خپل تاريخ کې امام ابواعوانه رحمت الله عليه امام ابن ابي شيبه رحمت الله عليه اوامام طبراني رحمت الله عليه روايت کړيدی .

ام سلمه رضی الله عنها دپيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه روايت کړی چې فرمايلي يی دي :- يقينا پرتاسي به داسي اميران او چارواکي ټاکل کيږي چې ځينې کارونه به يی ښه وي او ځينې نور به يی بد ګڼې چاچې بدوګڼه بيشکه خپله غاړه يي خلاصه کړه او چاچې انکاروکړ دالله جل جلاله دعذاب څخه وژغورل شو،مګرهغه څوک چې ددوی په کړنه راضي شول اودهغوی متابعت يي وکړ دهغوی په ګناه

[153] ـ فتح الباری ج ۱۳ ص ۸ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخته شول صحابه ؤ رضی الله عنهم وویل :- آیا جګړه ورسره نه کوو؟ پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : نه ، ترڅو یي چې لمونځونه کول . دا حدیث امام مسلم رحمت الله علیه او امام ابوادود رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه، امام ابویعلی رحمت الله علیه اوامام طبراني رحمت الله علیه روایت کړیدی، کوم احایت چې دامیر لپاره داوریدلو او اطاعت کولو وجوب افاده کوي په دوه بندونو سره بند شوي دي او هغه دا چې :-

لو مړي :- دامیر لخوا په ګناه باندې امر کول .

۲:-- دمامور (ولس) لخوا توانمندي دلومړي بند په هکله چې په ګناه سره امر کول دي ډیردلایل مو وړاندې کړل چې نچوړېي دادی . دالله جل جلاله په نافرمانۍ کې دمخلوق اطاعت نشته له دې څخه دحضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما حدیث دی چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :-

په مسلمان سړي باندې دخپل امیر دخبرې اوریدل او دهغه اطاعت په هر حالت کې چې خوښه یي او کنه لازم دي تردې چې امر یي په ګناه نه وي ورته کړی که چیرې یي په ګناه سره ورته امر وکړ، بیانه دخبرې اوریدل شته او نه اطاعت شته ، دامیر په ناوړه کارونو صبرکول سره ددې چې نصیحت ورته وکړي امر په نیکی ورته وکړي او دبدی څخه یي منع کړي همداکار پدې حالت کې واجب دی ،او رښتیني لارښوونه کومه چې دریدنه او تأمل ورته لازم دی دتیرشوو دلایلوترمنځ جمع ده لکه څرنګه چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :-چاچې دخپل امیرنه داسې څه ولیدل چې بدیي ګڼل باید صبروکړي،او صحابه کرامو دنبي کریم صلی الله علیه وسلم سره پدې بیعت وکړ چې حق به وایي اودملامت کوونکي دملامتیا څخه به نه ویریږي دغه ټول دلایل په هغه څه دلالت کوي اودا دپیغمبرصلی الله علیه وسلم پدي مبارک حدیث کې ښکاري چې : - مګر کله چې تاسې دامیر څخه ښکاره کفرووینئ چې دالله جل جلاله له پلوه په هغه کې دلیل موجودوي او همدارنګه دالله جل جلالهددې مبارک فرمان غوښتونکي چې فرمایي :- وَتَعَاوَنُواْ عَلَى الْبرِّ وَالتَّقْوَى وَلاَ تَعَاوَنُواْ عَلَى الإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُواْ اللّهَ إِنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿2﴾

ژباړه :- او مدد کوئ،د یوبل سره په نیکی کې،او په تقوی کې،او مه کوی مدد د یو بل سره په ګناه،او په زیاتي کې،اووویریږی د الله نه،بیشکه الله ، ډیر سخت دی په عذاب کې .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم :- دولس له پلوه توانمندي : ددې څخه دا مطلب دی چې ولس دامیر په هغه اطاعت سره نه مجبوریږي چې په وس او توان کې یې نه وي دهولو شرعي احکامو څرخیدل په توان پوري تړاو لري الله جل جلاله هیڅوک پدې نه مجبوروي چې وس یې نلري او هیڅ انسان پدې سره نه مکلفوي چې دهغه دکولو توان نلري الله جل جلاله فرمایلي :- لاَ يُكَلِّفُ اللّهُ نَفْسًا إِلاَّ وُسْعَهَا .... ﴿286﴾ [154]

ژباړه :- نه ورکوي تکلیف الله ، هیچاته مکر ، دهغه د وس مطابق .

پدي پاندي دالله جل جلاله دا فرمان کوي چي :- فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ ﴿16﴾ [155]

ژباړه :- پس وویریږئ د الله نه ، ترڅو چې طاقت کیږي ستاسو .

.او دا قول دپیغمبر صلی الله علیه وسلم دی چې :- په هغه چې تاسې ته امر کوم هغه څه ترسره کړی چې توان یي لری. داحدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام احمد رحمت الله علیه، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام طبراني رحمت الله علیه ،امام شافعي رحمت الله علیه، او امام أبوعوانه رحمت الله علیه روایت کړیدی.

استطاعت (توانمندي) :

یوداسې کار دی چې په نشت یي الله جل جلاله ښه پوهیږي که کوم بنده دالله جل جلاله په عبادت کي ناغیږي اوسستي کوي پدې دعوی سره چې زما په وس کې نشته الله جل جلاله پدې باندې ورسره حساب کوي اوکه بنده پخپله خبره کې دروغژن وي الله جل جلاله ښه پرې پوهیږي او جزا به ورکوي .

پدې باندي هغه حدیث شریف چې عبدالله بن عمر رضی الله عنهما روایت کړی ښه دلالت کوي چې فرمایی : موږ به چې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم سره په سمع او طاعت بیعت کاوه هغه مبارک به راته فرمایل :- په هغه څه چې ستاسو په توان کې وي .داحدیث امام بخاری رحمت الله علیه،امام ترمذي رحمت الله علیه،امام نسایي رحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه،امام ابن حبان رحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه،امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه اوامام مالک رحمت الله علیه روایت کړیدی .

---

154 ـ سورت البقرة آیت ۲۸۶ .

155 ـ سورت التغابن آیت ۱۶.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه دجریر بن عبدالله رضی الله عنه څخه روایت دی چي ویل یي :- ماد پیغمبر صلی الله علیه وسلم سره په سمع (اوریدلو) او طاعت سره بیعت وکړنو زه یی پدې وپوهولم چې :- په هغه څه سره چې زما په توان کې وي اودهرمسلمان لپاره په نصیحت کولو باندې.

داحدیث امام بخاري رحمت الله علیه،امام مسلم رحمت الله علیه، امام نسايي رحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه،امام طبراني رحمت الله علیه او امام ابن مندة رحمت الله علیه روایت کړیدی.

دعبدالله بن دینار رحمت الله علیه څخه روایت دی وایي :- کله چې خلکو دعبدالمالک بن مروان سره بیعت وکړ عبدالله بن عمر رضی الله عنهما ورته ولیکل :-دعبدالله بن عمرلخوا عبدالملک بن مروان امیرالمؤمنین ته :- زه پدې اعتراف کوم چې دامیرالمؤمنین عبدالملک سمع او اطاعت به دالله جل جلاله او رسول الله صلی الله علیه وسلم دسنتو سره سم دخپل وس مطابق پلي کوم او زما زامنو هم پدې اعتراف وکړ. داا ثرامام بخاری رحمت الله علیه پخپل صحیح اوادب مفرد او امام بیهقي رحمت الله علیه په سننو کې روایت کړیدی.

ښایي دپیغمبرصلی الله علیه وسلم دامیرانو لپاره په سمع اوطاعت باندې په امرکولو کې سره ددې چې دځینوخلکو حقونه هم نه ورکوي اودنیوي ګټې یې هم خپلو ځانونو ته ځانګړي کړې وي داحکمت دی چې دلږ زیان اوضررتحمل وکړی شي څکه چې دولس زیان دهغوی دحقوقو په نه ورکولو اویاهم کوم زیانونه اوستونزې چې بیاوروسته منځته راځي لکه اختلاف او تفرقه ډیر لږ دی سره ددې چې کله داستبداد ګومان وکړی شي خوهغه استبداد نه وي نو دپیغمبرصلی الله علیه وسلم امر پدې ځای کې دمشکلاتو دمخ نیوي په خاطر دی، تردې چې هیڅوک دامیر داطاعت څخه دسرتاووني بهانه ونه لټوي،ددې مثال لکه څنګه چې پخوا موداسید بن حضیر رضی الله عنه څخه یادونه وکړه چې یوسړی پیغمبرصلی الله علیه ته راغی اوورته ویي ویل :- اي دالله جل جلاله رسوله ! فلاني ته دکارورکړاو ماته یي نه راکوي ؟پیغمبرصلی الله علیه وسلم وفرمایل : زردی چې زما څخه وروسته دیو په بل غوره والی ووینی نوصبر وکړئ تردې چې ماته راشئ

ابن حجر رحمت الله علیه ویلي دي :- دوظیفې دغوښتنې دجواب ورکولو علت پدې قول سره چې زماڅخه وروسته به یوپربل غوره والی ووینئ دامطلب دی چې دهغه دا ګومان لرې کړي چې هغه بل شخص یي تاکلی دی نودایي ورته وښودل چې دغه کار دده په مبارکه زمانه کې منځته نه راځي او ټاکل شوی شخص یي دهغه دذاتي ځانګړتیا له کبله ندی ټاکلی بلکې دمسلمانانو دعامه ګټو په خاطریي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګومارلی دی او ددنیوي ګټولپاره غوره والی دده دوخت څخه وروسته منځته راځي اوده ته یي دداسې وخت په راتللو دصبر کولو توصیه وکړه .[156]

دسمعې اواطاعت دوجوب ددلایلو لنډیز:-

۱:- دامیر اطاعت په خوښي ،ناخوښي،

تکلیف،او راحت ټولو حالاتو کې واجب دی دانه چې یواځې په خوښۍ اوآسانۍ کې واجب وي بلکې باید وویل شي چې حقیقي ازموینه داطاعت په رښتینوالي کې یواځې په هغه حالت کې رامنځته کیږي چې په انساني نفس سخت تمامیږي او بدیي ګڼي ټول یي دخوښی په حالاتو کې اطاعت کوي په آسانه اعمالو اوکوم چې دنږدي او زرګټي لرونکي او نفس ته ګران وي اطاعت او پیروي یي کیږي مګر په ناخوښي حالاتو اوهغه اعمالو کي چې نفس یي نه غواړي پداسې حالت کې یي یواځې صادق او رښتیني خلک اطاعت کوي ،امکان لري چې وویل شي دتکلیف په وخت کې اطاعت دمؤمن او منافق تر منځ دمحک حیثیت لري کوم چې زیاتره وخت یي دخوښي دحالت نه دناخوښی په صورت کې اطاعت کوي اودلیل یي دالله جل جلاله دا سپیځلئ فرمان دی چې فرمایي : لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لاَّتَّبَعُوكَ وَلَكِن بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ وَسَيَحْلِفُونَ بِاللّهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ يُهْلِكُونَ أَنفُسَهُمْ وَاللّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿42﴾ [157]

ژباړه :- که چیرې وي ، فائده، نږدې ، اوسفر ، درمیانه ، نوخامخا به پیروي کړي وه دوئ ستا لیکن ، لرې شو ، په دوئ باندې ، مزل ، او زرده چې قسمونه به خوري دوئ ، په الله ، که چیرې طاقت وي زموږ ، نو خامخا به وتلي وو موږ ، تاسوسره ، هلاک کوي دوی ، ځانونه خپل ، او الله پوهیږي ، چې دوئ ، دروغژن دي .

دغه منافقان یواځې دخوښی اوراحت په وخت کې اطاعت کوي بیاپه دروغو بهاني جوړوي چې داطاعت څخه ووځي پدې سره دالله جل جلاله دافرمان دلیل دي چې فرمایي : فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلاَفَ رَسُولِ اللّهِ وَكَرِهُواْ أَن يُجَاهِدُواْ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَقَالُواْ لاَ تَنفِرُواْ فِي الْحَرِّ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا لَّوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ ﴿81﴾ [158]

[156] ـ فتتح الباری ج ۱۳ص ۸

[157] ـ سورت توبه آیت ۴۲.

[158] ـ سورت توبه آیت ۸۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :-خوشحاله شو ل پاتي شوي خلک ، په کيناستلو خپلو سره ، په ملګرتيا نه کولو ، د رسول دالله ، او بد ګڼلوهغوی ، چې جهاد وکړي ، په مالونو خپلو سره ، او نفسونو خپلو سره ، په لاره د الله کې ، او وويل هغوی مه وځئ ، په ګرمئ کې ، ورته ، او وايه ، اور ددوزخ ، زيات سخت دی ، په لحاظ دګرمئ سره ، کاش ، چې وي دوی ، چې پوهيدلئ .

چاچې دخوښی او راحت په وخت کې اطاعت وکړ اود تکليف په وخت کې کيناست په ده کې دخپل ناستي په اندازه نفاق شته ،دالله جل جلاله څخه دخپلو ځانونو اوټولو مجاهدينو لپاره دنفاق اودهغه دخاصيتونو څخه دخلاصون اوژغورنې دعاکوو.

زما مجاهد وروره :-

تا ته داسلامي لښکر دسپاهيانو داطاعت څو بيلګې چې دخپلو اميرانويې کړي واړندې کوم .

کله چې ابوبکر رضی الله عنه وغوښتل شام ته لښکر وليږي پدې وخت کې عمروبن العاص رضی الله عنه دوليد بن عقبه سره يو ځای دقضاعة قبيلې دزکات راټولو لپاره ليږلی وه هغه ته يې وليکل او شام ته يې وليږلو امريې ورته وکړ اوويې ويل :- مابيرته هغه وظيفې ته راوګرځولې چې رسول الله صلی الله عليه وسلم يو ځل ته پرې ټاکلی وې اوبيايې بله درته ويلې وه ، ماهغه وظيفه درته غوره وګڼله چې تاته په دنيااو آخرت کې ګټوره ده مګر که هغه وظيفه چې په کې يې تاته ډيره ګرانه وي نوبيااختيارلرې، عمروبن العاص رضی الله عنه ورته وليکل :- زه داسلام دغشو څخه يو غشی يم اوته دالله جل جلاله بنده دهغه ويشتونکئ اوراټولوونکی يې نوته هغه سخت او دخطر ځای وګوره اوماپرې فيرکړه وليد بن عقبه ته يې هم داسې وليکل اوپه همدې ډول يې جواب ورکړ. [159]

کله چې عمر رضی الله عنه خلافت ته ورسيد خالد بن وليد رضی الله عنه يې دلښکر دقوماندانی نه منفک کړ او ابوعبيده بن جراح رضی الله عنه ته يې وليکل : - لونګی يې دسر څخه ښکته کړه او مال يې دوه ځايه کړ ، امام ابن کثيررحمت الله عليه وايي :- ابوعبيده رضی الله عنه يې مال داسې دوه ځايه کړ چې يوه څپلی يې واخسته او بله يې ورته پريښوده . خالد رضی الله عنه به ويل :- داميرالمؤمنين خبره اورم او دهغه اطاعت کوم . [160]

۲:- دخبرې اوريدل او دهغه اطاعت لازم دی :

---

159 ـ الاکتفاء بماتضمنه من مغازی رسول الله والخلفاءج ۳ ص ۱۴۱، البداية والنهاية لابن کثيرج ۷ ص ۲-۳ .

160 ـ البداية والنهاية ج ۷ ص ۱۸-۱۹ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اګرکه امیرځینې شرعي غلطی هم وکړي ، ته به یي دالله جل جلاله په اطاعت کې پیروي اواطاعت کوي اوکه یي غلطي وکړه بیا به یي پیروي نه کوې دشرعي ادب سره سم به په نیکی امرورته کوي اوله بدی څخه به یي منع کوي لکه څنګه چې په راتلونکي کې یي ان شاالله بیان راځي ددې څخه مطلب دادی چې :- دامیرڅخه دځینو غلطیو سروهل ددې دلیل نشي کیدی چې په ضد یي پاڅون وشي اویاهم دواک څخه یي دګوښه کیدو هڅه وشي ځکه هر انسان دخطاء سره مخ دی نوهغه به څوک وي چې هیڅکله یی بدي نه وي کړي اویا هم داسې به څوک وي چې یواځې نیکي یي کړیوي بلکې صحیح اوسمه خبره داده چې کله دالله جل جلاله اطاعت کوي ته یي هم اطاعت وکړه اوکله چې دالله جل جلاله نا فرماني کوي بیایي اطاعت مه کوه امر په نیکی ورته کوه اود بدی څخه یي منع کوه .

دپیغمبر صلی الله علیه وسلم په زمانه کې هم د امیرانوڅخه ځینې داسې خطاګانې شوې دي ځینې هغه وي کله چې خالد بن ولید رضی الله عنه د بنوجذیمه قبیلې دبندیانو دوژلوامروکړ،عبدالله بن عمررضی الله عنهما او ملګرویي داامر ونه مانه اوکله چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم پدې خبر شوویي فرمایل :- اې الله جل جلاله زه دخالد دکړنې اوعمل څخه بري او پاک یم دایي دوه ځله وویل . داحدیث امام بخاری رحمت الله علیه په – (اذا قضی الحاکم بجور او خلاف أهل العلم فهورد – په باب کې اوهمدارنګه امام احمد رحمت الله علیه،امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام نسایي رحمت الله علیه اوامام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړیدی .

اوسره ددې پیغمبرصلی الله علیه وسلم خالد منفک نکړاو په غزاګانو کې به یي مقرراوه او مسلمانانو هم د موته په غزا کې ددریو امیرانو دشهادت څخه وروسته چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم تاکلئ وه مقررکړ .

۳:- دامیراطاعت واجب دی :

اګرکه دځینو خلکو حق ترې ګرځوي اویا هم څه دنیوي مال اومتاع خپل ځان ته پریږدي ددې تفصیل وړاندې شوی دی .

٤:- دامیر دخبرې اوریدل او دهغه اطاعت کول حق اولازم دی :

اګر که امیرد نسب او حسب له پلوه ښکته اوخوار وي،یایي ظاهري بڼه بده او یایي عمرکم وي مګر امارت ته په شرعي طریقه یاد خلیفه په امراو یاهم داتباعو په پیروی اواطاعت سره واک ته رسیدلی وي پدې ټولو حالاتو کې یي پیروي لازمي ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵:- او هغه څه چې دامیرپه اطاعت کې داخلیږي دادي .

په اجتهادي څیزونو کې دامیر دنظر متابعت لکه د لمانځه لنډول یادهغه بشپړول اویا دالمانځه یوځای کول اویا یې نه کول اوکه چیرې امیر په فقهي مسایلو کې څه کمزورتیا ولري نوباید په هغوسختو مسایلو کې دهغو علماکرامو څخه پوښتنه وکړي چې په دربار کې شتون لري دامیر درایي اونظر منلو دلیل دالله جل جلاله دا فرمان دی چې: - ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴾]النساء: 59 [161]

ژباړه :- ای هغو کسانو ، چې ایمان مو راوړئ دی، حکم ومنئ دالله ، اوحکم ومنئ درسول ، او د خاوندانو دحکم ستاسو نه ، نو بیا که ، ستاسو په منځ کې جګړه راشي ، په څه خبره کې ، نو واپس کوئ هغه ، الله ته او رسول ته ، که یئ تاسو ، چې ایمان لرئ ، په الله ، او په ورځ دآخرت ، دا کار ، غوره دی ، او ډیر ښه دی د انجام په لحاظ سره .

امام ابن ابي العز رحمت الله علیه دعقیده طحا ویه په شرح کې ویلي دي :-- دالله جل جلاله دکتاب قران کریم،نبوي احادیثو او سلفو صالحو په اجماع سره دلالت کوي چې دامیردلمانځه امام (مشر) دجګړې دامیر دزکات ټولولو دمامور اطاعت به په اجتهادي مسایلو کې کړل کیږي،امیر به په اجتهادي مسایلو کې دخپلو پیروانو پیروي نه کوي بلکې په دوی باندې لازم دي چې په داډول مسایلو کې دامیر اطاعت وکړی او خپل نظریات دامیر رایي او نظر ته پریږدي ځکه چې دوحدت،یووالي ګټي اودتیت والي او اختلاف زیانونه دداسې وړوکو مسایلو په نسبت ډیري لویي دي . [162].

امام نافع رحمت الله علیه دابن عمر رضی الله عنهما څخه روایت کړی چې ویلي یي دي :- پیغمبرصلی الله علیه وسلم په منی کې دوه رکعته لمونځ وکړ ، ابوبکر رضی الله عنه هم دوه رکعته لمونځ وکړ ، وروسته دابوبکر رضی الله عنه څخه عمر رضی الله عنه هم دوه رکعته لمونځ وکړ، عثمان رضی الله عنه هم دخلافت په لومړي سرکې دوه رکعته لمونځ وکړ بیا عثمان رضی الله عنه څلور رکعته لمونځ وکړ،نوعبدالله بن عمر رضی الله عنه به چې دامام سره لمونځ کاوه څلور رکعته به یي اداء کول او که یوائې به یي کاوه نو دوه رکعته لمونځ به یي اداء کاوه. داحدیث امام بخاری رحمت الله علیه،امام مسلم

-سورت النساء آیت 59. [161]

- شرح العقیده الطحاویة ص 422. [162]

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحمت الله عليه،امام نسايي رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه،امام ابن حبان رحمت الله عليه،امام دارمي رحمت الله عليه،امام ابويعلى رحمت الله عليه ،امام طبراني رحمت الله عليه،او امام ابواعوانه رحمت الله عليه روايت كړيدى .

امام بخارى رحمت الله عليه او امام مسلم رحمت الله عليه ددغه حديث سره ډير نيږدې دعبدالله بن مسعود رضى الله عنه څخه روايت كړيدى دعبدالرحمن بن يزيد رحمت الله عليه څخه روايت دى چې ويل يي :-عمثان رضى الله عنه موږ ته په منى كې څلور ركعته لمونځ راكړ،دا خبره عبدالله بن مسعود رضى الله عنه ته وويل شوه هغه ددې درجوع غوښتنه وكړه بيايي وويل : مادپيغمبر صلى الله عليه وسلم سره په منى كي دوه ركعته لمونځ ادا كړي،او ابوبكر رضى الله عنه سره په منى كې دوه ركعته لمونځ اداء كړي او عمر رضى الله عنه سره مي په منى كې دوه ركعته لمونځ اداء كړى،كاشكې زما په نصيب دڅلورو قبول شويو ركعتونو شي،داحديث امام بخارى رحمت الله عليه ،امام احمد رحمت الله عليه، امام ابن خزيمه رحمت الله عليه، امام ابويعلى رحمت الله عليه،امام بيهقي رحمت الله عليه او امام طبراني رحمت الله عليه روايت كړيدى.

حافظ ابن حجر رحمت الله عليه ويلي دي : ابن مسعود رضى الله عنه ځكه درجوع غوښتنه وكړه چې دده په وړاندې دغوره والي او بهتروالي مخالفت وشو، همداقول دامام أبوداود رحمت الله عليه روايت تائيد وي چې :- ابن مسعور رضى الله عنه څلورركعته لمونځ اداء كړ،هغه ته وويل شو : عثمان رضى الله عنه دى ملامت كاوه او پخپله يى څلورركعته لمونځ وكړ هغه وفرمايل : مخالفت بددى، دامام بيهقي رحمت الله عليه په روايت كې راغلي دي : زه مخالفت بد ګڼم.[163]

دلته صحابه كرامو رضى الله عنه دعمل پيروي چې په منى كې دلمانځه پوره كول دي، دضعيف او مرجوح دليل په نظر كې نيولو سره ترسره كړ،او بهتره عمل چې هغه دلمانځه قصر (كوتاه كول وه)داختلاف دلاملونو دمخنيوي لپاره پريښود لكه چې وړاندې ابن مسعود رضى الله عنه وويل : - يقينا عثمان رضى الله عنه دلمانځه په پشپړولو كې تاويل كوونكى وه .

- فتح البارى ج 2 ص 465 .[163]

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه دامام په اطاعت کې هغه ته دمباحو کارونو سپارل او کوم څیزونه چې دجګړې او جنګي تکتیک پورې اړه لري دامیر رایې او دهغه تد بیرته سپارل کیږي ترڅو دامت اراء او نظرونه ونه ویشل شي ځکه چې الله جل جلاله فرمایلي دي :- وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُوْلِي الأَمْرِ مِنْهُمْ ... ﴿83﴾ [164]

ژباړه:- اوکه رسولي وي دوی دغه خبر ، رسول ته او ذمه وارو کسانو ته ، د دوی نه .

ددي مثال داسې دي لکه چې د عمرو بن العاص رضی الله عنه څخه روایت شوی چې دذات السلاسل په غزا کې پیغمبر صلی الله علیه وسلم عمرو رضی الله عنه امیر و ټاکه نوده خلکوته امر وکړ چې :- خلک به تردري ورځو اورونه نه بلوي،عمرو رضی الله عنه وایي : خلکو ابوبکر رضی الله عنه ته وویل : چې زموږ سره خبرې وکړئ نو بیا ابوبکر رضی الله عنه عمرو رضی الله عنه ته راغی، عمرو رضی الله عنه وایي : ته خلکو ماته رالیږلی یی نو هیڅوک باید اور بل نکړي که چا داکار وکړ نوزه به یی په همغه بل کړي اورکې وغورځوم ،

، بیا صحابه کرام ددښمن سره مخامخ شول دښمن ته یي ماتي ورکړه، بیا هم عمرو رضی الله عنه چاته اجازه ورنکړه چې په دښمن پسې لاړ شي او تعیقب یې کړي کله چې صحابه کرام پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته راستانه شول ټوله کیسه یي ورته وکړه او دعمرو رضی الله عنه څخه یي ګیله او شکایت ورته وکړ ،عمرو رضی الله عنه پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته وویل :- اي دالله جل جلاله رسوله! دوی لږ وه ماښه ونه ګڼله چې دښمن تعیقب کړي او له دې څخه وویریدم چې دوی لږ دي نو عطف او شفقت مې پري وکړ .

پیغمبر صلی الله علیه وسلم دده داکار وستایه،په یو روایت کې راغلي دي چې عمرو رضی الله عنه وویل :- دوی مي داور بلولو څخه پدې خاطر منع کړل چې دښمن یي لږوالی ونه ویني، دذات السلاسل دغزا حدیث دعمروبن العاص رضی الله عنه امارت او کومې پیښې چې پدې غزا کې رامنځته شوې دي ، امام بخاری رحمت الله علیه ،امام مسلم رحمت الله علیه،امام ابواود رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه ،امام ترمذي رحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام ابن ابي شیبه رحمت الله علیه،امام ابویعلی رحمت الله علیه،امام طبراني رحمت الله علیه او امام طبري رحمت الله علیه په خپل تاریخ کې امام نسایي رحمت الله علیه په فضایل الصحابه او امام ذهبي په سیر اعلام النبلاء کې په تفصیل او لنډیز سره روایت کړیدی.

- سورت النساء آیت 83 . [164]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دامیر په اطاعت کې دا هم داخلیږي چې دخپلې ورسپارل شوې دندې څخه ونه ګرځوي او هیڅوک دخپل ځای څخه دامیر داجازې پرته لاړنشي اوهیڅکله داجازې څخه پرته هغه کارونکړي چې ورته معین شوي نه وي ځکه چې الله جل جلاله فرمایي : إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ ﴿62﴾ [165]

ژباړه :- بیشکه مومنان ، په اصل کې هغه کسان دي ، چې ایمان مو راوړئ ، په الله ، او په رسول د هغه ، او کله چې ، وي هغوی ، د هغه سره ، په یو کار راجمع کوونکي باندې نو نه ځي هغوی، ترهغې پورې چې اجازت وغواړئ دهغه نه .

- دامیر په اطاعت کې داهم داخلیږي چې دخپلې ورسپارل شوې وظیفې څخه مخ و نه ګرځوي او هیڅوک دخپل ځای څخه د امیر داجازې پرته لاړ نشي او هیڅکله د اجازې څخه پرته هغه کار ونکړي چې ورته معینه شوي نه وي ځکه چې الله جل جلاله فرمايي :- إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ ﴿62﴾ [166]

ژباړه : بیشکه مومنان ، په اصل کې هغه کسان دي ، چې ایمان مو راوړئ ، په الله ، او په رسول د هغه ، او کله چې ، وي هغوی ، د هغه سره ، په یو کار راجمع کوونکي باندې نو نه ځي هغوی، ترهغې پورې چې اجازت وغواړئ دهغه نه .

امام بخاری رحمت الله علیه پدې مبارک آیت باندې دامیر څخه دعسکرو داجازې دغوښتلو په وجوب دلیل نیسي اووایي :- دامیر څخه دعسکر داجازې غوښتلو باب،دغه مبارک آیت یې ذکر کړیدی بیایي دجابر رضی الله عنه هغه حدیث راوړی چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم سره په غزا کې شریک وه ، جابر بن عبدالله رضی الله عنه وایي :- ماوویل: اي دالله رسوله ! ما نوی واده کړی ماته اجازه راکړه نوماته یی اجازه وکړه اودخلکو څخه تر مخه مدینې منورې ته راورسیدم . [167]

له همدې امله ابن قدامه رحمت الله علیه ویلي دي :- دحیواناتولپاره دوښوکولو یالرګیو راټولولو اوداسې نورو څیزونو لپاره به دامیر داجازې څخه پرته هیڅ سر باز نه وځي ځکه چې الله جل جلاله

[165] - سورت النور آیت 62 .
[166] - سورت النور آیت 62 .
[167] - فتح الباری ج 6 ص 121 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرمايلي دي: - إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ ﴿62﴾ [168]

ژباړه :- بيشکه مومنان ، په اصل کې هغه کسان دي ، چې ايمان مو راوئ ، په الله ، او په رسول د هغه ، او کله چې ، وي هغوی ، د هغه سره ، په يو کار راجمع کوونکي باندې نو نه ځي هغوی، ترهغې پورې چې اجازت وغواړئ دهغه نه .

امير دخلکو په حالت او ددښمن په حال اودهغه په مورچو،سنګرونو په لريوالي نږديوالي باندې ډير ښه پوه او خبروي،ځکه چې که کوم سرباز دمجاهد دامير داجازې څخه پرته لاړشي ښايي ددښمن په کمين کې ولويږي او ياهم دکوم نظامي ګروپ سره مخامخ شي او امير دنورو مجاهدينو سره لاړ شي او دی پاتي شي چې دابه يي دهلاکت او تباهی سبب وګرځي. [169]

پدې هم وپوهيدو چې داحد په غزاکې دمسلمانانو د ناکامی سبب هم دامير داجازې څخه پرته د غشو وشتونکو دخپلو سنګرونو پريښودل وه اوامير يي هم نبي کريم صلی الله عليه وسلم وه کله يي چې دوی ته وفرمايل :- که چيرې تاسو وليدو چې مرغانو يوړو هم په همدې ځای به پاتي کيږئ او که وموليدل چې دښمن دناکامی سره مخ کړو او پښو يي لاندې کړو هم پخپلو ځايونو کې پاتې کيږی تردې چې څوک درواليږم .دغه روايت دغزاګانو دمصادروڅخه پرته امام بخاری رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه، امام أبوداود رحمت الله عليه،امام بيهقي رحمت الله عليه او امام أبوعوانه رحمت الله عليه روات کړيدی .

نو کله چي دوی وليدل دښمن ماته وخوړه خپل سنګرونه يي پريښودل او غنيمتونو پسې په ډيره تيزی ورغلل نو دښمن يي تر شا راتاوشو تردې چې هغوی مسلمانانو ته ورسيدل چي ټوله فضاء غم او تکليف شو ، نو دهيڅا لپاره مناسب ندي چې دامير اجازې ته په کمه سترګه وګوري ترڅو عام نظام او جوړښت زيانمن نشي .

مهمه فايده :-

هغه شرعي مسايل چې دحاکم اوامير په حکم کې داخليږي شيخ الاسلام ابن تيميه رحمت الله عليه ويلي دي :- که چيرې اسلامي امت دکوم قراني آيت يا نبوي حديث يا دکومې خبرې يا طلبي حکم په اړه پخپل

---

[168] - سورت النور آيت 62 .

[169] - المغني لابن قدامه ج 9 ص 176 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

منځ کې شخړه وکړي نوديوه قول صحت اودبل فساد يواځې دحاکم په حکم سره نه ثابتېږي بلکې حکم يي په معينو کارونو پلی کيږي په عا مو څيزونو کې، اودامت په منځ کې دشخړو او جنجالي مسايلو په اړه دامير دنده داده چې ياټول امت دقران کريم اونبوي احاديثو دسلفو صالحو داتفاقې کړنلارې سره سم پر مخ بوځي ځکه چې الله جل جلاله فرمايلي دي : - فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللهِ وَالرَّسُولِ .... ﴿59﴾ [170]

ژباړه :- نو بيا که ، ستاسو په منځ کې جګړه راشي ، په څه خبره کې ، نو واپس کوئ هغه ، الله ته او رسول ته .

کله يي چې دهغوی دخبرودنه پوهيدو په سبب شخړه وکړه او امير دداسې خلکو څخه وه چې حق يي پيژندلای شوه او هغه څه ورته په ډاګه شو ل چې په قران کريم اونبوي احاديثو کې شته خلک ددهغه پيروی ته راوبولي .

مګر که چيرې بدعت ظاهراو واضح وي عام خلک پدې پوهيدل چې داداسلامي شريعت مخالف دي لکه دخوارجو،روافضو،قدريه ؤ او جهميه ؤ بدعت شو،نوپدې حالت کې په امير ددې بدعت له منځه وړل لازم دي ځکه چې هر څوک پرې پوهيږي لکه هغه څوک چې فحشاء، دشرابو څښل او دلمانځه ترک کول اوداسې نورحلال و بولي نوپه امير ددې بدی له منځه وړل لازم دي خوددې سره سره بدعتيانو دځينو ځايونو اووختونو زياته يادونه کوي چې ددوی دډير يادښت په سبب دجاهلانو او ناپوهو خلکو په اند دعلماءکرامو اواهل سنتو دخبرو سره يوشان شي ترديچې پداسې حالت کې په امير باندې شک او اشتباه راشي نوپدې وخت کې داسې چاته ضرورت پيداکيږي چې دالله جل جلاله دحکم دښکاره کيدواوپه ډاګه کيدو ته متې راونغاړي .

مګر په جنجالي مسايلو کې دقران کريم او نبوي احاديثو ددليل څخه پرته دامير لخوا ديو قول ټينګ نيول او په هغه باندې ټينګار کول دمسلمانانو په اتفاق سره ناروادي پدې ډول مسألو کې ديو قول صحت او دبل قول فساد دامير په امر سره نه ثابتيږي مګر که له ده سره داسې يودليل موجودوي چې هغه ته رجوع اوورګرځيدل واجبوي نوپدې صورت کي داقول دامارت څخه وړاندې اووروسته يو شان

---

[170] - سورت النساء آيت 59 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي خو دامارت په وسيله كولاى شي چې حق ووايي اوعلم خپور كړي چې پرته دامارت څخه ددې توان نلري،او دتوانمندى او كمزورى حالت داسې ندى لكه داستحقاق اودهغه دنشتوالي حالت.[171]

دولس دريمه دنده او مسؤوليت :-

امير ته دعا كول دهغه احترام ساتل او دشرعي ادب په نيولو سره هغه ته نصيحت كول :

دعائشي رضى الله عنه څخه روايت دى چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي :- اي الله جل جلاله چاچې زمادامت څه مشري په غاړه واخسته او په دوى يي سختي وكړه په ده هم تكليف او سختي راولې او چاچې زما دامت څه مشري په غاړه واخسته اوله دوى سره يي آساني وكړه ته هم پري آساني راولې . داحديث امام مسلم رحمت الله عليه او پخواني نيكانو لكه فضيل بن عياض رحمت الله عليه او امام احمد بن حنبل رحمت الله عليه به ويل: كه زموږ كومه قبوله شوي دعا وي نو د امير لپاره به موكړي وې ، عبدالله بن امام احمد رحمت الله عليه په صيح سند سره په كتاب السنة كې ذكر كړي چي ابوبكر مروزي رحمت الله عليه ويلي دي چې : مادابو عبدالله امام احمد بن حنبل رحمت الله عليه څخه اوريدلي چې: خليفه متوكل يي ياد كړاو وويل : په يقيني ډول دده لپاره دنيكى او روغتيا دعاكوم اوويل يى : كه ده ته څه تكليف ورسي،يقينا چې ته به يى وګوري چې اسلام ته څه پيښيږي او څه پرې راځي ، فضيل بن عياض رحمت الله عليه وايي : دعادل امير مخ ته كتل عبادت دى .

د زيادبن كسيب عدوي رحمت الله عليه څخه روايت دى وايي : دابوبكرة سره دابن عامر تر منبر لاندې وم هغه خطبه وركوله او نرى جامې يي په تن وي ابو بلال وويل : زموږ امير ته وګورى چې دفاسقانو جامې يي اغوستي دي ابوبكرة رضى الله عنه وويل: غلئ شه ما دنبي كريم صلى الله عليه وسلم څخه اوريدلي دي چې فرمايل يى : پاچا دځمكې پر مخ دالله جل جلاله سيورى دى چا چې دهغه قدر وكړ الله جل جلاله به يي قدر وكړي او چاچې دالله جل جلاله دپاچا اهانت وكړ الله جل جلاله به يي هم خوار او ذليل كړي . داحديث په مختلفو الفاظو سره امام ترمذي رحمت الله عليه،امام ابن خزيمه رحمت الله عليه ،امام طبراني رحمت الله عليه،امام بزار رحمت الله عليه،او امام ابونعيم رحمت الله عليه روايت كړيدى، او امام ترمذي ويلي دي: داحديث حسن او غريب دى،امام الياني رحمت الله عليه حسن بللى دى، او امام هيثمي رحمت الله عليه ويلي دي : په سند كې يى سعد بن او يس دى، كه چيري

---

[171] - مجموع الفتاوى ج 3 ص 239-240 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه عبسي وي نوامام ازدي رحمت الله علیه ضعیف بللی دی، که چیرې بصري وي بیا امام ابن معین رحمت الله علیه ضعیف بللی دی، امام ذهبي رحمت الله علیه په ضعیفانوکې یاد کړی دی. ښایی د ډیرو روایاتو له کبله حسن لغیره وي.

دعبدالله بن عمروبن العاص رضی الله عنه څخه روایت دی چې معاذ رضی الله عنه ویلي دي :- موږ ته نبي کریم صلی الله علیه وسلم دپنځوڅیزونو په کلکه ویلي چاچې دهغه څخه څینې یی تر سره کړل په الله جل جلاله دهغه ضمانت لازمي شو ،چاچې دمریض پوښتنه وکړه ،یادجنازې سره ووت ، یاداللہ جل جلاله په لاره کې د غزا لپاره ووت او یا یي هم امیر ته دهغه دعزت اوقدر کولو لپاره ورغئ یا پخپل کور کې کیناست ترڅوخلک دده له شره اودی دخلکو له شره په امان پاتې شي .داحدیث امام احمد رحمت الله علیه،امام طبرانی رحمت الله علیه اوامام بیهقي رحمت الله علیه په شعب الایمان کی روایت کړی دی .

دابو بکرة رضی الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : چاچې دهغه چا عزت او قدر وکړ،الله جل جلاله به یی عزت اواحترام وکړی، الله جل جلاله به یی دقیامت به ورځ محترم او عزتمن وګرځوی ، دا حدیث امام احمد رحمت الله علیه، امام طبرانی رحمت الله علیه ، امام ابن ابی حاتم رحمت الله علیه او امام ابن ابی عاصم رحمت الله علیه روایت کړی ، سند یی صحیح دی .

او دابوموسی رضی الله عنه څخه روایت دی چې بیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلی دي : دالله جل جلاله دتعظیم اولویئ څخه د سپین ږیری مسلمان دقرانکریم دحافظ،قاری،او مفسرعزت او احترام او دعادل پاچا قدر اوعزت کول دي . داحدیث د امام ابو داود رحمت الله علیه،او امام بیهقي رحمت الله علیه ، روایت کړی دی. پدې ډول چې نه په کې ډیرسختی کوونکی اونه مخ تری اړوونکی وي ، سهل بن عبدالله تستري رحمت الله علیه ویلی دي : ترهغه به خلک ښه او په خیر وی چې د پاچاو علماءکرامو عزت کوي کله یی چې دغه دواړو ته په درنه سترګه وکتل الله جل جلاله به یی دنیا او آخرت جوړ کړي او که یی ددې دواړو سپکاوئ وکړ الله جل جلاله به یی دنیا او آخرت خراب کړي . [172]

- تفسیر قرطبي ج 5 ص 362 .[172]

(c) ketabton.com: The Digital Library

- داميراو مشر سپکاوئ :

کله دهغه داوامرو په نه منلو او هغه ته په سپکه سترګه کتل اويا يی په تمسخر سره نيول ، او يا هم په پټه او ښکاره سره يی عيب بيانول او يايی داسې يو بدصفت بيانول چې دده په جسمي اويا اخلاقي اړخ پورې ارتباط ولري اودده بدي او سپکاوی ترې ښکاريږي،او يا هم دبل چا داسې ستاينه او صفت وشي چې اشارتاًء ددغه امير بدي ترې څرګندیږي ، يا دنورو خلکوداميرپه ضد دسپکاوي او نا فرمانی په لور هڅول،په عام ډول دامير په سپکاوې کې ټول هغه څه دا خليږي چې دامير دبې عزتی او دهغه دعيبجن کيدو سره تړاو ولری ځکه چې پيغيمبر صلی الله عليه وسلم دامير داطاعت امر کړيدئ اګر که هغه حبشی غلام وي اوسريی دميز په اندازه او يايی غوږونه او پوزه پرې شوې هم وي لکه ځنګه چې مخکې ذکرشو،نوکه څوک دامير سپکوالي ته ملاوتړی الله جل جلاله به يی په دنيا کې خوار او ذليل اوپه آخرت کې به يی په عذاب اخته او دجنت څخه محروم کړي .

- داميرانو لپاره دنصيحت په اړه زموږ دخوږ پيغمبر صلی الله عليه وسلم څخه ډير احاديث ذکر شوي دي چې له هغې څخه يو دادئ چې: پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلی دی : دين نصيحت دی،صحابه کرامو وويل: اي دالله جل جلاله رسوله ! دچا لپاره نصيحت دی ؟ پيغمبر صلی الله عليه وسلم وفرمايل : دالله جل جلاله ، دهغه دکتاب ، دهغه درسول ، دمسلمانو مشرانو او عامو مسلمانانو لپاره نصيحت دی. دا حديث امام مسلم رحمت الله عليه پخپل صحيح،کتاب الايمان باب بيان ان الدين النصيحة کي روايت کړی دی،همدا رنګه امام بخاری رحمت الله عليه پخپل صحيح کې په سر ليک کې راوړی دی ، همداسې امام احمد رحمت الله عليه، امام ابوداود رحمت الله عليه امام نسائی رحمت الله عليه ، امام ابن حبان رحمت الله عليه ، امام ابو عوانه رحمت الله عليه ، امام بيهقي رحمت الله عليه په سنن کبری او اعتقادکې او امام شافعی رحمت الله عليه،او امام طبرانی رحمت الله عليه په معجم کبير کې د تميم داري رضی الله عنه څخه روايت کړی ، همدارنګه : امام احمد رحمت الله عليه،امام ترمذی رحمت الله عليه، امام نسايی رحمت الله عليه ، امام ابن ابی عاصم رحمت الله عليه دابو هرير ة رضی الله عنه څخه ، امام دارمی رحمت الله عليه دابن عمر رضی الله عنه څخه ، امام احمد رحمت الله عليه، امام ابو يعلی رحمت الله عليه ،او امام طبرانی رحمت الله عليه دابن عباس رضی الله عنهما څخه، اوهمدارنګه امام طبرانی رحمت الله عليه دثوبان رضی الله عنه څخه پدې لفظ سره چې : نصيحت ددين اصل،اوچته څوکه او اساس دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلی دي : په درې څیزونو سره دمسلمان زړه کې کینه او حسد نه راځي :

۱-یواځې دالله جل جلاله لپاره دیو عمل په کولو.

۲-دمشرانو لپاره په نصیحت کولو.

۳-دمسلمانانو په ډلې او جماعت پورې په منګلو کې ټینګولو سره،ځکه ددوی دعوت د شاته کسانو لپاره دی .

همدارنګه پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی : الله جل جلاله ستاسو لپاره درې څیزونه خوښوي او درې څیزونه درته بد ښکاري هغه چې تاسو ته یې خو ښوي دادي : چې دالله جل جلاله عبادت وکړئ او هغه سره څه شی شریک نکړی ، او دالله جل جلاله عبادت وکړئ او اختلاف ونکړئ او دالله جل جلاله په رسی ټول منګولې ټینګې کړی او اختلاف ونکړی او چې څوک الله جل جلاله درباندې مقررکړل هغه ته نصیحت وکړئ ، او دا درته بد ښکاري چې : وایې، دایې ویلی وه داوایی ، ډیرې پو ښتنې ، او بې ځایه مال مصرفول. داحدیث امام بخاری رحمت الله علیه ،امام مسلم رحمت الله علیه، امام ابن خزیمه رحمت الله علیه، امام احمد رحمت الله علیه،امام ابوعوانه رحمت الله علیه ، امام دار می رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله او امام طبرانی رحمت الله علیه روایت کړیدی.

امام نووی رحمت الله علیه پخپله هر اړخیزه وینا کې مشرانو ته دنصیحت دمعنا په اړه ویلی دي : دمسلمانانو دمشرانو لپاره دادي چې : دهغوی سره دحق ویل کیدو لپاره مرسته کول،دهغوی اطاعت کول،پدې سره د هغوئ امرمنل،هغوی متوجه کول او دیته یې پام کول چې دولسونو سره نرمي وکړئ او کوم څیزته یې چی پام نه وي هغه ته توجه راګرځول،اوکوم چې د مسلمانانو دحقوقو څخه پاتې وي هغه ته توجه کول، او په ضد یې پاڅون نه کول،ددوی داطاعت او پیروی لپاره دمسلمانانو د زړونو راګرځول او یو ځای کول،امام خطابي رحمت الله علیه ویلی دي : دمشرانو د نصیحت څخه مطلب دادی چې : ددوی په امامت لمو نځ کول،له دوی سره جهاد ته تلل ، دوی ته زکات ورکول او په ضد یې وسله وال پاڅون نه کول ، اوکه ددوی څخه څه ناوړه یا بد چلند ښکاره شو، او دوی ته د نیکی دعا کول ، دا ټول هغه څه دي چې د مسلمانانو پاچایانو څخه مطلب خلفاء راشدین او یا هغه څوک دي چې د مسلمانانو چارې پرمخ بیایي لکه : امیران او مشران .[173]

- شرح صحیح مسلم ج 2 ص 83 . [173]

(c) ketabton.com: The Digital Library

- همدارنګه هغه څه چې د پاچايانو او نورو مسلمانانو لپاره په نصيحت کې شامليږي دادي : د الله جل جلاله ددې مبارک فرمان په تفسير کې چې .... وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ أَبِاللَّهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ (65)[174]

ژباړه :- او که چيرې تپوس وکړې ته ددوئ نه ، نو خامخا به وائي ، چې بيشکه ، وو موږ ، چې مشغوليدو موږ ، او لوبې کولې موږ او ورتهووايه ، آيا په الله پورې ، او په آياتونو دهغه پورې ، او په رسول دهغه پورې ، وئ تاسو ، چې ټوکې مو کولې .

مفسرينو ويلی دي: دتبوک په غزاکې يو سړي وويل : موږ د ددې قاريانو په څير داسې څوک ندي ليدلي چې يواځې خيټې مړوي په خوله دروغ وايي،او دجګړې په وخت کې ډارن وي،دروغ د وويل ته منافق يی اوخامخابه رسول الله صلی الله عليه وسلم ستا په خبر باندې خبروم،نو پدې يی پيغمبر صلی الله عليه وسلم خبرکړ .[175]

داد ټولو مسلمانانو او پاچايانو لپاره نصيحت دی او په هيڅ ډول غيبت حرام ندي .

امام بخاري رحمت الله عليه د زيد بن ارقم رضی الله عنه څخه روايت کړی دی چې ويل يی : زه د خپل تره سره وم چې دعبد الله بن أبی بن سلول څخه مې واوريدل چې ويل يی : په هغه چاچې د رسول صلی الله عليه وسلم سره دي انفاق او خيرات مه ورکوئ ترڅو چې تړې لاړشي او دا ټولی تيت شي ، او همدارنګه يې په ډير ذلت سره تړې ايستل کيږي،نو داخبره مې خپل تره ته وکړه بيا مې تره رسول صلی الله عليه ته وکړه نو پيغمبر صلی الله عليه وسلم عبد الله بن أبی او دهغه ملګروته څوک ورولیږل نو هغوی قسم وکړ چې دا کار يې ندی کړی او داسې څه يې ندي ويلي،نو رسول الله صلی الله عليه وسلم ددوی خبره رښتيا او زمايې دروغ وګڼله نو داسې غم راته ورسيد چې ساری يې نه درلود او په کور کيناستم،نو الله جل جلاله دغه آيت شريف نازل کړ چې :

إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ (1) اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (2) ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ (3) وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ وَإِنْ يَقُولُوا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ كَأَنَّهُمْ خُشُبٌ مُسَنَّدَةٌ يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ قَاتَلَهُمُ اللَّهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ

---

[174] - سورت توبه آيت 65 .
[175] - الصارم المسلول لابن تيمية ص 31-32 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(4) وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ لَوَّوْا رُءُوسَهُمْ وَرَأَيْتَهُمْ يَصُدُّونَ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ (5) سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ (6) هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنْفِقُوا عَلَى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى يَنْفَضُّوا وَلِلَّهِ خَزَائِنُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ (7) يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ ... [176]

ژباړه : - کله چې ، راشي تاته ، دا منافقان ، نو وايي ، موږ ګواهي کوو ، چې بيشکه ته ، خامخا رسول د الله يې او الله ، ښه پوهيږئ ، چې بيشکه، ته خامخا رسول د هغه يې ، او الله ګواهي کوي ، چې بيشکه دا منافقان خامخا دروغژن دي / جوړ کړي دي دوئ ، له قسمونوخپلو نه ، ډال ، پس منع کوي خلک ، دلارې دالله نه بيشکه دوی چې دي و ډير بد دي ، هغه عملونه چې ددوی ، چې کوي يې / داهر څه په سبب ددې چې دوی ، ايما ن راوړو ، بيا ، کفر وکړ دوئ ، پس مهر ووهلځ شو ، په زړونو ددوئ باندې نو اوس دوئ ، نه پوهيږي / اوکله چې ، ووينې ته دوی لره ، نو په تعجب کې به واچوي تالره جسمونه ددوئ ، او که خبرې کوي دوئ ، نو غوږ ږدئ ، خبرو ددوئ ته ، لکه چې دوئ لرګي دي ود رول شوي ديوال ته ، ګومان کوي دوئ ، هرآواز ، خلاف د خپل ځان ، همدوئ (پاخه) دښمنان دي ، خپل ځان وساته د دوئ نه ، هلاک د کړي دوئ لره الله ، کوم طرف ته ، دوئ بوتلل کيږي / اوکله چې وويل شي ، دوئ ته ، چې راشي ، چې بښنه وغواړي ، ستاسو دپاره ، رسول د الله نو تاو کړي دوئ ، سرونه خپل او وينې ته دوئ لره ، چې منع کيږي د راتلو نه ، او دوئ ، تکبر کوونکي دي / يو شان ده ، په حق د دوئ کې ،که بښنه وغواړې ته (ای نبی صلی الله علیه وسلم) د پاره د دوئ ، او که بښنه ونه غواړې د پاره د دوئ ، هرګز به بښنه ونکړي الله ، دوئ ته ، بيشکه الله ، لار نه ښئ ، قوم ، فاسق ته / دا هم هغه خلک دي ، چې وايي ، چې خرچ مه کوئ ، په هغه چا باندې چې دالله درسول سره دي ، تردې پورې ، چې تيت شي ، او الله لره دي ، خزانې دآسمانونو ، او د ځمکې ، وليکن دا منافقان خلک ، نه پوهيږي .

نو پيغمبر صلی الله عليه وسلم ماته څوک راوليږل بيايې دغه آياتونه راته تلاوت کړل بيايې وفرمايل : الله جل جلاله ريښتينی کړې،داحديث شريف امام بخاری رحمت الله عليه او امام ترمذی رحمت الله عليه روايت کړی دی.

په همدې ډول د عبدالله بن مسعود رضی الله عنه څخه راغلي دي چې فرمايلي يې دي : کله چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم د حنين د غزا غنيمتونه وويشل ، دانصارو څخه يو سړي وويل : پدې ويش سره

---

[176] - سورت المنافقون د 1- 7 آيت پوری .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دالله جل جلاله رضاء مطلب نه وه ، نو پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته راغلم او خبر مې کړ.داحديث شريف امام بخاري رحمت الله عليه روايت کړی دی .

امام ابن حجر رحمت الله عليه ددې حديث په شرحه کې وايي : پدی حديث کې دامېر او نورو نيکو خلکو دخبرېدو روا والئ دی چې ددوی په اړه هغه څه وه نه ويل شي چې وړاو لايق ورسره نه وي ترڅوويونکئ له دې منع کړئ شي اوويی ويروي،او پدی کې دغيبت او چُغلی ذکر دی کوم چې د ابن مسعود رضی الله عنه په کړنه کې موجود وه او پيغمبرصلی الله عليه وسلم تری منع نکړ،ځکه چې د ابن مسعود رضی الله عنه موخه اوهدف دپيغمبرصلی الله عليه وسلم نصيحت او پدی خبره يی خبرول وه ، هغه څوک چې اسلام ښکاروي او منافقت پټوي د پيغمبر صلی الله عليه وسلم بدي بيانوي نو بايد ځان ترې وساتئ ، دغه کارروا دی لکه څنګه چې دکفارو په ضد جاسوسي او خبرراوړل روا دې ترڅو دهغوی ددسيسو څخه ځانونه وژغوري . [177]

دفاطمې بنت قيس رضی الله عنها څخه روايت دی چې ويل يی : زه پيغمبر صلی الله عليه وسلم ته ورغلم او ماورته وويل ای دالله جل جلاله رسوله ! ابو الجهم او معاويه زما دنکاح غوښتنه وکړه پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل : معاويه رضی الله عنه مسکين دی مال نه لري او ابو الجهم دخپلی اوږی نه امسانه ښکته کوی (وهل کوي): داحديث امام مسلم رحمت الله عليه، امام ابن حبان رحمت الله عليه ،امام نسايی رحمت الله عليه،امام أبوداود رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه، امام طبرانی رحمت الله عليه،امام بيهقي رحمت الله عليه او امام مالک رحمت الله عليه په موطاء اوامام شافعی رحمت الله عليه په رساله نومي کتاب کې روايت کړيدی .

نوکله چې په يو دنيايی کار کې چې هغه دواده مسأله ده ديوې مسلمانې ښځې لپاره دنصيحت په ډول دغوښتونکو دعيبونو يادول رواکوي نو د اسلامی امت لپاره ددينې کار لپاره دضرورت په وخت کې دځينو عيبونو يادول روانه بولی ؟

خطيب بغدادی رحمت الله عليه ددغه حديث شريف په شرحه کې ويلی دي : اوهغه غيبت چې الله جل جلاله پدې مبارک فرمان کې چې : وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ ...﴿١٢﴾ [178]

ژباړه : - او غيبت د نه کوي ، ځينې ستاسو .

- فتح الباری ج 10ص 512 . [177]

- سورت الحجرات آيت 12 .[178]

(c) ketabton.com: The Digital Library

پدې آیت شریف کې یی غیبت منع کړی دی او پیغمبر صلی الله علیه وسلم پدې مبارک حدیث کې ډیر بدبللی چې وایی : اې هغه ډلې چې په ژبه یی ایمان راوړی او دایی زړه ته ندې ښکته شوي دمسلمانانو غیبت مه کوئ او دهغوی پټ څیزونه مه ښکاره کوی . دا حدیث شریف امام احمد رحمت الله علیه،او امام ابویعلی رحمت الله علیه روایت کړی دی. امام هیثمي رحمت الله علیه ویلی دي،رجال یی ثقات دي،او قضاعی رحمت الله علیه په مسندالشهاب او امام بیهقي رحمت الله علیه په شعب الایمان اوامام طبرانی رحمت الله علیه په صریح السنه،امام أبوداود رحمت الله علیه په سننو کې دابو برزه أسلمي رضی الله عنه څخه روایت کړی دی اوویلی یی دی چې: پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلی دي : اې هغی ډلی چی په ژبه مو ایمان راوړی او زړه ته موندی ننوتی دمسلمانانو غیبت مه کوی او دهغوی پټ رازونه مه ښکاره کوی ځکه چاچی دمسلمانانو ستر مات کړ الله جل جلاله به دده سترمات کړي او الله جل جلاله چې دچا سترمات کړي پخپل کو ر کې به یی سپک او شرمنده کړي ، امام ابو یعلی رحمت الله علیه په حسن سند سره دبراءرضی الله عنه څخه روایت کړی د ی، دابن عمر رضی الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم منبر ته وخوت او په لوړ اواز یی وفرمایل : اې هغو خلکو چی په ژبو مو ایمان راوړی او زړونو ته مو ښکته شوی ندی مسلمانانو ته تکلیف مه رسوی اونه دهغوی درازونو دښکاره والي یعنی: دخلا ګانو دبر بنډ توب هڅه کوی ځکه چاچې دمسلمان ورور دراز لوڅوالي هڅه وکړه الله جل جلاله به دده راز ښکاره کړي کله چې الله جل جلاله دچا دراز ښکاره کیدواراده وکړي سپک او ذلیل به یی کړي اګر که دکور په منځ کی هم وي .

ابن عمررضی الله عنه کعبی شریفی ته وکتل اوویی ویل :څومره قدرمنه یی او څومره اوچت مقام لري ، یومؤمن دالله جل جلاله په وړاندې ستا څخه ډیرمحترم او قدرمن دی. داحدیث امام ترمذی رحمت الله علیه اوامام ابن حبان رحمت الله علیه پخپل صحیح کې روایت کړی دی مګرویلی یی دي چې : اې هغوخلکو چې یوازې په ژبه مسلمانان یاست او زړونوته موایمان ندی ښکته شوی ،مسلمانان مه آزاروی او عیبونه یی مه په ګوته کوی اوخطاګانی یی مه لټوی ، دمعاویه رضی الله عنه څخه روایت دی چې فرمایل یی : یقینا که دې د مسلمانانو پټ رازونه «خلاګانی» ښکاره کول وغوښتل،نو فاسد به یی کړي اویا نږدی دی چې فاسد یې کړي او په زړونو کې به یی کینه درته پیداشی ». داحدیث امام أبوداود رحمت الله علیه اوامام ابن حبان رحمت الله علیه پخپل صحیح کتاب کی روایت کړیدی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعورت دمتابعت څخه مطلب دادی چې :

يوشخص د مسلمان ورورعيبونه بيانوي اوهدف يې دهغه مقام ښکته کول،سپکوالئ اوپه کم نظرورته کتل وي،پدې ډول چې دغه کار دنصيحت حکم ته نه راګرځي اونه هم ديني اړخ دالازموي چې خائن دامين ګرځولو اودفاسق دخبرقبلولواو دروغجن دګواهي اوريدلوڅخه دې ونه ويرول شي ، داچې يوه کليمه دويونکی دحالت په توپيرسره دوه معناوې ولري چې په يوه حالت کې ګناه ګار او په بل حالت کې بيا ګناه ګار نه ښکاريږی .

دساری په ډول : ام المؤمنين عائشې رضی الله عنها يوه ښځه ياده کړه اوويی ويل: دغه ښځه ټيټه(قدېی وړوکی) دی،پيغمبر صلی الله عليه وسلم وفرمايل : غيبت يی دوکړ » . داحديث شريف امام ابو داود رحمت الله عليه اوامام احمد رحمت الله عليه پخپل مسند،امام ابن ابی دنيا رحمت الله عليه دغيبت په کتاب او امام ترمذی رحمت الله عليه روايت کړی ويلی يی دي : داحديث حسن او صحيح دی .

پخپل سند يی امام زهری رحمت الله عليه نه روايت کړی وايي ماته ابن ابی رهم غفاری ويلي چې ما دابورهم څخه اوريدلی دي . دي دپيغمبرصلی الله عليه وسلم دهغه صحابه ؤ څخه وه چې ترونه لاندې يی ورسره بيعت کړی وه . فرمايل يی : زه دپيغمبرصلی الله عليه وسلم سره دتبوک په غزاکی وم بيا يی حديث ووايه تردې چې ويې ويل : پيغمبرصلی الله عليه وسلم پيل وکړ و، زما څخه يی دبنو غفار قبيلې دهغو خلکو په اړه پوښته کوله چې دغزا څخه پاتې شوي وه ماخبرکړ، پيغمبرصلی الله عليه وسلم راڅخه پوښتنه کوله سپينو خلکو څه کول ؟ نوماورته دهغوی دغزاڅخه وروسته پاتې کيدو خبرورکړ نو ويی فرمايل: سرو او دکوڅيو والاؤ خلکو څه وکړل ؟ نو ماورته د هغوی د غزا څخه دوروسته والي خبرورکړ، بيايې وفرمايل : هغو تورو دوړو ويښتو څښتنانوڅه کول ؟ بيايی دحديث شريف پاتی برخه ذکر کړه .

داحديث امام احمد رحمت الله عليه، امام طبرانی رحمت الله عليه په معجم کبير اوامام ابن حبان رحمت الله عليه،امام بخاری رحمت الله عليه په ادب مفرد کې ، امام معافری رحمت الله عليه په سيرت نبوی ، امام احمد بن عمر والشيبانی رحمت الله عليه په آحاد او مثاني کې روايت کړی ، امام هيثمی رحمت الله عليه ويلی دی : په دواړو سندونو کی دابورهم وراره دی چی زه يی نه پيژنم .

نودغه دواړه کلمې دقداو ونې په ټيټوالي کې کارول شوې دي چې لفظ يی يو اومعناوی يی بيلې دي څکه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم مقصد پيژندنه او څرګوالئ وه اودعايشی رضی الله عنها مطلب دهغې

(c) ketabton.com: The Digital Library

عیب او بدي بیانول وه .. دافک حدیث مشهور حدیث دی امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام احمد رحمت الله علیه، امام ترمذی رحمت الله علیه، امام أبوداود رحمت الله علیه ، امام بیهقی رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه ،امام حاکم رحمت الله علیه،امام ابویعلی رضی الله عنه،امام طبرانی رحمت الله علیه او نورو روایت کړی دی .

امام ابن حجر رحمت الله علیه ددی په شرحه کی هم ویلی دی چې : ددی حدیث څخه دامسأله په لاس راځي چې : هغه څوک چې فسق او او شر په ښکاره ډول سرته رسوي نو هغه څه چې دده په غیاب کې یې بدي بیانیږي ، د مذموم غیب څخه ندی،علماء کرامو ویلي دي : غیبت د هرصحیح شرعي مقصد د حصول لپاره پدې ډول چې هغه ته له دې پرته رسیدل سخت وي رواو جائز دی لکه : د ظلم مخ نیوی ، د بدی او منکردله منځه وړلو لپاره مرسته غوښتل،د فتوی غوښتل،دمحاکمې دائرول،دشراو بدی څخه د چا ویرول،په همدې کې دراویانو او ګواهانو جرحه او بدي بیانول هم شامل دي ، خلیفه ته دهغه لاس لاندې خلکو د کړنې خبرورکول ، تردې چې وپی ویل : اوهمدارنګه چاچې یو فقیه او عالم ولیده چې بدعتي ته ورتله او یافاسق ته ورتله او له دې څخه ویریده چې پیروي یې ونکړي،نوپدې د هغوی بدي په ګوته کول روادي،او دهغو خلکوغیبت روادی چې په ډاګه سره فسق،ظلم اوبدعت کوي .[179]

امام غزالي رحمت الله علیه د هغه عذرونوپه اړه چې غیبت ورته روا کوي داسې ویلي دي : پدې پوه شه چې اسلامي شریعت کې دبل شخص د بدی بیانولو د روا والي لپاره هغه صحیح مقصد ته چې پرته له دې څخه رسیدل ورته ناشوني وی دغیبت کناه دفع کوي او هغه شپږ ځیزونه دي .... تردې چې وپی ویل : څلورم ځیز،د شرڅخه دمسلمان ویرول،که چیرې ولیدل شي چې یو فقیه او عالم شخص کوم مبتدع یا فاسق ته ورځي او له دې څخه وویریده چې دغه فسق او بدعت سرایت ورته ونکړي نو تاته روادي چې د مبتدع او فاسق بدعت او فسق ورته په ګوته کړې .[180]

امام نووي رحمت الله علیه په هغه باب کې چې ځینې غیبت کول روادي وایی: پده پوه شه چې غیبت د یو صحیح شرعي مطلب او مقصد لپاره چې له دې څخه پرته ورته رسیدل ناشونی وي روادی او هغه شپږ ځیزونه دي :

---

[179] فتح الباری ج 10 ص 472 .

[180] - احیاء علوم الدین ج 3 ص 161-162 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اول : د خپل مظلومیت ځرګندول،تردې چې ویی ویل : ځلورم،مسلمانان د شر او فسادڅخه ویرول او هغوئ ته نصیحت کول دي،او له دې څخه یودادي چې که چیرې یو فقیه او عالم ولیدل شي چې یو بدعتي اوفاسق ته ورځي او له هغه څخه علم زده کوي او وویریده چې که دغه عالم ته به ترې زیان ورسي نوده ته دارواده چې د بدعتي حال ورته ځرګند کړي او نصیحت ورته وکړي پدې شرط چې مقصد یی نصیحت کول وی .[181]

امام ابن القیم رحمت الله علیه دروا نصیحت او ناروا غیبت د توپیر په بیانولو کې ویلي دي :

د نصیحت او غیبت ترمنځ توپیر :

په نصیحت کې مطلب د بدعتي،فتنه اچوونکي،چلباز،او فاسد څخه ویرول دي تردې چې ویي ویل : کله چې غیبت د الله جل جلاله،رسو ل الله صلی الله علیه وسلم او مسلمانانو بندګانو ته د نصیحت په ډول وي

نو دالله جل جلاله لپاره عبادت او د حسناتو له جملې څخه دي .[182]

پدې کې ان شاء الله کوم تعارض نشته چې موږ مخکې ذکر کړه چې امیرته د مسلمانانو په کتار کې د فاسد او فتنه باز سړي دشر اچولو خبر رسولو جواز یاد کړ ځکه چې دا د امیرانو او عامو مسلمانانو د نصیحت څخه ګڼل کیږي او دپیغمبر صلی الله علیه وسلم ددې حدیث شریف ترمنځ چې فرمایي : ماته کوم یو زما دصحابه ؤ څخه کومه خبره نه رسوي ، نو داخوښوم چې تاسو ته درووځم او زما سینه پاکه وي ، اوکوم احادیث چې دمسلمان دغیبت حراموالئ بیانوي،همدغه احادیث دي چې د مسلمان د غیبت حراموالی ثابتوي،همدغه اصل او اساس دی،مګرد ضرورت په اندازه اود دخالص نصیحت په توګه د غیبت کولو جواز مستثنی دی ، لکه څنګه چې وړاندې تیر شول او امام نووي رحمت الله علیه په ریاض الصالحین کې امیرانوته دخلکو دخبرولواو حالاتو دور وړلو څخه منع شوی وه که چیرې ورته اړتیا نه وي لکه د فساد او فتنې خپرول او په همدې سره یی باب هم ایښئ دی،اصل همدادئ چې باید امیرانوته د خلکوخبرې نقل شي او له دې څخه دضرورت په وخت کې د خبرو وړل مستثنی دي ترڅو د لویې فتنې او فساد مخه ونیول شې او دفساد خپروونکو څیرې بربنډې شي .

-ریاض الصالحین 575 – 578.[181]

- کتاب روح د ابن القیم ص 322 .[182]

(c) ketabton.com: The Digital Library

اميرته په پټه سره نصيحت کول غوره دي :

امام بخاري رحمت الله عليه روايت کړی دی لکه څنګه چې وړاندې ذکر هم شول چې اسامه رضی الله عنه ته وويل شول : آيا دغه سړی يعني عثمان رضی الله عنه ته څه نه وايې،اسامه رضی الله عنه وفرمايل : ماداسې خبرې ورته وکړې چې دغه دروازه خلاصول نه غواړم چې لومړی يې زه خلاصه کړم ، پدې سره د عياض بن غنم رحمت الله عليه دا ډول دليل وړاندې کيږي چې:هشام بن حکيم رحمت الله عليه ته يې وويل :آياد پيغمبر صلی الله عليه وسلم دغه قول د اوريدلی ندی ؟ چې فرمايي : څوک چې غواړي امير يا دکومې رتبې والاته نصيحت وکړي بايد دا نصيحت په ښکاره ورته ونه وايي مګر ترلاس به يې نيسې يو آزاد ځای ته به يې بيايې که چيرې يې نصيحت ومانه نو ښه ترښه کوکه نه ، نو خپل مسوليت او دنده يې سرته ورسوله ، داحديث ابن ابی عاصم رحمت الله عليه پخپل کتاب السنة،باب کيفية نصيحة الرعية للولاة کې روايت کړی دی .

نور دلائل هم شته چې امير ته په ښکاره نصيحت کولو دلالت کوي لکه: هغه ښځه چې عمربن الخطاب رضی الله عنه ته يي د ښځو د مهرونو په اړه مراجعه وکړه او داکيسه علمای کرامو د الله جل جلاله ددې فرمان په تفسير کې چې : وآتيتم احداهن قنطارا ....آيت ۲۰ [183]

ژباړه : - حال داچې ورکړي وي تاسو ، يو د هغوئ ته ډير مال .

دی راوړې ده،امام ابن کثير رحمت الله عليه دغه واقعه قوي کړې ده او شيخ احمد شاکر رحمت الله عليه صحيح بللې ده،پدې اړه زيات دلائل موجوددي او همدارنګه دهغه چاپه هکله چې نصيحت ورته کړل بايد حالت يی په نظرکې ونيول شي تردې چې دانصيحت دلوئ فساد اوعظيمې فتنې مخه لامل نشي،هغه څوک برياليي دي چې الله جل جلاله هدايت ورته کړی دی او سمه لاره يې ورته ښودلې وي.

ترټولوغوره او ښه روايت هغه دی چې امام دارمی رحمت الله عليه پخپل سننو کې راوړی چې يوه ورځ سليمان بن عبدالملک مدينې منورې ته راغی او قصديی مکې مکرمې ته د تګ وه ، څو ورځې په مدينه منوره کې پاتې شو اووېې ويل : آياپه مدينه منوره کې داسې څوک شته چې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم د صحابه کرامو رضی الله عنهم اجمعين څخه يی څوک ليدلې وي ، خلکو ورته وويل : ابو حازم رحمت الله عليه دی ، هغه ته يي څوک ورولیږل ،کله چې ورغی ، سليمان ورته وويل : دغه څه وضعيت او لرې والئ دی ؟ ابو حازم رحمت الله عليه ورته په ځواب کې وويل: اې امير المؤمنين !

- سورت النساء آيت [183]

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمورږڅخه د څه بدي ولیده .... تردې چې سلیمان ورته وویل : مورږلی مرګ بد ګڼو ؟ ابو حازم رحمت الله علیه وویل : تاسو دابده وګڼله چې دآبادی څخه خرابی ته لاړشی....... تردې چې سلیمان ورته وویل : زموږ دحالت په اړه څه وایی ؟ ابو حازم رحمت الله علیه وویل : اې امیر المؤمنین ! آیا بیابه مابښې ؟ سلیمان وویل : مګر داخویونصیحت چې ماته یې کوې ، ابوحازم رحمت الله علیه وویل : اې امیرالمؤمنین! ستاپلرونوخلک د تورې په زورسره رعیت او تابع کړل او دغه پاچاهي په زور سره دمسلمانانو د مشورې اودهغوی د رضاڅخه پرته ترلاسه کړې تردې چې زیات خلک یې ترې ووژل،نو په یقینې ډول ددې پاچاهی څخه لاړل ، که چیرې ته پوهیدلی چې دوی څه وویل او څه ورته وویل شول ؟ نو سلیمان د ناستوملګروڅخه یې یوه ورته وویل :اې ابوحازم ! ډیرې بدې خبرې د وکړې،ابو حازم وویل : دروغ د وویل په یقنیي ډول الله جل جلاله د علمای کرامو څخه داوعده اخیستې ده چې خامخابه خلکوته حق بیانوي او هغه به نه پټوي،سلیمان وویل : نوموږبه څنګه خپل ځانونه اصلاح کړو؟ هغه وویل : امتیازات به پریږدی اودتپولوسره به د ځوانمردی او یوشانته والي سلوک کوې ، سلیمان وویل : څنګه به وتوانیږوچې دغه کارته لاروموماووړته وسیږو؟ ابوحازم رحمت الله علیه وویل : حلال به اخلې او خپل مستحق ته به یې ورکوې .... تردې چې نصیحت یې پای ته ورساوه ، دغه نصیحت په بشپړه توګه په تفسیر قرطبي کی ذکر شوی دی . [184]

دظالموپاچایانوپه وړاندې پاڅون :

په وړاندیني فصل کې د مسلمان عادل امیردندې اوصفات یادشوي کوم چې په ولس باندې یې اطاعت په ظلم باندې یې صبرکول،هغه ته دعاکول ، جهاد ته ورسره تلل،احترام یی کول .... اوداسې نورکارونه چې پرې لازم شوي دي.... ترآخرپورې.

پدې فصل کې به ان شاء الله هغه حالات ذکرکړوچې دغه امیردعدالت دحد څخه وځي اګرکه دغه وتل د فسق له سببه وي چې عدالت ته زیان رسوي اویاهم دکفرله سببه وي چې اصل عدالت ته زیان رسوي .

علماء کرام د هغه امیر دحکم په هکله چې فسق ترې وتلۍ وي او عدالت ته یې زیان رسوي اختلاف لري خو پدې سره داسلام دحدودوڅخه نه وځي .

- تفسیر قرطبي ج 1 ص 347- 349 . [184]

(c) ketabton.com: The Digital Library

1- یوې ډلې دهغه امیرپه ضد چې په مطلق ډول فاسق یاظالم وي ، د پاڅون کولوجوازورکړي ترڅوپه هغه دلائلوعمل وشي چې دامربالمعروف اونهی عن المنکرواجبیدل بیانوي اودظلم په مقابل کې چُپوالی حرام بولي، او هغه مبارک احادیث چې د الله جل جلاله داطاعت څخه پرته دبل چا دخبرې اوریدل او دهغه اطاعت په کې نشته چې په څرګند ډول بیان شوی دی او ځینې احادیث مخکې هم یادشول او دلته به ان شاء الله هغه واضح دلائل دعلماؤ دمفصلودلائلوسره یوځای ذکر کړوچې دغه ډلې دامام د پاڅون په جوازترې اخستې .

2- بله ډله بیا دظالم او فاسق امیر په ضد پاڅون په مطلق ډول حرام بولي ځکه چې بی ګناه وینې په کې توئیږي او فتنه راوړالیږي، اوله دې سببه چې دظالمواو فاسقوامیرانودظلم په مقابل کې د صبر او زغم په اړه راغلي دي ، اوزیاتره دلائل مخکې تیر شوي ځکه زیاتره هغه خلک چې ددې ډول ظالمواو فاسقو امیرانو په ضد یې پاڅون کړی پدې ندي توانیدلي چې موجوده بدی او منکرتغیرکړي اوحالات ښه لوري ته پرمخ بوځي ، دهمدې پاڅون په سبب ظالموامیرانودخلکوکورونه،مالونه او عزت یې پامال کړی ، چوراوچپاول یې ځانونوته روابللی دی .

3- دریمې ډلې یو وسط او میانه نظر وړاندې کړی چې دابه ان شاء الله د شرعي دلائلوراټولوونکی او صحیح نظرښتن وي او هغه داچې : دظالمو امیرانوپه ضد پاڅون دعلماء کرامو،دخلکود مشرانو،دحکمت،پوهې او تجربې دښتنانوترڅیړنې لاندې نیول کیږي،که چیرې دهغو امیرانوپه ضدچې ظلم یې انتهاء ته رسیدلی وي اودپاڅون په صورت کې کومه فتنه اولوی فسادنه رامنځته کیږي تردې چې دظلم اوتجاوزپه مقابل کې صبروشي نو په مسلمانانوددغه ظلم دفع کول لازم دي او په ضدیې پاڅون واجبیږي،اوکه چیرې دپاڅون په درشل کې ددوی په آنداوپه زیات ګومان سره دهغه په ظلم سره د صبر کولو په عوض لوی فساد او عظیمه فتنه منځته راځي نوپدې صورت کې پاڅون جوازنلري داځکه چې دپاڅون په نتیجه کې داسې یوه فتنه رامنځته کیږي چې زیان یې عاموخلکوته رسیږي او داسې وضع منځته راځي چې دغه ظالم امیردټولوهغوپاڅون کوونکواوڅوک چې ورسره ذهناموافق وي،اویاپدې سره راضي وي اګرکه عملا په پاڅون کې ورسره شریک نه وي غچ او انتقام اخلي اوداددوولویوبدیواو شرپه صبرسرهدفع کول دي ځکه چې ددې ظالم په مقابل کې دصبرتکلیف نسبتاًلږوي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دنصوصودجَمعې اوراتېولولوسره په هردليل باندې پخپل مناسب ځای کې عمل کيدئ شي،نوپه هغو دلائلوسره عمل کيدئ شي داميردظلم په مقابل کې صبراوزغم لازموي نو په هغه نصوصوکې چې دزغم په کولوسره امرکوي ، اوددې په مقابل کې که پاڅون کوونکي په غالب ګومان سره د منکرپه تغيراودوضعې په ښه والي توانيږي نوبياپه همدې نصوصواو دلائلوعمل کړل کيږي.
پدې تفصيل او بيان سره چې پدې مسأله کې خنډله منځه ځي او دلائل سره غونډيږي پدې سره هيچاته روا ندي چې ووايي په مطلق ډول صبر کول اوياهم انقلاب جوړول دحل لارده .
ځکه چې دهغه چاچې دظالمواميرانودظلم اوتيري په مقابل کې په مطلق ډول د صبرکولوپه نظردي پدې سره هغه ډيردلائل چې د ظالمو ولسواکانوپه مقابل کې دجهادامرکوي له منځه ځي،اوهمدارنګه څوک چې په مطلق ډول دهغوئ په مقابل کې پاڅون کول واجب بولي نو هغه دلائل له منځه ځي چې دظالمواميرانودظلم او تيري په مقابل کې د صبراو زغم امرکوي اګر که دغه ظالمواميرانو په شاووهل او مال يې ترې واخست بيابه هم انقلاب ته نه وردانګي کوي،ځينې دغه دلائل مو وړاندې ذکرکړيدي ، تفصيل ددواړونظرونوترمنځ وسط او برابر نظردی ... الله جل جلاله پرې ډيرښه پوهيږي .ځينوعلماء کرامودظالموپاچايانوپه مقابل کې پاڅون په مطلق ډول د منع کولوپه اړه اجماع نقل کړيده خودامنع پدې سره اخستل کيږي چې پدې پاڅون سره به مسلمانان په لويه فتنه او شرکې ولويږي اودجګړواو بې ځايه وينې تويدوڅخه به بل څه سوغات او تحفه رانه وړي سره ددې چې ځينوعلماء کرامودغه اجماع ماته کړی هم ده .

دظالموپاچانوپه مقابل کې دپاڅون په اړه تفصيل :

لومړی نظر: ځينې علماء کرامو ويلي چې د توان په وخت کې د ظالمو پاچايانو په مقابل کې په مطلق ډول پاڅون کول روادي ، ځکه چې په ډيروشرعي دلائلو کې داثابت شوی چې د منکرتغيراو له منځه وړل واجب او دظالمواو فاسقوپه مقابل کې چپوالی اوسکوت حرام دی او الله جل جلاله هرهغه چاته سزاورکړې منکرته حاضرشي او هغه بد ونه بولي اګر که دا شخص د منکرکوونکی وي ، ياپدې عمل سره راضي او خوښ وي له دغه دلائلوڅخه دادي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله جل جلاله فرمايلي دي : وَاتَّقُواْ فِتْنَةً لاَّ تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُواْ مِنكُمْ خَآصَّةً وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿25﴾ [185]

ژباړه : - او ځان وساتئ دهغې فتنې نه ، چې نه رسيږي ، هغه کسانو ته ، چې ظلم يې کړئ وي ، ستاسو نه ، خاص ، او پوه شئ ، چې بيشکه الله ، سخت عذاب ورکوونکئ دى .

دغه آيت شريف پدې سره دليل دى چې دګناه او ظلم په سبب سزاورکول يواځې په فاعل پورې نه خلاصه کيږي بلکې هغه شخص ته هم سزا ورکيږي چې چُپ او غلى وي او ددې سره سره بياهم منکراو بدي له منځه نه وړي .

امام قرطبي رحمت الله عليه ددې مبارک آيت په تفسير کې ويلي دي چې زموږ علماء کراموويلي : کله چې فتنه عامه شي نو ټول هلاک کيږي اوداکار دګناهونودڅرګنديدودمنکرخپريدواودهغه دنه تغيريدوله امله رامنځته کيږي ...تردې چې وېې ويل : کله چې خلک منکر او بدي په څرګندډول ترسره کوي نوپه هرهغه چاچې دغه منکروينې فرض اولازم دي چې تغير ورکړی نودغه شخص ترې غلی‌شي ټول ګناه کار دي ځکه چې دغه کار پخپله کړنه او خپله خوښه کوي يقيناً الله جل جلاله پخپل حکم او حکمت سره د منکرکړونکی اوپه هغه سره راضي شخص يوشانته ګرځولی او په عذاب ورکولوکې يې سره سم کړي دي .[186]

امام ابن حجررحمت الله عليه د ابن عمر رضى الله عنهمادحديث په شرحه کې چې په مرفوع ډول يې روايت کړی دی وايي : کله چې الله جل جلاله په کوم قوم عذاب راولي نوټولوته رسيږي بيادقيامت په ورځ هرڅوک دخپل عمل او کړنې سره سم ژوندکيږي، داحديث شريف امام بخارى رحمت الله عليه امام مسلم رحمت الله عليه امام احمد رحمت الله عليه ، امام ابن حبان رحمت الله عليه ، امام ابويعلی رحمت الله عليه ، اوامام خطيب رحمت الله عليه په تاريخ بغدادکې روايت کړی دی .

حافظ رحمت الله عليه وايي : له دې څخه دکافرانو اوظالمانو څخه تښتيدل رواکيږي ځکه چې له دوی سره اوسيدل خپل ځان په هلاکت او تباهی کې اچول دي ، پداسې حال کې چې له کفاروسره مرسته ونکړي اوددوی په کړنوسره راضي هم نه وي که له کفاروسره مرسته وکړي او پرې راضي شي نو دغه خلک هم له دې ډلې څخه شميرل کيږي

- سورت انفال آيت 25 .[185]
- احكام القران ابن العربى ج 2 ص 847 ، تفسير قرطبي ج 7 ص 374 . [186]

(c) ketabton.com: The Digital Library

[187]،

دابن عباس رضی الله عنهما څخه روایت دی چې ویلې دي : الله جل جلاله مؤمنانوته امرکړی چې پخپلومنځونوکې په منکراوبدی خوښ نشي اوهغه ونه مني که داکارېی وکړنوالله جل جلاله به په دوی عام عذاب راولي اوهمدرنګه په یقینې ډول پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : کله چې خلکوظالم ولیداودهغه لاس یې دظلم څخه بند نکړنېږدې وه چې الله جل جلاله دخپل لوري څخه په ټولوعذاب راولي ،

داحدیث شریف امام ابوداود ، امام ترمذی رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه د ابوبکره رضی الله عنه څخه روایت کړی او سندیې صحیح دی .

دهغوبنی اسرائیلوپه کیسه کې چې دشنبې دورځې د کبانودښکارڅخه منع کړل شوي وه راغلي دي: چې الله جل جلاله هغه ډله چې ګناهکاران یې د خپلې سرکشی څخه منع کول وژغورله او نوروباندې یې خپل عذاب راوست الله جل جلاله فرمایلي دي : وَاسْأَلْهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ إِذْ يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ إِذْ تَأْتِيهِمْ حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعًا وَيَوْمَ لاَ يَسْبِتُونَ لاَ تَأْتِيهِمْ كَذَلِكَ نَبْلُوهُم بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿163﴾ وَإِذَ قَالَتْ أُمَّةٌ مِّنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا اللّهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا قَالُواْ مَعْذِرَةً إِلَى رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿164﴾ فَلَمَّا نَسُواْ مَا ذُكِّرُواْ بِهِ أَنجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُواْ بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُواْ يَفْسُقُونَ ﴿165﴾ فَلَمَّا عَتَوْاْ عَن مَّا نُهُواْ عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُواْ قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴿166﴾ [188]

ژباړه : - او تپوس وکړه دهغوئ نه ، د حال دکلي ، هغه کلي ، چې وو ، په غاړه ، د سمندر ، کله چې دحد نه واوړیدل هغوئ ، په ورځ دشنبې ، کله چې ، راتلل به هغوئ ته ، کبان دهغوئ ، په ورځ د شنبې دهغوئ ، د اوبو سرته ، او په هغه ورځ کې ، چې داخل به نه وو هغوئ په شنبې کې ، نو نه به راتلل هغوئ ته ، آزمایو موږ هغوئ ، په سبب دهغې ، چې وو هغوئ ، چې نافرماني به یې کوله / او هرکله چې ، وویل یوې ډلې ، دهغوئ نه ، ولې ، نصیحت کوئ تاسو ، هغه قوم ته ، چې الله ، هلاک کوونکئ دهغوئ دی یا عذابوونکئ دهغوی دی ، په عذاب ،سخت سره ، او ویل هغوی ، دپاره دعذر

- فتح الباری ج 13 ص 61.[187]
- سورت الاعراف د 163- 166 آیاتونه . [188]

(c) ketabton.com: The Digital Library

رب ستاسو ته وښائی چې هغوئ ، ویریږي / پس کله چې ، هیرکړو هغوئ ، هغه ، چې نصیحت شوی هغوئ ته ، په هغې سره ، نو خلاص کړل موږه ، هغه کسان ، چې منع کول خلک ، دبدئ نه ، او ونیول موږ هغه کسان ، چې ظلم یې کړی وه ، په عذاب ، سخت سره ، په سبب دهغې ، چې وو هغوئ ، چې نافرماني به یې کوله .

پدې مبارک آیت کې ذکرشوچې الله جل جلاله هغه خلک هلاک کړل چې دده دحدودواونواهیوڅخه یې تجاوزوکړیېزوګان او خنزیران یې کړل ، اوهغه ډله چې دغه ظالمان یې دبدی او ګناه څخه منع کول نجات ورکړاوویې ژغورل اوقرآن کریم ددریمې ډلې دانجام څخه چُپ پاتې شوی یاددوی دحقارت اوذلت له سببه لکه څنګه چې علماءکراموېوې ډلې هم داذکرکړی چې دغه خلک دګناهکارانوسره یوځای هلاک شول .[189]

کوم چې دغه معنی تائیدوي دنعمان بن بشیر رضی الله عنه حدیث شریف دی چې نبی کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : مثال دهغه چاچې د الله جل جلاله دحدودوپلې کوونکي وي او دهغه چاچې د الله جل جلاله د حدودو څخه مخ ګرځوونکي وي دهغوخلکوپه څیردي چې یوه کیښتۍترلاسه کړي ځینوته یې دیچې (قرعې) په واسطه پورتنۍبرخه او ځینې نوروته یې بیاښکتنۍ برخه ورسیږي نوهغه خلک چې د کیښتۍ په ښکته برخه کې وي کله چې اوبه راوړي نوپه پاسنیوخلکوتیریږي اوبیااوبه را اخلي نوداخلک وايي : که چیرې موږه خپله ښکتنۍ برخه کې سوری کړی وای اوبه به مواخستې اوپاسنیوخلکوته به موکوم تکلیف نه رساوه که چیرې داخلک پریږدي ترڅوخپل عزم ترسره کړي نوټول به هلاک شي اوکه هغوی منع کړی اولاسونه یې ونیسي پخپله به هم نجات ومومي او ټول به دهلاکت څخه وژغورل شي .

داحدیث شریف امام بخاري رحمت الله علیه،امام ترمذي رحمت الله علیه، امام احمد رحمت الله علیه ،امام بیهقي رحمت الله علیه اوامام بزاررحمت الله علیه روایت کړی دی .

دحذیفه بن الیمان رضی الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : زما دپه هغه ذات سوګندوي چې زمانفس (روح) یې دهغه په بلاکیف لاس کې ده حتماًبه په معروف

[189] - تفسیر قرطبي ج 7 ص 290-292، تفسیر ابن کثیر ج 2 ص 408- 410 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اونیکی‌سره امرکوي،اوخامخابه له بدی‌څخه منع کوي که داسې ونکړي نونږدې ده چې الله جل جلاله به دخپل لوري څخه پرتاسې عذاب راولیږي بیابه خامخادعاکوی‌اوهغه به درڅخه نه قبلیږي .[190]

داحدیث شریف امام ترمذي رحمت الله علیه،امام ابوداؤد رحمت الله علیه ، امام ابن ماجه رحمت الله علیه ،امام بیهقی رحمت الله علیه ، امام ابن ابی شیبه رحمت الله علیه،امام ابویعلی رحمت الله علیه ، امام طبراني رحمت الله علیه اوامام بزاررحمت الله علیه روایت کړی دی ، اوامام ترمذي رحمت الله علیه ویلي دي : داحدیث حسن دی .

په یقیني ډول الله جل جلاله امربالمعروف او نهی عن المنکر دمسلمانانو دخاصو او ځانګړو صفاتو او دا یې هغه لوی او عظیم صفت دی چې پدې سره دمنافقانو څخه جلاکیږي، ځکه چې الله جل جلاله دمؤمنانو په وصف او څرنګوالي کې فرمایلي دي : وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاء بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ ....﴿71﴾ [191]

ژباړه : - او مومنان سړي ، او مومنانې ښځې ، ځینې ددوئ ، دوستان دي دځینو ، حکم کوي دوئ ، په نیکی سره ، او منع کوي ، د بدی نه .

اوالله جل جلاله دمنافقانوپه څرنګوالي اووصف کې فرمایلي دي : الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُم مِّن بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمُنكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ ..﴿67﴾ [192]

ژباړه : - منافقان سړي ، او منافقانې ښځې ، ځینې د دوئ ، د ځینو نه دي ، حکم کوي دوئ ، په بدی باندې ، او منع کوي ، د نیکی نه ، اومنع ساتي دوئ ، لاسونه خپل .

اوبیشکه الله جل جلاله بیان کړی چې د بني اسرائیلو دځینو زړونه یې په ځینو نورو باندې پدې سبب ووهل چې دوی امربالمعروف او نهی عن المنکریې پریښودل په یقیني ډول الله جل جلاله فرمایلي دي : لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُودَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوا وَّكَانُواْ يَعْتَدُونَ ﴿78﴾ كَانُواْ لاَ يَتَنَاهَوْنَ عَن مُّنكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُواْ يَفْعَلُونَ ﴿79﴾ [193]

ژباړه :- لعنت وویلئ شو ، په هغه کسانو ، چې د کفر لار یې خپله کړه ، د بنی اسرائیلو نه ، په ژ به د داؤد ، او دعیسي زوی د مریم ، دا ، پدې سبب وشو ، چې نافرمانې یې کړې وه او وه هغوئ چې زیاتی

---

190 - تفسیرابن کثیر ج 1 ص 593 .
191 سورت توبه آیت 71 .
192 - سورت توبه آیت 67 .
193 - سورت مائده آیت 78،79.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې شروع کړی وو / وه هغوئ چې نه به يې منع کول يو بل ، د هغه بد کار نه ، چې کاوه به هغوئ هغه ډير بد وه ، هغه کار ، چې کاوه به هغوئ .

پيغمبر صلی الله عليه وسلم دامربالمعروف او نهی عن المنکر پريښودل دتوان په وخت کې دآخرت څخه وداندې په دنياکې دعذاب راتللو سبب ګرځولی دی ، که چيرې کوم انسان بل څوک د بدی اومنکر کولو په حالت کې وليدل اوپرته له کوم عذرڅخه يې دهغه منکرمخنيوی ونکړدمنکر دکوونکي سره به سم سيده عذاب ورته رسيږي .

دعدي بن عميررضی الله عنه څخه روايت دی وايي ماد پيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه اوريدلي دي چې فرمايل يې : الله جل جلاله عام وګړي دخاصو خلکوپه سبب نه په غذابوي تردې چې پخپلو منځونو کې منکرپه ښرګنده وګوری اودوی ددې منکر دتغير او له منځه وړلو توان هم لري ،ولې انکاريې نه کوي او له منځه يې نه وړي کله چې دا کار وکړي نو الله جل جلاله عام او خاص ټول په عذابوي .

داحديث شريف امام احمد پخپل مسند کې روايت کړی دی ، حافظ ابن حجر رحمت الله عليه ويلي دي : سند يې حسن دی .

داحديث دامام ابوداؤدرحمت الله عليه سره دعدي رضی الله عنه دورورعرس بن عميره رضی الله عنه له احاديثوڅخه دی ، اوددې لپاره دامام احمد اونوروسره دحذيفه ،جريراونوروصحابه کرامورضی الله عنهم اجمعين څخه شواهد موجوددي، امام هيثمي رحمت الله عليه په مجمع الزوائد کې ويلي دي : داحديث امام احمد رحمت الله عليه له دوه لارو(سندونو) څخه او امام طبراني رحمت الله عليه هم روايت کړی دی پدې کې يوراوي نوم په ډاګه شوی نه دی (مجهول دی) او نورروات يې ثقه دي .

دابوسعيدخدري رضی الله عنه څخه روايت دی چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلي دي:چاچې له ستاسې څخه کوم منکراوبدڅيزوليدنوحتماًدهغه په لاس منع کړي اوکه په لاس سره يې منع کولای‌نشي بيادپه ژبه سره منع کړي اوکه په ژبه سره هم نشي کولای بيايې دپه زړه سره بد وګڼي او دادزړه مرتبه دايمان ډيره ښکته مرتبه ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

داحديث شريف امام مسلم رحمت الله عليه دابوسعيد خدری رضی الله عنه څخه روايت کړی دی او همدارنګه امام ابوداؤد رحمت الله عليه ، امام ترمذی رحمت الله عليه ، امام احمد رحمت الله عليه ، امام نسائی رحمت الله عليه او امام ابن ماجه رحمت الله عليه روايت کړی دی.

دحضرت أم سلمة رضی الله عنها(دپيغمبرصلی الله عليه وسلم ميرمن) څخه او هغې دپيغبمرصلی الله عليه څخه روايت کړی چې فرمايلي يې دي : پرتاسې به اميران او مشران مقررېږي چې ځينې اعمال او کړه يې ښه وي او ځينې نوربه بدوي چاچې ددوی دغه بد اعمال بد وګڼل دهغوی‌د ګناه اوبدی څخه په امان شو،اوچاچې وکولای شو ددوی‌دغه بداعمال په ژبه بد وبولي په يقيني ډول ددوئ سره د ګېون دګناه څخه سالم او په امن پاتې شو،مګرهغه څوک چې په زړه سره ددوئ په بدواعمالوراضي شول اوپېدې کې يې ددوی پيروي وکړه نوهمدغه په ګناه کې ورسره شريک شو، صحابه کرامو رضی الله عنهم وويل : اې دالله رسوله !آياله دوئ سره جګړه ونه کړو؟ پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل : نه ترهغې جګړه ورسره مه کوئ ترڅوېې چې لمونځ قايم کاوه يعني : چاچې ددوئ دغه بد اعمال په زړه بد وګڼل اودهغوئ انکاريې په زړه سره وکړ.

داحديث شريف امام مسلم رحمت الله عليه ،امام ابوداؤد رحمت الله عليه ، امام ترمذی رحمت الله عليه اونورو روايت کړی دی.

اوهمدارنګه دابن عباس رضی الله عنهما څخه روايت دی چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي : زردی چې داسې ولس مشران راشي چې ځينې کړه وړه به يې خوښوئ او ځينې نوربه يې بد ګڼئ چاچې دهغوی دمتابعت پرېښودوژغورل شو، اوچاچې ځان ترې پرډه کړدګناه څخه يې په امان پاتې شو،او څوک چې ورسره ګډ شوتباه شو . داحديث شريف امام طبراني رحمت الله عليه ، او امام ابن ابی شيبه ر حمت الله عليه په صحيح سند سره روايت کړئ دی.

دغه دليلونه اوکوم چې ددې په معنی سره راغلي دي هغوخلکودليل پرې نيولئ دی چې په مطلق ډول دظالم امير په ضدپاڅون واجب بولي .

له همدې امله ابومحمدابن حزم رحمت الله عليه ويلي دي : ټول اسلامي امت په اتفاق سره پرته له هيڅ يومخالف نه دامربالمعروف او نهی عن المنکرعمل واجب بولي ځکه چې الله جل جلاله فرمايلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي : وَلْتَكُن مِّنكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿104﴾ [194]

ژباړه :-او ضرور د وي ، په تاسو کې ، یوه ډله ، چې رابولي (خلک) ، نیکۍ ته ، او حکم کوي ، د نیکۍ ، او منع کول کوي ، د بدۍ نه ، اود غصې خلک ، خاص هغوئ ، خلاصئ موندونکي دي .

بیاددې عظیم مسؤلیت او دندې دکیفیت په اړه سره مختلف شول چې :

ځینې أهل سنت دپخوانیوصحابه کرامورضی الله عنهم اوله هغوئ څخه راوروسته لکه : امام احمد ابن حنبل رحمت الله علیه اوداسې نورهم پدې نظر شول ، اوداد حضرت سعد بن أبی وقاص رضی الله عنه ، أسامة بن زید رضی الله عنهما ، ابن عمر رضی الله عنهما، محمد بن مسلمه رضی الله عنه او نورپدې نظر دي چې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر څخه هدف ا وغرض یواځې په زړه سره دئ او که وتوانیږي په ژبه سره یې هم کولای شي اوپه لاس سره د تورې دایستلواودوسلې درااخستلوڅخه پرته اصلاکیدئ نشي ، همداداًبوبکرابن کیسان الاصم نظردئ اوپدې سره ټول روافض هم دي دوئ وایي : اګرکه ټول هم ووژل شي ، مګر دوئ داکارپه هغه وخت کې کوي چې «ناطق» راښکاره شي نوکله چې ناطق څرګندشي بیا دتورو ویستل واجبیږي اوکه نه نوبیا دکار نشي کیدی .

مګر اهل سنت پدې کې عثمان رضی الله عنه خپل پیشوا نیسي اوهغه صحابه کرام چې ذکر موکړل اوله دوئ څخه هغه څوک چې پدې حالت ناسته ښه بولي مګر داهل سنتو څخه ددې نظرټول ښتنان دهغه امیرپه وړاندې دانظر لري عادل نه وي که چیرې امیر عادل وي اوکوم فاسق یې په مقابل کې پاڅون وکړي نوبیاامام په ملتیاپرته له کوم اختلاف څخه دتوروایستل واجبیږي.

دعبد الله بن عمررضی الله عنهما څخه یې داروایت کړئ چې دچادپوښتنې په ځواب کې یې وویل :زه نه پوهیږم چې باغي ډله کومه ده که پوهیدئ نودهغې دوژلولپاره به نه ته او نه بل څوک راڅخه وړاندې شوي وای له همدې څخه پرته بل څه په دې صحابه کرامودبل څه ګومان نشي کیدی.

دأهل سنتو ځینې ډلې ، ټول معتزله ، ټول خوارج اوزیدیه پدې نظر دي چې دامربالمعروف او نهی عن المنکردپلې کیدولپاره دتورو ویستل واجب دي، په هغه صورت کې چې پرته له دې څخه په بل څه نه ترسره کیږي ، دوی ویلي دي : که چیرې دحق ښتنان یوه داسې ډله وي چې خپله دفاع کولای شي اودبریالیتوب څخه ناهیلي نه وي نوپدوی سره دغه کارفرضیږي، اوکه شمیرپې لږوي چې ددوی

[194] - سورت آل عمران آیت 104 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکموالي اوناتوانی له سببه يې دبرياليتوب هيله نه کيده نوبيادصحابه کرامو : ام المؤمنين عائشی رضی الله عنها ، طلحه رضی الله عنه ، زبير رضی الله عنه او ټول هغه صحابه کرام چې له دوی سره وه اوهمدارنګه د معاويه رضی الله عنه، عمرو رضی الله عنه ، نعمان بن بشير رضی الله عنه اونورهغه صحابه کرام چې له دوی سره وه هم پدی نظردي چې بايدپدې حالت کې دمنکر تغيراوله منځه وړل يې په لاس سره ترسره نشي ، همدا دعلی رضی الله عنه او هغو صحابه کراموچې ورسره وه همدانظردی ، اوهمدارنګه دعبد الله بن زبير رضی الله عنه ، محمد ، حسن بن علی رضی الله عنه اونوروټولومهاجرينواو انصاروصحابه کراموچې په يوم الحرة کې موجودوه همدغه نظر لري .

اوداقول دهغوخلکوهم دئ چې د فاسق حجاج بن يوسف په ضد راپاڅيدلي وه او چاچې دپاڅون کوونکومرسته کړې وه ، له صحابه کراموڅخه : أنس بن مالک رضی الله عنه اوټول هغه قدرمن اشخاص چې يادموکړل اوهغه عزتمن تابعين لکه : عبدالرحمن بن أبی ليلی رحمت الله عليه، سعيدبن جبيررحمت الله عليه ، ابن البحتری الطائی رحمت الله عليه ،عطاء السلمی الازدي ، حسن بصري رحمت الله عليه ، مالک بن دينارمرحمت الله عليه ، مسلم بن بشاررحمت الله عليه ، ابوالحوراءرحمت الله عليه ، شعبی رحمت الله عليه ، عبدالله بن غالب رحمت الله عليه ، عقبه بن عبد الغافررحمت الله عليه ، عقبه بن صهبان رحمت الله عليه ، ماهان ، مطرف بن مغيره بن شعبه رحمت الله عليه ، ابوالمعد رحمت الله عليه ، حنظله بن عبد الله رحمت الله عليه ، ابوالسح الهنائی رحمت الله عليه ، طلق بن حبيب رحمت الله عليه ، مطرف بن عبد الله بن سخيررحمت الله عليه ، نصربن انس رحمت الله عليه ، عطاء بن سائب رحمت الله عليه ، ابراهيم بن يزيد التيمی رحمت الله عليه ، ابوالحوساء رحمت الله عليه ، اوجبله بن زحر رحمت الله عليه اوداسې نور.

له دوئ څخه وروسته داتباع التابعينواونوروقدرمنوڅخه لکه : عبدالله بن عبد العزيزبن عبدالله بن عمررحمت الله عليه ، عبدالله بن عمر رحمت الله عليه ، محمدبن عجلان رحمت الله عليه اوهغه کسان چې دمحمد بن عبدالله بن حسن رحمت الله عليه ، هاشم بن بشر رحمت الله ، اومطررحمت الله عليه په ملتياسره يې پاڅون کړی وه اوهغه خلک چې دابراهيم بن عبدالله سره ويستل شوي وه ، اوداهغه نظر دی چې دفقهاؤ اقوال هم پرې دلالت کوي لکه : امام ابوحنيفه رحمت الله عليه ، حسن بن حيی رحمت الله عليه ، شريک رحمت الله عليه ، امام مالک رحمت الله عليه ، امام شافعی رحمت الله عليه ، داؤد رحمت الله عليه او ملګري يې ، دغه ټول اشخاص چې يادموکړل که پخوانې دي اوکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسني ياپې پخپله فتوی کې ددې نظرويونکي دي اوياهم په عملي ډول دتورې په ويستلوسره يې دمنکردليدلوپه صورت کې دهغه دتغيرپه منظورورداننګلي دي

امام ابومحمد رحمت الله عليه ويلې دي : يادې شوې ډلې لومړی په احاديثو دليل نيولئ دی چې له هغه څخه : صحابه کرامو وويل : اې دالله جل جلاله رسوله ! آيا جګړه ورسره وکړو ، پيغمبر صلی الله عليه وسلم وفرمايل : نه ، ترهغه چې لمونځونه يې قائمول .

په ځينو احاديثوکې راغلي دي چې : ترهغه جګړه ورسره مه کوئ چې ترڅومو پخپل منځ کې ډاګيز کفر ترې ليدی نه وي چې په هغه کې د الله جل جلاله له پلوه دليل او حجت موجود نه وي .

او په ځينو نورو الفاظو کې بيا راغلي دي : چې په صبر کولو سره يې توصيه کوئ او واجب ئې بولئ ، او وايي اګر که يې يو له موږ څخه په شا وواهه او مال ئې ترې واخست .

او په ځينو رواياتو کې دي : که ويريدی چې د تورې برښنا د بيدار او ويښ نکړي ، نو په مخ د درخت تږته واچوه او ووايه زه غواړم چې زما او خپله ګناه د دواړه ترغاړه شي (پرتابارشي) او ددوزخيانو څخه شي .

په ځينو رواياتو کې دي : د الله جل جلاله وژل شوی بنده شه او دالله جل جلاله قاتل بنده مه کيږه .

دغه حديث شريف امام طبراني رحمت الله عليه دشهر بن حوشب او هغه له جندب بن سفيان څخه روايت کړئ دئ او دحديث شريف په آخر کې راغلي دي : د الله جل جلاله مقتول بنده شه .

او دخباب رضی الله عنه په حديث کې همداسې ذکر شوي او په کې زياته شوې چې : د الله جل جلاله قاتل بنده مه کيږه .

او همدارنګه امام احمد رحمت الله عليه ، امام حاکم رحمت الله عليه ، او امام طبراني رحمت الله عليه دحماد بن سلمه رحمت الله عليه او هغه له علی بن زيد او هغه له ابو عثمان څخه او هغه له خالد بن عرفطه څخه پدې لفظ روايت کړئ چې : زردی چې ما څخه وروسته به فتنې پيښې او اختلاف به منځته راشي که دوکولای شوای چې د الله جل جلاله مقتول بنده شي نه قاتل ، نو داکار ترسره کړه . په سند کې علی بن زيد بن جدعان ضعيف دی، مګر ضعف يې جبيره شوی او د اعتماد وړ ګرځيدلئ دی ، دحذيفه رضی الله عنه د روايت په هکله حافظ ابن حجر رحمت الله عليه ويلې دي : دحذيفه رضی الله عنه حديث شريف داسې دی چې رسول الله صلی الله عليه وسلم د فتنو په هکله فرمايلي دي : د الله جل جلاله مقتول بنده شه او دالله جل جلاله قاتل بنده مه کيږه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددغه حدیث اصل دحذیفه رضی الله عنه څخه نشته ، اګر که امام الحرمین رحمت الله علیه په نهایة کتاب کې صحیح بللئ دئ ، مګر حافظ ابن صلاح رحمت الله علیه تعقیب کړئ او ویلي یې دي : په معتمدو کتابونو کې مې و نه موند ، بدې فن کې دامام الحرمین قول د اعتبار وړ ندئ .

په ځینې آثارو کې راغلي دي : دآدم علیه السلام د غوره زامنو څخه شه یعني قابیل او هابیل .

دغه حدیث شریف امام احمد ر حمت الله علیه او امام ترمذی رحمت الله علیه د سعد بن وقاص رضی الله عنه څخه روایت دی چې دعثمان رضی الله عنه د فتنې په مهال یې ویلي وه : پدې ګواهي ورکوم چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : په یقیني ډول چې وروسته به داسې حالت راشي چې ناست شخص به په هغه کې د ولاړ شخص څخه غوره او بهتر وي .

پدې حدیث کې دي چې : که ماته کورته را ننوځي او خپل لاس راته زما د وژنې لپاره را اوږد کړي ، ویې ویل : دآدم علیه السلام د ځوی په څیر شه ، امام احمد رحمت الله علیه د ابن عمر رضی الله عنهما د حدیث شریف څخه پدې لفظ روایت کړی چې : ستاسو څخه د کوم یو له دې کړنې څخه نه منع کوي چې څوک یې د مرګ لپاره ورته راشي او د آدم علیه السلام د ځوی په څیر عمل وکړي قاتل به په اورکې وي ، او مقتول به په جنت کې وي .

امام احمد رحمت الله علیه ، امام ابوداؤد رحمت الله علیه ، امام ترمذي رحمت الله علیه ، امام ابن ماجه رحمت الله علیه او امام ابن حبان رحمت الله علیه د ابو موسی اشعري رضی الله عنه څخه روایت کړی دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم د فتنې په اړه فرمایلي دي : د فتنې په مهال خپلې لیندې او غشي مات کړئ او خپلې تورې په ډبرو ووهئ که چیرې ستاسې د کوم یو کورته څوک ورننوتل نو دآدم علیه السلام د غوره ځوئ عمل او کړنه ترسره کړئ ، داحدیث شریف امام قشیري رحمت الله علیه صحیح بللئ دئ .[195]

اود الله جل جلاله پدې فرمان سره یې دلیل نیولی دی چې : وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنَيْ آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ مِن أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الآخَرِ قَالَ لَأَقْتُلَنَّكَ قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿27﴾ [196]

---

[195] - التلخیص الحبیر ج 4 ص 84 .

[196] - سورت المائدة آیت 27 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : - او ولوله ، په دوئ باندې قصه ، د دواړو زامنو، د آدم عليه السلام ، په حقه سره کله چې وکړه دواړو ، قرباني ، نو قبوله کړې شوه د يو د دې دواړو نه ، او قبوله نکړې شوه د، دبل نه ، او ويل هغه (قابيل) ، چې خامخا به زه قتل کړم تا او ويل (هابيل) ، چې بيشکه ، قبلوي الله ، د پرهيز ګارانونه .

امام ابو محمد رحمت الله عليه ويلي دي : پدې ټولو دلائلو او څېر نه کې چې په آخره اندازه مو څېړلي دي کوم حجت او دليل نلري ، کوم مو چې يو يو حديث دهغه د سند او معنی سره يو ځای ذکر کړي او دلته هم ان شاء الله يوه بشپړه فقره ذکر کوو او د الله جل جلاله څخه مرسته او کومک غواړو . [197]

دامير لخوا د مال اخستلو او دشا وهلو په وخت کې صبر کولو امر په يقيني ډول په هغه صورت کې منځته راځي چې امام دغه واکې په حقه سره ترلاسه کړي وي ، پدې حالت کې په يقيني ډول په موږ باندې د امير په مقابل کې صبر کول فرض دي او که يې له دې څخه ممانعت وکړ ، بيايې د غاړې وهل هم لازم دي نو دغه شخص فاسق او د الله جل جلاله ګناه کاردی ، مګر که دغه په باطل سره وي نو د الله جل جلاله څخه پناه غواړو چې د الله جل جلاله رسول په باطل سره امرکوي ددې دليل د الله جل جلاله دا فرمان دی چې : وَتَعَاوَنُواْ عَلَى الْبرِّ وَالتَّقْوَى وَلاَ تَعَاوَنُواْ عَلَى الإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُواْ اللّهَ إِنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿2﴾ [198]

ژباړه :- اومدد کوئ د يو بل سره په نيکئ سره او په تقوی کې او مه کوئ مدد د يو بل سره په ګناه ا وپه زياتې کې او و ويريږئ د الله نه بيشکه الله ډير سخت دی په عذاب کې .

په يقيني ډول پدې سره پوه يو چې د رسول الله صلی الله عليه وسلم قول د الله جل جلاله د قول مخالف ندی ، الله جل جلاله فرمايي : وَمَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَى ﴿3﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى ﴿4﴾ [199]

ژباړه : .او نه خبرې کوي د خواهش نه / ندی دا قرآن مګر وحې ده .

اوالله جل جلاله فرمايلي دي : .... وَلَوْ كَانَ مِنْ عِندِ غَيْرِ اللّهِ لَوَجَدُواْ فِيهِ اخْتِلاَفًا كَثِيرًا ﴿82﴾ [200]

ژباړه : او که چيرته وې دا قرآن کې د طرفه د غير الله نه ، نو موندلي به وو دوی پدې کې اختلاف ډير .

---

[197] - الاتصال الی فهم معرفة الخصال وګوری ،لابی محمد ابن حزم رحمت الله عليه .

[198] - سورت المائده آيت 2 .

[199] - سورت النجم آيت 3، 4 .

[200] - سورت النساء آيت 82 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

داصحيح خبرده چې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم ټول اقوال د الله جل جلاله له پلوه را ليږل شوي دي وحی ده پدې کې هيڅ تعارض ، اختلاف او تناقض نشته ، که چيرې دا همداسې وي نو پرته له کوم شک څخه ټول مسلمانان پدې پوهيږي چې دمسلمان ياذمي مال په ناحقه سره اخستل يائې په ناحقه وهل گناه ده ، تيری دی اوحرام دي . پيغمبر صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي : بيشکه ستاسو وينې ، ستاسو مالونه او ستاسې پت حرام دی .

داحديث امام بخاري رحمت الله عليه ، امام مسلم رحمت الله عليه ، امام ابوداؤد رحمت الله عليه ، امام ترمذي رحمت الله عليه ، امام احمد رحمت الله عليه ، امام ابن ماجه رحمت الله عليه ، امام بيهقی رحمت الله عليه ، امام ابوعوانه رحمت الله عليه ، امام دارمي رحمت الله عليه ، امام بزار رحمت الله عليه اوامام طبراني رحمت الله عليه روايت کړی دی .

نوپدې شک نشته او هيڅ يو مسلمان هم پدې کې اختلاف نلري چې په ظلم د مسلمان مال اخستل او هغه وهل پداسې حال کې چې ددفع کيدو توان ئې هم ولري نو په څه سبب سره په گناه او تيري باندې د ظالم مرستندوی شو ؟ دغه کار د قرآن کريم په نص سره حرام دی .

او کوم احاديث اود آدم عليه السلام د زامنو کيسه مو چې ياده کړه هيڅ کوم دليل او حجت په کې نشته ، دآدم عليه السلام د زامنو کيسه زموږ د شريعت څخه پرته په بل شريعت کې ده ، الله جل جلاله فرمايلي دي : لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا .... ﴿48﴾ [201]

ژباړه :. مقرر کړي دي موږ دهر يو دپاره ستاسو نه يو شريعت او يوه لاره د عمل .

هغه شريعت چې زموږ څخه وړاندې دی دامطلب دی چې : هغه مخکيني احکام چې الله جل جلاله د تيرشوو امتونو لپاره رالیږلي وه او دعلماء کرامو ترمنځ پدې کې اختلاف نشته چې وړاندينی شريعت زموږشريعت دی خوچې دهغه د وجوب، صحت او منلود اعتراف لپاره څه راغلي دي او پدې کې هم اختلاف نشته چې مخکينی شريعت زموږ شريعت په هغه صورت کې ندی چې په مخالفت کې يې څه راغلي وي ، مگر دعلماء کرامو ترمنځ په هغه صورت کې اختلاف موجود دی چې د مخکينيوامتونولپاره شريعت راغلی وي ، خو زموږ په شريعت کې دهغه د صحت ، اعتبار اويا ابطال لپاره څه موجود نه وي يعني دهغه خبر له جملې څخه دی چې په اړه يې سکوت شوی وي ، مگر راجح قول دادی – والله اعلم . چې مخکينی شريعت زموږشريعت دی چې زموږ په شريعت کې هغه څه رانشي

---

[201] - سورت المائده آيت 48 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې داعتبار نشتوالی یې بیانوي ځکه چې دسکوت سره یې په هغه سره حکایت کول چې داقرار او اعتبار لرلو له جملې څخه ګڼل کیږي . [202]

- احادیث دادي درسول الله صلی الله علیه وسلم څخه صحیح روایت نقل شوی چې : چاچې ستاسو څخه کوم منکر او بدکارولید نو حتماً هغه باید په لاس سره ئې تغیر کړي او مخه یې ونیسي او که دلاس توان یې نه در لود بیاد دامنکر په ژبه سره بند کړي او که داوس یې هم نه درلود بیا د دغه منکر سره په زړه نفرت پیدا کړي او همدا ضعیفه مرتبه دایمان ده چې له دې څخه وروسته دایمان څه نه پاتې کیږي .

بل حدیث د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه په صحیح ډول ثابت دی چې : د الله جل جلاله په نافرماني کولوکې اطاعت نشته بلکې اطاعت په طاعت کې ده .

په بل حدیث کې دي چې : یو ستاسې څخه د خبرې اوریدل او اطاعت ترهغه مهاله دی چې په ګناه یې امر ورته نه وي کړی که په ګناه یې امر ورته وکړ بیا نه د خبرې اوریدل شته او نه اطاعت .

پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : څوک چې دخپل څخه د دفاع په صورت کې مړ شي شهید دئ او څوک چې دغصب شوي شي د حصول په سبب مړ شي شهید دی . داحدیث شریف امام احمد رحمت الله علیه او امام طبراني رحمت الله علیه روایت کړی دی.

پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: خامخا به په نیکۍ سره امرکوي او خامخا به له بدی څخه منع کوي او که دا کار ونه کړي نو یقیناً چې الله جل جلاله به مو له خپل پلو څخه ټول په عذاب کړي .

نوددې مبارکو احادیثو ظاهري بڼه داسې ده چې ځینې د نورو معارض واقع شوي نو صحیح او سمه خبره داده چې یوه جمله د بلې ناسخه ده اوبل څه امکان نلري نو دا واجب دي چې وکتل شي کوم یې ناسخ دی نو وموندل چې هغه احادیث چې د جګړې څخه ممانعت کوي هغه د اصل (معهود) سره موافق او برابر دی کله چې دغه حالت پرته له کوم شک څخه د اسلام په لومړیو وختونو کې وه ، او دغه نور احادیث د اضافه حکم او شریعت په بڼه راغلي دي چې هغه جګړه ده او پدې کې هم کوم شک نشته ، نو د هغو احادیثو د معنی منسوخول اودحکم رفع کول یې صحیح وه کله چې پیغمبر

---

[202] - پدې اره : المستصفی دامام غزالی ص 132 اووروسته مخونه ، احکام دامام آمدي ج 2 ص 186 اووروسته مخونه ، شرح مسلم الثبوت ج 2 ص 184- 185 ، احکام دابن حزم ج 5 ص 724 ، تفسیر قرطبی ج 7 ص 28 ، تفسیر ابن کثیر ج 2 ص 63 ، فتح القدیر للشوکانی ج 2 ص 46 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

صلی الله علیه وسلم پردې نورو احادیثو تلفظ وکړ اوداکار هم یقیني دی نوداکار ناشونی او حرام کاردی چې منسوخ احادیث واخستلئ شي او عمل پرې وشي او ناسخ پرېښودئ شي ، یعني شک واخستل شي او یقین پرېښودل شي او چاچې دعوی وکړه چې دغه یادشوي احادیث لومړی ناسخ وه او بیا منسوخ شول نودا باطله دعوی ده او پرهغه څه ودرید چې نه پرې پوهیږي او په الله جل جلاله پورې یې هغه څه وتړل چې ورته معلوم ندي او داکار ناروا اوحرام دی او که دا صحیح وي نو الله جل جلاله به دغه حکم ددلیل او حجت څخه خالي کړی نه وای چې په هغه کې به یې د منسوخ راګرځیدل دناسخ په بڼه ښودلی وای ځکه چې الله جل جلاله په قرآن کریم کې فرمایلي دي : تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ ... ﴿89﴾ [203]

ژباړه : چې وضاحت کوونکی دی د پاره د هر څیز .

بل دلیل دادی چې الله جل جلاله فرمایلي دي : وَإِن طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا فَإِن بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ ...﴿9﴾ [204]

ژباړه : او که چیرې دوې ډلې د مومنانو نه و جنګیږي پس صلحه وکړئ په منځ دهغوئ دواړو کې پس که چیرې زیاتئ وکړ یو د دواړو نه ، په بله ډله باندې پس جنګ کوئ تاسې دهغې ډلې سره چې هغه ز یاتئ کوي تر دې پورې چې واپس راشي حکم د الله ته .

پدې کې هیڅ یومسلمان اختلاف نلري چې دغه مبارک آیت چې د یاغي ډلې وژل په کې راغلئ محکم دی او منسوخ ندی نوداصحیح خبره ده چې همدغه آیت د هغه مبارکو احادیثو لپاره محکم دی نوکوم چې ددغه مبارک آیت سره موافق اوبرابر وي هغه ثابت ناسخ دی او کوم چې ددې آیت شریف مخالف وي هغه منسوخ دی او حکم یې پورته شوی او عمل نه پرې کیږي ، یوې ډلې دادعوی هم کړې چې دغه مبارک آیت او احادیث د غلو (ډاکوانو) په برخه کې راغلي نه دامیر او پاچا په هکله ، ددوی دغه دعوی یقیناً باطله ده ځکه چې دغه قول کوم دلیل او حجت نلري ، اوبل داچې په دغه احادیثوکې دعوی کوونکی عاجزوي له دې څخه چې ووایي : دغه احادیث د ځینې خلکوپه هکله راغلي او یاهم په خاص وخت کې ویلی شوي نو دعوی ددلیل څخه پرته نه صحیح کیږي او په دعوی سره د نصوصو خاص والی رواندی ځکه چې دا په الله جل جلاله باندې په ناپوهی سره څه تړل دی .

- سورت النحل آیت 89 . [203]
- سورت الحجرات آیت 9 . [204]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه روایت شوی دی چې یو پوښتونکي دهغه چاپه هکله چې په ناحقه یې مال اخلي پوښتنه وکړه پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : مال د مه ورکوه ، هغه وویل : که ووژلم ؟ پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : جګړه ورسره وکړه ، پوښتونکي وویل : که مې ووژلو؟ پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : هغه به دوزخ ته ځي ، بیاهغه سړي وویل: که زه یې ووژلم ؟ پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : ته به جنت ته ځي .

لیکوال وایي : پدې لفظ سره مې داحدیث ونه موند ، مګر نور روایات په نورو الفاظو سره شته چې امام بخاري رحمت الله علیه په صحیح الجامع ، تاریخ کبیر او همداسې امام مسلم رحمت الله علیه ، امام ترمذی رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه ، امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام طبراني رحمت الله علیه او امام دارقطني رحمت الله علیه روایت کړی دی .

یاپې پدې معنی سره حدیث فرمایلئ دی، په صحیح حدیث کې راغلي دي چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : مسلمان دبل مسلمان وروردی نه یې مال غلاکوي او نه ظلم پرې کوي ، اوهمدارنګه داثابت دي چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم په زکات کې فرمایلي دي : چاچې خپل حق بللو او غوښتنه یې وکړه هغه ته دورکړل شي او چاچې په ناحقه دهغه غوښتنه وکړه نو نه د ورکول کیږي . داحدیث امام بخاري رحمت الله علیه دأنس بن مالک رضی الله عنه څخه روایت کړی چې کله یې بحرین ته لیږه نو ابوبکرالصدیق رضی الله عنه دغه لیک ورته ولیکه چې :

بسم الله الرحمن الرحیم ، دادزکات هغه حکم دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم په مسلمانانو باندې دهغه د ملکیت په صورت کې فرض کړی دی الله جل جلاله خپل پیغمبر ته ددې امر کړی دی ، چاچې د مسلمانانو څخه ددې غوښتنه وکړه او هغه یې مستحق وه نو ورد کړل شي او چاچې دهغه څخه د زیات څه غوښتنه وکړه نه د ورکول کیږي. الحدیث .

همدازنګه دا حدیث امام ابوداؤد رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله ، امام ابن خزیمه رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام حاکم رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه ، اوامام بزار رحمت الله علیه روایت کړی دی .

داصحیح حدیث دی چې د ثقاتو دلیارې څخه مو دأنس رضی الله عنه څخه هغه د ابوبکر الصدیق رضی الله عنه اوهغه بیا درسول الله صلی الله علیه وسلم څخه روایت کړی دی ، داد هغه چا دا تأویل

(c) ketabton.com: The Digital Library

باطلوي چې د مال څخه ددفاع په سبب جګړه کول يواځې په غلو او داړه مارانو پورې ځانګړی کوي ځکه چې غله زکات نه غواړي بلکې امير او پاچا يې غواړي نو يواځې په همده پورې تړاو نيسي که چيرې يې دخپل حق څخه زيات وغوښت نو تيرئ يې وکړ ، که چيرې د حق څښتنان يو موټئ وي نو باطل به هيڅکله قوت نه وه موندلی د الله جل جلاله څخه مرسته او کومک غواړو.

اوکوم يې چې دعثمان رضی الله عنه د کړنې په ارتباط اعتراض کړی نو هغه هيڅکله نه پوهيده چې وژل کيږي به ، بلکې هغه د ليده چې يواځې به دکلابندی کردار ترسره کوي او دوی هم دهغه مبارک شهادت نه غوښت او د عادل امير لپاره دا تقاضانه وه بلکې دده ملتيا او دده ترقوماندې لاندې جګره کول يې فرض بلل نو دوی دعثمان رضی الله عنه په پيښه کې هيڅ دليل نشته .

ځينوويلی: په پاڅون او انقلاب کې دحدودو څخه تيری ، دوينې توئيدل ، دمالونو لوټ کيدل ، بې پرده توب ، هرې سيمې ته ددوی لمن خپريدل ، نورو ددوی په ځواب کې وويل : هيڅکله داسې نده ځکه دهغه چالپاره چې په نيکۍ امر کوي او له بدی څخه منع کوي دا جواز نلري چې څوک بې پردې کړي ياپه ناحقه دچا مال ته لاس واچوي ياهغه چاته ضررورسوي چې جګړه ورسره نه کوي ، نو کوم کار يې له دې څخه ترسره کړ ، نو ده هغه څه وکړل چې بايد مخه يې نيولې وای ، مګر د بدو او ناوړه خلکو له پلوه د عامه وګړو وژل يا دهغوی مالونه لوټول ياپې بې عزتي کول دا ټول هغه هغه څه دي چې په خلکو دهغه تغير کول او له منځه يې وړل لازم دي .

اوهمدارنګه که سنګر له منځه وړل دهغه بدو پايلو له ويرې څخه وي اوياهم په نيکی سره امر کول ويره رامنځته کوي نوهمدغه بعينه د اشغالګرواو استعمارګرو په مقابل کې د جهاد په مخ کې خنډ دی اودا هيڅکله مسلمان نه وايي .

اوکه دا دعوی يی وکړه چې : پدې سره به عيسويان د ملسمانانو ښځې وينزې کړي اولادونه به يې غلامان کړي مالونه به يې چور او تالان کړي وينې به يې توئې کړي ، بی عفته او بې عزته به يې کړي ، خوددې ټولو سره سره مسلمانانو ترمنځ څه توپير نشته او داټول دالله جل جلاله په لارکې جهاد او قرآن کريم او نبوي احاديثوته دعوت او بلنه ده .

امام ابن حزم رحمت الله عليه ويلي دي : دوی ته ويل کيږي چې دهغه پاچا په اړه څه وايي چې يهودان يې واکداران کړي او دنصاراوو څخه يې خپل لښکر جوړکړی او په مسلمانانو يې جزيه ايښې ده ، د مسلمانانو ماشومان د تورې لاندې حلالوي ، مسلمانې عفيفې ميرمنې يې بد لمنۍ او زناته راکش کړې ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

او چيرې يې چې مسلمانان مونډلي په غاړه يې ورته توره ايښې ده ترڅو يې ميرمنې خپلې وينزې او ماشومان يې غلامان کړي او دهر څه چور او تالان يې ځان ته روا کړي ، خو ددې ټولو جرمونو او فجائعو سره سره بياهم په ډاګه د مسلمانئ اعلان کوي ، لمونځ قائموي ؟ که چيرې ووايې چې په مقابل کې يې پاڅون ناروا دی ، ورته ويل کيږي چې : دغه پاچا چې چيرته مسلمان مونډلی وژلی يې دی آن تردې چې په ټوليز ډول يې په شهادت رسولي دي ، نودغه شخص پريښودی شي او په ضد يې پاڅون ونکړی شي نو حتماً په لازمي ډول به يواځې همدی او کفار ملکري به يې ورسره پاتې شي ، که چيرې دده دظلم او تيري په مقابل کې صبر روا بولي نو په بشپړه توګه يې د اسلام مخالفت وکړ او ترې ووتل ، په ضد يې بايد پاڅون وشي او جګړه د ورسره وشي همدايې نظر دی .

موږ ورته وايو : که چيرې د مسلمانانو څخه نهه برخې ووژل ياداچې ټول يې ووژل يواځې يو يې ژوندی پريښود او مسلمانې ميرمنې يې وينزې کړې او مالونه يې چور او تالان کړل نوکه چيرې يې په ضد باندې د پاڅون څخه ممانعت کوي اقوال يې پخپله يو دبل په ضد واقع کيږي او که يې په ضد پاڅون کولو ته جواز ورکوي ، نو يوه کوچنۍ پوښتنه ترې کوو او ترهغه ور پسې يو چې د يو مسلمان په وژنه او يا د مسلمانې ميرمنې په وژنه يا د هغوی د مال په ناحقه اخستلو او يا دکوم انسان په ناحقه سره بې عزتي او بې عفتی په کولو سره يې ود روو نو که چيرې يې ددې څيزونو ترمنځ توپير وښود اقوال يې پخپله يو دبل سره په ټکر کې راغلل او پرته له کوم دليل او حجت څخه يې حکم وکړ او داکار ناروا دی او که چيرې پرته له توپير څخه د پورتنيو ټولو جرائمو د له منځه وړل واجب و بلل حق ته راو ګرځيدل .

او دهغه چا څخه پوښتنه کوو چې ظالم او فاجر پاچا يې ميرمن لور او ځوی غصب کړی وي چې دوی خپل شهواني غوښتنې پرې اشباع کړي يايې پخپله د فحشا لپاره وکاروي آيا دغه شخص د خپل ځان ميرمنې ځوی او لور فحشا او فساد ته وړاندې کول امکان لري يا په دغه شخص د هغه چاپه مقابل کې چې ددغه څيز اراده لري دفاع او مقابله کول فرض دي ؟ که چيرې يې وويل : په باندې د خپل ځان اوکورنی فحشاته و ړاندې کول لازم دي نو ډير لوی جرم او ګناه يې وکړه چې هيڅ يو مسلمان دانظر نلري .اوکه يې وويل : بلکې په ده باندې فرض دي چې ددغه ناروا مخه ونيسي او جګړه ورسره وکړي نو حق او سې لارې ته راو ګرځيدل او همدا کار په ټولو مسلمانانو د ټولو مسلمانانو لپاره دهغوی دځان او مال په هکله لازم او ضروری دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ابو محمد رحمت الله علیه ویلي دي : که چیرې کوم ظلم او تیری پیښ شو اګر که ډیر لږ هم وي باید په اړه یې د امام سره خبرې وشي او دهغه څخه منع کړی شي ، که چیرې منع شو او حق ته راو ګرځیده د قصاص ورکولو ته یې په ځان او غړو کیښوده او دزنا، قذف (تور) او شرابو حد یې قائم کړ نو د هغه امیر منفکي او له منځه وړلو ته څه اړتیا نشته هغه د تیر په څیر امام او امیر دې لیرې کول یې روا ندي ، او که چیرې یې د خپلو دندو او مسؤلیتونو د پلي کیدو څخه مخ و ګرځاوه او حق ته یې رجوع ونکړه نو لیرې کول یې واجب دي او دداسې چا تاکل چې د الله جل جلاله قوانین نافذوي لازم دي ، ځکه چې الله جل جلاله فرمایلي دی : وَتَعَاوَنُواْ عَلَى الْبرِّ وَالتَّقْوَى وَلاَ تَعَاوَنُواْ عَلَى الإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ ... ﴿2﴾ [205]

ژباړه : :- اومدد کوئ د یو بل سره په نیکئ سره او په تقوی کې او مه کوئ مدد د یو بل سره په ګناه ا وپه زیاتې کې.

دشرعي دندو او مسؤلیتونو د هیڅ څیز ضائع کول او هغه ته دعمل جامه نه اغوستل روا ندي ، اود الله جل جلاله څخه مرسته او کومک غواړم . [206]

امام قرطبي رحمت الله علیه ویلي دي : کله چې امام وټاکل شي بیا دبیعت کولو څخه وروسته فاسق شي نو جمهورو علماؤ ویلي دي : امامت یې له منځه ځي او د ظاهر او څرګند فسق په سبب د قدرت څخه ګوښه کیږي ځکه دا ثابته خبرده چې امام د حدودو د پلې کولو او حقوقو د اخستلو ، د یتیمانو او لیونیانو د مالونو د ساتلو او د دوی د نورو حالاتو په نظر کې نیولو او هغوی ته د اهتمام کولو اوداسې نورو کارونو لپاره ټاکل کیږي نوکله چې دغه امیر فاسق وي دداسې کارونو د پرمخ بیولو او دهغو دپلې کولو څخه یې وګرځوي او مخه یې ونیسي .

که چیرې دا روا وبولو چې امیر فاسق دی او دغه فسق یې د هغو دندو او مسؤلیتونو چې دهغه پلي کیدو لپاره ټاکل کیږي مخنیوی کول ، آیا دا په لومړي سر کې مناسب نه بولې چې دا دامیر ددندو د پلي کیدو لپاره خنډ کیږي او دغه کارهم همداسې دی .

اونور ویلي دي : چې امیر تر هغه پورې د قدرت څخه نه ګوښه کیږي ترڅو کافر شوی نه وي اویا یې لمونځ نه وي ترک کړی او یاهم لمانځه ته یې دعوت نه وي پریښی اویاهم د شریعت څخه یې کوم څه

---

[205] - سورت المائده آیت 2 .

[206] - الفصل فی الملل والاهواء والنحل لابن حزم ج 4 ص 132- 135 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترک کړي نه وي ، څکه چې دحضرت عباده رضی الله عنه په حدیث کې راغلي دي : ترهغه امیرد قدرت څخه لیرې کیدی نشي چې دهغه څخه څرګند کفر ووینې چې ستاسې په وړاندې دهغه په اړه د الله جل جلاله له لوري بشپړ دلیل او حجت موجود وي .

دعوف بن مالک رضی الله عنه په حدیث کې راغلي دي : نه ، ترهغه به دامیر اطاعت کوی ترڅو ستاسې ترمنځ لمونځ قائموي ، اود حضرت ام سلمه رضی الله عنها په حدیث کې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه روایت شوی چې : یقیناُ به پرتاسې امیران ټاکل کیږي چې ځینې افعال او کړه وړه به یې خوښوی او ځینې نور به بد بولی چاچې د هغوی بد افعال په زړه سره بد و بلل یقیناً غاړه یې خلاصه شوه او چاچې په زړه باندې د دوی بد افعال بد وبلل یقیناً دهغوی د ګناه څخه یې په امن شول مګر چاچې د دوی په بدو افعالو راضی شول او دهغوی متابعت یې وکړ (هغوی ګناه ګار شول) صحابه کرامو رضی الله عنهم وویل : اې د الله رسوله ! آیا له دوی سره جګړه نه کوو او نه یې وژنو ؟ پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : نه ،ترهغه چې لمونځونه یې کول ، یعني چاچې په زړه بد ګڼل او په زړه یې دهغو انکار وکړ .[207]

امام قرطبي رحمت الله علیه وسلم د الله جل جلاله ددې فرمان په اړه چې : لاَ يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ ﴿124﴾[208]

ژباړه : نه شامليږي وعده زما ظالمانو ته .

امام قرطبي رحمت الله علیه وایي امام ابن خویزمنداد رحمت الله علیه ویلي دي : هرهغه څوک چې ظالم وي ، پیغمبر ، خلیفه ، امیر ، مفتي او د لمانځه امام نشي ټاکل کیدی اوهر هغه روایات چې د شارع څخه یې روایت کوي نه منل کیږي اوپه احکامو کې یې ګواهي نه قبلیږي تردې هغه د فسق په سبب د قدرت څخه نه ګوښه کیږي تردې چې أهل الحل والعقد شوری یې له قدرته لیرې کړي .[209]

امام نووي رحمت الله علیه ویلي دي : چې قاضي عیاض رحمت الله علیه ویلي : که چیرې په امیر باندې کفر یا دشرعي احکامو تغیراویاهم بدعت واقع شي نو پدې صورت کې یې مشري ختمه او اطاعت یې نشته په مسلمانانوواجب دي چې په ضد یې پاڅون وکړي او قدرت واګې ترې واخلي او که امکان ولري په ځای یې بل امام وټاکي که چیرې دغه توان یواځې د یوې ډلې سره وي نود کافر امیر په ضد پاڅون

- تفسیر قرطبی ح 1 ص 186- 187 .[207]
- سورت البقرة آیت 124 .[208]
- تفسیر قرطبي ج 2 ص 115- 116 .[209]

(c) ketabton.com: The Digital Library

كول واجب دي اود بدعتي امير په مقابل کې دغه کارنشته خوکه چيري دده په مقابل کې د برياليتوب ګومان ولري نوبيا دا پاڅون هم واجبيږي ، اوکه چيرې يې ناتواني او ناکامي يقيني وي بيا پاڅون نه واجبيږي نو مسلمان بايد له خپل هيواد او سيمې څخه بل ځای ته هجرت وکړي اودخپل دين دساتنې په خاطر لاړشي .

ويلې يې دي : دفاسق لپاره په لومړي سرکې امامت نه صحيح کيږي اوکه بيا وروسته فاسق شو نو ځينې علماء کرامو ويلي دي : د قدرت څخه ګوښه کيدل يې واجب دي مګر که چيرې پدې کارسره فتنه او جګړه منځته راتلله بياداکار نشته .

جمهورو اهل سنتو له فقهاء ، محدثينو، او متکلمينوڅخه ويلي دي : امير دفسق ، ظلم ، اود حقوقوپه پامال کيدوسره د قدرت څخه نه ليرې کيږي او نه هم منفک کيږي او پدې کارسره يې په ضد پاڅون کول روا نه دي بلکې پدې اړه دراغلو احاديثو په رڼاکې يې ويرول او نصيحت کول واجب دي .

قاضی رحمت الله عليه ويلي دي : پدې اړه ابوبکر بن مجاهد رحمت الله عليه د اجماع دعوی هم کړيده ، خو ځينو دا اجماع د حسن رضی الله عنه او ابن زبير رضی الله عنه او دمدينې دخلکو پاڅونونه د بنو اميه ؤ په ضد ذکر کړی دي او همدارنګه د تابعينوديوې ډلې او داسلام دمبارک دين د لومړئ پيړئ نيکو او صالحو خلکو د ابن الاشعث په ملګرتيا د حجاج بن يوسف په ضد پاڅون کول ياد کړي دي .

دغه وينکي داحديث شريف چې وايي : موږبه دامامت د مستحقينوسره لانجه نه کوو .

پدې سره تأويل کوي چې داپه عادلوامامانو کې ويل شوي دی .

د جمهورو علماؤ داحجت او دليل دی چې د حجاج بن يوسف په ضد پاڅون کول صرف دهغه دفسق په سبب نه وه بلکې کله يې چې شرعي امور بدل او کفرېې ښکاره کړ.

قاضی رحمت الله عليه ويلي دي :ويل کيږي چې دغه اختلاف په لومړي سرکې موجود وه بيا داميرانوپه ضد پاڅون کول په اجماع سره منع کړی شول ، والله اعلم [210]

امام اشعري رحمت الله عليه ويلي دي : چې دظالمانو اميرانو په ضد پاڅون کول دأهل سنتو دځينو علماؤ نظر دی .

- شرح صحيح مسلم ج 1 ص 468 .[210]

(c) ketabton.com: The Digital Library

داهل سنتو څخه یوې ډلې ، خوارو ، معتزله ؤ ، زیدیه ؤ او زیاترو مرجئه ؤ دانظر دی چې دفاسق امام په مقابل کې پاڅون کول او دوسلې او زور کارول واجب دي .[211]

حافظ ابن حجر رحمت الله علیه ویلي دي : امام ابن التین رحمت الله علیه د امام داؤدي رحمت الله علیه څخه نقل کړی چې ویلي یې دي : د ظالمانو امیرانو په اړه د علماء کرامو نظر دادی چې که د فتنې ، جنجال او ظلم څخه پرته یې لیرې کول ممکن وي نو ترسره کول یې واجب دي او که داکار امکان نلري بیا صبر کول واجب دي ، ځینې علماء څخه راغلي دي چې د لومړي سر څخه د فاسق لپاره د چارو واکې ورکول روا ندي خو که چیرې په اول کې عادل وه بیا ظالم شو نو په ضدیې د پاڅون کولو د جواز په اړه اختلاف لري ، خو صحیح خبره داده چې پاڅون رواندی ترڅو چې کافر شوی نه وي که کافر شو نوبیا یې په ضد پاڅیدل واجب دي .[212]

۱- څرګند خبر داده چې د ظالمو امیرانو په ضد پاڅون کول د امام ابو حنیفه رحمت الله علیه مذهب دی .

دا له دې څخه په ډاګه کیږې چې ابو اسحاق فزاري رحمت الله علیه دامام ابوحنیفه رحمت الله علیه په هکله ویلي دي : آیا د الله جل جلاله څخه نه ویریدې چې دابراهیم بن عبد الله بن حسن سره د زما ورور پاڅون کولوته وهڅاوه هغه وویل : دا داسې وه لکه د بدر په ورځ چې وژل شوی وي ، زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې زما په اند دغه پاڅون وروکی بدر دی (یعني د ثواب له اړخه لکه چې د وړوکي بدر په غزا کې شرکت کړی وي .[213]

ابوبکر جصاص رحمت الله علیه ویلي دي : دامام ابوحنیفه رحمت الله علیه مذهب د ظالمو امیرانو په وژلو کې مشهور او واضح دی .[214]

هغه څه چې خورا څرګند او واضح دي چې د ظالمو امیرانو په ضد د پاڅون جواز د تابعینو څخه وروسته هم پخپل ځای پاتې مذهب دی لکه څنګه چې حافظ ابن کثیر رحمت الله علیه د شهید احمد بن نصر الخزاعي رحمت الله علیه په سوانحو کې لیکلي او وایي : دعلماؤ ، دیندارو ، د نیک عمل

- مقالات الاسلامیین ص 145 .[211]
- فتح الباری ج 13ص 8 .[212]
- شذرات الذهب د ابن عماد الحنبلی ج 1 ص 44 ، تاریخ بغداد ج 13ص 384 .[213]
- احکام القرآن للجصاص ج 1 ص 86 .[214]

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرونکو او په نیکی کې د هڅو کوونکو او د اهل سنتو امامانو څخه وه چې په نیکۍ به یې امر کاوه او له بدۍ څخه به یې خلک منع کول او دخلیفه واثق بالله په ضد یې قیام وکړ کوم چې قرآن کریم یې مخلوق باله ډیر زیات سخي سړۍ وه دخپل سرڅخه تیرشو .... تردې چې وېې ویل : امام غزالي رحمت الله علیه ویلي دي : په ظالم پاچا لازم دي چې د قدرت څخه لاس واخلي ځکه دا پاچا یا ګوښه شوی او یا یې ګوښه کول واجب ګرځیدلي او هغه په یقیني ډول پاچا ندی .[215]

امام ابن الوزیر رحمت الله علیه د حسین رضی الله عنه د قیام په هکله د فقهاؤ د خبرو په اړه ویلي دي : پدې مسأله کې د دوی د اتفاق ذکر دی چې دحسین رضی الله عنه کړنه یې دیزید سره د ابن الاشعث او ملګرو کړنه یې دحجاج په ضد ښه او غوره کار بللئ دی ، خو زیاترو یې د پاڅون جواز دهغه چا په ضد ورکړی چې د یزید او حجاج په څیروي ، او ځینو یې بیا دهرظالم پاچا په ضد پاڅون روا بللئ دی .

او همدارنګه امام ابن الوزیر رحمت الله علیه ویلي دي : د ظالمو پاچایانو په ضد د پاڅون څخه د ممانعت نه هغه څوک مستثنی (ځانګړی) شوی دی چې ظلم یې آخری حد ته ورسیږي اوپه پاچاهۍ کې لویه فتنه رابره شي لکه یزید او حجاج بن یوسف او هیڅوک د نظر او امامت له څښتنانو څخه د داسې ظالمو امیرانو په خیر د امامت او واکدارۍ په ورکولو نه وایې .

د تیر شوو علماء کرامو د اقوالو څخه داسې څرګندیږي چې هلته یو دریم قول هم شته او هغه د قاضی عیاض رحمت الله علیه د خبرو په درشل کې چې ذکر شو ، او هم د ابن التین رحمت الله علیه قول چې د داؤدی رحمت الله علیه څخه یې نقل کړی وه او په همدې نظر سره امام ابن حزم رحمت الله علیه او امام قرطبي رحمت الله علیه او نور هم دي .

په همدې سره دلائل را ټولیږي او هغه پدې تفصیل سره چې که ګومان یې وه چې د منکر تغیر او برابروالی یې په توان کې وه ځکه چې پدې کې وینې توئیږي که داسې ګومان یې درلود چې د پاڅون په صورت کې هیڅکله د ظالم او فاسق پاچا په وړاندې د صبر کولو څخه زیات ضرر او زیان منځته نه راځي نو پاڅون کول واجبیږي او که داسې نه وه نو بیا پاڅون کول روا ندي ددې نظر تفصیل به ان شاء الله وروسته راشي .

---

[215] - احیاء علوم الدین ج 2 ص 34 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم قول :

زیاتره علماء کرام پدې نظر دي چې باید د ظالمو پاچایانو په مقابل کې پاڅون ونکړی شي ځکه چې ددې په پایله کې بیا د مسلمانانو وینې توئیږي په لویه آزموینه کې لویږي پاچایان خپل انتقام او بدل ترې اخلي کورونه او مالونه یې چور او تالان سره مخ کیږي .امام نووي رحمت الله علیه ویلي دي : د ظالمو پاچایانو په ضد پاڅون کول او دهغوئ وژل د مسلمانانو په اجماع سره حرام بلل شوی دي اګر که دغه امیران فاسق او ظالم هم وي . له دې معنی سره سم په څرګند ډول احادیث مو جود دي .

اهل سنت ټول پدې سره متفق دي چې پاچا په فسق سره د قدرت څخه نه ګوښه کیږي خو دفقهی په کتابونو کې زموږ د ځینې اصحابو په نزد پاچا په فسق سره د قدرت څخه ګوښه کیدی شي او همدارنګه دا نظر د معتزله ؤ څخه هم ذکر شوی نو ویونکی یې غلط شوی او دا د اجماع مخالف دي .

علماء کرامو ویلي دي : د قدرت څخه یې نه ګوښه کیدل او په ضد یې د پاڅون حرمت او نه روا کیدل پدې سره دي چې په درشل کې یې د فتنو ، یې ځایه وینې توئیدو او خپل منځي جګړو منځته راتلل دي نو د منځه تللو زیان یې ترپاته کیدو خورا زیات دی .[216]
شیخ ابو عمرو عبد الحکیم حسان وایي : کومه اجماع چې امام نووي رحمت الله علیه ذکر کړې ده د زیاتو علماء کرامو په اند د ظالم پاچا په ضد د قیام په جواز ورکولو سره ماته شوې ده .
همدا امام ابن الوزیر رحمت الله علیه بیان کړې وایي : له همدې څخه امام ابن حزم رحمت الله علیه په امام ابوبکر بن مجاهد رحمت الله علیه باندې رد کړی چې دظالمو امیرانو په ضد د قیام په حراموالي یې اجماع نقل کړی وه ، نو امام ابن حزم رحمت الله علیه دا اجماع صحیح ونه بلله او دلیل یې د حسین بن علی رضی الله عنهما او ملګرو پاڅون یې د یزید په مقابل کې او دابن الاشعث رحمت الله علیه او ملګرو پاڅون یې چې کبار تابعین او غوره مسلمانان په کې وه د حجاج بن یوسف په مقابل کې .... تردې چې ویې ویل : دغه مسأله قاضی عیاض رحمت الله علیه ذکر کړی او دابن مجاهد رحمت الله علیه د اجماع دعوی یې هم په کې راوړې ده .

- شرح صحیح مسلم ج 12ص 469 .[216]

(c) ketabton.com: The Digital Library

قاضی عیاض رحمت الله علیه ویلي دي : ځینو په ده باندې د اجماع ماتوالی پدې دلیل سره وښود چې حسین بن علی رضی الله عنه ، عبد الله بن زبیر رضی الله عنه د مدینې منورې عامو مسلمانانو د بنو امیه په ضد قیامونه وکړل او همدارنګه د تابعینو څخه یوې ډلې او لومړۍ پیړۍ غوره ملسمانانو د ابن الاشعث په مشرۍ د حجاج بن یوسف په مقابل کې ترسره کړ . [217]

دامام شافعی رحمت الله علیه د پیروانو په نزد د قیام او پاڅون کوونکو په هکله دوه مشهورې نظریې شته دي :

حافظ ابن حجر رحمت الله علیه ددې حدیث شریف په شرحه کې چې : یقیناً تاسې به زما څخه وروسته به ځان خوښونه او هرڅه ځان ته غوره کول اوداسې نور کارونه ووینۍ چې بد به یې بولۍ .... أثرة : معنی داده چې : یو څوک د خپل ځان لپاره یو څه دنیوی مال او متاع ځانګړې کوي ، داقول د پیغمبر صلی الله علیه وسلم چې : د الله جل جلاله څخه خپل حق وغواړۍ . دامام سفیان ثوري رحمت الله علیه په روایت کې راغلي چې : د الله جل جلاله څخه هغه څه غواړي چې ستاسې دي . یعني چې تاسې ته خپل حق در وښئي او یاپې غوره عوض او بدل درکړي ، یعني نورښه او غوره امیران درته راولي ، دحضرت یزید بن سلمه جعفي رضی الله عنه په حدیث کې چې امام طبراني رحمت الله علیه روایت کړی راغلي دي : چې ده پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته وویل : اې د الله جل جلاله رسوله ! که زموږ داسې امیران او مشران وي چې زموږ څخه خپل حقوق اخلي او زموږ حق نه راکوي او راڅخه ګرځوی یي آیا موږ جګړه ورسره وکړو؟ پیغمبر صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل : نه ، جګړه مه ورسره کوئ په دوی باندې دهغه څه ملامتیا ده چې کړی یې دي او پرتاسو هم دخپلې کړنې مسولیت دی .

دامام اسماعیلي رحمت الله علیه د ابومسلم خولاني رحمت الله علیه په سند سره د ابو عبیده بن الجراح رضی الله عنه او هغه دعمر رضی الله عنه په مرفوع ډول روایت کړی چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : ماته جبریل علیه السلام راغی ویې ویل : ستا امت ستا څخه وروسته په فتنه او ازمایښت کې لویدونکی دی ، ماورته وویل : دکوم لوري څخه ؟ هغه وویل : دهغوئ د مشرانو او قاریانو له پلوه ځکه چې مشران د خلکو حقوق ترې اخلي بیا خلک خپل حقوق غواړي نو پدې سره په فتنه او ازمیښت کې لویږي ، او قاریان ددغه مشرانو پیروي کوي ، ماورته وویل : نو څنګه به هغه

---

[217] - الورض الباسم فی الذب عن سنة أبی القاسم د ابن الوزیر لیکنه ج 2 ص 34 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځوک سالم او بې زيانه پاتې شي چې له دوی څخه ژغورل شوي دي ؟ پيغبمر صلی الله عليه وسلم وفرمايل : دوی به دلاس په بندولو او صبر کولو سره وژغورل شي که چيرې دوی ته خپل حق ورکړل شي هغه اخلي او که يې له خپل حق څخه منع کړي هغه پريږدي .[218]

اوددې حديث شريف په شرحه کې : (چې چا دامير څخه څه بدعمل وليد نو صبر د وکړي) .

داقول د پيغمبر صلی الله عليه وسلم چې ځوک د پاچا داطاعت او پيروئ څخه ووتل ، او په دوهم روايت کې دي چې ځوک د جماعت او ډلې څخه خارج شول ، ابن ابی جمره رحمت الله عليه ويلي دي : د مفارقت څخه مطلب د بيعت د غوټې د خلاصيدلو په هکله هڅه کول دي کومه چې دهغه امير لپاره را منځته شوی وي اگر که دا ډير لږ ځيز هم وي نودهغه څخه يې د لوشتې په اندازه په کنايې ډول يادونه وکړه ځکه چې په دومره لږشي سره حساب کول په ناحقه د وينو توئيدلوته رسيږي .

اوداقول د پيغمبر صلی الله عليه وسلم چې (دجاهليت په مرگ ومړ) ، حافظ

ابن حجررحمت الله عليه وسلم ويلي دي : دامرگ داسې دی لکه د جاهليت د خلکو چې په لاروركي او ضلالت سره وه داسې امام يې نه درلود چې پيروي او اطاعت يې کيده ځکه چې دوی دانه پيژانده ، مطلب يې داندی چې کافر مړکيږي بلکې گناهگارمري ، ښايي چې تشبيه يې په ظاهره سره وي ، معنی يې داده چې د جاهليت د اهل څخه نه وي اويا داچې داد رټنې او کرکې په ځای کې راغلي او ظاهريې ترې مطلب ندی . د بيغمبرصلی الله عليه وسلم مبارک قول په بل حديث کې دا تائيدوي چې دجاهليت څخه هدف شباهت دی اوهغه داچې (ځوک چې د مسلمانانو د ټولې څخه د يوې لوشتې په اندازه لرې شو لکه چې ده د خپلې غاړې څخه داسلام غاړئ وويسته .

داحديث شريف امام ترمذی رحمت الله عليه ، امام ابن خزيمه رحمت الله عليه ، امام ابن حبان رحمت الله عليه ، د حارث اشعري رضی الله عنه له حديث څخه روايت کړی او صحيح يې بللی دی .

امام ابن بطال رحمت الله عليه : په حديث کې د امير او مشر په مقابل کې د پاڅون نه کولو دليل دی اگر که دا پاچا ظالم وي .

فقهاء پدې سره متفق دي چې د برياڼي پاچا اطاعت او دهغه سره جهاد ته تلل واجب دي ځکه چې اطاعت يې له نافرمانئ څخه غوره دی ځکه چې په اطاعت اوپيروی کې يې د ناحقه وينې توئيدل او دفتنې غلي کيدل موجود دی ، دليل يې همدا حديث شريف او نور دلائل د تأئيد لپاره شته له دې

---

[218] - فتح الباری کتاب الفتن ج 13 ص 6 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه يې هيڅ ځيز مستثنى او ځانګړي کړي دي مګرکله چې د پاچاڅخه واضح کفروليدل شي نو بيايې اطاعت او پيروي جواز نلري او چې څوک وس لري په ضد يې جهاد کول واجب دى.[219]

دحضرت عبادة رضى الله عنه د دغه حديث « چې عندكم من الله برهان » په شرحه کې حافظ ابن حجر رحمت الله عليه ويلي دي : چې پدې اړه دقرآن کريم آيت يا نبوي صحيح حديث کوم چې تأويل نه مني موجود وي ، يعني مطلب دا چې ترهغه مهاله يې په ضد پاڅون روا نه دى ترڅو يې چې کړنو څه تأويل لرلو .

امام نووي رحمت الله عليه ويلي دي : دلته د كفر څخه مطلب ګناه ده اوحديث شريف معنى داده چې تاسې د خپلو مشرانو سره دهغوى په مشرى کې جنجال مه کوى ، او په هغوى باندې اعتراض هم مه کوى ترهغه چې له دوى څخه يويقيني بد کاروويني کوم چې اسلامي شريعت داساساتوڅخه وي خو کله موچې دا ځيز ترې وليد بيايې بد وبولې او انتقاد پرې وکړي او چيرته چې ياست حق اورښتيا خبره وکړى . [220]

او نورو علماء کراموويلي دى : دلته له «اثم » څخه مطلب ګناه او کفردى په مشر او پاچاباندې ترهرهغه اعتراض او انتقاد نشي کيدى ترڅو چې په څرګند کفر کې واقع شي کوم چې دلته ښکاريږي د کفردروايت حمل کول په هغه صورت کې کيږي چې په قدرت او مشرى کې وي ، په مشرى کې ترهغه بد نه ګڼل ترڅو يې چې کفرنه وي کړى ، اود ګناه روايت د مشرى څخه پرته په نور جنجال او منازعه سره اخستل کيږي که په مشرى کې يې بده اغيزه ونلري نو دګناه په کولو سره بايد جنجال ورسره وشي پدې ډول چې دا بد عمل ته يې بايد د انتقاد ګوته ونيول شي او دسختى او تشدد څخه پرته حق ته يې رسيدل ترسره شي پدې سره چې ددغه کار توان ولري . والله أعلم .

امام ابن التين رحمت الله عليه د امام داؤدى رحمت الله عليه څخه نقل کړى چې ويلي يې دي : د ظالمو پاچايانو په اړه د علماء کرامو د انظر دى که چيرې د ظلم او فتنې څخه پرته يې د ګوښه کيدو توان درلود نو داکار پرې واجب دى او که داسې نه وه نوبيا صبر کول پرې واجب دي ، ځينې علماء کرامو ويلي دي : دلومړي سر څخه د فاسق لپاره بيعت اخستل نشته ، مګر که چيرې لومړى عادل وه بيا يې

- فتح البارى ج 13 ص 7 . [219]
- شرح صحيح مسلم ج 12 ص 469.[220]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ظلم پیل کړ نودده په مقابل کې د پاځون په اړه سره اختلاف لري خو صحیح قول دادی چې پاځون نشته ترهغه چې کافر شوی نه وي بیا یې په ضد پاځون کول واجبیږي .[221]

او ددې حدیث شریف په شرحه کې چې : زما دامت هلاکت او تباهي به د قریشو د ماشومانو په لاسونو سره وي .

حافظ ابن حجر رحمت الله علیه وایي : امام ابن بطال رحمت الله علیه ویلي : همدارنګه په حدیث شریف کې لکه وړاندې چې ذکر شول دلیل دی چې د پاچا په مقابل کې اګر که ظالم هم وي پاځون کول نشته ځکه چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم أبوهریرة رضی الله عنه ته د هغو پاچایانو نومونه اودهغوی د پلرونو نومونه وروښودل خو په مقابل کې یې د پاځون کولو امرورته ونکړ سره ددې چې ددوی په لاسونو یې د اسلامی امت د هلاکت خبرهم ورکړ ځکه چې پاځون کول په هلاکت او تباهی کې ډیرسخت دی او ددوی د اطاعت څخه ددوی دبیخ کندنې ته ډیر نږدې دی ، نودوړوکې فتنې او دآسانه کار کړنې ته یې ترجیح او غوره والی ورکړ .[222]

دریم قول :

د توان اوقدرت په شتون کې د پاځون کولو جواز او روا والی دی او هغو چې د پاځون کوونکو بریالیتوب او دمنکر له منځه وړلو ګومان غالب وي ، د وینې توئیدو او داسې نورو کارونوسره سره چې ددغه ظالم او تیري کوونکي پاچا د له منځه وړلو او پرځای یې د عادل پاچا د تعین کولو او ټاکلو په مقابل کې منځ ته راځي . علماء کرام او دخلکو مشران دغه توانمندي او بریالیتوب ټاکي . ددغه نظر دلائل وړاندې د لومړني نظر په شرحه او بیان کې تیر شول پدې سره دلائل را ټولیږي . والله أعلم ، داد یو شمیر علماء کرامو نظر دی ددې د بیانولو لپاره د علماء کرامو اقوال په لاندې ډول سره ذکر کیږي .

حافظ ابن حجر رحمت الله علیه ویلي دي : امام ابن التین رحمت الله علیه د امام داؤدي رحمت الله علیه څخه نقل کړی دی چې ویلي یې دي : کوم چې پدې اړه دعلماء کرامو نظر دی وایي : د ظالمو پاچایانو په هکله د پاځون مسأله داسې ده که چیرې د ظلم او فتنې څخه پرته یې د ګوښه کیدو توان لري نو ګوښه کول یې واجب دي ، اوکه یې توان نه درلود نوبیا صبر کول پرې واجبیږي .[223]

- فتح الباری ج 13 ص 8 .[221]
- فتح الباری ج 13 ص 11 ، شرح العقیده الطحاویه ج 1 ص 428- 430 .[222]
- فتح الباری ج 13 ص 8 ، نیل الاوطار ج 7ص 108 .[223]

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام نووي رحمت الله عليه د امام قاضي عياض رحمت الله عليه څخه نقل کړی چې ويلي يې دي : د لومړي سرڅخه د فاسق لپاره بيعت نه اخستل کيږي ، که چيرې وروسته خليفه فاسق شو نو ځينې علماء کرامو ويلي دي : ګوښه کول يې واجب دي ، مګرکه له دې امله جګړه او فتننه رامنځته کيده بياپې لرې کول نشته .[224]

امام ايجي رحمت الله عليه ويلي دي : د يو معقول لامل په سبب امت ته دامام ګوښه کيدل شته ، اګرکه دغه کار فتنې او جنجال ته هم ورسيږي نو پدې صورت کې به وړوکې فتنه اولږ زيان غوره کړای شي .[225]

له همدې سببه امام ابن عابدين رحمت الله عليه ويلي دي : که چيرې دعادل امام پيروي وشوه بيا دغه امام ظلم وکړ او فاسق شو نو پدې سره د قدرت څخه ګوښه کيدی نشي مګر پدې صورت کې د ګوښه کيدومستحق ګرځي چې د فتنې رامنځته کيدل حتمي نه وي .[226]

امام حرمين جويني رحمت الله عليه ويلي دي : که چيرې يوداسې شخص امام شي چې خلک يې پخپله خوښه پيروي کوي زياتره يې مني امرپه معروف او نهی له منکر څخه ترسره کوي او دمسلمانانو له اړخه د ورسپارل شوې دندې لپاره کفايت کوي او ددې لپاره يې کوټلي ګامونه اخستې وي نوپدې مشری کې د پرمخ لاړشي ، الله جل جلاله به يې نصرت وکړي .[227]

دکافرولسمشرپه ضد پاڅون :

وړاندې موياد کړه چې مشربه ياکافر وي او ياهم مسلمان ، همدارنګه مخکې مو ذکرکړه چې د عادل مسلمان مشرپه وړاندې امت څه دندې او مسؤليتونه لري اودا موهم يادکړه چې که دغه پاچا په ښکاره فسق سره د هغه څه نه ووت چې د عدالت غوښتنه وه .

پدې مسأله کې به ان شاء الله د هغه پاچا حکم بيانوو چې د اسلام څخه وتلي وي که دا وتل هررنګ ولري لکه د اسلامی شريعت څخه پرته په وضعي قانون عمل کول ، ياد اسلامي شريعت بدلول ، يا د الله جل جلاله په دين اودهغه په احکامو پورې ملنډې وهل ، يا داسلام او مسلمانانو په ضد ددوی ددين په سبب جګړه تپل ، يا دسيکولر نظام رواج کول او دنورو باطلونظامونو لکه ديموکراسي

[224] - شرح صحيح مسلم ج 12 ص 468 .
[225] - المواقف دامام ايجي ص 400.
[226] - حاشية ابن عابدين ج 1 ص 573 .
[227] - غياث الامم ص 277 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوداسې نور خپرول او دوسلې په زور دهغو حفاظت کول ، یا دمسلمانانو په مقابل کې د کافرانوسره دوستي د هغوی مرسته او هغوی ته لاس ورکول او داسې نوردولونه چې په هغې سره د اسلامی امت څخه وځي .

الله جل جلاله د مشرانو په اطاعت امر کړی دی چې هغوی علماء کرام او پاچایان دی ، الله جل جلاله فرمایلي دي : إِنَّ اللّهَ يَأْمُرُكُمْ أَن تُؤدُّواْ الأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُم بَيْنَ النَّاسِ أَن تَحْكُمُواْ بِالْعَدْلِ إِنَّ اللّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِ إِنَّ اللّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿58﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ أَطِيعُواْ اللّهَ وَأَطِيعُواْ الرَّسُولَ وَأُوْلِي الأَمْرِ مِنكُمْ فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿59﴾[228]

ژباړه : بیشکه الله حکم کوي تاسو ته چې و سپارئ تاسو امانتو نه د امانت خاوندانو ته او هرکله چې فیصله کوئ تاسو په منځ د خلکو کې نو فیصله کوئ په انصاف سره ، بیشکه الله ښه ځیز دی هغه ، چې نصیحت کوي تاسې ته ، په هغې سره ، بیشکه الله ، دئ ، ښه اوریدونکئ او ښه لیدونکئ / اې هغه کسانو چې ایمان مو راو ړئ دی حکم ومنئ د الله ، او حکم ومنئ درسول ، او د خاوندانو د حکم ستاسو نه ، نو بیا که ستاسو په منځ کې جګړه راشي په څه خبره کې نو و اپس کوئ هغه الله ته او رسول ته که یی تاسې چې ایمان لرئ ، په الله او په ورځ د آخرت دا کار غوره دی او ډیر ښه دی د انجام په لحاظ سره .

علماء کرامو ویلي دي : لومړی مبارک آیت د پاچایانو په اړه نازل شوئ دی ، په دوی لازم دي چې امانتونه خپلو مستحقینوته وسپاري اوکله چې د خلکو ترمنځ پریکړه کوي باید په عدل او انصاف سره یې وکړي چې هغه قرآن کریم او نبوي احادیث دي ، اودوهم : مبارک آیت د لښکر او دولس د نورو ډلو په هکله نازل شوی پدوی لازم دي چې دخپل مشراطاعت او پیروي وکړي ، کوم چې دولس د غنیمتونو په ویش د هغوی د پریکړو او جهادي امورو او داسې نورو کارونو په اړه تصمیم نیسي او کارکوي تردې چې په ګناه امر ورته وکړي خوکله یې چې د الله جل جلاله د نافرمانئ ورته وویل بیا د الله جل جلاله په نافرمانئ کې د خلکو اطاعت نشته او که د خلکو او ولس ترمنځ په کوم واړه اویالوی څیزکې اختلاف پیدا شي بیا یې د الله جل جلاله په کتاب او د پیغمبر صلی الله علیه وسلم احادیثو ته ور وړي او دهغو مطابق پرې فیصله وکړي .

---

[228] - سورت النساء آیت 58، 59 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ښکاره خبرده چې کوم هغه پاچايان چې د الله جل جلاله د حکم په خلاف احکام صادروي او خلک د هغه باطلو قوانينو په منلو مجبوروي چې د الله جل جلاله دين سره په ټکر کې وي ، دغه حاکمان په هيڅ صورت کې مسلمانان ندي لکه څنګه چې مخکې يې دلائل ذکرشول نو ددوی اطاعت او پيروي واجب نده بلکې هرڅوک دخپل توان په اندازه بايد د هغوی په مقابل کې جګړه وکړي اودا پري واجب دي .

له همدې سببه علماء کرمو ذکرکړي دي چې کوم مشران چې اطاعت کول يې واجب دي هغوی علماء ، فقهاء او هغه حاکمان دي چې د الله جل جلاله په اطاعت او پيروی سره امرکوي ، نه هغه کسان چې په منکر سره امر کوي د معروف له کولو څخه منع کوي او هغه حرام بولي او نه دهغو حاکمانو اطاعت شته چې خلک د وسلې په زورد اوسپنې او اور په کارولو سره کفرته بيايي نو دغسې حاکمان په هيڅ صورت سره هغه مشران نشي کيدی چې اطاعت او پيروي يې لازميږي .

د عبد الله بن عباس رضی الله عنهما څخه د الله جل جلاله ددې مبارک فرمان په هکله چې « وأولی الأمر منکم » کې وايي : دغه خلک فقهاء او ديني علماء دي .

عبد الله بن احمد رحمت الله عليه ويلي دي : د الله جل جلاله پيروان اوتابعداران هغه څوک دي چې خلکو ته ددين معناوې ورښئي اوهغوی ته په معروف او نيکی امرکوي اوله بدی څخه يې منع کوي نو الله جل جلاله په خپلو بندګانو د دوی اطاعت لازم کړی دی .

د جابر بن عبد الله رضی الله عنه څخه روايت دی چې دغه کسان فقهاء او علماء دي .

دعطاء رحمت الله عليه څخه د الله جل جلاله ددې مبارک فرمان په اړه چې : « أطيعوا الله و أطيعوا الرسول وأولی الأمر منکم » کې وايي : دغه کسان علماء او فقهاء دي او د پيغمبر صلی الله عليه وسلم د اطاعت څخه مطلب د قرآن کريم او نبوي احاديثو پيروي او متابعت دی .

د ميمون بن مهران رحمت الله عليه څخه راغلي دي : د الله جل جلاله ددې مبارک فرمان په اړه چې : « فان تنازعتم فی شئ فردوه الی الله والرسول » ترڅو چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم ژوندی وي اوکله چې وفات شي بيا خپله ستونزه دهغه سنتو ته وړاندې کوئ .

مجاهد رحمت الله عليه ويلي دي : « أطيعوا الله و أطيعوا الرسول وأولی الأمر منکم » څخه مطلب علماء او فقهاء دي ، « فان تنازعتم فی شئ فردوه الی الله والرسول » څخه مطلب د الله جل جلاله کتاب او دپيغمبر صلی الله عليه وسلم مبارک حديث دی او مشرانو ته هيڅ ځيزمه وړاندې کوئ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام قرطبي رحمت الله عليه ويلي دي : جابر بن عبد الله رضی الله عنه او مجاهد رحمت الله عليه ويلي دي : د « أولو الأمر » څخه مطلب قاريان او عالمان دي همدغه دامام مالک رحمت الله عليه نظر هم دی ، په همدې ډول امام ضحاک رحمت الله عليه هم ويلي دي : چې مطلب ترې فقهاء او ديني علماء دي ، ترڅې چې امام قرطبي رحمت الله عليه ويلي دي : د ميمون بن مهران ، مقاتل او کلبي څخه روايت دی چې د « أولو الأمر » څخه مطلب د جهادي ګروپونو قوماندانان دي .

سهل بن عبد الله التستري رحمت الله عليه ويلي دي : ترهغه به خلک په خير او له فتنو څخه ژغورل شوي وي ترڅوچې د پاچايانو او علماؤ قدر او احترام کوي کله چې دغه کار وکړي نو الله جل جلاله به يې د آخرت او دنيا جوړه کړي او که دوی ته په سپکه سترګه وګوري آخرت او دنيا به يې خراب شي .[229]

امام ابوبکر جصاص رحمت الله عليه ويلي دي : د « أولی الأمر » په تفسير کې علماء کرام اختلاف لري ، د جابر بن عبد الله رضی الله عنه او ابن عباس رضی الله عنهما څخه په يوه روايت کې راغلې ، اوهمدارنګه د حسن ، عطاء ، او مجاهد رحمت الله عليهم په نظر أولو الأمر فقهاء او علماء دي ، په بل روايت کې د عبد الله بن عباس او ابوهريرة رضی الله عنهما څخه راغلي دي چې : أولوالأمر د جهادې ګروپونو اميران دي ، داهم روا دي چې دآيت شريف څخه ټول مطلب دي ځکه چې دغه نوم کې ټول يادشوي کسان راځي ، ځکه چې اميران د لښکرو ، جهادي ګروپونو او دښمن د جګړې لپاره کارکوي او علماء کرام د اسلامي شريعت د ساتنې د روا او ناروا د بيانولو چارې په غاړه لري ، نو خلکو ته ددې اميرانو او مشرانو د اطاعت او دهغوی د امر منلو ويل تر هغه چې عدل کوي پداسې حال کې چې علماء کرام پخپله عادل او مراقبت والا ، پخپل دين باندې ټينګ په ورسپارل شوې دندې کې امانت کار او دا د الله جل جلاله ددې مبارک فرمان په څير دی لکه چې الله جل جلاله فرمايي : « فَاسْأَلُواْ أَهْلَ الذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لاَ تَعْلَمُونَ ﴿43﴾» [230]

ژباړه :- نو تپوس وکړئ د عالمانو نه که يئ تاسو چې نه پوهيږئ .

ځينې خلک داهم وايي : دلته په ډاګه معلوميږي چې د « أولو الأمر» څخه مطلب اميران دي ځکه چې په عدل او انصاف سره امر ورکوونکي تير شو او دغه خطاب دهغه لپاره دی چې د احکامو د پلې کولو

---

229 - تفسير قرطبي ج 5 ص 362.، اعتقاد اهل السنه لعبدالله بن احمد ج 1 ص 72- 73 .

230 - سورت النحل آيت 43 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختيار لري او هغه اميران او قاضيان دي بيا وريسې د أولى الأمر د اطاعت امر پرې عطف شوى چې هغوى هغه اميران دي كوم چې په دوى باندې حكم او پريكړه كوي پداسې حال كې چې عادل وي او خلك ترې راضي او خوښ وي پدې كې ددې څخه ممانعت نشته چې د جهادي ګروپونو د اميرانو او علماء كرامو اطاعت وشي ځكه چې په عدل سره د فيصلې كولو د امرپه لومړې والي سره د اميرانو د اطاعت ځانګړتيا پرته له نورو څخه معلوميږي تردې چې ويې ويل : د الله جل جلاله مبارک فرمان له دې څخه وروسته چې : « فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَالرَّسُولِ ...﴿59﴾[231]

ژباړه :- نو بيا كه ستاسو په منځ كې جګړه راشې په څه خبره كې نو و اپس كوئ هغه الله ته او رسول ته .

پدې سره دلالت كوي چې د أولى الامر څخه مطلب فقهاء دي ځكه چې الله جل جلاله ټولو خلكو ته د دوى د اطاعت امر كړى دى او أولى الامر ته يې حكم كړى چې د تنازع او جنجال مسأله د الله جل جلاله كتاب او د پيغمبر صلى الله عليه وسلم سنتو ته وړاندې كړه .

څوک چې عالم نه وي نو دغه مقام او منزلت نه لري ځكه چې جاهل د الله جل جلاله كتاب او د پيغمبر صلى الله عليه وسلم سنتو ته د فيصلې په وړاندې كولو او په پيښو باندې د قرآن كريم او نبوي احاديثو د دلائلو په وجوهاتو نه پوهيږي نو له دې څخه دا ثابته شوه چې د أولى الأمر څخه مطب علماء كرام دي .[232]

په يقيني ډول امام ابن كثير رحمت الله عليه ويلي دي: علي بن طلحه رحمت الله عليه د ابن عباس رضى الله عنه څخه نقل كوي چې (أولو الأمر) فقهاء او ديني علما دي.

همدارنګه مجاهد عطاء حسن بصري او ابو العاليه ويلي دي: (اولوالامر) علماء دي، خو په ظاهري ډول داسې څرګندېږي چې دغه مبارك آيت عام دى په ټولو اولولامر اميرانو او علماء تطبيقېږي [233]

امام نووي رحمت الله عليه د علماء كرامو څخه نقل كوي چې : د أولوالأمر : څخه مطلب هغه څوک دي چې الله جل جلاله يې اطاعت پرې واجب كړى وي لكه علماء او اميران داد مخكينيو او وروستيو مفسرينو فقهاو او نورو نظر څښتنانو راى ده.

- سورت النساء آيت 58، 59 . [231]
- احكام القرآن للجصاص ج 3 ص 177- 178 . [232]
- تفسير ابن كثير ج 1 ص 784 – 785 . [233]

(c) ketabton.com: The Digital Library

داهم ویل کېږي چې : مطلب یې علماء دي او همدارنګه ویل کېږي چې : اولي الامر امیران او علماء کرام دي.[234]

له همدې امله امام شوکاني رحمت الله علیه ددې آیت په تفسیر کې ویلي دي: (اولي الامر: امامان، امیران او قاضیان دي او هر هغه څوك چې شرعي مشرتوب ولري نه طاغوتي مشري [235]

حافظ ابن حجررحمت الله علیه ویلي دي: امام طیبي ویلي د الله جل جلاله په دې فرمان کې چې (أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ)[236] کې د فعل اعاده او تکرار دي ته اشاره ده چې د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم اطاعت مستقل دی او په اولي الامر کې دفعل اعاده نه ده ذکر کړې دادېته اشاره ده چې په اولي الامر کې به ځینې داسې خلك هم وي چې اطاعت او پیروي یې نه واجبېږي بیاپې د الله جل جلاله په دې فرمان کې بیان کړ چې : فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ) لکه چې وویل شي که چېرې په حق سره عمل ونکړي نو اطاعت یې مه کوئ او خپلې منځې شخړې د الله جل جلاله او رسول صلی الله علیه وسلم حکم ته وړاندې کړئ [237]

شهید سید قطب رحمت الله علیه ویلي دي:

الله جل جلاله فرمايلي دي چې: وَأُولِي الْأَمْرِ مِنكُمْ) یعنې هغه مومنان چې د ایمان شرط په کې موجود وي ، په مبارك آیت کې د اسلامي شریعت څرګند حدد الله جل جلاله او پیغمبرصلی الله علیه وسلم د اطاعت او یوائې الله جل جلاله حاکم ګڼل او د خلکو لپاره د ابتداء څخه د تشریع او قانون ګرځول او د همدغه الله جل جلاله د لوري څخه د قانون او شریعت اخیستل او د هغه څه په اړه چې الله جل جلاله شرعی نص په کې رالېږلی او همدغه الله جل جلاله ته د هغه څه په هکله چې عقلونه او پوهه او نظر په کې اختلاف لري له هغه شي نه چې د الله جل جلاله له لوري د عامو اصولو د پلي کېدو په اړه یی کوم حکم نه وي په کې راغلی له هغه څه نه چې حکم په کې راغلی وي، حکم د الله جل جلاله اطاعت اصل ګرځوي او همدارنګه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم اطاعت او پیروي هم اصل او اساس ګرځوي، ستاسو څخه د اولي الامر اطاعت د الله جل جلاله او پیغمبر صلی الله علیه وسلم

---

[234] - شرح صحیح مسلم ج 12 ص 464- 465 ،، تفسیر ابن کثیر ج 1 ص 445 .
[235] - فتح القدیر للشوکاني ج 1 ص 481 .
[236] - سورت النساء آیت 59 .
[237] - فتح الباری ج 13 ص 112 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اطاعت تابع دی تر څو دا وښيي او ثابت يې کړي چې د اميرانو اطاعت د الله جل جلاله او پيغمبرصلی الله عليه وسلم داطاعت څخه اخيستل شوی وروسته له دې چې دوی په دې سره اعتراف وکړي چې ستاسو له جملې څخه دي، په ايمان او د هغه په شرط تړل شوي دي. [238]

يقيناً چې الله جل جلاله فرمايلي دي: وَلَن يَجْعَلَ اللّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا [239]

ژباړه: او له سره به ونه ګرځوي الله لپاره د کافرانو په مومنانو باندی هيڅ لاره د حجت او د بري.

د الله جل جلاله په دې مبارك فرمان کې چې: ولن يجعل) نفي د نهي په معنی سره ده، يعنې تاسو په مسلمانانو باندې د کافرانو لخوا کوم تسلط او لاره مه ګرځوی. له همدې امله علماء کرامو ويلي دي: د کافر لپاره د مسلمان غلام مريتوب نشته د اخستلو په وسيله ملکيت هم يوه لار ده نو ځکه يې روا والی نشته په دې سره پيمان نه تړل کيږي [240]

دا دهغه چا نظر دی چې وايي آيت شريف د دنيا او اخرت اړوندو څيزونوته شامل دی ځينې علماء بيا داوايي چې آيت شريف د آخرت په څېزونو پورې اړه لري.

علماء کرامو په دې اجماع کړې ده چې : په مسلمان باندې د کافر نه په واده او نه په نورو څېزونو کې اختيار او تسلط شته له همدې امله امام ابن منذز رحمت الله عليه ويلي دي: ټول هغه علماء کرام چې علم ترې اخيستل کېږي په دې سره اتفاق لري چې په هيڅ ډول د کافر لپاره په مسلمان باندې سرپرستي نشته. [241] .

دغه قول او هغه لويه لار او سرپرستي چې په مبارك آيت کې يې رد او نفي شوې داده چې دغه کافران د مسلمانانو په سرحاکمان او مشران وي همدغه کافران په مسلمانانو د وکړه او مکړه حکم جاري کوي ځکه چې مشر دخپلې خوښې د حکم په پلي کېدو سره په خلکو زوراچوي او څوك چې ددې امر مخالفت کوي هغوی ته تعذيب ورکول کېږي ، وايو څرګند او واضح حقيقت دی نو کله چې سپڅلی شريعت د نارينه مسلمان او مسلمانې ښځې د واده په اړه د کافر سرپرستې منع ګرځولې په داسې حال کې دا ديو مسلمان نارينه او مسلمانې ښځې ځانګړنې کار دی نوځنګه به د داسې يو لوی او عظيم کار مخه ونه نيسي چې هغه اسلامي خلافت او يا په کوم هېواد کې د زياترو مسلمانانو اسلامي امارت دی آيا دابه د يو مسلمان له ځانګړي کار څخه په منع کېدو زيات غوره او ارزښتناك نه وي.

---

[238] - في ظلال القرآن ج 2 ص 690-691 .
[239] - سورت النساء آيت 141 .
[240] - تفسير قرطبي ج 5 ص 418 ، تفسير ابن كثير ج 1 ص 863 .
[241] - أحكام أهل الذمة لابن القيم ج 2 ص 414 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په يقيني ډول صحابه كرامو دپيغمبرصلى الله عليه وسلم سره په دې بيعت و کړ چې د خپلو اميرانو به اطاعت كوي او خبره به يې اوري مگر كله چې د اسلام څخه په ظاهر، څرگند او ډاگيز كفر سره چې د الله جل جلاله په دين كې يې حكم معلوم وي خارج شي نو په دې مهال له دوی څخه وځي او دې ته كوم حق نه ثابتيږي او نه په دوی باندې كوم اطاعت او پيروي شته دغه پخوانى ثابته اجماع د علماؤ كرامو څخه نقل شوی او هېڅوك نشي كولای چې ددې اجماع په اړه ووايي چې ثبوت ته څه زيان ورسوي.

د جناده بن ابي اميه رحمت الله عليه څخه روايت دی چې موږ عباده بن الصامت رضی الله عنه ته ورغلو او هغه مريض وه ورته ومو ويل الله جل جلاله د روغ كړه موږ ته يوڅه خبره وكړه چې الله جل جلاله يې درته گټه ورسوي هغه مبارك وويل: پيغمبرصلى الله عليه وسلم موږ اسلام ته راوبللو او موږ ورسره بيعت وكړ او ويې فرمايل په هغه څه كې چې بيعت يې را څخه واخيست: په رضا او ناخوښى، تكليف او راحت كې د امير خبره او رېدل او اطاعت پې كول او كه څه هم دغه اميران كوم څيز د د نيوي مال او متاع څخه د خپلو ځانونو لپاره خاص وكرځوي.

د امارت او مشرى د مستحق په وړاندې به جنجال نه كوو او مقابله به ورسره نه كوو تر څو چې ښكاره، څرگند او ډاگيز كفر ترې ووينی چې ستاسې سره د هغه په هكله د الله جل جلاله څخه په هغه كې دليل او ثبوت وي. دا حديث امام بخارى رحمت الله عليه او امام مسلم رحمت الله عليه روايت كړی او همدارنگه امام احمد رحمت الله عليه او امام ابن حبان رحمت الله عليه هم ذكر كړی دی.

بواح،: ښكاره او څرگند ته وويل كېږي.

امام نووي رحمت الله عليه د عباده رضی الله عنه د مخكيني حديث شريف په شرح كې ويلي دي: قاضي عياضي رحمت الله عليه ويلي دي: علماء كرام په دې سره متفق دي چې د كافر لپاره امامت نشته او بيعت نه ورته اخيستل كېږي او كه چېرې كوم مسلمان امير كافر شي نو د امارت څخه د عزل كړی شي.

او همدارنگه قاضي عياض رحمت الله عليه ويلي دي: كه چېرې كوم امير لمونځ پرېږدي او خلك هغه ته نه رابولي نو معزول دكړی شي.

او همدارنگه قاضي عياض رحمت الله عليه ويلي دي: كه چېرې كوم مسلمان امير كافر شي او يا شرعي احكامو ته تغير وركړي او يا مبتدع شي امارت او مشرى څخه ووت او اطاعت يې نشته ، په

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو واجب دي چې په ضد يې پاڅون وکړي او د قدرت څخه يې لرې کړي او که يې توان وي يو عادل امام يې د پرځای و دروي که چېرې دغه کار پر ته له يوې ډلې څخه بل چاته امکان نه لري نو په دوی واجب دی چې کافر امير د قدرت څخه لرې کړي. [242]

حافظ ابن حجر رحمت الله عليه ويلي دي: فقهاء په دې سره متفق دي چې د غالب امير اطاعت او تر امر لاندې يې جهاد کول واجب دي او اطاعت يې له هغه څخه چې په ضد يې پاڅون وشي غوره دی. له دې څخه يوازې هغه څه مستثنی دي چې د امير څخه ښکاره کفر سر ووهي نو په دې مهال يې اطاعت نشته، بلکې د داسې امير په ضد په توان لرونکو جهاد واجب دی. [243]

او همدارنګه حافظ ابن حجر رحمت الله عليه ويلي دي: امير د کفر په سبب په اجماع سره ګوښه کېږي نو په هر مسلمان واجب دي چې ددې لپاره را اوچت شي چاچې دغه کارته مټې را و نغښتې هغه ته ثواب او اجر دی او چاچې فريب او چالبازي وکړه ګناهکار شو او څوک چې ددغه کار څخه عاجز او بې وسه شو په هغه باندې ددغه ځای او ټاټوبي څخه هجرت کول واجب شو،[244] په دې اړه فتح الباري ج۱۳\۱۳۳ مخ وګورئ دغه اجماع ابن حجر له ابن التين څخه نقل کړې[245]

امام ابن حجر رحمت الله عليه ويلي دي: ابن التين له داودي رحمت الله عليه څخه نقل کړي چې هغه ويلي دي : کوم نظر چې علما کرام يې د ظالمو اميرانو په هکله لري دادی چې: که چېرې د فتنې او ظلم کولو پرته يې د ګوښه کېدو توان لري نو ګوښه کېدل يې واجب دي او که نه بيا صبر کول واجب دي. ځينې علماؤ ويلي چې : د لومړي سر څخه د فاسق لپاره د بيعت اخيستل نشته خو که چېرې يو عادل امير وروسته ظالم شي نو په ضد يې پاڅون نشته ترڅو کافر شوی نه وي کله چې کافر شو بيا پاڅون واجب دی. [246]

امام ابويعلي رحمت الله عليه ويلي دي: که چېرې د امير څخه يوداسې څه ښکاره شي چې په ديني لحاظ عيبناک ترې ښکاره کېږي نو په اړه يې دوکتل شي که دايمان راوړلو څخه وروسته کافر شو نو

- شرح صحيح مسلم ج 12 ص 229 ، کتاب الامارة . [242]
- فتح الباری ج 13 ص 5 او وروسته پاڼې ، نيل الاوطار ج 7 ص 198 ، [243]
- فتح الباری ج 13 ص 133 ، [244]
- فتح الباری ج 13 ص 116 . [245]
- فتح الباری ج 13 ص 8 . [246]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دامامت او مشرۍ څخه ووت په دې کې څه اشکال او سختي نشته ځکه چې د اسلامي امت څخه ووت وژل يې واجب شول.[247]

شيخ الاسلام ابن تيميه رحمت الله عليه ويلي دي: کوم امير چې داسلامي نظام څخه پرته يې دبل نظام او قانون د پيروۍ اجازه وکړه کوښه کېدل يې واجب شول او اطاعت يې حرام دى ځکه په داسې حالت کې دکفر د صفت ورکولو مستحق ګرځي.[248]

همدارنګه ابن تيميه رحمت الله عليه ويلي دي: محمدصلى الله عليه وسلم د ټولوانسانانو او پيريانو دهدايت لپاره رالېږل شوى دى که چا داباور وکړ اوعقيده يې لرله چې يو چاته د محمدصلى الله عليه وسلم د شريعت څخه وتل او اطاعت نه کول روادي نو دغه کس کافر دى وژل يې واجب دي.[249]

دغه د قران کريم، نبوي احاديثو او د ديني امامانو اقوال په څرګند ډول ددې حکم ښکارندوى دى چې څوك د مشرانو او اميرانو څخه د الله جل جلاله د دين څخه ووزي په خلکو باندې يې اطاعت واجب نه دى بلکې په ضد يې پاڅون لازم دى او که پخپله قدرت پرې نړدي بايد ګوښه کړى شي. په راتلونکو کرښو کې د ځينو علماؤ کرامو اقوال ذکر کوو چې چا دالله جل جلاله حکم پرېښود او ياېې د الله جل جلاله د اجازې پرته نور وضعي قوانين جوړ کړل او ياېې هم د خلکو ترمنځ د الله جل جلاله دحکم د پلي کولو څخه انکار وکړ.

امام ابن حزم رحمت الله عليه د هغه چاپه اړه يې د خلکو لپاره هغه قوانين جوړ وي کوم چې د الله جل جلاله په دين کې نشته وايي:

د قوانينو جوړول د څلورو وجو هاتو څخه خالي نه وي:

۱- يا لازمي فرض له منځه وړل لکه : ځينې لمونځونه، ځينې روژې ، ځينې زکاتونه ، ځينې ارکان حج ياد زنا څه اندازه حد کمول، او يا هم دقذف څه حد کمول يا ددې ټولو له منځه وړل .

۲- يا په کوم يادشوي شي کې زياتوالى يا د نوي فرض منځ ته راوړل.

۳- يا د حرام څيز حلال ګڼل لکه د خنزير غوښه، شراب څښل، د مردارو خوړل.

۴- يا د حلال څيز حرام ګڼل لکه د پسه غوښه او داسې نور هر يو ددې څخه چې څوك عقيده پرې ولري کافر او مشرك دى په يهودو او نصارى پورې تړل شوى او د هغوى څخه دي.

---

[247] - المعتمد فی اصول الدين لابی يعلى ص 234 .
[248] - الفتاوى المصرية لابن تيميه ص 507 .
[249] - مجموع الفتاوى ج 3 ص 422 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هرمسلمان دا فرض دي چې که هر څوك داسې ووينې چې د ځلورو يا دشوېو امورو څخه په يو باندې عقيده ولري پرته د توبې له غوښتلو څخه يې ووژنئ او توبه يې قبوله نکړئ که توبه يې هم وکړه ، مال يې د مسلمانانو بيت المال ته وسپارئ ځکه چې د غه کس خپل دين بدل کړى يقيناً پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي جل جلاله چاچې خپل دين بدل کړى وي وېى وژنئ) [250]دغه حديث په احکام د ابن حزم ج ۶\ ۱۱۰ مخ او همدارنګه ۲\۱۱۷-۱۰۹-۷۸-۷۷ او حديث شريف امام بخارى رحمت الله عليه امام احمد رحمت الله عليه د ابن عباس رضى الله عنهما څخه روايت کړى دى.

همدارنګه ابن حزم رحمت الله عليه ويلي دي: که چېرې څوك داسې عقيده ولري چې د پيغمبر صلى الله عليه وسلم د مرګ څخه وروسته يو شخص کولاى شي چې کوم حلال څيز حرام کړي او يا کوم حرام څيز حلال و ګرځوي او يا کوم حد واجب وګرځوي په داسې حال کې چې د پيغمبرصلى الله عليه وسلم ترمرګ وړاندې واجب شوي نه وي او يا داسې شريعت او قانون جوړ کړي چې د پيغمبرصلى الله عليه وسلم په ژوند کې يې و جود نه در لود دغه شخص کافر او مشرك دى او مال يې حلال دى حکم يې د مرتد دى او هېڅ تو پير نه لري.[251]

امام ابن کثير رحمت الله عليه د الله جل جلاله ددې حکم پ اړه چې: أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ [252]

وايي: الله جل جلاله دهغه چابدي بيانوي چې د الله جل جلاله دهغه حکم څخه سرغړاوى کوي چې ټول خير او نيکي يى په کې ده دټول شر او بدى څخه سرغړاوي کوي او دغه شخص د نورو نظرياتو، شخص او نفسياتي غوښتنو او دهغه اصطلاحاتو نه مخ اړوي چې پرته له کوم شرعي دليل څخه پرې استناد او تکيه کوي.

لکه څنګه چې د جاهليت په زمانه کې جاهلانو دخپلو نظرياتو او نفسياتي غوښتنو په بنا به يې په ګمراهى او ناپوهۍ سره فيصلې کولې، لکه تاتاريانو به چې خپل سياسي امور د چنګيزخان په لاس جوړشوي قانون په اساس فيصلې کولې چې دهغه کتاب څخه عبارت وه چې ديهوديت،نصرانيت اسلامي امت څخه اخيستل شوى وه او نور هم ورسره ګډ شوي وه او په دې کې ډېر داسې احکام وه چې صرف دده د نظر او نفسي غوښتنې زېږنده وه او بس په دې سره د غه وضعي قانون يې زامنو ته په يو اساسي قانون واو ښته پيروي او اطاعت به يې کاوه،دالله جل جلاله په کتاب او د پيغمبرصلى

- احکام ابن حزم ج 6 ص 110 ، اوهمدارنګه ج 2 ص 117 ، 78 ، 77 ، [250]
- مجموع الفتاوى ج 28 ص 524 ، سورت النساء آياتونه : 151- 152 ، الاحکام ج 1 ص 73 . [251]
- سورت مائدة آيت 50 . [252]

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله علیه وسلم په نبوي سنتو به يې وړاندې کاوه چاچې داکار وکړ هغه کافر شو وژل يې واجب دي تر هغه چې د الله جل جلاله او د هغه د پیغمبرصلی الله علیه وسلم حکم ته بېرته راوګرځي په لږاو ډېر کې یواځې د الله جل جلاله او درسول الله صلی الله علیه وسلم دپرېکړې څخه پرته حکم و نه کړي.[253]

د الله جل جلاله دکتاب او دپیغمبرصلی الله علیه وسلم د سنتو څخه پرته بل چاته خپله فیصله وړل،شیخ حمدبن عتیق نجدی رحمت الله علیه د نواقض الاسلام د ذکر کولو په درشل کې ویلي دي :څوارلسم څیز چې داسلام ماتوونکی دی : د الله جل جلاله د کتاب او دپیغمبر صلی الله علیه وسلم دسنتوڅخه پرته بل چاته خپله فیصله وړل هم د ایمان د نواقضو څخه دی . شیخ حمد بن عتیق دحافظ ابن کثیر رحمت الله علیه ددې قول په هکله چې د الله جل جلاله ددې فرمان په اړه : أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ) ، کې راوړي ،وایي: ددې په څېر عام بانده چیان هم په دې کې واقع دي او ددوی په شان هغه کسان چې دخپلو پلرونو هغه قوانین چې مشرانو يې جوړ کړي او ډېر بد او ملعون موضوعات يې په کې ځای کړي چې د رفاقو قانون ورته ویل کېږي د الله جل جلاله په کتاب او د پیغمبرصلی الله علیه وسلم په نبوي سنتو يې وړاندې کوي چاچې وضعي قانون په الهي قانون وړاندې کړ کافر دی وژل يې واجب دي تر څو چې بېرته د الله جل جلاله او د پیغمبرصلی الله علیه وسلم حکم او فیصلې ته را وګرځي [254]

د ابن تیمیه رحمت الله علیه څخه د هغو تاتارینو په هکله پوښتنه وشوه چې یوپه بل پسې د شام په هېواد یرغل کوي اسلام ښکاره کوي خو ډېر شرعي احکام نه پلي کوي د دوی حکم څه دی او په ضدیې جګړه څه حکم لري؟

په ځواب کې يې ورته وویل: د الله جل جلاله لپاره دحمد او ثناء وي: هره ډله له دوی څخه او یا نور خلك چې داسلام ظاهرو احکامو کوم چې په تواتر سره راغلي وي مخ واړوي جګړه ورسره واجب ده تر دې چې اسلامي احکام په ځان و مني اګر که ددې تر څنګ په شهادتینو اقرار وکړي او ځینې شرعي احکام هم مني لکه څنګه چې ابوبکر صدیق رضی الله عنه د زکات نه ورکوونکي ووژل.

- تفسیر ابن کثیر ج 2 ص 107 . [253]
- مجموعة التوحيد ، رساله بيان النجاة و الفكاك من موالاة المرتدين وأهل الاشراک .ص 214. [254]

(c) ketabton.com: The Digital Library

په همدې سره فقهاء کرام دعمررضی الله عنه د مناظرې څخه چې دابوبکر صدیق رضی الله عنه سره یې وکړه متفق شول او صحابه کرام هم د اسلامي حقوقو په اعادې سره متفق شول تر څو په قران کریم او نبوي احادیثو عمل وکړی شي.

او همدارنګه د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه په لسو طریقو باندې دخوارجو په اړه حدیث شریف ثابت دی چې : خوارج بدترین دخلکو ظاهراً او باطناً جل جلاله سیرت او صورت) دي ددې سره چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: خپل لمونځونه به ددوی دلمونځونو په پرتله کم ګڼئ او خپلې روژې به د دوی د روژو په پرتله په لږ نظر وینئ. دغه حدیث شریف امام بخاری رحمت الله علیه امام مسلم رحمت الله علیه امام ابن ماجه رحمت الله علیه د ابو سعیدرضی الله عنه څخه روایت کړی. امام احمد رحمت الله علیه،امام بخاری رحمت الله علیه،اوامام أبوداود رحمت الله علیه،دعمران بن حصین رضی الله عنه)څخه روایت کړی دی،امام مسلم رحمت الله علیه،امام أبوداد‌رحمت الله علیه دعلي رضی الله عنه څخه،امام احمد رحمت الله علیه،امام أبوداود رحمت الله علیه امام ابن ماجه رحمت الله علیه دانس رضی الله عنه څخه روایت کړی دی.

له دې څخه داښکاره شوه چې یواځې په اسلام باندې منګولې لګول او ځان مسلمان بلل او په ځان داسلامي احکامو له منلو پرته هغه له جګړې څخه نشي ژغورلی نو جګړه ورسره کول واجب ده تر څو ټول دین یواځې د الله جل جلاله لپاره شي او ترڅو فتنه ختمه شي نو کله چې دین دالله جل جلاله څخه پرته د بل چالپاره وي نو جګړه ورسره واجب ده.

نو هره ډله چې دځیني فرضو لکه لمونځونه، روژې، حج او یا دناحقه وینو،مالونو،شرابو، زنا، قمار او یا دخپلوانو د نکاح حراموالی ونه مانه او یا یې دکفارو په ضد جهاد کول او یا په اهلو کتابو جزیه مقررول او داسې نور واجبات او دیني فرایض او محرمات ونه مني هېچاته د هغې په انکار او پریښودو کې عذر نشته په کومو سره چې منکر او نه منونکي د وجوب یې کافر کېږي. نو هغه ډله چې یادشوي څېزونه نه مني جګړه یې په ضد روا ده اګر که په خوله اقرار هم پرې کوي په دې هکله څومره چې ماته معلومات دی د علماء تر منځ اختلاف نشته .[255]

---

[255] - مجموع الفتاوی ج 28 ص 502-503.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه ابن تیمیه رحمت الله علیه ویلي دي: هره ډله چې داسلام د ښکاره او متواتر کوم حکم د منلو څخه انکار وکړ ددیني علماؤ په اتفاق سره یې په ضد جګړه کول واجب دي اګرکه په شهادتینو باندې اعتراف هم کوي او په خوله سره یې وایي.

که چېرې یې په شهادتینو اعتراف وکړ او د پنځو لمونځونو دکولو څخه یې انکار وکړ په ضدیې جګړه کول واجب ده ترڅو چې لمونځ وکړي.

او که چېرې یې د زکات ورکولو څخه انکار وکړ جګړه ورسره واجب ده تر څو زکات ورکړي او همدارنګه که چېرې د رمضان د میاشتې د روژې نیولو او کعبې شریفې ته د حج کولو څخه انکار وکړي او دبدو کارونو دحراموالي، زنا، قمار، شرابو او داسې نورو حرامو کړل شوو څېزونو د حرمت څخه یې انکار وکړ او همدارنګه که چېرې د ناحقه وینو ، مالونو، ناموس عفت او داسې نورو څېزونو د حکم څخه چې په قران کریم او نبوي احادیثو سره ثابت دي انکار وکړي،او همدارنګه که چېرې په امر بالمعروف، نهي عن المنکر د کفارو په ضددجهاد کولو څخه تر هغه چې تسلیم شي او یا هم په ذلت سره جزیه ورکړي انکار وکړي، او همدارنګه هغه څوك چې دقرانکریم نبوي احادیثو اوسلفوصالحو،امامانو خلاف د بدعت ښکاره کوونکو په ضد جګړه هم واجب ده تر دې چې ابن تیمیه رحمت الله علیه وویل: الله جل جلاله فرمایلي دي: جل جلاله وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لاَ تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ) [256]

ژباړه: وجنګېږی جل جلاله ای مومنانو) له دغو کفارو سره ترهغه پورې چې نشي پاتې فتنه جل جلاله فساد په ځمکه کې) او شي دین جل جلاله حکم) ټول خاص الله لره جل جلاله او نور ټول باطل ادیان ورک شي) .

که چېرې ځینې ددین د الله جل جلاله لپاره او ځینې نور پرته د الله جل جلاله څخه وي نو جګړه او جهاد واجب دی ترڅو ټول دین یواځې د الله جل جلاله لپاره شي. [257]

ټېر شوي نصوص په دې دلالت کوي چې شرعي مسوولیت د عامو مسلمانانو په غاړه دا دی چې د کافر مشر په ضد پاڅون او هغه له قدرت څخه لرې کول او په ځای یې د مسلمان مشر ټاکل واجب

- سورت انفال آیت 39 . [256]
- مجموع الفتاوی ج 28 ص 510- 511 . [257]

(c) ketabton.com: The Digital Library

او حتمي دي که څوك دا توان ولري پاڅون کول پرې حتمي دي او د الله جل جلاله په وړاندې یې لوی اجر دی.

او که څوك دا توان نه لري چې د غه کافر مشر د قدرت څخه کوښه کړي نو شرعي دلایلو دا په ډاګه کړې چې په دې مهال د کافرمشر د کوښه کولو لپاره تیاری اودحالاتو برابرول ترڅو دېتولو لورو څخه پاڅون ته لاره هواره شي دا هغه واجب دي چې هېڅکله له منځه نه ځي او الله جل جلاله هېڅوك د هغه د توان څخه د پاسه نه مکلفوي.

الله جل جلاله فرمايلي دي: وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ وَمِن رِّبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدْوَّ اللّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِن دُونِهِمْ لاَ تَعْلَمُونَهُمُ اللّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنفِقُواْ مِن شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنتُمْ لاَ تُظْلَمُونَ ﴿60﴾ [258]

ژباړه: او تیاری جل جلاله ای مومنانو) لپاره د جل جلاله جنګ) ددغو جل جلاله ماتوونکو دعهد یا دمطلق کفارو) څومره چې توانیږي جل جلاله جمع کولی شي) تاسې له قوت جل جلاله اسباب د جنګ) او له روزل شوو ساتل شوو آسونو جل جلاله لپاره د جهاد) چې ویروي تاسې په دغه جل جلاله قوت او تیاري) سره دښمنان دالله او دښمنان ستاسې او نور کسان بې له دوی نه چې نه پیژنی تاسې هغوی الله عالم دی په جل جلاله عدالت د) هغوی او هرهغه څه چې نفقه کوي جل جلاله لګوی) تاسې له یوه شي په لاره د الله کې جل جلاله لپاره د ترقی د دین) پوره جل جلاله بدل دهغه) به در کړشي تاسې ته حال داچې پرتاسې به ظلم و نکړی شي جل جلاله د ثواب په لږوالي او دعذاب په ډیروالي) .

په دې مبارك آیت کې الله جل جلاله خپلو مؤمنو بندګانو ته دوسلو او جګړه ایزو ضروریاتو د برابرولو امر کوي چې دمشرکانو او دالله جل جلاله د دښمنانو د مقابلې لپاره د جګړې څخه وړاندې د دښمن دوېرولو او دآسونو دتیارولو لپاره لازمي ده ځکه چې د جګړې څخه وړاندې تیاری په جګړه کې د ښه نیت ښکارندویي کوي او دتیاری نشتوالی د وروسته والي ښکارندويي کوي چې دادمنافقانو دصفاتوڅخه دي، لکه څنګه چې الله جل جلاله فرمايي: جل جلاله وَلَوْ أَرَادُواْ الْخُرُوجَ لأَعَدُّواْ لَهُ عُدَّةً وَلَكِن كَرِهَ اللّهُ انبِعَاثَهُمْ .... ﴿46﴾ [259]

---

[258] - سورت انفال آیت 60 .
[259] - سورت توبه آیت 46 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: که اراده وی د وتلو جل جلاله غزاته له تاسره) نو هرو مرو تیار کړی به ؤ دوی دپاره د وتلو غزاته څه اسباب د تیارې ولکن نه وه غوره کړی الله پورته کیدل ددوی جل جلاله غزاته) .

داځکه چې دوی د جهاد د لپاره تیاری نه وه نیولی او د جګړو لپاره یې څه ګڼل او ناکام یې کړل بیا د ناکامانو سره یو ځای کښېناستل:

دلته اساسي توان او قوت د دښمن د مقابلې لپاره ټول هغه څه برابرول دي چې په جګړه ترې کار اخیستل کېږي خو په یقیني ډول پرته له شك څخه ایماني قوت ترما دي قوت وړاندې او مخکښې رول لوبولی شي، ځکه چې الله جل جلاله جل جلاله دسورت په لومړي سرکې دایمان د جوړښت دپیغمبرصلی الله علیه وسلم اطاعت او پیروي،داختلاف نشتوالي په دنیوي څیزونو باندې دمقابلې اوجنجال ختمول،بیایې د سورت په نیمایي کې د مادي تیاری امر،او په دې مبارك ایت کې هم په مادي تیاری امر کوي، الله جل جلاله جل په ډېرو ایاتو نو کې عموماً په ایماني تیاری امرکوي او له جګړې څخه وړاندې ورته په خاص ډول امر کوي الله جل جلاله په عام ډول په تقوی باندې د امر کولو په اړه فرمایي: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَآمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِن رَّحْمَتِهِ وَيَجْعَل لَّكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿28﴾ [260]

ژباړه : ای مومنانو وویرېږی تاسې له عذابه د الله او ایمان راوړی په رسول ددغه جل جلاله الله چې محمد دی) چې درکړي تاسې ته دوی حصې برخې له رحمته خپله او چې وګرځوي تاسې لره یوه رڼآ چې تلل په هغې سره جل جلاله پر صراط) او و بښي تاسې ته جل جلاله ګناهونه ستاسې) او الله ښه مغفرت کوونکی جل جلاله دخطیآتو) ډېر رحم والادی جل جلاله په انعام د اجر او ثواب سره) .

او همدارنګه الله جل جلاله فرمایي: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اتَّقُواْ اللّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلاَ تَمُوتُنَّ إِلاَّ وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿102﴾ وَاعْتَصِمُواْ بِحَبْلِ اللّهِ جَمِيعًا وَلاَ تَفَرَّقُواْ .... ﴿103﴾ [261]

ژباړه: ای مومنانو وویرېږی له الله نه په حق دویرې دده او مه مری مګر پداسې حال کې چې مومنان جل جلاله موحدان) یاست او منګولې ولګوی جل جلاله ای مومنانو) تاسې په رسی د الله جل جلاله چې قرآن دی) ټول او مه سره مختلف کیږی جل جلاله وروسته له اسلامه) .

او داسې نور ډېر آیاتونه په قرانکریم کې ذکر شوي دي.

---

[260] - سورت الحدید آیت 28 .

[261] - سورت آل عمران آیت 103- 102 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ايمان د صحت او جوړوالي امر د تقوى د اسبابو لټونه او منګولې پرې لږول دي د دې وضاحت چې د الله جل جلاله دلارې دمجاهدينو لويه وسله چې ځانونه پرې سنبالوي دالله جل جلاله دغه فرمان يې په اړه ذکر شوى چې فرمايي : جل جلاله إِذْ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِّنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿45﴾ وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿46﴾ قَالَتْ رَبِّ أَنَّى يَكُونُ لِي وَلَدٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ قَالَ كَذَلِكِ اللّهُ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ إِذَا قَضَى أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ ﴿47﴾ [262]

ژباړه: اى مومنانو کله چې مخامخ شى کوم فوځ جل جلاله ددښمن) سره جل جلاله چې جنګ درسره کوي نو ثابت قدم اوسى تاسې جل جلاله او مه تښتى) او يادوى تاسې الله جل جلاله ډير جل جلاله په خوله او زړه) ښايى چې تاسې په مراد ورسيږى جل جلاله په بري سره په دښمن د ذکر په برکت) او حکم ومنى تاسې د الله او درسول ددغه الله) او مه کوى جګړه په خپلو منځونو جل جلاله په کارد جهاد کې) پس بې زړه به شى تاسې او ولاړ به شي باد دنصرت او قوت او جل جلاله دولت) ستاسې او صبر کوى جل جلاله په قتال اوسختيو،بيشکه الله له صابرانو سره دى په جنګ کې په نصرت او حاظت) او مه کيږى اى مومنانو) په شان د هغو کسانو چې را ووتل له کورونو خپلو دپاره د فخر او ښودني خلکو ته شوکت دبدبه خپله) او اړوي دوى خلک) له لارې د الله جل جلاله څخه .

يقيناً الله جل جلاله خپلو مجاهدو بندګانو ته د صفونو د يوځاى کېدو او دتوليو دمخامخ کېدو په مهال د ثابت او ټينګ درېدو او د الله جل جلاله دزيات ذکر او يادښت او دپيغمبرصلى الله عليه وسلم داطاعت او پيروى او دالله جل جلاله په رسي د ټينګومنګلو لږولو دجنجال او اختلاف د پريښودلو کوم چې د ناکامى توان او طاقت د ختمېدو لامل ګرځي امرکوي. کوم چې په دې مبارك آيت کې يې امر را غلى د هغه قوي او کاري وسلې څخه دى چې مجاهدين خپل ځانونه پرې مسلح کوي او د ښمنان يې چې هر څومره مادي قوت او زور ولري داسې وسله نشي ترلاسه کولاى که چېرې مجاهدين داسې وکړي نو الله جل جلاله ورسره دى له همدې امله الله جل جلاله خپل فرمان په دې مبارک آيت سره ختم کړى چې: **جل جلاله** إِنَّ اللّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾ [263]

ژباړه : يعني الله جل جلاله د صابرانو ملګرى دى.

---

[262] - سورت انفال آيت : 45- 47 .
[263] - سورت بقره آيت 153 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

او له چاسره چې الله جل جلاله ملګرى شي او بريالى يې کړي نو هېڅوک نشي پرې کامياب ېدى لکه چې الله جل جلاله فرمايي: جل جلاله إِن يَنصُرْكُمُ اللّهُ فَلاَ غَالِبَ لَكُمْ وَإِن يَخْذُلْكُمْ فَمَن ذَا الَّذِي يَنصُرُكُم مِّن بَعْدِهِ وَعَلَى اللّهِ فَلْيَتَوَكِّلِ الْمُؤْمِنُونَ) [264]

ژباړه: که مرسته وکړي له تاسې سره الله جل جلاله لکه چې په بدر کې يې وکړه) نونشته جل جلاله هيڅ) غالب پرتاسې باندې او که مرسته ونه فرمايي له تاسې سره جل جلاله الله چې په احد کې يې پرېښودى) نو څوک دي هغه چې مرسته به وکړي له تاسې سره وروسته له هغه جل جلاله خذلان د الله جل جلاله لخوا) .

په جل جلاله الاکتفاء بما تضمنه من مغازي رسول الله و الخلفاء) کې راغلي دي:

ابو عبيده رضى الله عنه دجهاد صف برابرکړ دلومړي سرڅخه يې تر پايه پورې معاينه کاوه او کاته به يې د هر بيرغ او هر قدم سره به درېده او ويل به يې: اى دالله جل جلاله بندګانو د الله جل جلاله څخه نصرت او برياليتوب په صبر سره وغواړئ ځکه چې الله جل جلاله دصابرانو ملګرى دى، اى د الله جل جلاله بندګانو: زېرى او بشارت د هغو کسانو لپاره دى چې ستاسو څخه شهيد شي او څوک چې ژوندى پاتې شي دهغوى لپاره د نصرت اوغنيمت زېرى دى، مګر خپل ځانونه په جګړه دغشو په ويشتلو د تورو په وهلو، د نېزو په کارولو د همزولو سره په مقابله کولو ټينګ او محکم کړئ. ځکه په الله جل جلاله سره سوګند کوم هغه څه چې دالله جل جلاله سره دي پرته د هغه داطاعت په سختو ځايونو او جګړه ايزو سنګرونو کې دهغه پروردګار درضا دغوښتنې څخه پرته لاس ته نه راځي.[265]

بېشکه الله جل جلاله دخپلو هغو دوستانو حالات بيان کړي چې د بدر په ورځ دخپلو د ښمنانو د مقابلې لپاره ووتل خوکله يې چې خپل لږ شمېر او کمه وسله وليده،د دښمن د زيات شمېر اوښه تيارې په مقابل کې چې ټول له يوې مخې راوتلي وه نو په دې مهال مومنانو هغه عظيم قوت ته مخه کړه چې بل هېڅوک قوت يې مقابله نه شي کولاى او په هغه دروازه يې منګلوې ټينګې کړې چې په لاس يې د اسمانونو او ځمکې پاچاهي ده او هغه ذات چې د مومنانو د دښمنانو د هلاکېدو اراده په يو لفظ دجل جلاله کن) يعنې شه ، سره وکړي نوالله جل جلاله دا کولى شي دحکم منع کوونکي يې نشته

---

[264] - سورت آل عمران آيت 160 .
[265] - الاکتفاء بما تضمنه من مغازى رسول الله ...ج 3 ص 201

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د امر وروسته کوونکي يې نشته، په دې پو هېږو چې څه توان او طاقت نه لرو دوی څه توان او زور نه لري مګر کله چې په الله جل جلاله سره توکل و کړي او په صداقت سره الله جل جلاله ته مخ واړوي او دالله جل جلاله په وړاندې عاجزي ښکاره کړي نو الله جل جلاله د دوی دحالت بيان موږ ته کړي چې فرمايي : إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُم بِأَلْفٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُرْدِفِينَ [266]

ژباړه: يادکړی هغه وخت چې استغاثه به کوله تاسې رب خپل ته نو الله ور ورسيده له پاره دجل جلاله فرياد) ستاسې چې بيشکه زه مرسته کوونکی يم له تاسې سره په زرو تنو له پرښتو څنې يوه په بله پسې راتلونکې .

يقيناً زموږ دپيغمبرصلی الله عليه وسلم او اصحابو کرامو حالت دبدر په ورځ همداسې وه کله يې چې د مشرکانو ځواك وليد لکه څنګه چې قران کريم يې انځور وړاندې کړی په ډېر تکبر او ځان ښودنې سره دمسلمانانو مقابلې ته راووتل د پلو،سورو او مشرانو څخه يې هېڅوك وروسته نشول بلکې ټول په يو مخ را ووتل ددې لپاره مقابلې ته راغلل چې دغه د اسلام مبارك دين بالکل له منځه يوسي مسلمانان ختم کړي خلك يې ياد کړي او هر وخت دغه وېره په مسلمانانو وتپي خوکله چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم اوصحابه کرامو دکفارو مادي توان وليد چې دمقابلې توان يې نشته نو پيغمبرصلی الله عليه وسلم خپلې سختې تکيه ګاه ته مخ وا ړاوه او هغه ځواکمن ذات ته يې هيله او اميد وکړ چې عادل دی او ټوله شپه پيغمبرصلی الله عليه وسلم دخپل پروردګار په وړاندې په عاجزی، خواری او خشوع سره ولاړوه دعا او زاري يې کوله تر څو چې سهار شو دصحابه کرامو زړونه پرې وسول ترديې چې جبريل جل عليه السلام) او ورسره پرښتې يې وليدې نو پيغمبرصلی الله عليه وسلم زېری ورکړ خپلو صحابه کراموته يې بشارت ورکړ چې پرېښتې راغلې.[267]

له همدې امله امام بخاري رحمت الله عليه يو باب په دې نوم سره چې: د جګړې څخه وړاندې نيك عمل،په دې اړه يې دحضرت ابوالدرداء رضی الله عنه دغه قول راوړی چې: يقيناً تاسو د خپلو اعمالو په سبب جګړه کوی په دې کې دأبو الدرداء رضی الله عنه دغه ټکي ته اشاره ده چې د بريالیتوب دلويو اسبابو او لاملونو څخه دجګړې نه وړاندې نيك عمل کول دي.

- سورت انفال آيت 9 . [266]
- الخصائص الکبری ج 1 ص 330.[267]

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ابن القیم رحمت الله علیه د غه معنی پخپل کتاب قصیده نونیه کې راوړي وایي:

1- دغه داسې ده چې د الله جل جلاله دلښکر جګړه په اعمالو سره وي نه د زړه ورو ګرو پونو په زور سره.

2- زما دپه الله جل جلاله سره سوګند وي چې هېوادونه یې په ډېر ښت فتح کړي نه دي په داسې حال کې چې دښمن یې بې شماره ډېر وه .

3- همدارنګه زړونه یې په دې نظریاتو سره نه دې فتح کړي بلکې په علم او ایمان سره یی فتح کړي دي.

موږ ته قران کریم بیان کړي چې زموږ څخه وړاندې دمومنانو حالت هم همداسې وه یقیناً الله جل جلاله دبني اسرائیلو دحالت څخه بیان کوي کله یې چې د دښمن،زور،قوت زیات اوخپل شمېر او قوت لږ ولید الله جل جلاله فرمایی : وَلَمَّا بَرَزُواْ لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالُواْ رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ . [268] .

ژباړه: اوکله چې راووتل جل جلاله مخامخ شول) دوی لپاره جل جلاله د جنګ) دجالوت او د لښکرو دده نو وویل دوی جل جلاله یعني مومنانو) ای زموږ ربه نازل جل جلاله راتوی) کړه پرموږ صبر او کلک کړه قدمونه زموږ جل جلاله په جنګ کې) او مرسته وکړه له موږ سره په قوم د کافرانو .

کله یې چې الله جل جلاله ته رجوع وکړه او دخپل مسکین توب او عاجزئ لاسونه یې د الله جل جلاله په وړاندې پورته کړل نو نتیجه یې ډېره زرپه جل جلاله فاء) سره چې ترتیب دتعقیب سره افاده کوي راغله فرمایي: فَهَزَمُوهُم بِإِذْنِ اللّهِ وَقَتَلَ دَاوُودُ جَالُوتَ وَآتَاهُ اللّهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ [269] .

ژباړه: نومات کړل مومنانودوی جل جلاله یعني کافران) په اذن جل جلاله حکم) د الله سره او مړ کړ داود جالوت لره او ورکړ ده ته جل جلاله یعنی داود ته) الله سلطنت او حکمت جل جلاله او نبووت وروسته له مرګه دطالوت او اسموئیل علیه السلام) او ویی ښودل ده ته له هغو شیانو چې اراده یی کوله .

قران کریم یې نه یادوي بلکې په دې پرېکنده نتیجه کې یې د مادي زور او قوت هېڅ اشاره نده کړې دا دخپلو مجاهدو بندګانو لپاره یو تنبیه ده چې په الله جل جلاله باندې توکل په رښتیا سره همدغه

[268] - سورت بقره آیت 250 .
[269] - سورت بقره آیت 251.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذات اقدس ته ځان سپارنه او په مخ کې یې عاجزي کول او د الله جل جلاله په لار کې د جهاد ریښتینی نیت کول همدغه مخ په وړاندې وسله په ټولو جنګونو اوجګړو کې پرېکنده وسله ده. دهغو جامع آیاتونو څخه چې د دښمن سره د مقابلې نه وړاندې د تقوی او اطاعت د وسلې کارولو اهمیت او ارزښت بیانوي او دا چې ددغې وسلې اغېز ډېر لوی دی او بې له شکه د نصرت او بریالیتوب د رامنځ ته کېدو لامل دی الله جل جلاله فرمایي:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ . [270]

ژباړه: ای مومنانو که مددګاري وکړی تاسې له جل جلاله دین د الله او رسول د) الله سره نو مدد به وکړيجل جلاله الله) له تاسې سره جل جلاله په غلبه پردښمن) او ثابت کړي قدمونه ستاسې جل جلاله په ځای د جنګ) .

او همدا رنګه الله جل جلاله فرمایلي دي: وَلَيَنصُرَنَّ اللَّهُ مَن يَنصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ . [271]

ژباړه: او خامخا مرسته به وکړي هرو مرو الله له هغه چا سره چې مرسته ورکوي جل جلاله دین د) دغه جل جلاله الله) ته بیشکه چې الله خامخا قوي جل جلاله د خپلو احکامو په تنفیذولوکې) ډېر زورور دی جل جلاله په هرڅا) .

یقیناً الله جل جلاله یې بریالیتوب په هغه څه پورې درولي چې څوك د الله جل جلاله دپیغمبرصلی الله علیه وسلم نصرت کړی وي او دالله جل جلاله د دین نصرت کوي او دا د بریالیتوب په راتلوکې دشرط په بڼه دی او ان شاءلله تعالی په راتلونکي مبحث کې به یې په تفصیل سره دغه ځانګه د تیاری په هغه بحث کې وڅېړو چې هغه آدابو پورې اړه لري چې باید دالله جل جلاله دلارې مجاهدین ځان پرې سنبال کړي چې دا د بریالیتوب په ګټلو کې ډېر مهم او ارزښتناك دی. موږ وینو چې د بندګانو څخه د نصرت او بریالیتوب د وروسته والي اصلي او اساسي سبب او لامل دادی چې دالله جل جلاله او دپیغمبرصلی الله علیه وسلم په حق کې کوتاهي او دخپلو ورونو په برخه کې دهغوی دحقوقو نه مراعات کول دي، ځکه چې دالله جل جلاله سنت او لاره په خلکو کې تېره شوې او هېڅکله نه بدلېږي هغه داچې ګناه او کوتاهي د جګړې او جهاد څخه د وروسته والي لامل ګرځي دامیر پیروي او زیار ایستل دبریالیتوب او کامیابۍ سبب دی، دغه لار او طریقه نه وروسته کېږي او نه تغیر مومي آن تر

- سورت محمد آیت 7 . [270]
- سورت حج آیت 40 . [271]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم د صحابه کرامو په وړاندې هم پلي شوي او له دوی سره موجود وه.

کله چې ځینې صحابه کرامو دپیغمبرصلی الله علیه وسلم دامر په اجتهادي ډول مخالفت وښود داحد په غزا کې یې اجتهاداً امر ونه مانه نو د مشرکانو غشي او نېزې پس له هغه ورته ورسېدې چې د ورځې په اول کې مسلمان غالب وه له همدې سببه راشد خلیفه عمر بن الخطاب رضی الله عنه سعد بن ابي وقاص رضی الله عنه یې دغه ټکي ته متوجه کړ او ورته وفرمایل: یقیناً تاسې خپل دښمن د الله جل جلاله داطاعت او پیروي په سبب او دښمن مو د هغه د نافرمانۍ په سبب ورسره جګړه کوي که چېرې تاسې او هغوی په ګناه کې سره برابر شوي نو پرتاسو غالبېږي بیایې ورته وفرمایل: دغه ټکی د تاپه دوکه کې ونه غورځوي چې تاته د د پیغمبرصلی الله علیه وسلم صحابي او ماما ویل کېږي.

د الله جل جلاله اوکوم چا تر منځ پرته د هغه داطاعت او پیروي څخه بل کوم سبب نشته دخلکو اصل او کم اصل دالله جل جلاله په وړاندې سره برابر دی الله جل جلاله یې رب او پالونکی دی او دوی یې بندګان دي یو تر بل د اخري خاتمې په ښه والي غوراوی دی او هغه څه چې د الله سره دي د هغه په پیروي سره موندل کېږي. [272] .

که موږ وغواړو چې اسلامي خلافت منځته راشي اوپه دښمن باندې غالب او بریالي شو نو د مادي اسبابو څخه وړاندې باید الله جل جلاله په حق کې د کوتاهۍ او ګناه جبیره وشي او حتماً باید دتقوی او پرهېزګارۍ اسباب و لټول شي تر دې چې د الله جل جلاله څخه څه و غواړو او دعاورته وکړو الله جل جلاله یې د قبوله کړي الله جل جلاله ښه پوهېږي.

امام طبري رحمت الله علیه د اعداد او تیاري دآیت شریف په تفسیر کې ویلي دي: الله جل جلاله فرمایلي دي : ددې خلکو لپاره چې پخپل رب کافران شوي او ستاسو او دوی ترمنځ عهد او پیمان هم شته کله چې د دوی د خیانت او غدر څخه ووېرېدی نو تیاری ورته ونیسی، او په الله جل جلاله او پیغمبرصلی الله علیه وسلم ایمان راوړونکو. جل جلاله مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ) وایي: څومره چې توان یې لری دآلاتو څخه یی ورته تیارکړئ چې ستاسو لپاره د دوی په مقابل کې یو قوت او ځواك وي لکه وسله، آسونه، جل جلاله تُرْهِبُونَ بِهِ عَدْوَّ اللهِ وَعَدُوَّكُمْ) وایي: تاسې په دې تیاری سره د الله جل

- الاکتفاء بما تضمنه من مغازی رسول الله و الخلفاء ج 4 ص 158 . [272]

(c) ketabton.com: The Digital Library

جلاله او خپل دښمنان جل جلاله له مشرکانو څخه) وېروي دغه اثر امام طبري رحمت الله علیه پخپل سند سره راوړي دي.

د علي الهمداني رحمت الله علیه څخه راغلي چې ده دعقبه بن عامر رضی الله عنه څخه په داسې حالت کې اورېدلي چې په منبرباندې ناست وه اوویل یې: الله جل جلاله فرمایلي دي: وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ وَمِن رِّبَاطِ الْخَيْلِ)[273] خبر دار اوسئ چې قوت دغشی ویشتل دي خبردار اوسئ چې قوت د غشی ویشتل دي درې ځلې یې وویل.داحدیث امام مسلم رحمت الله علیه،امام ترمذي رحمت الله علیه،امام أبوداد رحمت الله علیه، امام ابن حبان رحمت الله علیه،امام ابن ماجه رحمت الله علیه، امام احمد رحمت الله علیه او امام بیهقي رحمت الله عیه روایت کړی دی.

د عکرمة رضی الله عنه څخه دالله جل جلاله ددې مبارك فرمان په اړه چې: وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ) څخه یې مطلب نر آسونه دي او دجل جلاله رباط الخیل) څخه یې مطلب ښځې آسونه دي.

در جاء بن ابي سلمه رحمت الله علیه څخه روایت دی چې ویلي یې دي یو سړی په مکه مکرمه کې دمجاهد رحمت الله علیه سره یو ځای شو او د مجاهد رحمت الله علیه سره جوالونه جل جلاله بوجی) وي ده وویل چې مجاهد رحمت الله علیه وفرمایل: دغه توانایي ده او مجاهد رحمت الله علیه دجهاد لپاره ځان تیاراوه او د سدي رحمت الله علیه څخه روایت دی چې جل جلاله وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ) څخه مطلب وسله ده او دا فرمان درب العالمین دی چې: جل جلاله تُرْهِبُونَ بِهِ عَدْوَّ اللّهِ وَعَدُوَّكُمْ) نو دعبدالله بن عباس رضی الله عنهما څخه راغلي چې ویلي یې دي: مطلب داچې پدې قوت سره دالله جل جلاله او ستاسې دښمنان پرې سپکوي تر دې چې وېرې ویل: ابن زید رحمت الله علیه د الله جل جلاله ددې فرمان په اړه ویلي دي چې : جل جلاله وَآخَرِينَ مِن دُونِهِمْ لاَ تَعْلَمُونَهُمُ اللّهُ يَعْلَمُهُمْ): دغه ډله منافقان دي تاسې نه پرې پوهېږی ځکه چې ستاسې سره دي او په خوله وایي لااله الا الله او ستاسې ترڅنګ جنګېږي نورو علماو ویلي چې دا دپیریانو څخه یوه ډله ده، ابوجعفررحمت الله علیه ویلي دي: صحیح قول په دې کې دادی چې وویل شي: الله جل جلاله مومنانو ته دجهاد کولو تیاری دجنګې وسلو برابرول او دهغه څه برابرول چې د الله جل جلاله د دښمنانو او د دوی د دښمنانو چې مشرکان دي لکه وسله، لنده، دآسونو تنظیمول او داسې نور او همدارنګه باید وویل شي چې دا دلیل کېدای نشي چې دقوت او توانمندی څخه مطلب د توانایي د معناګانو څخه یوه

- سورت انفال آیت 60 . [273]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښکته معنی ده په داسې حال کې چې الله جل جلاله د هغو په ټولو عامو معناوو سره امر کړی دی، که چېرې کوم ویونکی ووايي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم څرګنده کړې چې له دغه عام والي څخه يې مطلب دغه ځانګړ تیا ده چې فرمايي: الاان القوة الرمي) په دې خبردار اوسئ چې توانايي دلندئ ويشتل دي. په ځواب کې يې ويل کېږي: اګر که په حديث شريف کې دا ذکر شوي وي نو دا ترې مطلب نشي څرګندېدای چې د خير څخه هدف يواځې دغشي ويشتل دي پرته د توانايی دنورو معناګانو څخه ځکه چې دغشي ويشتل دتوانايی دمعنا ګانو څخه يوه معنی ده ځکه چې په حديث شريف کې ويل شوي دي خبر دار چې قوت او توانايي د غشي ويشتل دي او دا يې نه دي ويلي چې نوره توانايي نشته او دتوانايی څخه توره، لينده، نېزه او هر هغه څه چې د مشرکانو په وژنه کې ترې کار اخيستل کېږي لکه د غشي ويشتل يا ددې څخه ښه وسله چې دکفارو په سپکوالي او ذلت کې ترې کار واخيستل شي. [274]

امام قرطبي رحمت الله عليه دالله جل جلاله ددې مبارك فرمان په اړه چې : جل جلاله وَأَعِدُّواْلهم) ويلي دي: الله جل جلاله مومنانو ته امر کوي چې د دښمنانو د مقابلې لپاره قوت او توانايي تر لاسه کړئ خو په دې يې زور راوړئ چې بايد لومړی دتقوی په لباس ځان سنګار کړي که الله جل جلاله غوښتي وي نو کفار به يې په خبرو او يا هم په مخونو يې د يوموټي خاورې په شيندلو سره ناکام کړي وای لکه چې رسول صلی الله عليه وسلم همداسې وکړل مګر الله جل جلاله غواړي چې ځينې خلك په ځينې نوروسره د مخکيني علم او پلي شوي پرېکړې په اساس امتحان کړي کله چې ديو ملګري لپاره نيکی او ديو دښمن لپاره بدی برابروي داهم په تياری نيولو کې شامل دي، غشي

ابن عباس رضی الله عنهما وايي: تياری دلته وسله او روپی دي ، په صحيح امام مسلم کې دعقبه بن عامر رضی الله عنه څخه روايت دی چې فرمايي: ما دپيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه اورېدلي دي چې هغه په منبرناست وه فرمايل يې: جل جلاله وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ) په دې خبردار شئ چې قوت دغشي ويشتل دي خبردار شئ قوت دغشي ويشتل دي خبردار اوسئ چې قوت دغشي ويشتل دی.

يو بل حديث شريف د عقبه جل جلاله رضی الله عنه) څخه روايت دی چې فرمايي: ما د پيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه اورېدلي دي چې فرمايل يې: زر دی چې الله جل جلاله په تاسو ډېرې سيمې فتح کړي الله جل جلاله ستاسو لپاره بس دی ، نو يو ستاسې څخه دناتوانه او عاجز نه کېږي چې په

[274] - تفسير طبري ج 10 ص 32 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلو عشو لوبې وکړئ دا حدیث شریف امام مسلم رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه،امام طبراني رحمت الله علیه،امام ابوعوانه رحمت الله علیه،او امام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړی دی.

په بل حدیث شریف کې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: په هر څیز چې یوځوك لوبې کوي باطل او ناحق دی مګر دغشي ویشتل،خپل آس ته تمرین ورکول او دخپلې مېرمنې سره ساعت تېرول دا درې څېزونه صحیح او حق دي.

دا حدیث شریف امام ترمذي رحمت الله علیه،امام آبوداود رحمت الله علیه او امام نسايي رحمت الله علیه روایت کړی او صحیح یې بللی او همدارنګه امام احمدرحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام ابن حیان رحمت الله علیه او امام ابن ابي شیبه رحمت الله علیه هم روایت کړی دی.

ددې حدیث شریف معنی داده : الله جل جلاله ښه پوهېږي هر هغه څېز چې سړی پرې لوبې کوي خو دا نه اوس او نه به په راتلونکي کې څه ګټه ولري نو دا کار باطل او ناروا دی او مخ کرځول ترې غوره دي، دغه درې څېزونه اګر که پرې لوبې کېږي او ذهن پرې تازه کېږي خو دا حق دی چې په هغه څه پورې تړل دي چې ګټه لري ځکه د غشي ویشتل او آس تربیه کول دا ټول هغه څیزونه دي چې په جګړه کې مرسته کوي او د خپلې مېرمنې سره لوبې کول ښايي هغه څه ته واوړي چې زوی یې تولد شي چې بیا به الله جل جلاله په یو والي مني او د همغه ذات عبادت به کوي له همدې امله دغه درې څیزونه حق او صحیح دي دحضرت عقبه بن عامر رضی الله عنه څخه روایت دی چې د نبي کریم صلی الله علیه وسلم څخه یې ذکر کړی چې: الله جل جلاله درې کسان په یو غشي جنت ته داخلوي: جوړوونکی یې چې په جوړولو کې یې د الله جل جلاله څخه اجر غواړي،او ویشتونکی یې .

دا حدیث شریف امام أبوداود رحمت الله علیه،امام ترمذي رحمت الله علیه او امام نسايي رحمت الله علیه په دې لفظ سره روایت کړی چې: په جوړولو کې یې دالله جل جلاله څخه خیر او اجر غواړي، همدا حدیث د امام نسايي رحمت الله علیه سره دخالد بن یزید رضی الله عنه په روایت سره ذکر شوی او امام نسايي رحمت الله علیه وایي: حسن بن اسماعیل بن مجالد خبر راکړی چې عیسی بن یونس دعبدالرحمن بن یزید جابر څخه روایت کړی او ویلي یې دي چې ماته أبوسلام دمشقي ویلي چې خالد بن یزیدجهني ویلي عقبه بن عامر زما تر څنګ تېرېده ویې ویل ای خالده راځئ چې لاړ شو غشي وولو یوه ورځ له دوی څخه وروسته شوم بیایې وویل ای خالده: راشه چې د هغه څه نه دخبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړم چې رسول صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي نو زه راغلم بیاېې وویل چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: الله جل جلاله په یوغشي باندې درې کسان جنت ته داخلوي جوړوونکی یې چې په جوړولو کې یې دالله جل جلاله څخه اجر غواړي، د هغه ویشتونکی اولینده یې،غشی وولئ په آسونو سواره شئ، چې غشي وولئ ماته ډېرګران دي تر هغه چې په آسونو سواره شي، لوبې یواځې په درې څېزونو کې دي یو سړی د خپل آس تربیه کول ا و دخپلې مېرمنې سره لوبې کول، پخپل غشي او لیندی سره ویشتل چاچې دغشي ویشتل د هغې د زده کړې څخه وروسته پرېښودل چې مخ ترې وګرځوي نو دانعمت دې ناشکري او کفران یې وکړ. بیاېې وویل: په هغه نعمت یې ناشکري وکړه. خالد بن یزید یواځې امام ابن حبان رحمت الله علیه توثیق کړی ، کله چې سنن دامام أبوداد رحمت الله علیه ته مراجعه وکړې نو دخالد بن یزید څخه یی روایت کړی وه ویل یې: سعید بن منصور خبر راکړی چې عبدالله بن مبارك راته ویلي چې عبدالرحمن بن یزید بن جابر راته ویلي چې: ابو سلام راته ویلي چې خالد بن زید او هغه دعقبه بن عامر څخه روایت کړی ویلي یې دي چې ما دپیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه اورېدلي چې فرمایل یې: الله جل جلاله په یو غشي سره درې کسان جنت ته داخلوي جوړوونکی یې چې په جوړولو سره یې د الله جل جلاله څخه اجر غواړي او د هغه ویشتونکی او لینده یی،غشی وولي آو په اسونو سواره شي چې غشي وولي دا ماته ډېر غوره دی له دې چې په آسونو سواره شي،نشته لوبې مګر په درې څېزونوکې: یوسړی خپل آس ته تمرین ورکوي او د خپلې مېرمنې سره لوبې کوي په خپل غشي او لیندې سره ویشتل کوي چاچې د غشي ویشتل وروسته ترزده کړې هېرکړل او مخ یې ترې وګرځاوه دا د الله جل جلاله نعمت دی چې پرې یې ښود او یاېې دهغه ناشکري وکړه په زیات ګومان سره کوم چې په سنن نسایي کې راغلي غلط دی او صحیح یی خالد بن زید دی.

همدارنګه امام احمد رحمت الله علیه دغه حدیث له څلورو طریقو څخه روایت کړی چې په درې واړه سندونو کې دخالد بن زید څخه او څلورم سند یې دعبدالله بن ازرق څخه روایت شوی،امام مناوي رحمت الله علیه په فیض القدیر کې ویلي دي: امام احمد رحمت الله علیه د عقبه بن عامر رضی الله عنه څخه روایت کړی په سند کې یې خالد بن زید دی ابن قطان رحمت الله علیه ویلي دي : هغه مجهول الحال دی دهمدې سببه حدیث نه صحیح کېږي.[275]

---

[275] - فیض القدیر ج 2 ص 299.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ابن ماجه رحمت الله دا حدیث د بلې لارې د عبدالله بن زید بن أزرق رحمت الله علیه څخه روایت کړی او ویلي یې دي: امام ابو بکر بن ابي شیبه رحمت الله علیه را ته ویلي چې یزید بن هارون رحمت الله علیه را ته ویلي دي چې هشام الدستوایي رحمت الله علیه خبر کړي یو دیحیی بن أبي کثیر څخه له ابوسلام هغه له عبدالله بن ازرق څخه او هغه له عقبه بن عامر جهني او هغه له پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه روایت کړی چې فرمایلي یې دي: یقیناً الله جل جلاله په یوه غشي سره درې کسان جنت ته داخلوي جوړوونکی یې چې په جوړولو کې یې د الله جل جلاله څخه اجر غواړي او ویشتونکی یې او مرسته ورسره کوونکی یې .

او همدا رنګه پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: غشی وولئ او سورلي وکړئ او چې غشی وولئ ماته ډېر غوره دی له دې څخه چې په آسونو سواره شئ هرهغه څه چې مسلمان پرې لوبې کوي باطل دي مګر ویشتل یې د غشي او دخپل آس تمرین یې او دخپلې مېرمنې سره لوبې دا درې څیزونه حق او صحیح دي. عبدالله پرته له امام حبان رحمت الله علیه څخه بل چانه دي توثیق کړی او همدا رنګه دغه حدیث شریف امام دارمي رحمت الله علیه د عبدالله بن زید الأزرق له لارې روایت کړی دی .

د الله جل جلاله دغه مبارك فرمان چې: وَمِن رِّبَاطِ الْخَيْلِ) امام حسن، امام عمرو بن دینار اوامام ابو حیوة رحمت الله علیهم اجمعین ویلي چې: ومن رُبُط الخیل) د راء او باء په ضمې جل جلاله پیښ) سره جمع د رباط لکه کتاب او کُتُب،امام ابوحاتم رحمت الله علیه دامام ابن زید رحمت الله علیه څخه نقل کړی چې: رباط) د آسونو څخه پنځه او له هغه څخه زیاتو ته وایي او تولی یې دجل جلاله ربط) دی دا هغه دی چې یوله بل سره تړل کېږي دا د دښمن په وړاندې دآسونو تړلوته وایی . شاعر ویلي دي:

الله جل جلاله دآسونو د تړلو امر د دښمن په وړاندې کړی

په جګړه کې چې بېشکه الله جل جلاله ښه بریالی کوونکی دی

مکحول بن عبدالله رحمت الله علیه ویلي دي:

تاسو ما په دې ملامتوی چې د دښمن په وړاندې آسونه برابروم او ساتم یې

او الله جل جلاله خپل پیغمبرصلی الله علیه وسلم ته ددې کار امر کړی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د آسونو د ساتلو ډېر لوی فضيلت او اوچت مقام دی دعروة البارقي رحمت الله عليه او يا آسونه دجهاد لپاره تيار ولاړ وه مستحب او ښې يې ښځې اسپې دي.

حضرت عکرمه رحمت الله عليه او نورو امامانو ويلي چې : همدا صحيح نظر دی څکه چې د اسپې خېټه خزانه ده او شايي فخر او وياړ دی او همدا رنګه د جبريل جل جلاله عليه السلام) سورلی اسپه وه، امامانو جل جلاله عليهم السلام) دأبو هريره رضی الله عنه څخه روايت کړی چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: اسونه درې ډوله دي يو د سړي لپاره اجر يو ډول آس د سړي لپاره د الله جل جلاله د عذاب څخه ساتنه او بل دسړي لپاره عذاب وي...: دا حديث شريف امام بخاری رحمت الله عليه،امام مسلم رحمت الله عليه،امام نسايي رحمت الله عليه، امام ترمذي رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه او امام ابن ماجه رحمت الله عليه روايت کړی دی، په دې کې دآس د اسپې څخه څه ځانګړتيا او امتياز نشته، دښه آس ډېر اجر او زياته ګټه ده، د پيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه پوښتنه وشوه چې کومه غاړه جل جلاله الرقاب) غوره دی؟ پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل: دکومې چې قيمت زيات او د خپل څښتن په وړاندې ارزښتناکه او قيمتي وي. په دې لفظ سره امام بخاری رحمت الله عليه، امام ابن ماجه رحمت الله عليه او امام بيهقي رحمت الله عليه روايت کړی او امام مسلم رحمت الله عليه ، امام ابن خزيمه رحمت الله عليه امام ابن حبان رحمت الله عليه د حضرت ابوذر رضی الله عنه څخه په دې لفظ روايت کړی چې: د کومې غاړې خلاصول ډېر غوره دي پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل: د خپل اهل په وړاندې چې ډېر غوره او ښه وي او د قيمت په لحاظ اوچته وي .

او امام نسايي رحمت الله عليه دابووهب الحشمي رضی الله عنه څخه روايت کړی چې ده لره صحبت هم شته ويلي يې دي چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلي: تاسو دپيغمبرانو نومونه کېږدی او الله جل جلاله ته غوره نومونه عبدالله او عبدالرحمن دی دجهاد لپاره آسونه تيار کړی په تنديو او شاوو يې لاسونه کش کړی په کافرانو پسې يې وزغلوی د مسلمانانو دفاع پرې وکړئ دخپل منځي انتقام لپاره يې مه کاروئ. او تاسو بايد هغه آسونه خپل ځان ته غوره کړئ چې رنګ يې د توراو سره ترمنځ وي په تندي کې يې سپين رنګ وي او پښې يې هم سپين رنګ ولري. او يا هم تك سور چې په تندي او پښو کې يې سپينوالی وي او يا هم تك تور چې په تندي او پښو کې يې سپينوالی موجود وي. دا حديث

(c) ketabton.com: The Digital Library

شریف امام ابو داود رحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه،امام طبراني رحمت الله علیه او ابو یعلي ابو وهب الجشمي رضی الله عنه څخه روایت کړی او ابو وهب صحابي دی.

او همدارنګه امام ترمذي رحمت الله علیه دابوقتاده رضی الله عنه څخه روایت کړی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: بهترین د آسونو تك تور کوم چې دتندي په وسط کې یې لږ سپینوالی او په پاسنۍ شونډه کې یې هم سپین والی موجود وي، بیا هغه آس دی چې د تندي په منځنۍ برخه کې یې سپین والی وي، پښې یې تر ښنګرو سپینې وي او دغه سپین والی یې تر زنګنونو جل جلاله رکبتینو) پورې نه وي بیا که چېرې تك تور آس نه وي نو بیا سوربخن تور په یاد شوو ځانګړتیا وو سره غوره دی. دغه حدیث امام ابوداودرحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه او ابن ماجه روایت کړی دی. او همدارنګه امام دارمي رحمت الله علیه دحضرت ابو قتاده رضی الله عنه څخه روایت کړی چې یو سړي وویل: ای دالله رسوله: غواړم چې یوآس په بیه واخلم نو کوم یو واخلم؟ پیغمبرصلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل: تك تور چې په پاسینۍ شونډه کې یې سپین والی موجود وي او مخکینۍ پښې یې هم ترښنګرو سپینې وي او پښې یې تر ورنونو پورې سپینې وي او یا هم سور بخن په همدې ورته والي سره یې واخله غنیمت به هم ترلاسه کړي او ځان به هم وژغورې، پیغمبرصلی الله علیه وسلم به جل جلاله شکال) آس نه خوښاوه، شکال: هغه آس ته وایي چې درې پښې یې سپینې او څلومه یې سپین والي ونه لري.

دغه حدیث امام مسلم رحمت الله علیه،امام ابوداودرحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه،امام ابن ماجه رحمت الله علیه او امام بیهقي رحمت الله علیه ټولو دحضرت ابو هریره رضی الله عنه څخه روایت کړي .

که چېرې وویل شي چې دالله جل جلاله ددې مبارك فرمان په اړه جل جلاله وَأَعِدّوا لَهُم مَا استَطَعتُم مِن قُوَّةٍ [276].

ژباړه : او تیاروی جل جلاله ای مومنانو) لپاره جل جلاله د جنګ) ددغو جل جلاله عهد ماتوونکو یا مطلق کفارو) څومره چې توانیږی جل جلاله جمع کولی شی) تاسې له قوت جل جلاله اسباب د جنګ) او له روزل شوو او ساتل شوو آسونو جل جلاله لپاره د جهاد) .

---

[276] - سورت انفال آیت 60 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

کفایت کوي نو دغشو ویشتلو او آسونو تیارولو ځانګړی یادښت ته څه اړتیاوه؟ ویل کېږي چې : کله چې آسونه دجګړې اصلي او بنسټیزه وسیله ده دکومو په تندیو کې چې خیر او نیکي لیکله شوې وي،دا یوه ډېره محکمه او قوي وسیله،او ټینګ سنګرونه دي په همدې سره مجاهدین دجګړې په ډګر کې تاوېږي او په سختو او خطرناکو حالاتو کې ګرځي را ګرځي، نو له همدې کبله دقدرت او احترام په سبب یې یاد کړي. دعزت په سبب الله جل جلاله دهغو په ګردونو سوګند یادکړی او فرمایلي یې دي:

جل جلاله وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا) [277] سورت العادیات. ایت اول .

ژباړه: قسم دی دآسو نو په ځغلېدونکیو چې آواز ایستونکي دي له سینو څخه آواز پورته کول له ګېډوڅخه .

کله چې غشي دجګړې د بریالیتوب او دښمن ته د غاښ ماتوونکو وسلو څخه دی او ځاني تلفاتو ورکولو ته ډېر نږدې او غوره وسله ده نو پیغمبرصلی الله علیه وسلم په ځانګړي ډول یاد کړي او زیاته پاملرنه یې ورته ورکړې ددې په ډول په قران کریم کې د جبریل او میکائیل جل جلاله علیه السلام) مثال او داسې نور مثالونه هم ذکر شوي دي.

او دا مبارك فرمان چې الله جل جلاله فرمایلی دی : جل جلاله تُرهِبونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُم) [278]

ژباړه: چې تاسې وېروی په دې سره د الله جل جلاله دښمنان او ستاسې خپل دښمنان له یهودو، قریشو او د عربو نور کافران، جل جلاله وَآخَرينَ مِن دونِهِم) یعني: د امام سدي رحمت الله علیه په قول سره فارسیان او رومیان تري مطلب دي، ځینې وایي: مطلب تري پیریان دي همدا قول امام طبري رحمت الله علیه هم غوره کړی دی، ځینې وایي: په دې سره ټول هغه اشخاص مقصد دي چې دښمني یې نه پېژني، دا قول د امام سهیلي رحمت الله علیه دی. ځینې وایي: دوی بنو قریظه دي، ځینې وایي: دوی پیریان دي. ځینې وایي: نور خوك دي.

دا مناسب نه دي چې ددوی په هکله څه وویل شي ځکه چې اللهجل جلاله جل جلاله فرمایلي دي:

جل جلاله واخرین من دونهم لاتعلمونهم الله یعلمهم) [279]

ژباړه: او نور کسان یی له دوی نه چې نه پیژنې تاسي هغوی الله عالم دی ، په جل جلاله عداوت د) هغوی .

- سورت العادیات آیت 1 . [277]
- سورت انفال آیت 60. [278]
- سورت انفال آیت 60 . [279]

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو څنګه چې يو څوك په دې علم لرلو د عوی کوي مګر کوم چې صحیح حدیث د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه په دې اړه راغلی او هغه دا چې : په دې آیت شریف کې راغلی چې دوی پیریان دي، بیا پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي: بېشکه شیطان هغه چاته د مرض او خفګان باعث نه کېږي چې په هغه کور کې ښه او غوره آس موجود وي.

دغه حدیث شریف حارث بن ابي اسامه د ابن الملیکي او هغه د خپل پلار او بیا خپل نیکه څخه د پیغمبرصلی الله علیه وسلم نه روایت کړی دی ، عبدالباقي بن قانع په معجم الصحابه کې د عمروبن عریب الملیکي او هغه د خپل پلار او بیا یې د خپل نیکه څخه روایت کړی دی. آس ته یې ځکه عتیق وو‌ایه چې دا د هر عیب څخه پاك وي. روایت دی چې: پیریان هغه کور ته نه داخلېږي چې په هغه کې آس وي او پیریان د آس د ښنانمې څخه تښتي. [280]

وروسته تر هغه چې امام جصاص رحمت الله علیه په احکام القرآن کې د جل جلاله رمی جل جلاله غشی ویشتلو) او د هغه دزده کړې په فضیلت کې او د هغه د نه پرېښودو په اړه احادیث ذکرکړل وېې ویل: ددې حدیث شریف مطلب چې : خبردار چې زور او قوت په غشي وشتلو کې دی، دادهغو عمده او اساسي وسلو څخه دی چې برابر ول یې د دښمن د مقابلې لپاره واجب او لازم دي، داد دې نفې نه کوي چې نورې وسلې د قوت او زور له ډلې نه دي بلکه دا عام لفظ دی چې ټول هغه څېزونه چې د دښمن د مقابلې او جګړې لپاره کار ول کېږي ورته شامل دي او همدارنګه نورې ډول ډول وسلې او جنګي آلات په دې کې شامل دي.

په خپل سند سره یې د حکم بن عمیر رضی الله عنه څخه روایت کړی هغه ویلي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: موږ ته پیغمبرصلی الله علیه وسلم امر کړی وه چې په جهاد کې به خپل نوکان نه پرې کوو او فرمایلي یې دي چې: په نوکانو کې زور او قوت دی .

داحادیثو په مستندو کتابو نوکې مي ونه موند، ابن قدامه رحمت الله علیه ویلي دي: امام احمدرحمت الله علیه ویلي دي: عمر رضی الله عنه ویلي: خپل نوکان اوږده کړی ځکه چې دا د دښمن ټپي کیدو ته ضرور دي اود دښمن په سیمه کې وسله ده ، امام احمدرحمت الله علیه ویلي: ددښمن په سیمه کې نوکانو ته اړتیاشته، ایا دیته نه ګوری کله چې غوټه خلاصوی او یا کوم څیز ته اړتیا وي نو که نوکان ونه لری خپله اړتیا پوره کولی نه شی.

---

[280] - تفسیر قرطبی ج 8 ص 38 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حکم بن عمیررضی الله عنه څخه يې روایت کړی چې: موږ ته پیغمبرصلی الله علیه وسلم امر کاوه چې په جهاد کې خپل نوکان پرې نه کړو ځکه چې زور او قوت په نوکانو کې دی .[281]

دا په دې دلالت کوي چې کوم شی چې د دښمن د مقابلې لپاره اړین وي او مجاهدینو ته ځواك وربښي هغو ته د تیاری او برابری امر کړل کیږي، الله جل جلاله فرمايلي: جل جلاله وَلَوْ أَرَادُواْ الْخُرُوجَ لأَعَدُّواْ لَهُ عُدَّةً) [282].

ژباړه :او که اراده وي ددوی د وتلو جل جلاله غزاته له تاسره) نو هرومرو تیارکړی به ؤ دوی دپاره د وتلو غزا ته څه اسباب د تیاری .

الله جل جلاله بد پرې وبلي ځکه چې دوی د دښمن په مقابل کې تیاری او د مقابلې څخه وړاندې يې ورتګ پرېښی وي. [283] .

د شیخ الاسلام ابن تیمیة رحمت الله علیه څخه د غشي ویشتلو او د هغې د زده کړې دفضیلت او د هغه و عید په اړه چې چاغشي ويشتل زده کړل او بيا يې پرېښودل، د غشي ویشتلو ، په نېزه وهلو او په توره باندې وهلو ترمنځ په فضیلت او غوره والي کې توپیر چې کوم یو ډېر غوره دی نو ده رحمت الله علیه جواب ورکړ چې: الحمد الله رب العالمین: د الله جل جلاله په لار کې د غشي ویشتل او د الله جل جلاله په لار کې د نېزې کارول او د الله جل جلاله په لار کې د تورې وهل دا ټول هغه څیزونه دي چې الله جل جلاله او دهغه پیغمبرصلی الله علیه وسلم يې امر کړی دی او یقیناً الله جل جلاله دغه درې واړه ذکر کړې، په یقیني ډول الله جل جلاله دا درې واړه ذکر کړي او فرمايلي يې دي: جل جلاله فَإذا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّى إِذَا أَثْخَنتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاء حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا) [284].

ژباړه: نو کله چې مخامخ شوی جل جلاله په جنګ کې) له جل جلاله هغو کسانو) سره چې کافران شوي دي نو ووهي ، وهل د ورمېږو جل جلاله دهغو) تر هغه پورې چې ښه ډېر مو ووژل دوی او پرې غالب شوي نو جل جلاله وتړئ دوی)، بیا سخت محکم کړئ تړل، جل جلاله د دوی چې درڅخه خلاص نشي)، پس بیا یا احسان ورسره وکړئ احسان کول وروسته جل جلاله له بندي کولو او تړلو يې)، او یا تاسو فدیه کړی دوی فدیه کول جل جلاله په عوض يې مال واخلی یا مسلمانان بندیان را

- مغنی د ابن قدامه ج 9 ص 467 . [281]
- سورت توبه آیت 46 . [282]
- احکام القرآن للجصاص ج 4 ص 253 . [283]
- سورت محمد آیت 4 . [284]

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلاص کړئ) جل جلاله جنګ ورسره کوئ)، تر هغه پورې چې کېږدي جل جلاله جنګیالیان د) جنګ وسلې.

او همدارنګه الله جل جلاله فرمايلي دي: جل جلاله فَاضْرِبُواْ فَوْقَ الأَعْنَاقِ وَاضْرِبُواْ مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ) [285]

ژباړه: نو ووهئ تاسې جل جلاله سرونه ددې کافرانو) دپاسه، د ورمېږونو، او ووهئ تاسې له دغو جل جلاله کفارو څخه هر هربند) او ټولې ګوتې.

او همدارنګه الله جل جلاله فرمايلي دي: جل جلاله يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللّهُ بِشَيْءٍ مِّنَ الصَّيْدِ تَنَالُهُ أَيْدِيكُمْ وَرِمَاحُكُمْ) [286]سروت مائده آيت ۹۴.

ژباړه: ای هغو کسانو چې ایمان یې راوړی دی جل جلاله یعنې ای مؤمنانو) خامخا ازمويي تاسې هر ومرو الله جل جلاله په يوه شي له ښکاره جل جلاله په وخت د احترام کې) چې رسېږي جل جلاله ځينو د) هغو ته لاسونه ستاسې جل جلاله چې واړه دي) او جل جلاله ځينو د هغو ته) نېزې ستاسې جل جلاله چې غټ دي دغه ازمېښت کوي).

او همدا رنګه الله جل جلاله فرمايلي دي: جل جلاله وَأَعِدّوا لَهُم مَا استَطَعتُم مِن قُوَّةٍ وَمِن رِباطِ الخَيلِ تُرهِبونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُم وَآخَرينَ مِن دونِهِم) [287]

ژباړه: او تیاروی جل جلاله ای مؤمنانو) لپاره جل جلاله دجنګ) د دغو جل جلاله ماتوونکو د عهد يا د مطلق کفارو) څومره چې توانېږی جل جلاله جمع کولی شی) تاسې له قوت جل جلاله اسباب د جنګ) او له روزل شوو ساتل شوو آسونو جل جلاله لپاره د جهاد) چې وېروي تاسې په دغه جل جلاله دقوت او تیاری) سره دښمنان د الله او دښمنان ستاسې، او نور کسان، بې له دوی نه.

امام مسلم رحمت الله علیه پخپل صحیح او دنورو احادیثو په کتابونو کې د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه ثابته ده چې په منبر باندې يې د غه آيت شريف تلاوت کړو او ويې فرمايل: خبر دار اوسی چې په يقيني ډول قوت د غشي ويشتل دي، خبردار اوسی چې يقيناً زور د غشي ويشتل دي، خبردار اوسئ چې يقيناً زور او قوت د غشي ويشتل دي.

---

[285] - سورت انفال آيت 12 .
[286] - سورت مائدة آيت 94 .
[287] - سورت انفال آيت 60 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په صحیح کتاب کې له پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه ثابت دي چې فرمايلي يې دي: غشی وولئ په آسونو سواره شئ او که په غشي ويشتل وکړئ ماته تر هغه خوښ دی چې په آسونو سواره شي او چاچې په لينده د غشي ويشتل ياد او زده کړل بيا يې هېر کړل زما له امت څخه نه دی.

امام مسلم رحمت الله عليه په دې لفظ سره روايت کړی چې: چاچې د غشي ويشتل زده کړه بيا يې پرېښوده زما له امت څخه نه دی يا يقيناً گناه کار شو .

امام ابو داود رحمت الله عليه دحضرت خالد بن زيد رضی الله عنه او هغه دحضرت عقبه بن عامر رضی الله عنه څخه په دې لفظ سره روايت کړی چې : چاچې د غشي ويشتل وروسته د زده کړې څخه دمخ اړولو په سبب پرېښودل نو دايقيناً يو نعمت دی چې پرېښی يې دی او يا هم ددغه نعمت ناشکري يې کړې ده، امام ابن ماجه رحمت الله عليه د ابن لهيعه او هغه د عثمان بن نعيم الرعيني رحمت الله عليه او هغه دمغيره بن نهيك رحمت الله عليه څخه روايت کړی چې د دعقبه بن عامر الجهني رضی الله عنه څخه اورېدلي چې ويلي يې دي : ماد پيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه اورېدلي چې فرمايل يې: چاچې د غشي ويشتل زده کړل او بيا يې پرېښودل يقيناً زما نافرماني يې وکړه، امام احمد رحمت الله عليه دخالد بن زيد او هغه د عقبه بن عامر رضی الله عنه له لارې د پيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه روايت کړی چې فرمايلي يې دي: چاچې دغشي ويشتل زده کړل بيا يې هېر کړل وروسته تر هغې چې ياد يې کړل نو دا يو نعمت دی چې کفران او ناشکري يې کړېده . اوهمدارنګه امام احمد رحمت الله عليه دعبدالله الازرق رحمت الله عليه او هغه د عقبه پن عامر الجهني رضی الله عنه څخه پدې لفظ روايت کړی چې : چاچې د غشي ويشتل د زده کړې څخه وروسته هېر کړل په يقيني ډول يې د هغه ذات ناشکري وکړه چې ورښودلې يې وه.

او همدارنګه امام الدارمي رحمت الله عليه دعبدالله بن زيدالازرق رحمت الله عليه او هغه د عقبه بن عامر رضی الله عنه څخه په دې لفظ سره روايت کړی چې: چاچې د غشي ويشتل وروسته د زده کړې څخه هېر کړل په يقيني ډول يې دهغه ذات کفران او ناشکري وکړه چې ورښودلې يې وه.

په يو روايت کې راغلي دي چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: چاچې د غشي ويشتل وروسته د زده کړې څخه هېر کړل نو دا يونعمت دی چې ناشکري يې وکړه، د سنتو په کتابونو کې راغلي چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: هره لوبه چې انسان يې کوي باطله ده مګر د غشي ويشتل او خپل آس ته تمرين ورکول او د خپلې مېرمنې سره ساعت تيري کول دغه ټول څېزونه صحيح او حق

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. او همدارنګه پيغمبرصلی الله علیه وسلم فرمايلي دي: زرده چې ستاسو لپاره به فراخه سيمې فتح شي او الله جل جلاله ستاسې لپاره بس او کافي دی. نه عاجز کېږي يو ستاسې څخه تر دې چې په خپلو غشو لوبې وکړی، امام مکحول رحمت الله علیه ويلي دي: عمر رضی الله عنه د شام خلکو ته وليکل چې خپلو اولادونو ته د غشي ويشتل او د آسونو سورېدل ورووښيئ، په صحيح امام بخاری کې د پيغمبرصلی الله علیه وسلم څخه په مبارك حديث کې راغلي دي چې فرمايلي يې دي: ای د اسماعيل اولادې غشي وولئ ځکه چې ستاسې پلار غشی ويشتونکی وه.

دغه حديث امام بخاری رحمت الله علیه او امام احمد رحمت الله علیه روايت کړی، او همدارنګه امام احمد رحمت الله علیه او امام ابن ماجه رحمت الله علیه په دې لفظ سره چې: غشي وولئ ای د اسماعيل جل جلاله علیه السلام) اولادې ځکه چې ستاسې پلار غشی ويشتونکی وه) .

پيغمبرصلی الله علیه وسلم دبنو اسلم د قبيلې دځوتنو سره تېرېده چې غشي يې ويشتل نو پيغمبرصلی الله علیه وسلم وفرمايل: ای داسماعيلجل جلاله علیه السلام) ځامنو! غشي وولئ ځکه چې ستاسو پلار غشي ويشتونکی وه، غشي وولئ زه دفلاني ځامنو سره ملګری يم نو يوې ډلې خپل لاسونه د ويشتلو څخه ونيول پيغمبرصلی الله علیه وسلم وفرمايل: ولې غشي نه ولی؟ دوی په ځواب کې وويل: موږ به څنګه غشي وولو او ته ورسره يې؟ پيغمبرصلی الله علیه وسلم وفرمايل: غشي وولئ زه ستاسو ټولو سره يم سعدبن ابي وقاص رضی الله عنه وويل : پيغمبرصلی الله علیه وسلم دخپلې چانټې څخه ماته غشي راويستل يعنې داحددغزا په ورځ يې خپله چانټه را پرانيستله او ويې فرمايل: زما مور او پلار د درڅخه جار شي غشی ووله.

د غه حديث امام بخاری رحمت الله علیه، امام ترمذي رحمت الله علیه او امام احمد رحمت الله علیه روايت کړی دی.

علي رضی الله عنه ويلي دي: ما پيغمبرصلی الله علیه وسلم داسې نه دی ليدلی چې خپله مور او پلار يې د يو ځای چاته ياد کړی وي پرته له سعدرضی الله عنه نه چې يوازې هغه ته به يې ويل: ای سعده! غشیووله زما پلار او مور د درڅخه جارشي. انس رضی الله عنه ويلي دي چې پيغمبرصلی الله علیه وسلم فرمايلي دي: د ابوطلحه غږ په سنګر کې تر سلو کسانو غوره دی.

په دې لفظ سره امام ابن عبدالبر رحمت الله علیه په استيعاب کتاب کې ياد کړی او امام نووي رحمت الله علیه په تهذيب الاسماء کې راوړی او ابو بکر محمد بن عبدالغني البغدادي رحمت الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

علیه په تفیید نومي کتاب کې په دې لفظ یاد کړی چې : په لښکر کې د ابو طلحه غږ تر یوې ډلې غوره دی. په دې اړه [288] .

کله به چې په لښکر کې وه د پیغمبرصلی الله علیه وسلم په مخکې به په ګونډو شو او خپله چانټه به یې پرانیستله او ویل به یې: زه ستا څخه جار او قربان شم زما مخ دستا دمخ پرده او ډال شي، پیغمبرصلی الله علیه وسلم به ورته دتورې، غشي او لیندی شکل غوره کاوه، دسنتو په کتابونو کې راغلي دي چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: چاچې دالله جل جلاله په لار کې غشی ګوزار کړکه دښمن ته ورسېداو خپل هدف یې وویشت او یاهم ونه رسید ویشتونکی ته دغلام د ازادېدو هومره ثواب دی.

دغه حدیث شریف امام نسایي رحمت الله علیه روایت کړی دی او همدا رنګه یې په دې لفظ سره روایت کړی چې: چاچې د الله جل جلاله په لار کې یو غشی ګوزار کړ دښمن ته ورسېد هدف یې وویشت او یا هم خطا شو،ده ته د یو غلام د ازادېدو هومره ثواب دی. اوهمدارنګه امام ابن ماجه رحمت الله علیه دغه حدیث روایت کړی دی او امام احمد رحمت الله علیه په دې لفظ سره چې: هر هغه شخص چې د الله جل جلاله په لار کې یې غشی ګوزار کړ هدف ته ونه رسید او یا هم ورسید ده ته دومره ثواب دی لکه د حضرت اسماعیل جل جلاله علیه السلام) د اولادې څخه یې کوم غلام او یاونیزه ازاده کړی وي، او همدارنګه امام ترمذي رحمت الله علیه پرته له نسایي څخه په دغه لفظ سره روایت کړی چې: چاچې کوم غشی د الله جل جلاله په لار کې ګوزار کړ نو دومره ثواب یې دی لکه کوم غلام یې چې آزاد کړی وي امام ترمذي رحمت الله علیه وایي: دغه حدیث صحیح دی .

د سنتو په کتابونو کې راغلي چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: الله جل جلاله په یوغشي سره درې کسان جنت ته داخلوي جوړوونکی یې چې په جوړولو کې یې خیر او نیکي غواړي، ویشتونکی یې، او د هغه برابر وونکی چې د دوی مرسته یې کړې وي. ځکه چې د غه د جهاد کړنې او اعمال دي او جهاد هغه غوره عمل دی چې انسان یې ترسره کوي. دا دحج او نورو نفلي عباداتو څخه غوره دی...

تر دې چې ویې ویل: له همدې امله د جهاد په سنګرونو کې اوسېدل د مکې او مدینې تر اوسېدلو غوره او بهتر دي په سنګرونوکې د نېزې او غشي کارول او په هغې تمرین کول د نفلي عبادت څخه غوره دي.

---

[288] - تقیید ج 1 ص 416.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په صحیحینو کې د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه روایت دی چې فرمایلي یی دي: په یقیني ډول په جنت کې سل درجې دی چې دهرو دوو درجو تر منځ دومره مسافه ده لکه د ځمکې څخه تر اسمان پورې ، دا الله جل جلاله د خپلې لارې مجاهدینو ته ځانګړې کړې دي.

دغه ټول عملونه چې یاد کړل شول د هر یوه لپاره خپل مناسب ځای دی چې د بل څخه په کې غوره والی لري.

توره د دښمن د یو ځای کېدو په وخت کې او نېزه ددښمن د نږدې کېدو په مهال ، لنده د دښمن دلرې کېدو په مهال او یا هم په هغه وخت کې چې پرده موجوده وي لکه سیند او یا جنګي کلا او داسې نورو ځایونو کې کارول کېږي.

کوم عمل چې د دښمن د نابودی لپاره ډېر اغېزمن او د مسلمانانو لپاره ډېر ګټور وي همغه غوره او بهتره دی دا کار د دښمن دحالاتو او دمجاهدینو دحالاتو د اختلاف په سبب مختلف او ځانګړي حالات لري کله د غشي ویشتل ډېر ګټور وي او کله هم د نېزې وهل ډېر ګټور وي دا هغه څېزونه دي چې غازیان پرې ښه پوهېږي [289]

- مجموع الفتاوی ج 18 ص 8-12.[289]

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الله جل جلاله ددې فرمان په تفسير کې چې جل جلاله ولو أرادوا الخروج لأعدوا له عدة) امام قرطبي رحمت الله عليه ويلي دي: کله چې داسې وه او همدی ددوی په کمښت او له بشپړی مرتبې څخه په ټيټوالي يې دلالت و کړ نو له همدې امله درې ګوني احکام پرې مرتب شول:

لومړی: دوی ته په فئ او غنيمت کې هيڅ ونډه نشته

لکه چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم په صحيح امام مسلم کې د بريده رضی الله عنه په روايت شوي حديث شريف کې فرمايلي دي: بيا دوی را وبوله چې دخپلوکورونو څخه دمهاجرينو کورونو ته راشي او په دې يې خبر کړه که دوی دا کار وکړ نو هغه حقوق ورکول کېږي کوم چې په مهاجرينو اچول شوي دي که چېرې يې له دې کار څخه سر غړونه وکړه نو بيايې په دې خبر کړه چې د بانډه چې مسلمانانو په څېر به وي په دوی به د الله جل جلاله هغه فرمان پلی کېږي چې په نورو مومنانو به وي دوی ته به په فئ او غنيمت کې څه ونډه نه وي مګر په هغه وخت کې دوی ته برخه ورکول کېږي چې د مسلمانانو سره يو ځای جهاد وکړي.

دوهم: د بانډه چيانو ګواهي به د ښاري وګړو په برخه کې نه قبلېږي

ځکه په دې کې تهمت منځ ته راځي دېته امام ابوحنيفه رحمت الله عليه جواز ورکړی او ويلي يې دي: په دې کې د هر تهمت مراعات نه کېږي او دده په وړاندې ټول مسمانان عادلان دي. امام شافعي رحمت الله عليه جواز ورکړی په دې شرط چې د ګواهی ورکوونکی به عادل او خلك به ترې راضي او خوښ وي همدا نظر صحيح دی ځکه چې همدا مسأله مو په سورت بقره کې بيان کړې وه.

اللهجل جلاله جل جلاله اعراب جل جلاله بانډه چيان) دلته په درې صفتونو سره يادکړي چې يو يې: کفر او نفاق دی ، دوهم يې: کوم څه چې خيرات کوي دا سې ګڼي لکه قرض او پور او د دې انتظار کوي چې تاسو ته به کوم تکليف او ناکامي ورسي.

دريم صفت يې دادی چې: په الله جل جلاله او د اخرت په ورځ ايمان لري او هغه څه چې د الله جل جلاله او دپيغمبرصلی الله عليه وسلم يه وړاندې يی خيرات کوي عبادت يی شمېري نو هغه څوك چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

داصفت ولري نو ډېره لرې ده چې ګواهي یې ونه منل شي او ددوهم او لومړي صفت والاوو سره یې وصلول باطل دي او دریم دا چې د ښاري خلکو لپاره یې امامت ځکه منع دی چې په سنتو نه پوهېږي او د جمعې لمونځونه نه کوي، امام ابو مجلز رحمت الله علیه د بانډه چې امامت بدګڼلی او مکروه یې بللی دی امام مالك رحمت الله علیه ویلي دي: امامت دنه کوي اګر که بانډه چې قاري هم وي ، امام سفیان ثوري رحمت الله علیه امام شافعی رحمت الله علیه امام اسحق رحمت الله علیه او أهل الرای ویلی دي : د بانډه چې پسې لمونځ کول روا دی او دا قول امام ابن المنذر رحمت الله علیه هم غوره کړی خو په دې شرط چې د لمانځه حدود قایم کړي .[290]

امام شوکاني رحمت الله علیه ددې مبارك آیت په برخه کې چې: جل جلاله وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ لَأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً) په هکله وايي: که چېرې پخپله دعوی کې رېښتیني وي او ته یې په دې خبرولای چې ستاسره جهاد کوي مګر له دوی سره د جهاد لوازم او ضروري څیزونه نه وه نو د جهاد اړینو څیزونو تیارول او لاس ته راوړل به یې د جهاد څخه وړاندې نه وای پرېښې لکه چې مومنان دجهاد تیاری نیسي نو معنی دا چې دوی جهاد ته تلل او د غزا لپاره تیاری یې اصلاً نه غوښت.

تیاری: هغه څه ته وايي چې یو مجاهد ورته اړتیا لري لکه وسله، سورلي، او خوراکي څیزونه.

او دا مبارك آیت چې: جل جلاله وَلَٰكِن كَرِهَ ٱللَّهُ ٱنبِعَاثَهُم) یعنی الله جل جلاله ددوی تلل جهاد ته ښه نه ګڼل، نو جهاد ته له تللو څخه پاتې شول.

او دا مبارك آیت چې: جل جلاله وقیل اقعدو امع القاعدین) ویل کېږي چې ددې قول ویونکي شیطان وه چې دوی ته به یې وسواس وراچوه داسې هم ویل کېږي: ځینو به ځینې نوروته پخپل منځ داسې ویل، داسې هم ویل کېږي: دا قول پیغمبرصلی الله علیه وسلم دوی ته د غصې او قهر په حالت کې وو ایه.

داسې هم ویل کېږي چې : دا دذلت او سپکاوي څخه عبارت دی یعنی الله جل جلاله ددوی په زړونو کې د جهاد څخه وروسته والی وروغورځاوه چې دا کار دوی ته ذلت او سپکاوی دی.

---

[290] - تفسیر قرطبي ج 8 ص 232.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دا مبارك لفظ چې جل جلاله مع القاعدين) يعنې د معذورو وګړو لکه ړندو، مريضانو، ښځو او ماشومانو سره کيناستل په دې کې د دوی بدي، سپکوالی او کموالی داسې ښئي چې هېڅ پټوالی په کې نشته.[291]

امام آلوسي رحمت الله عليه ددې مبارك آيت چې جل جلاله و أعدوالهم) په هکله وايي: دا د ټولو مومنانو لپاره خطاب دی ځکه چې د کفارو په مقابل کې تياری د ټولو ګډه دنده ده معنی دا چې د هغو چا لپاره چې عهد او وعده يې ماته کړې د جګړې تياری و نيسي او د مقابلې لپاره يې ځانونه آماده او تيار کړي لکه څنګه چې دا دمبارك آيت د سياق غوښتنه ده، يا په مطلق ډول د کفارو د جګړې لپاره تياری دی همدا نظر غوره او بهتر دی لکه څنګه چې د آيت راتلونکی يې غوښتنه او تقاضا لري، او دا جې جل جلاله ماستطعتم من قوة) معنی دا چې هر هغه څه چې په هر ډول له هغه څخه په جګړه کې ګټه اخيستل کېږي، د قوت اطلاق يې د مبالغې له وجې پرې وکړ دا يې ځکه ذکر کړ چې د بدر په غزوه کې يې تياری نه درلود نو خبرداری يې ورکړ چې له پوره تياری پرته په هر وخت کې بريالیتوب منځ ته نه راځي د ابن عباس رضی الله عنهما څخه د قوت تفسير د وسلو په انواعو شوی دی، عکرمه رضی الله عنه ويلي: قوت: جنګي کلاګانې او د پټېدو ځايونو ته ويل کېږي، په يو بل روايت کې د عکرمه رحمت الله عليه څخه راغلي چې د **قوت** څخه مطلب نرآسونه دي. وروسته تر هغه چې د غشي ويشتلو په اړه يې احاديث شريف ذکرکړل ويې ويل: په دې پوهېږی چې نن ورځ په غشي ويشتلو سره د دښمن اصلي هدف نه ويشتل کېږي ځکه چې دوی کلاشنکوپونه او توپونه کاروي ددوی نوو وسلو د غشو استعمال څه ګټه نه لري که د دوی په څېر وسله ونه کارول شي هلاکوونکی مرض به عام شي، دمسلمانانو شړل به زيات شي، مسلمانان به بې زړه او کمزوري شي په نړۍ به د کفارو او بې لارو سلطنت او واکمني راشي، کوم چې زما نظر دی ،الله جل جلاله ډېر ښه پوهېږي. دغه مقابله په مسلمانانو واکمنو او ددين په مرسته کوونکو ده، ښايي د هغه غشو ويشتلو فضيلت او بهتري داوسنې غشو ويشتل ثابتوي ځکه چې هغه ددې په ځای دريږي ترڅو داسلام داصل او اساس څخه دفاع وکړي، زه دا نه وينم چې يو داعي به ويشتلو ته ضرورت نه لري مګر دغه ويشتل به يې جنت ته ان شاءالله دبرياليتوب سبب وګرځي او دا لري نه ده چې دغه ويشتل به د الله جل جلاله په دې عموم

---

[291] ـفتح القدير ج 2 ص 366 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مبارك فرمان کې چې جل جلاله واعدوالهم ما استطعتم من قوه....) کې شامل شي ... تر اخره قوله پورې يې الله جل جلاله د پرې رحم وکړي. [292]

کله چې مسلمانان د مستقيم جنګ او جګړې څخه عاجز شي نو د وسلې او ضروري آلاتو د حتمي او لازمي پوره کېدو په اړه شيخ الاسلام ابن تيمه رحمت الله عليه وايي: لکه څنګه چې دجهاد تياري لپاره دقوت او آسونو د برابری په هلکه کله چې د کېدلو څخه يې عاجز وي نو هر هغه څه چې پرته له هغه څخه واجب نه بشپړيږي نو هغه هم واجب دي. [293]

بېشکه ايماني برابرښت جل جلاله ايماني تربيه) واجبه او د بریاليتوب اساسي عنصر ګنل کېږي، او ګناه په ناکامی کې يو واضح او څرګند اثر لري او د ځينې غړو ګناه او د الله جل جلاله نا فرماني کله هم ټول لښکر ته زيان رسوي مګر دا صحيح ده چې وويل شي چې ددغه تياري په سبب بايد جهاد وروسته شي؟ هغه ځواب چې شرعي نصوص او اوسنی وضع پرې د لالت کوي دادی: چې کله جهاد فرض عين شي نو د ايماني تربيې د پوره کېدو لپاره يې وروسته کېدل نشته او يا هم چې کله دښمن د مسلمانانو په کوم هېواد يا سيمه يرغل وکړي، يا کفار پرې تېری وکړي او هلته په خلکو غير شرعي جل جلاله وضعي) قانون چلوي اوس د ټولو يا زياترو اسلامي هېوادونو همدا حالت دی، په دې ډول جهاد د فرض عين دی د ايماني تربيې د بشپړېدو لپاره يې وروسته والی ناروا دی، د دې ډول فرض عين جهاد وروسته کېدل ديو لوی فساد او زيان منځ ته راتللو سبب ګرځي.

ايا هلته له دې څخه لويه فتنه بله هم شته چې کفارو د اسلامي هېوادونو مرکزونه تر خپلې ولکې لاندې راوستلي پر دوی باندې کفري وضعي قوانين پلي کوي د مسلمانانو په منحرف او بې لارې کېدوکې بې حده هڅې کوي ترڅو يې په مختلفو لارو او فريبنده وسيلو سره د خپل دين نه وګرځوي ګمراه يې کړې او اسلامي هېوادونه د هغوی دښمنانو ته په دې ډول و سپاري چې ټوله شتمني يې لوټ ، فساد او بې لارې په کې خپره کړي نو هغه څوک چې ددې کفارو په مقابل کې د جهاد د ورسته کېدو په نظر دي تر څو دمجاهدينو تربيه بشپړه شي نو ددوی دا نظر د هغو عامو دلايلو مخالف دی کوم چې د جهاد د وجوب، دوام او ترقيامته پورې د هغه په استمرار او اوردېدو باندې دلالت کوي.

- روح المعانی ج 2 ص 110. [292]
- مجموع الفتاوی ج 28 ص 259 . [293]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې نظر څښتن په دې نه پوهېږي چې کفار د مومنانو په مقابل کې هغې پورې جګړه کوي چې د خپل دین څخه یې وګرځوي او هېڅکله دجهاد تربیه ورکوونکو ته دا فرصت او موقع نه پرېږدي چې د خپل فکر سره سم مجاهدین وروزي زموږ اوسنی وضع ددې خبرې غوره ګواه ده. ځکه دغه مجرمان دخپلو ټولو تشویقي او ویره خپراوي وسیلو په درلودلو سره کومې چې د زیاتې اغېزې ،خبري رسنیو او مادي وسیلو په شتون سره کولای شي چې په عامو وګړو اغېز وکړي په دې ډول کوم کسان چې د تربیې په نوم ورسره یو ځای شي او یو قدم وړاندې لاړ شي نو په حقیقت کې مجاهدین څو قدمه وروسته راولي او نتیجه ډېره ښکاره او څرګنده ده او هغه دډېرو خلکو د توري او مال تر اغېزې لاندې ددین ضایع کېدل او له منځه تلل دي د الله جل جلاله خومره ریښتینی فرمان دی چې وایي: جل جلاله وَلاَ يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّىَ يَرُدُّوكُمْ عَن دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُواْ.....) [294]

ژباړه : اوهمېشه به وي دوی جل جلاله کافران) چې جنګ به کوي دوی له تاسې سره ترهغه پورې چې بېرته وګرځوي دوی تاسې له دینه ستاسې که یې لاس ورسېږي جل جلاله او موقع و مومي) .

او همدارنګه الله جل جلاله فرمایلي دي چې: جل جلاله وَلَن تَرْضَى عَنكَ الْيَهُودُ وَلاَ النَّصَارَى حَتَّى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ ..) [295]

ژباړه : او هیڅکله به راضي نشي له تانه جل جلاله ای محمده) یهودان او نه نصرانیان ترهغه پورې چې متابعت وکړې ته ددین ددوی .

همدا رنګه دغه کافران هېڅکله هم د صالحې او نیکی تربیې کومه وسیله نه پرېږ دي تر دې چې د هغه په وړاندې خنډونه پیدا کړي او یا یې هم د خپل معنوی مفهوم څخه داسې خالي کړي چې یواځې نوم او شکل یې پرته له کومې ګټې او معنی څخه پاتې شي له همدې امله الله جل جلاله فرمایلي دي: وَلَولا دَفعُ اللَّهِ النّاسَ بَعضَهُم بِبَعضٍ لَهُدِّمَت صَوامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَواتٌ وَمَساجِدُ يُذكَرُ فيهَا اسمُ اللَّهِ كَثيرًا ۗ وَلَيَنصُرَنَّ اللَّهُ مَن يَنصُرُهُ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزيزٌ ﴿40﴾) [296]

ژباړه : که چیرې نه وای دفع کول د الله خلکوسره څینې ددوی لره په ځینو نورو باندې خامخا نړولې شوې به وې تکیې او مدرسې او عبادتخانې او مسجدونه چې یادولی شي په هغو کې نوم د الله ډیر او

---

[294] - سورت بقره آیت 217 .
[295] - سورت بقره آیت 120 .
[296] - سورة حج آیت 40 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

خامخامرسته به وکړي هرو مرو الله له هغه چا سره چې مرسته ورکوي جل جلاله دين د) دغه الله ته بيشکه چې الله خامخا قوي د خپلو احکامو په تنفيذولوکې) ډېر زور والادی په هرچا).

که چېرې الله جل جلاله کافران د خپلې لارې په مجاهدينو دفع کړي نه وای نو د الله جل جلاله د عبادت لپاره به کوم نيك او سپېڅلی ځای پاتې نه وه.

امام قرطبي رحمت الله عليه ويلي دي: که چېرې الله جل جلاله خپلو پيغمبرانو او عامو مسلمانانو ته ددښمنانو(کافرانو) وژل نه وی رواکړي نو مشرکانو به اسلامي نړۍ تر خپلې ولکې لاندې راوستې وی اودعبادت هغه ځايونه به يې له عبادت کولو څخه خالي او تش کړي وای چې د ټولو آسماني دينونو مشرانو ښوولي دي، مګر دا کافران يې دفع کړل او مخه يې ونيوله جهاد يې پرې واجب کړ ترڅو ديندراه خلك دعبادت کولو لپاره موقع ومومي، جهاد په ټولو امتونو کې يو پخوانی امر او فرمان دی په همدې سره شرائع جوړ شوي او ټول دعبادت او پرستش ذوات پرې را غونډ شوي، لکه چې ويې ويل: د جهاد کولو اجازه دارنګه ورکړشوه چې مومنان دغزا وکړي ، بيا دغه امر او فرمان په دې قول سره نورهم زور وموند چې جل جلاله وَلَوْلاَ دَفْعُ اللّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَّفَسَدَتِ الأَرْضُ وَلَكِنَّ اللّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ) [297]

معنی دا چې که چېرې غزا او جهاد نه وای نو حق به مغلوب کړی شوی وای، کوم چې نصاری او صابئين جهاد بدبولي داپې د مذهب سره مخالف نظر دی ځکه که چېرې غزا نه وی نو هغه دين به له منځه تللی وی چې دفاع ترې کوي او همدارنګه دغه مواضع کومې چې وړاندې ددوی د تحريف ، تبديل او منسوخ کېدونه ددې معنی لپاره ذکر شوی دی ، معنی دا چې که د جهاد په وسيله ددې کفارو مقابله نه وی نو د موسی عليه السلام په زمانه کې به کليسا وې نړېدلې وای او د عيسي عليه السلام په زمانه کې به صومعی او بيعي جل جلاله چې دواړه د عبادت ځايونه دي) نړېدلي وای اودمحمدصلی الله عليه وسلم په زمانه کې به جوماتونه له منځه تللی وای امام ابن عطيه رحمت الله عليه ويلي دي: ددې مبارك آيت په تفسير کې همدغه صحيح نظر ويلی شوی دی.[298]

ددې مبارك آيت د معنی په څېر د الله جل جلاله دغه فرمان دی چې: وَلَوْلاَ دَفْعُ اللّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَّفَسَدَتِ الأَرْضُ وَلَكِنَّ اللّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ . [299] .

- سورت بقره آيت 251 . [297]
- تفسير قرطبی ج 12 ص 70 ، تفسير بيضاوی ج 4 ص 129 ، فتح القديرج 3ص 157، زاد المسير ج 1 ص 300 . [298]
- سورت بقره آيت 251. [299]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : او که چیرې نه وای دفع جل جلاله منع) کول د الله جل جلاله خلکولره ځینو ددوی لره په ځینو نوروسره نو خامخا به خرابه شوې وه ځمکه د هیواد په ظلم سره و لیکن الله جل جلاله څښتن د فضل جل جلاله احسان) دی په خلکوباندې جل جلاله نو ځینې په ځینو نورو سره له فساد څخه منع کوي) .

په دې معنی چې الله جل جلاله کافران په مومنانو او ظالمان په مظلومانو سره ، مفسدان په نیکانو سره دفع کوي او مخنیوی یې کوي که داسې نه وای نو کافران او مفسدان به غالب شوي وای ځمکه به یې د خباثت او فساد څخه ډکه کړې وای او مومنانو او نیکانو به نه د الله جل جلاله عبادت کړی وای او نه به یې د اسلام سپېڅلی دین ته دعوت تر سره کړی وای.[300]

له همدې امله امام ابن القیم رحمت الله علیه مجاهدین په دې ډول ستایلي دي:

یقیناً چې خپل نفسونه یې د الله جل جلاله په مینه د هغه ددین په دفاع او نصرت، او د لااله الاالله په اوچت والي او د هغه د دښمنانو په مخنیوي کې یې وبایلل، دوی دهر هغه چا دعملونو په اجر کې چې پخپلو توروېې ساتنه کوي اګر که پخپلو کورونو کې شپه تېره هم کړي ورسره شریك دی او ددې مجاهدینو لپاره دهغو عابدانو د عبادت په څېر اجر دی چې د دوی د جهاد او فتوحاتو په سبب یې کوي ځکه چې همدغه مجاهدین یې یواځینی سبب دی او شارع متسبب د بشپړ فاعل په مقام کې په ثواب او عذاب کې یو شانته ذکر کړی دی. له همدې امله د نیکی بلونکي او د بدی بلونکي د هر یوه لپاره هغه دکړنې په سبب د هغوی د پیروانو په څېر ثواب او عذاب دی .[301]

دا یو څرګند حقیقت دی چې ایماني چمتووالی د ژوند په ټولو مرحلو او وختو نو کې ترسره کېږي که دا دجهاد په پیل یا د جهاد په درشل او یا هم وروسته مرحله کې وي ځکه چې الله جل جلاله خپل پیغمبرصلی الله علیه وسلم ته دعبادت په دوام او استمرار تر هغې امر کړی چې مرګ ورته راشي الله جل جلاله فرمايي: وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ)[302]

ژباړه: او عبادت کوه د رب خپل ترهغه پورې چې راشي تاته یقین جل جلاله یعني مرګ) .

- تفسیر قرطبي ج 3 ص 260 ، ابن کثیر ج2 ص 633 ، ابو السعود ج 1 ص 265 مخونه وګوری .[300]
- طریق الهجرتین ص 335 .[301]
- سورت الحجر آیت 99 .[302]

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تربيې دغورو انواعو څخه هغه ډول ده چې دجهاد په اوږدوکې تر سره کېږي په خلکو باندې الله جل جلاله ته نږديکت غالبېږي او ددې حالت څارنه ځانګړې خونه لري داځکه چې د نفسونو وژل ورته ډېر نږدې او د سر په سترګو يېويني.

بېشکه دپيغمبرصلى الله عليه وسلم په زمانه کې ځينې د مخالفت پېښې د هغو خلکو له اړخه رامنځته شوې چې جهاد ته ورسره تللي وه په دوی کې مشران او عادي مجاهدين شامل وه چې د دوی د لوړ مقام او اوچتې مرتبې سره سره بيا هم پيغمبرصلى الله عليه وسلم جهاد ونه دراوه تر څو ددې خلکو تربيه بشپړه کړي او همدارنګه څوك يې د خپل لښکر څخه ونه شړل بلکه دوی امر په معروف او نهي له منکر څخه د دوی دحالاتو او کړنې سره سم تر سره کوله، دا يو معلوم او مشهور حقيقت دی چې چاپې سيرت لوستلی وي. زه يې هم د دې پند يو اړخ يادوم چې د حضرت عبدالله بن عمررضى الله عنه څخه روايت دی چې: پيغمبرصلى الله عليه وسلم خالدبن وليدرضى الله عنه بنوجذيمه ته ورولېږه دوی د جل جلاله أسلمنا) يعنې موږ اسلام راوړی، لفظ اسلام يې نشو تلفظ کولای نو ويل يې: موږ ددين نه وتلي يو، موږ د دين نه وتلي يو، نو خالدرضى الله عنه ددوی په وژلو او بندي کولو پيل وکړ، زموږ هر يو ملګري ته يې يو بندي ورکړ، بيا يې زموږ هر يو ملګري ته د خپل بندي د وژلو امر وکړ نو ما ورته وويل زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې خپل بندي به ونه وژنم او هيڅ يو ملګری به زما هم خپل بندي ونه وژني نو دا واقعه مو پيغمبرصلى الله عليه وسلم ته ذکر کړه هغه صلى الله عليه وسلم وفرمايل: ای الله جل جلاله زه له هغه کړنې چې خالد بن وليد تر سره کړې بېزاريم. داېې دوه ځله تکرار کړه. [303]

د غه حديث امام بخاری رحمت الله عليه په باب اذا قضي الحاکم بجور او خلاف اهل العلم فهو رد او همدارنګه امام احمد رحمت الله عليه امام ابن حبان رحمت الله عليه امام نسايي رحمت الله عليه او امام بيهقي رحمت الله عليه روايت کړی دی.

نو خالد رضى الله عنه داسې يو عمل و کړ چې دغه خلك يې ووژل او حال داچې هغوی مسلمانان شوي وه له همدې امله پيغمبرصلى الله عليه وسلم ددوی ديت او هغه مالونه يې چې تلف شوي وه ورولېږل حتی د سپي کودنجل جلاله لوښی) يې ورولېږه.

---

[303] - صحيح البخاری ، باب اذا قضی الحاکم بجور او خلاف أهل العلم فهو رد .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقصد داچې پیغمبرصلی الله علیه وسلم حضرت خالد رضی الله عنه يی نه منفك كړ او نه يې دلښكر څخه وويست او نه يې ددې كړنې په سبب جهاد معطل كړ، بلكې هغه څه چې شرعاً وربانديې وه لكه د ديت وركول او د حضرت خالدرضی الله عنه دغه كړنه او عمل يی بد وباله. [304]

د حضرت علي رضی الله عنه څخه روايت دی چې ويلي يې دي: پيغمبرصلی الله عليه وسلم يوه سريه جل جلاله نظامي گروپ) وليږلو چې يو انصاري يی پرې امير وټاكه او دوی ته يې امر وكړ چې د خپل امير اطاعت كوي نو دغه انصاري په قهر شو او ورته ويې ويل: آآتاسو ته پيغمبرصلی الله عليه وسلم زما د اطاعت امر ندی كړی؟ دوی ورته وويل: هو، هغه ورته وويل: يقيناً دا زما قصد دی چې لرگی را غونډكړی اوربل كړی او بيا ځانونه په كې ورواچوی، نو صحابه كرامو لرگي راټول كړل اور يې بل كړ كله يې چې د ورغورځېدو قصد وكړ يو بل ته يې كتل، ځينو ويل: موږ د پيغمبرصلی الله عليه وسلم څكه اطاعت و كړ چې د اور څخه وتښتو آيا اوس په كې ورننوځو دوی په همدې كې وه چې د اور لمبې غلې شوې او غصه يې كښېناسته، نو دا واقعه يې پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته ياده كړه پيغمبرصلی الله عليه وسلم ورته وفرمايل: كه چېرې ور ننوتلي وای نو هېڅكله به بيا ترې وتلي نه وای يقيناً اطاعت په نيكی او معروف كې دی. دا حديث شريف امام بخاری رحمت الله عليه، امام مسلم رحمت الله عليه ، امام أبوداودرحمت الله عليه، امام نسايي رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه او امم ابو يعلی رحمت الله عليه روايت كړی دی.

بېشكه د غه امير دوی ته د اور ننوتلو امر وكړ په يقيني ډول دغه كار گناه او په ناحقه سره د ځان وژل دي خو ددې سره سره پيغمبرصلی الله عليه وسلم د جهاد د درېدلو امر ونه كړ او نه يې له لښكر څخه ويستل تر څو جهادي تربيه بشپړه كړي او نه يې هم ددې خلكو په څېر خبرې وكړې.

د عبدالله بن عمرورضی الله عنه څخه روايت دی چې ويلي يې دي: د پيغمبرصلی الله عليه وسلم سره يو كس اوسېدو چې جل جلاله كركره) نومېده مړ شو پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل: جل جلاله هغه په اوركې دی) خلك لاړل چې ويې گوري حالت يې و گوري نو يو ډول لباس لكه د چپنې په شان يې پرته له اجازې په پټه سره اخيستی وه . دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه، امام مسلم رحمت الله عليه ، امام احمد رحمت الله عليه ، امام ترمذي رحمت الله عليه ، امام ابن ماجه رحمت الله عليه او امام بيهقي رحمت الله عليه روايت كړی دی.

---

[304] - تفسير ابن كثير ج 1 ص 536 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو دغه کس پیغمبرصلی الله علیه وسلم د مسلمانانو په غنیمتونو امین ټاکلی وه مګر نفس او شیطان یې په بدی سره ورته امر وکړ او دغه لباس یې په پټه سره واخیست، پیغمبرصلی الله علیه وسلم خبر ورکړ چې د جهنم په اور کې به یې اغوستی وي، خو سره ددې پیغمبرصلی الله علیه وسلم د جهادي تربیې د بشپړېدو له امله جهاد نه دی درولی تر څو مجاهدین دا تشته ډکه کړي او نه یې هم د ځینې مجاهدینو د نافرمانی او ګناه له کبله خلك د جهاد څخه منع کړي دي.

په یوه غزا کې اسامة بن زید رضی الله عنهما یو کس د لااله الاالله کلیمې ویلو څخه وروسته ووژه پیغمبرصلی الله علیه وسلم دغه کار په ډېره سختۍ سره و غندلو، حضرت اسامةرضی الله عنه په دې کار باندې ډېر زیات پښیمانه شو، خو پیغمبرصلی الله علیه وسلم ددې کار څخه وروسته هم حضرت اسامه رضی الله عنه د جهاد کولو څخه منع نه کړ بلکې د پیغمبرصلی الله علیه وسلم د وفات څخه وړاندې د هغه لښکر مشر او امیر هم وټاکل شو چې پخپله پیغمبرصلی الله علیه وسلم د کفارو د مقابلې لپاره چمتو کړی وه.

د حضرت أسامة بن زید رضی الله عنه څخه روایت دی وایې: پیغمبرصلی الله علیه وسلم <u>حرقې</u>ته ولیږلو سهار کفارو ته ورغللو او پرې غالب شوو ما او یو انصاري په یو کس پسې شوو کله موچې لاندې کړ ویې ویل: لااله الاالله ، انصاري لاس ونیو ولې ما په نېزه وواهه تر څو چې ومې واژه، کله چې له جهاد څخه را وګرځېدو، پیغمبرصلی الله علیه وسلم پرې خبرشو او ویې فرمایل: آی اسامه وروسته تر هغه چې لااله الاالله یې وویل تا و واژه، ماوویل: په همدې باندې یی خپل ځان ژغوره، خو پیغمبرصلی الله علیه وسلم تر هغه پورې دا لفظ تکراراوه چې ما دا هیله وکړه کاش له دې ورځې وړاندې مسلمان شوی نه وای. دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه امام مسلم رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه او امام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړی دی.

د ځینې صحابه کرامو څخه پرته له دې ځینې غلطی شوې مګر پیغمبرصلی الله علیه وسلم ددې په سبب د جهاد کولو څخه نه دي منع کړي او نه یې په ټولنیز ډول جهاد درولی تر دې چې د مجاهدینو د جهادي تر بیې له بشپړېدو څخه متأکد او یقیني شي بلکې پیغمبرصلی الله علیه وسلم د هغه څه چې لیدلي یې دي او یا ورته رسېدلي دي په کلکه مخالفت کړی او د هر ې خبر ې یې د هغه مناسب غبرګون ښودلی دی، دا د هغه څه چې پېښ شوي دي د تبصرې او شننې پرته وړاندې کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ابن ابي مليکه څخه په صحيح الامام بخارى رحمت الله عليه کې روايت شوی چې ويلي يې دي: نږدې وه چې د نبوي امت غوره شخصيتونه جل جلاله ابوبکر، او عمر) رضی الله عنهما هلاك شوي وای کله چې د بني تميم وفد راغی دوی دواړو د پيغمبرصلی الله عليه وسلم په حضور کې غږونه اوچت کړل يوه داقرع بن حابس چې د بنو مجاشع د قبيلې څخه وه ، اوبل د يو بل شخص جل جلاله نافع رحمت الله عليه وايي: نوم يې را څخه هېرشوی) د تعين کېدو اشاره وکړه، ابوبکررضی الله عنه عمررضی الله عنه ته وويل: ستا زما د مخالفت څخه پرته بل مطلب نه وه، عمررضی الله عنه وويل: زما مطلب ستا مخالفت نه دی، په دې هکله يې غږونه اوچت شول نو الله جل جلاله دغه آيت شريف نازل کړ: جل جلاله يا ايهاالذين آمنو الاترفعوا اصواتکم) دغه حديث شريف په صحيح الامام بخارى رحمت الله عليه باب: لاترفعوا اصواتکم فوق صوت النبي) الايه کې ذکر شوی او همدارنګه امام ترمذي رحمت الله عليه د ابن ابي مليکه رحمت الله عليه څخه روايت کړی چې ويلي يې دي: ماته عبدالله بن زبيررضی الله عنه وويل: چې: اقرع بن حابس پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته راغی، ابوبکررضی الله عنه وويل: يارسول الله! دخپل قوم مشر يې وټاکه، عمررضی الله عنه وويل: يارسول الله! مشري مه ورکوه، د پيغمبرصلی الله عليه وسلم په وړاندې يې خبرې وکړې تردې چې غږونه يې جګ شول ابوبکررضی الله عنه عمررضی الله عنه ته وويل: ستا زما دمخالفت څخه پرته بل مقصد نه وه، عمررضی الله عنه وويل: ما ستا مخالفت نه غوښت. راوي وايي: له دې وروسته دغه آيت شريف نازل شو چې:جل جلاله لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ)[305]راوي وايي: له دې وروسته به چې کله عمر رضی الله عنه د پيغمبرصلی الله عليه وسلم په وړاندې خبرې کولې په داسې ډول به وې چې هېڅ به نه اورېدلې کېدې تر دې چې دپوهاوي لپاره به يې بيا پوښتنه ترې کوله، امام ترمذي رحمت الله عليه وايي: ابن زبير يې خپل نيکه ابوبکررضی الله عنه ياد نکړ، امام ترمذي رحمت الله عليه وايي: دغه حديث حسن او غريب دی ، ځينو دغه حديث د ابن ابي مليکه رحمت الله عليه څخه په مرسل ډول روايت کړی دی او عبدالله بن زبير يې په کې نه دی ذکر کړی ،

أبوعمرو عبد الحکيم حسان وايي: په کوم لفظ يې چې دلته روايت کړی هغه دامام بخاري رحمت الله دی .

---

[305] - سورت الحجرات آيت 2 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

واصل الاحدب د معرور څخه روایت کوي وایي: د ابوذررضی الله عنه په اوږه مې یوه لیك داره جامه او د مریي په اوږه مې یې هم یوه لیك داره جامه ولیده، ما وویل: که ددغه ترې اخیستې وی او اغوستې د دوي نو بشپړه جوړه به شوې وای او مریي ته به دبله جامه ورکړې وی ابوذر رضی الله عنه وویل: زما او د دغه سړي تر منځ خبرې وې او مور یې اعجمی وه ما یې د مور په هکله څه بدې خبرې وکړې، دامې پیغمبرصلی الله علیه وسلم ته یادکړل هغه مبارك راته وفرمایل: ایافلاني شخص ته د ښکنځل و کړل، ما وویل: هو، بیایې و فرمایل: مورته یې د ښکنځل او بد وویل، ما وویل: هو، بیا یې وفرمایل: په تاکې اوس هم د جاهلیت اغېزه شته ما وویل: په دې مهال هم چې عمر مې زیات شوی او زوړ شوی یم وېې فرمایل: هو، دوی ستاسو وروڼه دي الله جل جلاله ستاسې تر لاس لاندې ګرځولي دي ،دچا تر لاس لاندې چې الله جل جلاله خپل ورور وګرځوي نو دهغه څه نه چې خوري یې باید خوراك ورکړي او د هغه خه نه چې اغوندي یې باید لباس ورکړي او د خپل وس څخه زیات باید کار پرې ونه کړي او که چېرې یې په زیات کار وګوماري باید پخپله مرسته ورسره وکړي.

دغه حدیث شریف: امام بخاری رحمت الله علیه په کتاب الایمان باب: المعاصي من أمر الجاهلية ولايكفر صاحبها الا بالشرك کې روایت کړی او همدارنګه امام مسلم رحمت الله علیه ، امام ابو داود رحمت الله علیه، امام ترمذي رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه ، امام ابن ماجه رحمت الله علیه، امام بیهقي رحمت الله علیه ، اوامام بزار رحمت الله علیه یوبل ته په نږدې الفاظو سره د حضرت أبوذررضی الله عنه څخه روایت کړی دی.

ددې حدیث ځینې اړخونه د افك په واقعه کې ذکر شوي دي د حضرت عائشې رضی الله عنها څخه روایت دی وایي: پیغمبرصلی الله علیه وسلم به چې کله سفر ته د تللو اراده وکړه نو د خپلو میرمنو تر منځ به یې پچه جل جلاله قرعه) اچوله د هرې یوې به چې پچه وختله همغه به ورسره تلله، نو زموږ ترمنځ یې هم په یوه غزاکې پچه واچوله او زما نوم وخوت او تر هغه وروسته چې د حجاب جل جلاله پردې) آیت نازل شو ورسره ووتلم، په کجاوه کې یې وړلم او په هغه کې به یې کوزولم سفر مو پیل کړ تر دې چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم د غزا څخه فارغ شو او بېرته راوګرځېد مدینې منورې ته رانږدې شو، د شپې د سفر غږ وشو، زه جګه شوم چې کله مې دسفر غږ واورېد دلښکر څخه وړاندې تېره شوم کله چې دقضاء حاجت څخه فارغه شوم بېرته لښکر ته راوګرځېدم غاړې ته مې لاس کړ چې غاړکۍ مې کومه چې د یمنۍ وړو دانوڅخه جوړه شوې وه شلېدلې وه بېرته وګرځېدم چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپله غاړه کې ومومم په دې سره ځند شوم نو هغه کسان چې زما کجاوه به يې پورته کوله راغلل او کجاوه يې په اوښ بارکړه او زما هغه اوښ يې روان کړ چې زما کجاوه يې وړله دوی ګومان کاوه چې زه په کې يم په هغه زمانه کې ښځې سپکې او ډنګرې وې غوښې يې نه وې اخيستې ځکه چې د طعام څخه به يې يوازې يوه کاشوغه کتغ خوړلو، نو له همدې کبله هغه کسان چې زما کجاوه يې پورته کوله داسې فکر ونه کړ چې زه په کې نشته يم زه وړوکې نجلی وم اوښ يې روان کړ تر دې چې رضی الله عنها وويل: هغه شخص چې دغه بهتان يې ووايه عبدالله بن ابي بن سلول وه مدينې منورې ته راغلو بشپړه يوه مياشت مې الله جل جلاله ته شکايت وکړ د بهتان ويونکو د پوچو خبروڅخه زما په موجوده تکليف يې شك کاوه او د پيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه مې هغه نرمي نه ليدله کومه به مې چې د مرض په مهال ترې ليدله بلکې کوټې ته به راتلو او سلام به يې اچوه او بيا به يې فرمايل: څنګه يې، په هيڅ باندې نه پوهېدم تر هغه چې ددې بهتان نه پاکه شوم، يو ځلې زه دام مسطح سره قضاء حاجت لپاره لاړو هلته به يوازې يوه شپه بله شپه تللو او دا هغه مهال وه چې د کورونو سره نږدې مو احاطه نه وه جوړه کړې د لومړنيو عربو په څېر مو په صحرا او تفريح ګاه کې ژوند کاوه، نو زه اوام مسطح بنت ابي رهم رواني وو د هغه په جامه کې پښه بنده شوه او ولوېده هغې وويل: مسطح د هلاك شي ما ورته وويل: ډېره بده خبره د وکړه ايا هغه چاته بدوايي کوم چې د بدر په غزا کې ګډون کړی، هغې وويل: ای هوښيارې آيا هغه څه د نه دي او رېدلي چې ويلي يې دي، بيا د بهتان ويونکو په باطلو خبرو خبره کړم نو مرض مې نور هم لازيات شو تر دې چې ويې ويل: يوه ورځ پيغمبرصلی الله عليه وسلم په منبر پاڅېد او ويې فرمايل: عبدالله بن ابي بن سلول ماته تکليف راکوي او ناحقه خبرې کوي نو بيا يې وفرمايل: څوك د هغه شخص ضرر راڅخه دفع کوي چې شر يې زما تر اهل او کور پورې رسېدلی زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې د خپل اهل په هکله پرته له خير څخه بل څه را ته معلوم نه دي او داسې څوك يې ښودلي چې په هغه کې هم له خير څخه بل څه نه وينم او زما څخه پرته زما کور ته ننوځي، سعد بن معاذرضی الله عنه پاڅېد ويې ويل: يا رسول الله! زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې زه به يې شر در څخه دفع کړم که د اوس له قبيلې څخه وي سر به يې ووهم او که چېرې زموږ د ورونو خزرج له قبيلې څخه وي ته امر وکړه هغه به پلی کړو، سعد بن عباده رضی الله عنه دخزرج قبيلې مشر پاڅېد مخکې ډېر نيك سړی وه مګر قوميت اغېز پرې وکړ ويې ويل: دروغ دوويل: زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې نه به يې ووژنې او نه به دا توان ولرې، په دې مهال اسيدبن حضيررضی

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله عنه پاځيد او ويې ويل: دروغ د وويل زما دپه الله جل جلاله سوګند وي چې هرو مرو به يې ووژنو ته منافق يې د منافقينو دفاع کوې دواړه قبيلې اوس او خزرج سره پاڅېدل تر دې چې د جنجال قصد يې وکړ او پيغمبرصلی الله عليه وسلم په منبر باندې وه پيغمبرصلی الله عليه وسلم د منبر څخه راکوز شو غلي يې کړل تر دې چې چپ شول اوعايشې ام المومنين رضی الله عنها وويل: تر دې چې په پيغمبرصلی الله عليه وسلم وحی نازله شوه نو هغه غم او تکليف چې وړاندې به ورته رسيده اوس هم ورته ورسيد تر دې چې د مرغلرو په څير به د ژمي د وريځو په سخته يخنی کې خولې پرې راتللي کله چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم ددې تکليف څخه راووت خندل يې نو لومړنی لفظ چې دمبارکې خولې څخه يې راغی داوه: ای عايشې د الله جل جلاله شکر وکړه چې د تهمت څخه يې پاکه کړې، مور مې راته وويل: پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته پاځېږه ما ورته وويل: نه هېڅکله به ورته جګه نشم او يوازې د الله جل جلاله دغه مبارك آيت نازل کړ چې: إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنكُمْ [306]

ژباړه: - بيشکه هغه کسان چې راغلل په دروغو سره هغه يوه ډله ده ستاسو نه .

کله چې الله جل جلاله دغه آيتونه زما په پاکوالي کې نازل کړل ، ابوبکر رضی الله عنه چې مسطح بن اثاثه ته يې دخپلولی له امله مصرف او خرڅ ورکاوه وويل: زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې وروسته تر دې چې د عايشې رضی الله عنها په هکله ناحقه خبرې وکړې هيڅ شی ورنکړم نو الله جل جلاله دغه آيت شريف نازل کړ: وَلَا يَأْتَلِ أُولُو الْفَضْلِ مِنكُمْ وَالسَّعَةِ أَن يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۖ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا ۗ أَلَا تُحِبُّونَ أَن يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ [307]

ژباړه: - او نه خوري قسم خاوندان د فضل ستاسو نه ، ا و خاوندان د فراخۍ دې خبرې ته ، چې وکړي هغوئ خاوند د خپلوئ ته اومسکينانو ته اوهجرت کوونکو ته په لاره د الله کې او په کار ده چې معافي وکړي او مخ واړوي آيا نه خښوئ تاسو چې ښښنه وکړي الله تاسو ته ، او الله ښښونکۍ مهربانه دی .

د غه واقعه په تفصيل سره امام بخاري رحمت الله عليه ، امام مسلم رحمت الله عليه ،امام احمد رحمت الله عليه ، امام حبان رحمت الله عليه، امام بيهقي رحمت الله عليه او امام طبراني رحمت الله عليه روايت کړې دی.

- سورت نور آيت 11 . [306]
- سورت نور آيت 22 . [307]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځينې صحابه کرام په زنا او ځينې نور د غلا په ګناهونو ککړ شوي چې په دې دواړو حد واجبيږي، د حضرت أبو هريره رضی الله عنه څخه روايت دی ويلي يې دي پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته يو سړی راغی او هغه صلی الله عليه وسلم په جومات کې تشريف درلود جګ غږ يې وکړ ويې ويل: ای د الله رسوله! مازناکړې ده، پيغمبرصلی الله عليه وسلم مخ تر ې وګرځاوه، بيا د پيغمبرصلی الله عليه وسلم د مخ مبارك هغه اړخ ته ورتاو شو چې مخکې يې ترې بل لوري ته اړولې وه ويې ويل: ای د الله رسوله! ما زنا کړې ده پيغمبرصلی الله عليه وسلم بيا مخ ترې وګرځاوه بيا د پيغمبرصلی الله عليه وسلم د مبارك مخ هغه اړخ ته راغی چې مخکې يې ترې اړولې وه کله يې چې پخپل ځان څلور ځله ګواهي وويله پيغمبرصلی الله عليه وسلم را وغوښت او ورته وېې فرمايل: اياته ليونی يې؟ هغه وويل: نه ای د الله رسوله! پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل: واده د کړی دی هغه وويل: هو، يا رسول الله! پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل: دی بوځی او په تيږو يې ووژنی جل جلاله سنګسار) يې کړی. ابن شهاب رحمت الله عليه وايي: ماته هغه شخص ويلي چې د جابررضی الله عنه څخه يې اوريدلي وه : زه د هغه کسانو په ډله کې وم چې دغه شخص يې سنګسار کړ نو موږ په مصلی کې په تيږو وواژه.

دغه حديث شريف: امام بخاری رحمت الله عليه، امام مسلم رحمت الله عليه ، امام ابن حبان رحمت الله عليه او امام بيهقي رحمت الله عليه روايت کړی او امام بخاری رحمت الله عليه په دې لفظ سره د أبوهريره رضی الله عنه څخه روايت کړی چې ويلي يې دي: موږ د پيغمبرصلی الله عليه وسلم سره د خيبر په غزا کې ګډون وکړ يو شخص ته يې وويل چې دغه د اور د ښتنانو څخه دی خو کله چې جګړه پيل شوه نوموړي شخص سخته جګړه وکړه او بيا مړ شو پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل: دغه شخص جهنم ته لاړ، وايي چې نږدې ځينې خلکو شك وکړ، دوی په همدې کې وه چې وويل شول نو موږی پخپله مړشو بلکې سخت ټپي شو کله چې شپه شوه د ټپ تاب يې را نه وړ او صبر يې ونه کړ نو خپل ځان يې پخپله وواژه پيغمبرصلی الله عليه وسلم له همدې واقعې خبر ورکړ، بيا يې وفرمايل: الله اکبر زه په دې ګواهي ورکوم چې زه د الله جل جلاله بنده او د هغه رسول يم بيا يې بلال رضی الله عنه ته امر وکړ چې خلکو ته آواز وکړه چې: جنت ته يواځې مسلمان شخص دا خپليږي او يقيناً الله جل جلاله دغه دين د فاجر شخص په وسيله نصرت او غلبه وربه برخه کوي حاشيه ختمه شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت عبدالله بن صفوان يې د خپل پلار صفوان څخه روايت كوي چې هغه په جومات كې خپل څادر ته ډډه وهلې ويده وه چې يو چاپې دسر څخه دغه څا در واخيست نو دغه غل يې پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته راوست پيغمبرصلی الله عليه وسلم د هغه د لاس پرې كولو امر وكړ، صفوان رضی الله عنه وويل: يارسول الله د لاس پرې كول يې نه غواړم دغه څادر خيرات وركوم پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل: يعني وړاندې له دې څخه كېده اما كله د چې راوست اوس يې د پرېښيدو هېڅ امكان نشته.

دغه حديث امام نسايي رحمت الله عليه، امام أبوداود رحمت الله عليه، امام ابن ماجه رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه او امام دارمي رحمت الله عليه روايت كړی دی.

د عروه بن زبيررضی الله عنه څخه روايت دی چې يوې ښځې د پيغمبرصلی الله عليه وسلم په زمانه كې د مكې مكرمې د فتحې په درشل غلاوكړه نو قوم او ټبرېې سخت وارخطا شو اسامه بن زيد ته يې زاری ګانې پيل كړې تر څو پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته د دوی سپارش وكړي عروه رضی الله عنه وايي: كله چې حضرت اسامه رضی الله عنه په دې اړه پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته وويل نو د پيغمبرصلی الله عليه وسلم د مبارك مخ رنګ واوښت او وېې فرمايل: ايا دالله جل جلاله دحدودو څخه د يو حد په اړه ماته سپارش كوئ، اسامه رضی الله عنه وايي: يارسول الله ماته بخښنه وغواړه كله چې شپه شوه پيغمبرصلی الله عليه وسلم دخلكو په منځ كې پاڅېده او پخپله خطبه كې يې د الله جل جلاله د ثنا او صفت بيان وكړ بيا يې وفرمايل: امابعد: يقيناً ستاسو خخه ړومبني خلك په دې سره هلاك او تباه شول چې كله به كوم عزتمن او قدرمن شخص غلاوكړه پرته له جزا څخه به يې پرېښود او كله به چې كوم كمزوري شخص غلا په كې وكړه نو بيا به يې حد پرې جاري كاوه زما دپه هغه ذات چې محمدصلی الله عليه وسلم نفس يې په لاس جل جلاله بلاكيف) كې دی. كه چېرې فاطمه د محمدصلی الله عليه وسلم لور غلا وكړي نو زه به يې لاس پرې كړم.

يعنې كه زما خپله لور هم دا جرم وكړي نو زه به د الله جل جلاله حد پرې جاري او لاس به يې پرې كړم، بيا پيغمبرصلی الله عليه وسلم د هغه ښځې د لاس پرې كېدو امر وكړ او لاس يې پرې قطع كړ وروسته دغه ښځې توبه ويسته او خپل عمل يې صحيح كړ او واده يې هم وكړ، عائشه رضی الله عنها وايي: بيا به زموږ كره راتلله او اړتيا به مې يې پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته وړاندې كوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غه حدیث امام بخاری رحمت الله علیه، مسلم، امام ترمذي رحمت الله علیه، امام نسایي رحمت الله علیه، امام أبوداود رحمت الله علیه، امام ابن ماجه رحمت الله علیه او امام احمد رحمت الله علیه روایت کړی دی.

ایماني تربیه د جهاد په درشل کې پرمخ بیول کېږي او دهغې لپاره جهاد نه وروسته کېږي، دا یواځې د بنده په مرګ سره پای ته رسېږي، او څوک چې وایي د جهادي تربیې په نه بشپړېدو سره باید جهاد وروسته شي دا په مکمل ډول د جهاد بندیدوته مفضي کېږي یعني د جهاد د بندېدو باعث او لامل جوړېږي، کله چې په قرون فاضله یعني په نیکو پېړیو کې داسې حالات او واقعات منځ ته راغلي نو دا وروستني به له هغوی څخه غوره او یا هم له ګناهونو څخه پاك او معصوم وي او بېشکه پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: په تاسې به داسې وخت نه راځي مګر وروستني به له ړو مبني څخه بدوي تر دې چې د خپل پروردګار سره ملاقي او هغه جل جلاله ته به ورشي.

د غه حدیث امام بخاری رحمت الله علیه روایت کړی او بشپړ یې داسې دی چې: د زبیر بن عدي رضی الله عنه څخه روایت دی ده ویلي چې موږ أنس بن مالك رضی الله عنه ته راغلو او د حاجیانو د کړنو څخه مو ورته شکایت او ګیله وکړه هغه وویل: صبر وکړئ بېشکه په تاسې باندې داسې زمانه نه راځي مګر وروستنی زمانه به تر ړومبنۍ څخه بده او خرابه وي تر دې چې خپل پروردګار ته ورشي، دغه حدیث مې ستاسې د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه اورېدلی دی.

په مسلمانانو لازم دي چې د ناتوانۍ له امله مستقیماً جهاد نشي کولای نو باید تیاری ورته ونیسي تر دې چې د کافرو پاچایانو د مقابلې لپاره لازمه توانمندي و مومي داسې نه لکه ځینې د جهادي فریضې څخه ناست خلك چې باطلې او ناروالارې ورته لټوي بیا قانوني او وروا نوم ورته اخلي لکه طاغوتي پارلماني مجالسوته ننوتل ، کوم چې پرته د الله جل جلاله د قانون څخه خلکو قوانین جوړوي، مخکې موهم وویل چې دا په اصل کې د الله څخه پرته باطل خدایان او الهة دي.

کوم تیارۍ چې الله جل جلاله دهغه په چمتووالي امر کړئ دئ دخلکو تدریب، چمتووالی، په ایماني تربیې، نیك عمل، زړورتیا، قرباني ځان تیریدنې، د امیر د امر منل او د هغه تابعداري کول دي او همدارنګه په دې کې دوسلې تیاری او لازم نظامي پروګرامونه جوړول دي دغه ټول کارونه یواځې او یواځې تجربه لرونکي مجاهدین تعین وي نه د جهاد څخه ناست او بهانه لټوونکي خلك .

و الله اعلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شپې لس بجې او اته دويشت دقيقې 2006 ميلادی کال .

و الحمدلله الذين بنعمته ثم الصالحات اللهم تقبله منى فی صالحی الاعمال يوم لاينفع مال و لابنون الامن أتی الله بقلب سليم.

خاتمه

ددغه مهم بحث په پشپړيدو سره لاندې ټکي د يادولو وړدي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-حدیث « الأئمة من قریش » صحیح دی ، ځکه چې طرق او اسانید یې زیات او روات یې ډیر دي ، او زیاتو محققینو صحیح کړی دی ، ددې حدیث په معنی سره په صحیحینو کې هم نور احادیث راغلي دي .

۲ – په حدیث کې د امامت څخه مطلب خلافت دی .

۳- جمهورو علماؤ په امامت کې قرشي توب شرط ګرځولی دی مګر ډیرو محدثینو ددغه شرط څخه تنازل کړی دی .

۴- په هغه وخت کې د سیاسي او طائفي حالاتو له وجهې زیاتره أهل السنة قرشي توب شرط بللی دی .

۵ – د حدیث رواتو قریشو ته د امامت حق ورکړی ، مګر دا حق په تقوی ، عدل ، او اصلاح پورې مقید دی او داسې نور شروط هم شته .

۶- کله چې د قریشو څخه قوت ، غلبه او مشري له منځه لاړه بیا دغه شرط هم ضرور و نه بلل شو.

۷- د قرشي توب شرط پدې معنی سره دی چې امامت په دوی کې محصور ندی ، بلکې د قرشي او غیر قرشي دواړه امامت روا دی .

۸ – قرشي توب د کمال او افضلیت شرط دی نه د جوړ والي او صحت شرط .

او همدارنګه د امام نصبول د هغه اتفاقي او اختلافي شرطونه ، دامام دندې ، د ولس دندې دامام په وړاندې ، د جګړې لپاره تیاری ، د جګړې وسایل ، د امیر اطاعت او په اخیر کې د امام نووي رحمت الله نصیحت نامه وړاندې کړی ده .

امام نووی رحمت الله علیه پخپله هر اړخیزه وینا کې مشرانو ته دنصیحت دمعنا په اړه ویلی دي : دمسلمانو مشرانو لپاره دادي چې : دهغوی سره دحق ویل کیدو لپاره مرسته کول،دهغوی اطاعت کول،پدې سره د هغوئ امرمنل،هغوی متوجه کول او دیته یی پام کول چې دولسونو سره نرمي وکړئ او کوم ځیژته یی چی پام نه وي هغه ته توجه راګرځول،اوکوم چې د مسلمانانو دحقوقو څخه پاتې وي هغه ته توجه کول، او په ضد یی پاڅون نه کول،ددوی داطاعت او پیروی لپاره دمسلمانانو د زړونو راګرځول او یو ځای کول،امام خطابي رحمت الله علیه ویلی دي : دمشرانو د نصیحت څخه مطلب دادی چې : ددوی په امامت لمو نځ کول،له دوی سره جهاد ته تلل ، دوی ته زکات ورکول او په ضد یی وسله وال پاڅون نه کول ، اوکه ددوی څخه څه ناوړه یا بد چلند ښکاره شو، او دوی ته د نیکی دعا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کول ، دا ټول هغه څه دي چې د مسلمانانو پاچاپانو څخه مطلب خلفاء راشدين او يا هغه څوک دي چې د مسلمانانو چارې پرمخ بيايي لکه : اميران او مشران .[308]

والسلام

اخځليکونو فهرست

1-القرآن الكريم .

- شرح صحيح مسلم ج 2 ص 83 . [308]

(c) ketabton.com: The Digital Library

2.-الاتصال الى فهم معرفة الخصال ،لابى محمد ابن حزم رحمت الله عليه . لكتاب: أرشيف ملتقى أهل الحديث تم تحميله في: المحرم 1432 هـ= ديسمبر 2010 م هذا الجزء يضم: المنتدى الشرعي العام.

3- الإحكام في أصول الأحكام (ط. الآفاق الجديدة(المؤلف: علي بن أحمد بن سعيد بن حزم الأندلسي أبو محمدالناشر: دار الآفاق الجديدةسنة النشر: 1403 - 1983رقم الطبعة: 2طبعة محققة على مخطوطتين ومقابلة على النسخة التي حققها الشيخ أحمد شاكرتقديم: إحسان عباس تصوير دار الآفاق الجديدة - بيروتتاريخ إضافته: 15 / 10 / 2008

4- أحكام القرآن (ابن العربي(المؤلف: أبو بكر بن العربي المالكيالمحقق: محمد عبد القادر عطا ، الناشر: دار الكتب العلميةسنة النشر: 1424 -رقم الطبعة: 3

5- أحكام القرآن المؤلف: أحمد بن علي الرازي الجصاص أبو بكرالمحقق: محمد صادق قمحاوي ، الناشر: دار إحياء الكتب العربية - مؤسسة التاريخ العربي سنة النشر: 1412 – 1992 ، تاريخ إضافته: 18 / 07 / 201

6- أحكام أهل الذمة (ط. رمادي (المؤلف :ابن قيم الجوزية؛ محمد بن أبي بكر بن أيوب بن سعد الزرعي الدمشقي، أبو عبد الله، شمس الدين المحقق: يوسف بن أحمد البكري أبو براء - أحمد بن توفيق العاروري أبو أحمد الناشر: رمادي للنشر – الدما مسنة النشر: 1418 - 1997 .

7- الاحكام فى اصول الاحكام لعلى بن محمد الآمدى / دارالفكر للطباعة والنشر والتوزيع بيرون لبنان عام 1424 ق .

8-الأحكام السلطانية ، الماوردي ، أبو الحسن علي بن محمد بن حبيب : (القاهرة : 1966م) .

9- إحياء علوم الدين المؤلف: أبو حامد محمد بن محمد الغزالي الطوسي (ت ٥٠٥هـ(الناشر: دار المعرفة – بيروت .

10- أسد الغابة في معرفة الصحابة المؤلف: أبو الحسن علي بن أبي الكرم محمد بن محمد بن عبد الكريم بن عبد الواحد الشيباني الجزري، عز الدين ابن الأثير (ت ٦٣٠هـ(لمحقق: علي محمد معوض - عادل أحمد عبد الموجو د ، الناشر: دار الكتب العلمية الطبعة: الأولى سنة النشر: ١٤١٥هـ - ١٩٩٤ م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

11-الإسلام وأوضاعنا السياسية ، للشهيد عبد القادر عوده ، (القاهرة : المختار الإسلامي ، ط3 ، 1398هـ/1978م) .

12- أصول الدين المؤلف: جمال الدين أحمد بن محمد بن سعيد الغزنوي الحنفي (ت ٥٩٣هـ(المحقق: الدكتور عمر وفيق الداعوق الناشر: دار البشائر الإسلامية - بيروت – لبنان لطبعة: الأولى، ١٤١٩ – ١٩٩٨.

13- اضواء البيان أضواء البيان في إيضاح القرآن بالقرآن المؤلف : محمد الأمين بن محمد المختار بن عبد القادر الجكني الشنقيطي (المتوفى : ١٣٩٣هـ(الناشر : دار الفكر للطباعة و النشر و التوزيع بيروت – لبنان عام النشر : ١٤١٥ هـ - ١٩٩٥ مـ.

14-اعتقاد اهل السنه لعبدالله بن احمد (السنة) ، المؤلف: أبو عبد الرحمن عبد الله بن أحمد بن محمد بن حنبل الشيبانيّ البغدادي (ت ٢٩٠هـ(،المحقق: د. محمد بن سعيد بن سالم القحطاني الناشر: دار ابن القيم – الدمام ، الطبعة: الأولى، ١٤٠٦ هـ - ١٩٨٦ م.

15-الاكتفاء، بما تضمنه من مغازي رسول الله والثلاثة الخلفاء ،لأبي الربيع سليمان بن موسى الكلاعي الأندلسي (565-634هـ) تحقيق دكتور محمد كمال الدين عز الدين علي ، طبعة عالم الكتب.

16- البداية والنهاية ، المؤلف: أبو الفداء إسماعيل بن عمر بن كثير القرشي البصري ثم الدمشقي (ت ٧٧٤ هـ(الناشر: مطبعة السعادة – القاهرة.،وصَوّرتها: دار الفكر - بيروت .

17- بدايع السلك فى طبايع الملك لأبى عبد الله الأزرق ، تحقيق على سامى النشار ، الناشر : الدار العربيه للموسوعات ، تاريخ النشر 2006 ميلادي .

18- تاريخ بغداد تاريخ بغداد ،المؤلف: أبو بكر أحمد بن علي بن ثابت بن أحمد بن مهدي الخطيب البغدادي (ت ٤٦٣هـ(،المحقق: الدكتور بشار عواد معروف الناشر: دار الغرب الإسلامي - بيروت الطبعة: الأولى، ١٤٢٢هـ - ٢٠٠٢ م .

19- تفسير القرآن العظيم المؤلف: أبو الفداء إسماعيل بن عمر بن كثير القرشي البصري ثم الدمشقي (ت ٧٧٤ هـ(المحقق: محمد حسين شمس الدين ، الناشر: دار الكتب العلمية، منشورات محمد علي بيضون – بيروت الطبعة: الأولى - ١٤١٩ هـ.

20- تفسير أبي السعود = إرشاد العقل السليم إلى مزايا الكتاب الكريم المؤلف: أبو السعود العمادي محمد بن محمد بن مصطفى (ت ٩٨٢هـ(الناشر: دار إحياء التراث العربي - بيروت .

(c) ketabton.com: The Digital Library

21- تفسير بيضاوى = أنوار التنزيل وأسرار التأويل المؤلف: ناصر الدين أبو سعيد عبد الله بن عمر بن محمد الشيرازي البيضاوي (ت ٦٨٥هـ(المحقق: محمد عبد الرحمن المرعشلي الناشر: دار إحياء التراث العربي – بيروت الطبعة: الأولى - ١٤١٨ هـ
22- تفسير پښتو (تفسير عقماني) د شيخ الهند او شيخ الاسلام شبير احمد عثماني ګډ تأليف د مجمع الملک فهد چاپ مدينه منوره .
23: تفسير طبري : جامع البيان في تأويل القرآنالمؤلف :محمد بن جرير بن يزيد بن كثير بن غالب الآملي، أبو جعفر الطبري (المتوفى: 310هـ(المحقق :أحمد محمد شاكرالناشر :مؤسسة الرسالةالطبعة :الأولى، 1420 هـ - 2000 م
24- تفسير قرطبى= الجامع لأحكام القرآن المؤلف: أبو عبد الله، محمد بن أحمد الأنصاري القرطبي تحقيق: أحمد البردوني وإبراهيم أطفيش الناشر: دار الكتب المصرية – القاهرة الطبعة: الثانية، ١٣٨٤ هـ - ١٩٦٤ م.
25- تلخيص الحبير في أحاديث الرافعي الكبير ، ، أبو الفضل أحمد بن علي بن حجر العسقلاني : تحقيق : السيد عبد الله هاشم اليماني المدني ، (المدينة المنورة : 1384هـ/1964/) .
26- تهذيب الرياسة وترتيب السياسة المؤلف: أبو عبد الله محمد بن علي بن الحسن القَلْعي الشافعي (ت ٦٣٠هـ(المحقق: إبراهيم يوسف مصطفى عجو الناشر: مكتبة المنار - الأردن الزرقاء الطبعة: الأولى.
27- الجامع الصغير = صحيح وضعيف الجامع الصغير وزيادته المؤلف: عبد الرحمن بن أبي بكر، جلال الدين السيوطي (ت ٩١١هـ(مع الكتاب: أحكام محمد ناصر الدين الألباني ، هذا الكتاب الإلكتروني، يمثل جميع أحاديث الجامع الصغير وزيادته للسيوطي، مع حكم الشيخ ناصر من صحيح أو ضعيف الجامع الصغير.
28 - حاشية ابن عابدين = حاشية رد المحتار، على الدر المختار: شرح تنوير الأبصار ، المؤلف: محمد أمين، الشهير بابن عابدين [ت ١٢٥٢ هـ[، الناشر: شركة مكتبة ومطبعة مصطفى البابي الحلبي وأولاده بمصر ، الطبعة: الثانية ١٣٨٦ هـ = ١٩٦٦ م ، عدد الأجزاء: ٦
وصَوّرَتْها: دار الفكر - بيروت [ولهم طبعةٌ أخرى أعادوا فيها صف الكتاب بحرف جديد؛ فلْيُتنبه[تنبيه: تم وضع «الدر المختار» للحصكفي بأعلى الصفحات، يليه مفصولا بفاصل: «حاشية ابن عابدين» عليه.
29- الخصائص الكبرى ،المؤلف: عبد الرحمن بن أبي بكر، جلال الدين السيوطي (ت ٩١١هـ(،الناشر: دار الكتب العلمية – بيروت .

(c) ketabton.com: The Digital Library

30- روح المعانيفي تفسير القرآن العظيم والسبع المثاني ،المؤلف: شهاب الدين محمود بن عبد الله الحسيني الألوسي (ت ١٢٧٠هـ(،المحقق: علي عبد الباري عطية ،الناشر: دار الكتب العلمية – بيروت لبنان .،الطبعة: الأولى، ١٤١٥ هـ.
31- الروح في الكلام على أرواح الأموات والأحياء بالدلائل من الكتاب والسنة ، المؤلف: محمد بن أبي بكر بن أيوب بن سعد شمس الدين ابن قيم الجوزية (ت ٧٥١هـ(،الناشر: دار الكتب العلمية بيروت .
32- الرَّوضُ البَاسمْ في الذّبِّ عَنْ سُنَّةِ أبي القَاسِم - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- وعليه حواشٍ لجماعةٍ من العلماء منهم الأمير الصّنعاني(المؤلف: ابن الوزير، محمد بن إبراهيم بن علي بن المرتضى بن المفضل الحسني القاسمي، أبو عبد الله، عز الدين، من آل الوزير (ت ٨٤٠هـ(تقديم: فضيلة الشيخ العلامة بكر بن عبد الله أبو زيد اعتنى به: علي بن محمد العمران الناشر: دار عالم الفوائد للنشر والتوزيع .
33- رياض الصالحين المؤلف: أبو زكريا محيي الدين يحيى بن شرف النووي (ت ٦٧٦هـ(المحقق: شعيب الأرنؤوط الناشر: مؤسسة الرسالة، بيروت، لبنان الطبعة: الثالثة، ١٤١٩هـ/١٩٩٨م.
34- زاد المسير في علم التفسير المؤلف: جمال الدين أبو الفرج عبد الرحمن بن علي بن محمد الجوزي (ت ٥٩٧هـ(المحقق: عبد الرزاق المهدي الناشر: دار الكتاب العربي - بيروت الطبعة: الأولى - ١٤٢٢ هـ.
35- سبل السلام شرح بلوغ المرام المؤلف: محمد بن إسماعيل الأمير اليمني الصنعاني (١١٨٢ هـ(تحقيق: عصام الصبابطي - عماد السيد الناشر: دار الحديث - القاهرة، مصر الطبعة: الخامسة، ١٤١٨ هـ - ١٩٩٧ م .
36- سلسلة الأحاديث الضعيفة والموضوعة وأثرها السيئ في الأمة المؤلف: محمد ناصر الدين الألباني [ت ١٤٢٠ هـ[الناشر: مكتبة المعارف، الرياض - المملكة العربية السعودية الطبعة: الأولى للطبعة الجديدة (١٤١٢ هـ = ١٩٩٢ م) - (١٤٢٥ هـ(.
37- سنن الترمذي المؤلف: محمد بن عيسى بن سَوْرة بن موسى بن الضحاك، الترمذي، أبو عيسى (ت ٢٧٩هـ(تحقيق وتعليق: أحمد محمد شاكر (جـ ١، ٢(ومحمد فؤاد عبد الباقي (جـ ٣(وإبراهيم عطوة عوض المدرس في الأزهر الشريف (جـ ٤، ٥(الناشر: شركة مكتبة ومطبعة مصطفى البابي الحلبي – مصر الطبعة: الثانية، ١٣٩٥ هـ - ١٩٧٥ م .
38- السنن الكبرى المؤلف: أبو عبد الرحمن أحمد بن شعيب النسائي (ت ٣٠٣ هـ(حققه وخرج أحاديثه: حسن عبد المنعم شلبي بمساعدة مكتب تحقيق التراث في مؤسسة الرسالة(أشرف عليه: شعيب الأرناؤوط قدم له: عبد الله بن عبد المحسن التركي الناشر: مؤسسة الرسالة – بيروت الطبعة: الأولى، ١٤٢١ هـ - ٢٠٠١ م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

39- السياسة الشرعية المؤلف: تقي الدين أبو العباس أحمد بن عبد الحليم بن عبد السلام بن عبد الله بن أبي القاسم بن محمد ابن تيمية الحراني الحنبلي الدمشقي (ت ٧٢٨هـ(الناشر: وزارة الشئون الإسلامية والأوقاف والدعوة والإرشاد - المملكة العربية السعودية الطبعة: الأولى، ١٤١٨هـ

40- شبكة الالوكة مقال د / طالب بن عمر بن حيدره الكثيرى .

41- شذرات الذهب في أخبار من ذهب المؤلف: عبد الحي بن أحمد بن محمد ابن العماد العَكري الحنبلي، أبو الفلاح (ت ١٠٨٩هـ(حققه: محمود الأرناؤوط خرج أحاديثه: عبد القادر الأرناؤوط الناشر: دار ابن كثير، دمشق – بيروت الطبعة: الأولى، ١٤٠٦ هـ - ١٩٨٦ م.

42- شرح العقيدة الطحاوية [لابن أبي العز الحنفي (ت ٧٩٢ هـ[(حققها وراجعها: جماعة من العلماء خرج أحاديثها: ناصر الدين الألباني الناشر: المكتب الإسلامي، بيروت، الطبعة التاسعة ١٤٠٨ هـ - ١٩٨٨ م ثم أعاد طبعها بنفس ترقيم الصفحات: دار السلام بالقاهرة ١٤٢٦، وأوقاف قطر ١٤٣٥.

43- صحيح مسلم بشرح النووي ، (بيروت : دار إحياء التراث العربي ، ط2 ، 1392هـ) .

44- الصارم المسلول على شاتم الرسول المؤلف: تقي الدين أبو العباس أحمد بن عبد الحليم بن عبد السلام بن عبد الله بن أبي القاسم بن محمد ابن تيمية الحراني الحنبلي الدمشقي (ت ٧٢هـ(المحقق: محمد محي الدين عبد الحميد الناشر: الحرس الوطني السعودي، المملكة العربية السعودية.

45- صحيح البخاري المؤلف: أبو عبد الله، محمد بن إسماعيل بن إبراهيم بن المغيرة ابن بردزبه البخاري الجعفي تحقيق: جماعة من العلماء الطبعة: السلطانية، بالمطبعة الكبرى الأميرية، ببولاق مصر، ١٣١١ هـ، بأمر السلطان عبد الحميد الثاني ثم صَوّرها بعنايته: د. محمد زهير الناصر، وطبعها الطبعة الأولى ١٤٢٢ هـ لدى دار طوق النجاة - بيروت، مع إثراء الهوامش بترقيم الأحاديث لمحمد فؤاد عبد الباقي، والإحالة لبعض المراجع المهمة.

46- صحيح الترغيب والترهيب للمنذري ، (صحيح الترغيب الألباني ، محمد ناصر الدين :) (بيروت : مكتبة المعارف للنشر والتوزيع ، ط1 ، 1421هـ) .

47- صحيح الجامع الصغير وزياداته المؤلف: أبو عبد الرحمن محمد ناصر الدين، بن الحاج نوح بن نجاتي بن آدم، الأشقودري الألباني (ت ١٤٢٠هـ(الناشر: المكتب الإسلامي.

48- صحيح سنن أبي داود المؤلف: الشيخ محمد ناصر الدين الألباني (ت ١٤٢٠ هـ(الناشر: مؤسسة غراس للنشر والتوزيع، الكويت الطبعة: الأولى، ١٤٢٣ هـ - ٢٠٠٢ م.

49- صقر عطيه فتوى بعنوان حديث : الأئمة من قريش ، (اسلام نيت) .

50- ضعيف الترغيب والترهيب المؤلف: محمد ناصر الدين الألباني الناشر: مكتبة المعارف للنشر والتوزيع – الرياض الطبعة: الأولى، ١٤٢١ هـ - ٢٠٠٠ م عدد الأجزاء: ٢.

(c) ketabton.com: The Digital Library

51- طريق الهجرتين وباب السعادتين المؤلف: محمد بن أبي بكر بن أيوب بن سعد شمس الدين ابن قيم الجوزية (ت ٧٥١ هـ(الناشر: الدار السلفية، القاهرة، مصر الطبعة: الثانية، ١٣٩٤هـ.
52- غياث الأمم في التياث الظلم المؤلف: عبد الملك بن عبد الله بن يوسف بن محمد الجويني، أبو المعالي، ركن الدين، الملقب بإمام الحرمين (ت ٤٧٨هـ(المحقق: عبد العظيم الديب الناشر: مكتبة إمام الحرمين الطبعة: الثانية، ١٤٠١هـ.
53- الفتاوى المصرية = مختصر الفتاوى المصرية لابن تيمية المؤلف: بدر الدين أبو عبد الله، محمد بن علي الحنبلي البعلي (ت ٧٧٧ هـ(أشرف على تصحيحه: عبد المجيد سليم (مفتي الديار المصرية ورئيس لجنة الفتوى بالأزهر(شارك في تحقيقه وقام على طباعته: محمد حامد الفقي، بمطبعته السنة المحمدية (وصَوّرتْها دار الكتب العلمية وغيرها(عدد الصفحات: ٦٥١.
54- فتح الباري شرح صحيح البخاري ، تحقيق : محمد فؤاد عبد الباقي و محب الدين الخطيب ، (بيروت : دار المعرفة ، 1379هـ) .
55- فتح القدير المؤلف: محمد بن علي بن محمد بن عبد الله الشوكاني اليمني (ت ١٢٥٠هـ(الناشر: دار ابن كثير، دار الكلم الطيب - دمشق، بيروت الطبعة: الأولى - ١٤١٤ هـ.
56- الفصل في الملل والأهواء والنحل المؤلف: أبو محمد علي بن أحمد بن سعيد بن حزم الأندلسي القرطبي الظاهري (ت ٤٥٦هـ(الناشر: مكتبة الخانجي – القاهرة.
57- في ظلال القرآنالمؤلف: سيد قطب إبراهيم حسين الشاربي (المتوفى: 1385 هـ)الناشر: دار الشروق - بيروت- القاهرةالطبعة: السابعة عشر - 1412..
58- فيض القدير شرح الجامع الصغير المؤلف: زين الدين محمد المدعو بعبد الرؤوف بن تاج العارفين بن علي بن زين العابدين الحدادي ثم المناوي القاهري (ت ١٠٣١هـ(الناشر: المكتبة التجارية الكبرى – مصر الطبعة: الأولى، ١٣٥٦.
59- كشف اللثام شرح عمدة الأحكام المؤلف: شمس الدين، أبو العون محمد بن أحمد بن سالم السفاريني الحنبلي (ت ١١٨٨ هـ(اعتنى به تحقيقا وضبطا وتخريجا: نور الدين طالب الناشر: وزارة الأوقاف والشؤون الإسلامية - الكويت، دار النوادر – سوريا الطبعة: الأولى، ١٤٢٨ هـ - ٢٠٠٧ م.
60- كنز العمال في سنن الأقوال والأفعال المؤلف: علاء الدين علي بن حسام الدين ابن قاضي خان القادري الشاذلي الهندي البرهانفوري ثم المدني فالمكي الشهير بالمتقي الهندي (ت ٩٧٥هـ(المحقق: بكري حياني - صفوة السقا الناشر: مؤسسة الرسالة الطبعة: الطبعة الخامسة، ١٤٠١هـ/١٩٨١م.
61- مجموع الفتاوى المؤلف: شيخ الإسلام أحمد بن تيمية جمع وترتيب: عبد الرحمن بن محمد بن قاسم رحمه الله وساعده: ابنه محمد وفقه الله الناشر: مجمع الملك فهد لطباعة المصحف الشريف - المدينة المنورة – السعودية عام النشر: ١٤٢٥ هـ - ٢٠٠٤ م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

62- مجموعة التوحيد ، رساله بيان النجاة و الفكاك من موالاة المرتدين وأهل الاشراك .
63- المحلى.لابن حزم ، أبو محمد بن أحمد بن سعيد : ، (القاهرة : المطبعة المنيرية ، 1351هـ) .
64- المستدرك على الصحيحين الحاكم ، أبو عبد الله محمد بن عبد الله النيسابوري ،تحقيق : مصطفى عبد القادر عطا ، (بيروت : دار الكتب العلمية ، ط1 ، 1411هـ/1990م) .

65- المستصفى من علم الأصول المؤلف محمد بن محمد بن محمد الغزالي حجة الاسلام / ت : حمزه بن زهير الحافظ ، الناشر : شركة المدينة المنورة للطباعة .

65- مسند أبي يعلى أبو يعلى، أحمد بن علي بن المثنى، تحقيق : حسين سليم أسد ، (دمشق : دار المأمون للتراث ،ط1 ، 1404هـ/1984م) .
66- مسند امام احمد مسند الشاميين ابن حنبل ، أحمد بن حنبل الشيباني، (مصر : مؤسسة قرطبة) .

67- مشكاة المصابيح المؤلف: محمد بن عبد الله الخطيب التبريزي المحقق: محمد ناصر الدين الألباني الناشر: المكتب الإسلامي – بيروت الطبعة: الثالثة، ١٩٨٥.
68- المعتمد في أصول الفقه المؤلف: أبو الحسين محمد بن علي الطيب البَصْري المعتزلي (ت ٤٣٦ هـ - ١٠٤٤ م(قدم له وضبطه: خليل الميس (مدير أزهر لبنان(الناشر: دار الكتب العلمية – بيروت الطبعة: الأولى، ١٤٠٣.
69- المعجم الصغير، للطبراني، سليمان بن أحمد بن أيوب:تحقيق: محمد شكور محمود، (بيروت/عمان: المكتب الإسلامي/دار عمار، ط1، 1405هـ/1985م) .
70- المعجم الكبير للامام للطبراني ، تحقيق : حمدي بن عبد المجيد السلفي ، (الموصل : مكتبة العلوم والحكم ، ط2 ، 1404هـ/1983م) .
71- مغني و شرح كبير = الشرح الكبير على متن المقنع مطبوع مع المغني(المؤلف: شمس الدين أبو الفرج عبد الرحمن بن أبي عمر محمد بن أحمد بن قدامة المقدسي (ت ٦٨٢ هـ(أشرف على طباعته: محمد رشيد رضا صاحب المنار عام النشر: ١٤٠٣ هـ - ١٩٨٣تصوير: دار الكتاب العربي للنشر والتوزيع، بيروت.
72-مقالات الإسلاميين واختلاف المصلين المؤلف: أبو الحسن الأشعري ت ٣٢٤هـ(عنى بتصحيحه: هلموت ريتر الناشر: دار فرانز شتايز، بمدينة فيسبادن (ألمانيا(الطبعة: الثالثة، ١٤٠٠ هـ - ١٩٨٠ م.
73-مقدمة ابن خلدون ابن خلدون ، عبد الرحمن : ، (بيروت : دار إحياء التراث العربي ، ط3) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

74-منار السبيل في شرح الدليل المؤلف: ابن ضويان، إبراهيم بن محمد بن سالم (ت ١٣٥٣هـ)
المحقق: زهير الشاويش الناشر: المكتب الإسلامي الطبعة: السابعة ١٤٠٩ هـ-١٩٨٩م
75-.منهج السنة فى العلاقة بين الحاكم و المحكوم إسماعيل ، يحيى : ، (مصر : دار الوفاء ، ط1 ، 1406هـ/1986م) .
76-المواقف المؤلف : عضد الدين عبد الرحمن بن أحمد الإيجي الناشر : دار الجيل - بيروت الطبعة الأولى ، 1997تحقيق : د.عبد الرحمن عميرة.
77- نيل الأوطار شرح منتقى الأخبار (ط. الأفكار) المؤلف : الشوكاني؛ محمد بن علي بن محمد بن عبد الله الشوكاني المحقق: رائد بن صبري بن أبي علف الناشر: بيت الأفكار الدولية.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library